

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

AHMET EDİ

TÜRK SİYASİ HAYATINDA PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
DOÇ. DR. ERDAL AYDOĞAN

ERZURUM-2010

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ
ENSTİTÜSÜ

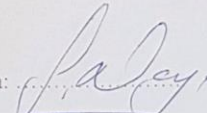

TEZ KABUL TUTANAĞI

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Doç. Dr. Erdal AYDOĞAN danışmanlığında, Ahmet EDİ tarafından hazırlanan "Türk Siyasal Hayatında Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak" adlı bu çalışma 06/12/2010 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı'nda Yüksek lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. S. Esin DAYI

İmza:

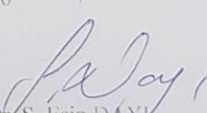
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Erdal AYDOĞAN

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. İsmail EYYÜPOĞLU

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 06/12/2010

Prof. Dr. S. Esin DAYI

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İçindekiler-----	I
Önsöz-----	V
Özet-----	VI
Abstract-----	VII
Bibliyografya-----	VIII
Kısaltmalar-----	XIII
Giriş-----	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞE KADAR PROF.DR.

RIFKI SALİM BURÇAK

A. BİR SİYASETÇİNİN HAYATI: PROF.DR. RIFKI SALİM BURÇAK... 4	4
1. Ailesi.....	4
2. Çocukluğu.....	6
3. Öğrenim Hayatı.....	7
4. Memuriyeti.....	10
a. Öğretmenlik Mesleğine Başlaması.....	10
b. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyasi Tarih	
Asistanlığı.....	11
5. Askerliği.....	12
6. Evliliği.....	14
7. Ailesi ve Arkadaşlarının Prof. Dr. Rifki Salim Burçak Hakkındaki	
Görüşleri.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ VE PROF.DR. RIFKI SALİM

BURÇAK'IN SİYASETE ATILMASI

A. ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ, 1950 SEÇİMLERİ VE PROF DR RIFKI	
SALİM BURÇAKI'IN MİLLETVEKİLİ OLMASI.....	18
1. 1945'e Kadar Çok Partili Rejim Denemeleri.....	18

2. Milli Şef Dönemi ve Çok Partili Hayata Geçiş.....	19
3. 1950 Seçimleri ve Prof. Dr Rıfki Salim Burçak	22
4. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'a DP'den Erzurum Milletvekilliği Teklifi.....	25
a. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Seçim Kampanyası.....	26
b. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Erzurum'dan Milletvekili Seçilmesi.....	31
B. KORE SAVAŞI VE PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN BAKIŞI...	34
1. Kore Savaşı ve Gensoru Teklifi ve Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Kore Savaşına Bakışı.....	36
C. PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN II. DP HÜKÜMETİ'NDE BAKAN OLMASI.....	38
1. Bakanlık Yolunda Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak	38
2. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile Görüşmesi.....	41
3: Gümrük ve Tekel Bakanı Olması.....	42
4. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Gümrük ve Tekel Bakanlığı'na Başlaması.....	45
5. 61'ler Hareketi.....	45
6. 1951 Araseçimleri Seçimleri.....	48
7. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Gümrük ve Tekel Bakanlığı'ndan Ayrılması.....	50
D. NATO'YA GİRİŞ ÖNCESİ ORTA DOĞU KOMUTANLIĞI VE PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN GÖRÜŞLERİ.....	52
E. NATO'YA GİRİŞ VE PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK.....	60
F. D. P.'NİN ÜÇÜNCÜ BÜYÜK KONGRESİ VE PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN GENEL İDARE KURULU ÜYESİ OLMASI.....	64
G. PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI.....	67
1. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'a Bakanlık Teklif Edilmesi	67
2. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Milli Eğitim Bakanlığı'na Atanması ve Faaliyetleri.....	69
a. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Köy Enstitüleri İle İlgili Çalışmaları.....	70

b. Prof. Dr. Rifkı Salim Burçak ve İntibak Kanunu.....	72
c. Prof. Dr. Rifkı Salim Burçak ve Atatürk Üniversitesi'nin Kurulması.....	74
d. Prof. Dr. Rifkı Salim Burçak'ın Milli Eğitim Bakanlığı Döneminde Üniversiteleri Siyasetten Uzak Tutma Çalışmaları.....	84
3. 1954 Seçimleri.....	90
4. Erzurum Şeker Fabrikasının Açılışı ve Prof. Dr. Rifkı Salim Burçak.....	94

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

27 MAYIS 1960 DARBESİ'NDEN VEFATINA KADAR PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK

A.27 MAYIS'IN GİDEN YOL PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN OLAYLAR KARŞISINDAKİ TUTUMU.....	97
1. 6-7 Eylül Olayları ve DP'de Meydana Gelen Gelişmeler.....	97
2. 9 Subay Olayı.....	100
3. Uşak Olayları.....	100
4. Kayseri Olayları.....	101
5. Meclis Tahkikat Komisyonu'nun Kurulması.....	102
6. Üniversite Olayları.....	102
7. 555 K Gösterileri.....	106
8. Harbiyelilerin Ayaklanması.....	107
9. Prof. Dr. Rifkı Salim Burçak'ın Genel İdare Kurulunu Toplantıya Çağırması.....	108

B. 27 MAYIS ASKERİ DARBESİ VE PPROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK.....	111
1. Demokrat Parti'nin Darbeyi Engelleme Çalışmaları ve Prof. Dr. Rifkı Salim Burçak'ın Çabaları.....	111
2. Demokrat Parti'nin 23 Mayıs Genel Kurul Toplantısı ve Rifkı Salim Burçak-Adnan Menderes Tartışması.....	112

3. Demokrat Parti'nin Son Genel Kurul Toplantısı ve Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak.....	113
C. 27 MAYIS 1960 ASKERİ DARBESİ.....	117
D. ASKERİ DARBEDEN YASSIADA'YA KADAR PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK.....	119
1. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Tutuklanması.....	119
2. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Harbiye Binasına Götürülmesi.....	121
3. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Serbest Bırakılması.....	122
4. Darbe'den Sonra Hükümeti'nin Kurulması ve D. P. Hakkındaki Kararları.....	124
5. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Evinin Aranması ve İkinci Kez Tutuklanması.....	125
6. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak Yassıada'ya Götürülmesi.....	126
7. Yassıada Sorgulamaları ve Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Sorgusu.....	128
8. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Savunması.....	130
9. Yassıada Mahkeme Kararları ve Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Kayseri Cezaevi Günleri.....	131
E. PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN YASSIADA İZLENİMLERİ...	132
1. Haberleşme.....	133
2. Yemekhane.....	134
3. Çamaşırhane.....	134
4. Havalandırma.....	135
5. Sorgular.....	136
6. Aramalar.....	136
7. Zindanlar.....	137
8. Duruşmalar.....	137
F. PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN CEZAEVİNDEN ÇIKIŞI VE GAZETECİLİK YILLARI.....	138
G. PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN AKADEMİK HAYATINA GERİ DÖNMESİ.....	140

H. DEMOKRATLAR KULÜBÜ VE PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN ÇALIŞMALARI.....	141
I. PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN VEFATI.....	142

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN ESERLERİ

A. KİTAPLARI.....	143
B. GAZETE VE BİLİMSEL MAKALELERİ.....	145
1. Bilimsel Makalelerinin Yayımlandığı Dergiler.....	145
2. Gazetelerde Yayımlanan Makaleleri.....	147
3. Prof. Dr. Rifki Salim Burçak'ın Bilimsel Makaleleri Üzerine	
İnceleme.....	147
SONUÇ.....	151
EKLER.....	153

ÖNSÖZ

1950–1960 yılları arası Türk Siyasi tarihinin dönüm noktalarından biridir. Bu döneme damgasını vuran politikacıların hayatı yeterince iyi bilinmemektedir. Bir başka deyişle dönemin siyaset adamları ile ilgili biyografi çalışması oldukça azdır. Bu eksikliğin bir nebze olsa giderilebilmesi için bu çalışmada dönemin politikacılarından Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Türk siyasi hayatında yeri incelenmiştir. Çalışmada Burçak'ın 1950–1960 dönemindeki siyasi faaliyetleri öncelikle Demokrat Parti'nin politikacıları bağlamında incelenmiştir.

Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın siyasete atıldığı DP'nin iktidarı ile başlamış ve DP'nin kapatılmasıyla sona ermiştir. Bu bağlamda çalışmanın bölümleri kendiliğinden ortaya çıkmıştır: Birinci Bölüm'de; çocukluğu, eğitim yılları, memuriyeti, askerliği ve evliliği gibi konular ele alınmıştır. İkinci Bölüm'de; milletvekilliği, bakanlıkları, D.P. dönemindeki çeşitli icraatlarda Burçak'ın faaliyetleri işlendikten sonra; 27 Mayıs Askeri Darbesi'ne giden yol ve darbe anlatılarak; 27 Mayıs Askeri Darbesi sürecinde Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın yaşadıkları, etkileri anlatılmıştır. Üçüncü Bölüm'de ise; siyaset sonrası Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın yaşantısına, geride bıraktığı çeşitli eserlere değinilmiştir.

Bu çalışma sırasında bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım ve çalışmanın özellikle bir biyografi çalışması olmasını tavsiye eden danışmanın değerli hocam Doç. Dr. Erdal Aydoğan'a, çalışma esnasında her türlü yardımı benden esirgemeyen Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. S. Esin Dayı'ya, Enstitü Müdür Yardımcıları Doç. Dr. Serpil Sürmeli ve Yrd. Doç. Dr. Asuman Demircioğlu'na çok değerli hocam Yrd. Doç. Dr. İsmail Eyyüpoğlu'na teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca beni büyük bir konuk severlikle karşılayıp yapmış olduğumuz mülakatlarda Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın çok kıymetli eşi Dilşat Burçak ve oğlu Yalçın Burçak'a teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak çalışmalarım süresince; bana büyük bir özveri ile katlanan ve destek olan başta babam ve annem olmak üzere bütün aileme ve arkadaşlarıma şükran borcumu ifade etmek isterim.

ÖZET

Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak yakın dönem Türk siyasi ve ilim hayatına büyük hizmetlerde bulunmuş önemli bir kişiliktir. Kendisi, bu günkü Siyasal Bilgiler Fakülte'sini bitirerek, Siyasi Tarih kürsüsünün ilk asistanı ve bu kürsünün ilk tezli doçenti unvanını almıştır.

Eğitim alanında ortaya koyduğu performansını siyaset alanında da Demokrat Parti'den Erzurum Milletvekili olarak ortaya koymuştur. 1950–1960 yılları arasında Adnan Menderes Hükümetlerinde çeşitli Bakanlık görevlerinde bulunmuş özellikle Milli Eğitim Bakanlığı döneminde, Türk Milli Eğitimi'nin birçok önemli sorununu çözmüş ve Milli Eğitim politikalarına yön vermiştir.

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi ile Yassıada da yargılanmış ve 4 yıl 5 ay hapis cezası almıştır. Hükümetin çıkardığı af kanunuyla, cezaevinden çıktıktan sonra; önemli gazetelerde ve dergilerde ülke meseleleri hakkında yazılar yazmıştır. Ayrıca Türk Tarih Kurumu, Yüksek Öğretim Kurumu üyeliklerinde bulunmuş ve çeşitli üniversitelerde alanıyla ilgili dersler vermiştir.

Emekli olduktan sonra Demokratlar Kulübü'nün kurucu başkanlığını yaparak burada demokrasinin gelişimi için eğitici ve bilgilendirici birçok faaliyette bulunmuştur.

Rıfki Salim Burçak, 29 Ağustos 1998 tarihinde Ankara'da vefat ettiğinde arkasında güzel bir geçmiş ve birçok önemli eser bırakmıştır.

ABSTRACT

Professor Doctor Rıfki Salim Burçak is an important person who contributed to the recent period of Turkish politic and science area. By graduating from today's Department of Political Sciences, he took the name of the first assistant of Political History platform and the first thesis associate professor of this platform.

He put forward his performance both in the education and political area by standing for an election with the name of Representative of Erzurum from Democratic Party. Between 1950s and 60s he took charge in several ministry duties in the Adnan Menderes' Reign, especially during the Ministry of Education period, he solved out many crucial problems of Turkish National Education and shaped the policies of National Education.

He was tried in Yassıada with the 27 May 1960 military coup and received imprisonment 4 or 5 years. After being released from prison with the amnesty law of the government, he wrote about the problems of the country in the significant newspapers and magazines. Besides, he was the member of Turkish Historical and Higher Education Constitution.

After being retired, he became the founder chairman of the Democrats' Club and engaged in many didactic and informative activities for the development of democracy.

Rıfki Salim Burçak died in 29 August, 1998 in Ankara and left a good past and many important pieces behind.

BİBLİYOGRAFYA

I Kaynaklar:

A: Arşivler:

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi.
Başbakanlık Osmanlı Arşivleri.
Erzurum Lisesi Arşivi
T.C Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi.
TBMM Arşivi

B: Resmi Yayınlar ve Tutanaklar

Demokrat Parti Meclis Grup Müzakere Zabıtları.
Resmi Gazete
TBMM Kavanin Mecmuası.
TBMM Zabıt Ceridesi.

C: Süreli Yayınlar

1: Gazeteler

Cumhuriyet
Demokrat Erzurum
Doğu Postası
Dünya
Hâkimiyet
Milliyet
Palandöken
Şarkın Sesi
Tercüman
Ulus
Yeni Erzurum
Zafer

2: Dergiler

Ata

Atatürk

Ayın Tarihi

Belleten

Gazi Akademik Bakış

Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi

3: Ansiklopediler

Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923–2000, II, İstanbul, 2003.

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, 8, İletişim Yayınları, İstanbul,(Tarihsiz).

II. Telif Eserler

A: Kitaplar

50. Yıl Armağanı, “*Üniversitemizin Kuruluş ve Gelişmesi*”, III, Erzurum, 1978.

AKŞİN, İsmail Abtülahat, **Türkiye’nin 1945’den Sonraki Dış Politika Gelişmeleri Orta Doğu Meseleleri**, İstanbul, 1959.

AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi**, Ankara, 1989.

ALBAYRAK, Mustafa, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960)**, Ankara 2004.

ARMAOĞLU, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914–1945)**, c, I, Ankara, 1991. 7

ASLAN, Betül, **Erzurum’da Ermeni Olayları (1918–1920), Hatıralar- Belgeler- Kazılar**, Erzurum, 2004.

Atatürk Üniversitesinin Elli Yılı,1957-2007, I, Erzurum, 2007

Atatürk’ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri, *Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları*, Ankara 2006.

AYDEMİR, Şevket Süreyya, **Menderes’in Dramı (1899-1960)**, İstanbul, 2004.

BARUTÇU, Faik Ahmet, **Siyasi Anılarım**, İstanbul, 1977.

BAŞAR, Zeki, **Cumhuriyet Dönemi Erzurumlu 54 Müellif ve Eserleri**, İstanbul 1998.

- BAYAR, Celal, **Başvekilim Adnan Menderes**, İstanbul, 1963.
- BİLGİÇ, Sadettin, **Türkiye’de Seçimler ve Seçim Kanunları**, İstanbul, 1995.
- BİRAND, Mehmet Ali, **Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu**, İstanbul, 2007.
- BURÇAK, Rıfıkı Salim, **İnönü ve Demokrasi**, Ankara, 1950.
- , **27 Mayıs Üzerine Görüşler**, Ankara, 1991.
- , **On Yılın Anıları (1950–1960)**, Ankara, 1998.
- , **Türkiye’de Milli İradenin Zaferi**, Ankara, 1994.
- , **Yassıda ve Öncesi**, Ankara, 1976.
- Cumhuriyet Döneminde Eğitim**, M.E. B. Yayınları, İstanbul, 1983.
- ÇAKMAK Diren, *Türkiye’de Asker-Hükümet İlişkisi: Albay Talat Aydemir Örneği*, **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, (02, 2008), Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 2008,
- ÇALIŞOĞLU, Murat, **Mehmed Fuad Köprülü’nün Siyasi Hayatı**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum 2009.
- ÇANKAYA, Müceddiloğlu Ali, **Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler, I**, Ankara, 1968–1969.
- , **Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler, IV**, Ankara, 1968–1969.
- ÇAVDAR, Tefvik, **Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1950’den Günümüze)**, Ankara, 2004.
- DEMİRAL, Cafer, **Türkiye’nin 42 Hükümeti (25 Nisan 1920-15 Nisan 1973)**, Ankara, 1973.
- DEMİREL, Muammer, **Birinci Dünya Harbinde Erzurum ve Çevresinde Ermeni Hareketleri**, Ankara, 1996.
- Demokratlar Kulübü Tüzüğü, Ankara, 1989.
- ZÜRCHER Erik Jan, **Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924–1925)**, İstanbul, 2003
- **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, 17, İstanbul, 2004,
- EROĞUL, Cem, **Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi**, Ankara 1998.
- GECİKLİ, Recep Murat, **1946-1960 Yılları Arasında Erzurum’da Siyasi Hayat**, Atatürk Üniversitesi, A.İ. İ. T. E. (Y.Y.L.T.), Erzurum, 2007.
- KILÇIK, Haluk, **Adnan Menderes’in Konuşmaları Demeçleri Makaleleri, I**, Ankara 1984.

- KONUKÇU, Enver, **Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Erzurum**, Erzurum, 1999.
- Kore Harbinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Muharebeleri (1950–1953)**, Ankara, 1959.
- KÖKLER, Levent, **Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi**, İstanbul 1995.
- Köy Enstitüleri ve Tarım**, Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odası İzmir Şubesi, İzmir, 1996.
- MADANOĞLU, Cemal, **Sorular-Cevaplar**, Ankara, 1962.
- NATO El Kitabı 50. Kuruluş Yıldönümü Sayısı**, Belçika, 1998.
- ÖZDAĞ, Ümit, **Menderes Dönemi Ordu Siyaset İlişkisi ve 27 Mayıs İhtilali**, İstanbul, 2004.
- ÖZER Ahmet Necdet, **Erzurum Ovasının Beşeri ve İktisadi Coğrafyası**, Erzurum, 1970
- ÖZSOY, M. Halis, **Fotoğraflarla Erzurum Lisesi Tarihi**, Ankara, 2002.
- ÖZTÜRK, Adil Adnan, **Türkiye’de Milli Eğitimdeki Gelişmeler (1950-1960)**, Dokuz Eylül Üniversitesi, A.İ. İ. T. E, (B. D.T.), İzmir, 1997.
- ÖZTÜRK, Kazım, **Türk Parlamento Tarihi, IX. Dönem, 1950-1954**.
- SARIÇOBAN, Gülay, **Samet Ağaoğlu’nun Siyasi Biyografisi**, Hacettepe Üniversitesi A.İ.İ.T.E, (B.D.T.) Ankara 2010.
- SARINAY, Yusuf, **Türkiye’nin Batı İttifakına Yönelişi ve NATO’ya Girişi**, Ankara, 1998.
- SCHEMSİ, Kara, **Turcs et Armeniens Devant L’histoire**, Geneve, 1919.
- SOYSAL, İsmail, **Türkiye’nin Uluslararası Siyasal Bağlantıları, II**, Ankara 2000.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, İstanbul, 1978.
- TOKER, Metin, **Şeyh Sait ve İsyanı**, İstanbul, 1998.
- TUNAYA, Tarık Zafer, **Türkiye’de Siyasi Partiler**, İstanbul, 1952.
- TUNÇAY, Mete, **T.C.’de Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)**, İstanbul, 1992.
- VARLIK, Ülkü -Banu Ören, **Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler**, İstanbul, 2001.
- YAVUZALP, Ercüment, **Menderes’le Anılar**, Ankara, 1992.

B: Makaleler

- BAĞCI, Hüseyin, “*Demokrat Partinin Orta Doğu Politikası*”, Türk Dış Politikasının Analizi, İstanbul 2001.
- BİRİNCİ, Ali, “*Türkiye’de Siyasi Tarihin İlk Asistanı Rıfki Salim Burçak*” Fahir Armaoğlu’na Armağan, Ankara, 2008, s.67-74.
- ÇAKMAK Diren, *Türkiye’de Asker-Hükümet İlişkisi: Albay Talat Aydemir Örneği*, **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, (02, 2008), Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 2008, s.
- Erzurum Kalkınma Vakfı, **Anma Toplantıları, III**, “*Prof Dr Rıfki Salim Burçak*”, Erzurum, 2004
- KOÇAK, Cemil, “*Siyasal Tarih (1923-1950)*”, **Çağdaş Türkiye 1908-1980 (Türkiye Tarihi 4)**, İstanbul, 1997, s.85-177.
- ŞAHİN-YAVUZ, Enis-Fikrettin. “*Erzurum’un Ruslar Tarafından İşgali*”, **Atatürk Dergisi**, V/3, Atatürk Üniversitesi A.İ.İ.T.E, Yayınları, (Ocak 2007), s. 15–51.
- TEMİZGÜNEY, Firdevs, “*Erzurum Şeker Fabrikasının Açılışı*”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 47 (Haziran–2010), s. 331-339.

III: İnternet

- http://www.turkcebilgi.com/san_fransisco_konferans%FD/ansiklopedi 05.2010
- (http://www.turkcebilgi.com/san_fransisco_konferans%FD/ansiklopedi) 06.2010
- <http://www.erkurumlu.net/ErzurumSayfasi-125-tortum-selalesi.html>, 04.2010
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Osman_B%C3%B6l%C3%BCkba%C5%9F%C4%B1 08.2010
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Paul-Henri_Spaak 05.2010
- http://tr.wikipedia.org/wiki/Truman_Doktrini 05.2010

KISALTMALAR

A.İ. İ. T. E.	Atatürk İlkeleri ve inkılâp Tarihi Enstitüsü
Y. D. T.	Yayınlanmamış Doktora Tezi
B.C.A.	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivleri
B.O.A.	Başbakanlık Osmanlı Arşivleri
BM.	Birleşmiş Milletler
B.s.k.	Baskı
C.H.F.	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP.	Cumhuriyet Halk Partisi
DP.	Demokrat Parti
MKT.	Maarif Nezâreti Mektûbi Kalemi
MP.	Millet Partisi
TAL.	İrade Tahvil Kalemi
TTK.	Türk Tarih Kurumu
Y.Y.L.T.	Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi
YÖK.	Yükseköğretim Kurulu

GİRİŞ

İnsanlık tarihi içerisinde toplumsal olayların, tarihin seyrini değiştirdiği bir gerçektir. Bu değişime etki eden faktörlerin en önemlilerinden birisi de; tarihe yön veren kişilerdir. Bu kişiler arasında devlet adamları, bilim adamları, komutanlar, siyasiler vs. bu kategoride sayılır. Bu gruplar belirli dönemlerde tarihe yön verir ki, bu bakımdan ele alınmaya ve incelenmeye değerdir. Dolayısıyla, sanat, kültür, edebiyat, din, ekonomi ve siyaset gibi alanlarda, yaşadığı çağa yön vermiş, iz bırakmış insanların yaşamını inceleyen biyografi çalışmaları, tarih disiplinin vazgeçilmezleri arasındadır.

Türk siyasi hayatı üzerine yapılan çalışmalar arasında, siyasal hayat ve siyasal düşünce açısından öne çıkmış kişilerin biyografilerini inceleyen çalışmaların yeteri derecede olmadığını düşünmekteyiz. Bu eksikliği görerek Türk düşünce ve siyasal yaşamında önemli roller üstlenmiş, Erzurumlu bir aydın olan Rıfkı Salim Burçak'ın (1913–1998) hayatı ve siyasi yaşamını çalışma konumuz olarak belirledik. Bu tarzda bir çalışmaya bizi iten en önemli etken de yaşadığı döneme damga vuran kişilerden biri olmasına rağmen Rıfkı Salim Burçak'la ilgili akademik bir çalışmanın olmayışdır. Rıfkı Salim Burçak'ın siyasi hayatını ve düşüncelerini elde olan veriler ışığında ve imkanlar çerçevesinde aydınlatmaya çalıştık. Dolayısıyla, sadece siyasi biyografik bir araştırmayla yetinmeyerek, konuyla ilgili bütün kaynakları araştırmaya dâhil ettik.

Türkiye, çok partili hayata geçiş döneminde büyük tecrübeler yaşayan bir devlettir. 1924'te başlayan çok partili hayat serüvenine baktığımızda; Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması demokrasinin vazgeçilmez bir unsuru olan siyasi partiler açısından çok önemli bir noktaydı. Lakin temelleri daha oturmamış, reformları bitmemiş bir inkılâp için bu tür bir uygulama erkendi. Bunu Şeyh Sait isyanı gibi olumsuz bir olayla tecrübe eden Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu ve yönetim kadrosu bir süre çok partili hayata geçmeyi ertelemiştir.¹

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın vermiş olduğu acı tecrübe neticesinde 6 yıl gibi demokrasi açısından uzun olan bir dönem tek partili siyasal yaşam olarak devam

¹ Metin Toker, **Şeyh Sait ve İsyanı**, İstanbul, 1998. S.118–125

etmiştir. Lakin Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın düşündüğü ve uygulamaya sokmak istediği rejim şekli bu değildi. Bunun için Ali Fethi (Okyar) Bey'e bizzat emir vererek Türkiye Cumhuriyeti siyasi hayatının ikinci çok partili yaşamına geçme denemesini başlatmıştır. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulduğu anla kapandığı an arasında 3 ay gibi kısa bir süre olmasına karşın; rejim karşıtlarının adeta boy gösterdiği bir yer haline gelmiştir. Rejim için bunun bir tehlike olduğunu sezen Ali Fethi (Okyar) Bey, bizzat kendi kurduğu partisini feshetmiştir. 1930'da yaşanan bu ikinci çok partili hayata geçme denemesi de bu şekilde son bulmuştur.²

10 Kasım 1938'de Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünün ardından; İsmet İnönü Cumhurbaşkanı olmuştur. Ancak bu devre, bir önceki dönemle mukayese edilemeyecek derecede farklılıklar oluşturan bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Çok partili hayata geçmek bir yana "Milli Şef Dönemi" tabiriyle tek adam yönetimi ortaya çıkmıştır. II. Dünya Savaşı'nın başlaması ve 5 yıl gibi uzun bir süre devam etmesi de bu durumu tetikleyen en önemli etkenlerden biridir.

II. Dünya Savaşı'nın bitmesine yakın safını belli eden Türkiye Cumhuriyeti, Sovyet Rusya'nın 1945'te saldırmazlık antlaşmasını tek taraflı feshi ve ardından Doğu Anadolu'dan toprak ve Boğazlardan üs istemesi neticesinde; batılı demokratik devletlere sırtını dayamak zorunda kalmıştır. Ancak, Genç Cumhuriyetin sırtını yaslamak istediği devletlerin beklentilerine cevap vermesi gerekmektedir. Bu beklentiler noktasında ise; daha demokratik bir sistem, daha çoğulcu demokrasi yani çok partili bir demokrasi anlayışı öne çıkmaktaydı.

Bu dönemde, başta Cumhurbaşkanı ve Milli Şef İsmet İnönü'nün çok partili hayata geçilebileceği yönündeki açıklamaları; zaten var olan parti içi muhalefeti gün yüzüne çıkarmıştır. Bu muhalefet Celal Bayar, Fuad Köprülü ve Adnan Menderes gibi isimlerin önderliğinde oluşmuş ve bu kişiler tarafından yeni bir parti kurulmuştur. D.P., işte böyle bir dönemde ve böyle şartlar altında ortaya çıkarak kurulma aşamasını

² Mete Tunçay, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)**, İstanbul, 1992, s. 245

bitirmiş ve birçok ilde teşkilatlanmaya başlamıştır. Bu esnada 1946 seçimlerine katılan D.P. 66 milletvekili ile meclise girmiştir.³

1946 seçimlerinde yapılan “Açık oy gizli tasnif” uygulamasında hilelerin olduğunu öne süren D.P. muhalefetini daha da sertleştirmeye başlamıştır. 1946 yılının sonlarında gelen devalüasyonla beraber artan zamlara yapılan eleştirilere karşı Başbakan Recep Peker’in “*psikopat bir ruhun ifadesi*” sözleri ortamı germiş ve D.P. Grubu meclisi terk etmiştir.⁴ Boykot dokuz gün sürmüş ve halk kitleler halinde zaten var oldukları D.P. taraftarlığını iyice göstermeye başlamıştır.

Muhalefet olarak Türk Siyasi hayatına bu ortamda başlayan D.P., 1950 seçimlerinden önce 1949 yılında yapılan son kurultayında özellikle açık oy gizli tasnif usulünün kaldırılmasına yönelik “milli husumet” andını kabul etmiştir. Bu and, iktidar çevrelerince “12 Temmuz Beyannamesi” olarak vurgulanmıştır. D.P.’nin kırmızıçizgilerinden olan “Tam Demokrasi” anlayışı neticesinde gelen bu and, iktidar yürüyüşünün en önemli dönüm noktasını da teşkil etmektedir. Dört yıl muhalefet partisi olarak çalışmalarını sürdüren D.P., 12 Mayıs 1950 seçimlerine giderken; Türkiye’nin bütün illerinde teşkilatını kurarak seçime girmeye hazır hale gelmişti.

Seçimlere girerken Erzurum D.P. İl Başkanlığı, kendi adaylarını belirlemek için harekete geçmiştir. Çeşitli dallarda uzmanlaşmış 14 kişiye D.P.’den Erzurum Milletvekilliği teklifi götürülmüştür. Bu teklifi kabul eden 4 kişi arasında Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak’ta yer almıştır.

³ Cem Eroğul, **D.P. Tarihi ve İdeolojisi**, Ankara, 1998, s. 36

⁴ **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, 8, Ankara, 1999, s. 2066

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞE KADAR PROF.DR.

RIFKI SALİM RIFKI SALİM BURÇAK

A. BİR SİYASETÇİNİN HAYATI: PROF. DR. RIFKI SALİM RIFKI SALİM BURÇAK

1. Ailesi

Rıfki Salim Burçak'ın ailesi Erzurum'da Alipaşa Mahallesi'nde ikamet etmekteydi. Babası Hacı Şamlızâde Mustafa Efendi'nin büyük oğlu Salim Bey'dir.⁵ Şamlızâde olarak anılmalarına karşın, ailenin köken olarak Şam'la ilgisi bulunmamaktadır. Rıfki Salim Burçak'ın babasının dedesi Mehmet Efendi, Erzurum'un İspir İlçesi'nin Çamlıkaya (Hunut) Beldesi'nden Keskinogulları ailesinden Mustafa Efendi'nin oğludur.⁶ Aile 18. yy sonlarında Erzurum'a gelmiş ve burada debbağlık⁷ mesleğini yapmıştır. 18. ve 19. yy Osmanlı Devleti'nde debbağlık sanatının en üst düzeyde olduğu yer olan Şam, bu sanatı icra eden Mehmet Efendi'nin de sanatını icra etmesi ve ustalaşması için sık sık gittiği bir yer haline gelmiştir. Bu yüzden aileye Şamlızâde denmektedir.

Rıfki Salim Burçak'ın babası Salim Bey, dedesi Mustafa Efendi, onların kardeşleri ve yeğenleri hep ticaretle uğraşmışlardır. İdadi mezunu olan Salim Bey, Rıfki Salim Burçak doğmadan 3 gün önce 25 yaşında iken apandisitinin patlamasından dolayı vefat etmiştir.⁸

⁵ TC Nüfus Kayıt Örneği

⁶ Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950–1960)*, Ankara, 1998, s.9.

⁷ Debbağlık: deri işleme ve deriden giyecek üreten bir sanat koludur. Burçak'ın çocukluk döneminde önemli meslek gruplarından. Bu dönemde çarıktan elbiseye kadar olan her türlü deri işini yaparlardı.

⁸ R. S. Burçak, *On Yılın Anıları*, s.9

Babasının annesi, Erzurum'un Tortum İlçesi'ne bağlı Yumaklı (Bar) Köyü'nden gelerek Erzurum'a yerleşen Hacı Ağa Efendi'nin kızı; Hanım Hanım'dır. Annesi Rukiye Saniye Hanım, Tortum'un Serdarlı (Yukarı Ödük) Beldesi'nden ünlü din bilgini Hoca Hüseyin Efendi'nin ailesindedir. Hüseyin Hoca'nın oğlu Mehmet Efendi de babası gibi dini bilgiler alanında yetişmiş ve Erzurum'daki Şeyhler Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Bu müderrislik aynı ailede uzun süre kalmış ve Rıfki Salim Burçak'ın dedesi Lütfullah Vehbi Efendi de bu medresede müderrislik yapmıştır.

Rıfki Salim Burçak'ın dedesi Lütfullah Vehbi Efendi, Erzurum'daki askeri okullarda öğretmenlik yaptıktan sonra 20. yy. başlarında Erzurum Müftüsü olmuştur. 1912 Genel Seçimleri'nde İttihat ve Terakki Cemiyet'inden milletvekili seçilmiştir.⁹

Rıfki Salim Burçak'ın anneannesi Feride Hanımdır. Feride Hanım Erzurum'un yerli ailelerinden Mustafa Fehim Efendi'nin kızıdır. Rıfki Salim Burçak'ın anne dedesi olan Mustafa Fehim Efendi Gülahmet Caddesi'nde bu gün yerinde olmayan Salihye Medresesi'nde müderrislik yapmıştır. Mustafa Efendi aynı zamanda devrin ünlü hattatlarından. Mustafa Efendi Tahtacızade Hacı Mustafa Efendi olarak ta bilinmektedir.

Rıfki Salim Burçak'ın annesi Rukiye Saniye Hanım genç yaşta dul kalmasına rağmen güçlü kişiliği ile üç çocuğuna bakmış ve öğrenim görmelerini sağlamıştır. Bu yönüyle diğer Türk kadınları gibi takdir edilmesi gerekir.

⁹ Lütfullah Vehbi Efendi, Erzurum eşrafından ve ulemadandır. Birçok önemli esere imza atmıştır. Bu eserlerden birisi ile ilgili Başbakanlık Osmanlı Arşivin de şu birkaç belge dikkat çekicidir: “Ödül dağıtım törenlerinde talebeye verilmesi uygun görülen ve vilayetlere gönderilen Erzurum sabık müftü ve mebusu Lütfullah Vehbi Efendinin telif ettiği Feyzû's-Sunûh âlâ Cilair Ruh(Ruhun Cilası Üzerine Feyizli Düşünceler) isimli eserin bedellerinin maarif ve idadi müdüriyetlerinden tahsil edilmesi.” **Başbakanlık Osmanlı Arşivleri(B.O.A), MF. MKT (Maarif Nezâreti Mektûbi Kalemi), Dosya: 1185, Gömlek No: 80;** “Maarif Müdüriyetince talebeye bedel karşılığı verilmek üzere talep edilen Erzurum sabık müftü ve mebusu Lütfullah Vehbi Efendi'nin telif ettiği Feyzû's-Sunûh âlâ Cilai'r-Ruh isimli eserin yedi nüsha gönderileceği.” **B.O.A, MF. MKT, Dosya: 1185, Gömlek No: 103;** “Erzurum müftüsü Lütfullah Vehbi Efendi ile saireye nişan itası.” **B.O.A, İ. TAL.(İrâde-i Tahvil Kalemi), (D: 384, G. No: 1323.)**

2. Çocukluğu

Rıfki Salim Burçak, 2 Nisan 1913 (1329) tarihinde Erzurum'un, bugünde var olan Alipaşa Mahallesi'nde kendisi ile birlikte, Mediha, Sıtkı Salim adlı üç kardeşin en küçüğü olarak dünyaya gelmiştir.¹⁰ Doğduğu ev bugün yerinde bulunmamakla beraber yeri mahalle halkınca bilinmektedir.

Daha doğmadan yetim kalan Rıfki Salim Burçak'ın çocukluk yılları, Osmanlı Devleti'nin en sıkıntılı yıllarına denk gelmektedir. Balkan Savaşları sonrasında I. Dünya Savaşı, Rus işgali ile geçen iki yılın ardından Ermeni vahşetin yaşandığı yıllardı.

Erzurum, bilindiği üzere Türk-Rus savaşlarında Anadolu'yu bir kalkan gibi koruyan şehirdir. Erzurum ilki 1829'da, ikincisi 1877'de ve üçüncüsü 1916'da olmak üzere Rus işgali altına girerek bu konumunun bedelini ödemiştir.¹¹ Bu işgallerden üçüncüsünden sonraki dönemde acılar yaşayan bu şehrin, o dönemdeki evlatlarından olan Rıfki Salim Burçak'ta bu yaşananlardan etkilenmiştir. Daha çocukluk yıllarında esareti yaşayan Rıfki Salim Burçak'a bu durum, yok olma hissini değil; aksine daha çok çalışmayı ve üretmeyi hedef haline getiren bir yapı, bir düşünce tarzı oluşmasını sağlamıştır.

Rus işgal yıllarında annesi ve kardeşleriyle birlikte Alipaşa Mahallesi'ndeki evlerinde yaşamayı tercih etmemişler, Şeyhler Mahallesi'nde bulunan anneannesinin evinde kalmışlardır. Çünkü buldukları mahallede Ermeni nüfusu, Şeyhler Mahallesi'ne oranla çok fazla sayıdaydı. Bu yüzden Alipaşa Mahallesi güvenlik ve emniyet açısından olumsuzluklar içermekteydi.

Erzurum, Rus işgali altında büyük sıkıntılar yaşamıştır. Özellikle Mart 1917 de Çarlık Rusya'nın yıkılması ardından, Rusların geri çekilmesiyle durum değişmeye ve gittikçe yaşanmaz bir hale gelmiştir. Bu tarihten itibaren Ermeni katliamları yaşanmaya ve bölgede sadece Erzurum değil birçok bölgede benzersiz acılar yaşanmaya

¹⁰ TC Nüfus Kayıt Örneği.

¹¹ Enis Şahin-Fikrettin Yavuz. "Erzurum'un Ruslar Tarafından İşgali", Atatürk Dergisi, V/3(Ocak 2007), s. 16-17;

başlamıştır.¹² İşte bu vahşet esnasında daha bir çocuk olan Rıfki Salim Burçak anılarında bu durumu şöyle ifade etmiştir. “Çocukluk yıllarıma ait dehşet duyarak hatırladıklarım arasında bu mezalim, şüphe yok ki, başta gelir. Ermeni mezalimi benim kuşağıma mensup hemşerilerimin hepsinin hafızasında elem verici izler bırakmış ve gönüllerinde onarılmaz yaralar açmıştır. Bu, bir kâbustur; öyle bir kâbustur ki, onu yaşamamış olanlara bütün dehşetiyle anlatabilmek sanırım ki kabil değildir.

Soykırımı en menfur şekilde sahne olan yerlerden biri Ezirmikli Osman Ağa'nın ünlü konağı idi. Tahtacılar Caddesinden Derviş Ağa Camiine doğru giderken sol kol üzerindeki bu konağın yıkıntıları savaştan yıllarca sonra, olduğu gibi durur, önünden ürpererek ve Fatiha okuyarak geçerdik. Ermeniler Türkleri bu konağa doldurmuş ve kapılarına gaz yağı dökerek ateşe vermişlerdi. Binanın içindekilerin çoğu şehitlik mertebesine yanarak ulaştılar. Fakat bu kadar ağır şartlara rağmen, binanın duvarından bir delik açarak bitişikteki eve geçmeyi başaran ve korkunç badireden canlarını kurtaranlarda vardı. O tarihte 17 yaşında olan teyzemin oğlu Mustafa Midilliç de bu talihliler arasında idi. Böylesine mucizevî bir kurtuluşu bize merak, heyecan ve istirap veren hikâyesi bize çocukluğumuzda annemden ve Mustafa Bey'den defalarca dinlemiştir.”¹³ diyerek çocukluğunda neler yaşadığını az çok ifade etmiştir.

3. Öğrenim Hayatı

Rıfki Salim Burçak; öğrenim hayatına 1920'de Milli Mücadele döneminde başlamıştır.¹⁴ Cumhuriyet döneminde adı Erzurum Lisesi olacak olan 1889'da kurulan Erzurum Sultanisi'ne 1920 yılında kayıt olmuş ve öğrenimine burada devam etmiştir.¹⁵ Birkaç yıl sonra liseye dönüştürülen okul o tarihlerde ilk, orta ve lise kısımlarından

¹² Erzurum'da Ermeni faaliyetleri hakkında daha geniş bilgi için bakınız; Kara Schemsi, **Turcs et Armeniens Devant L'histoire**, Geneve, 1919; Muammer Demirel, **Birinci Dünya Harbinde Erzurum ve Çevresinde Ermeni Hareketleri**, Ankara, 1996. Betül Aslan, **Erzurum'da Ermeni Olayları (1918–1920), Hatıralar- Belgeler- Kazılar**, Erzurum, 2004.

¹³ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s.11–12

¹⁴ **Erzurum Lisesi 1934 yılı Mezunları Katalogu, Okul No: 58**

¹⁵ M. Halis Özsoy, **Fotoğraflarla Erzurum Lisesi Tarihi**, Ankara, 2002, s. 19

oluşmakta ve yatılı öğretim vermektedir. Rıfki Salim Burçak 1920’de başladığı Sultanî’den; 1934 yazında edebiyat şubesinden mezun olmuştur.¹⁶

Rıfki Salim Burçak, daha mezun olmadan dönemin en modern okullarından Mülkiye’yi okuma düşüncesi kafasında belirmişti. O zamanlar birçok yüksek öğretim kurumu sınavsız öğrenci aldığı halde Mülkiye sınavına girmek istemiş ve hiçbir okula müracaat etmemiştir. Mülkiye Mektebi o dönem İstanbul’da bulunmaktaydı. Rıfki Salim Burçak, 1934 yılı sonbaharında tıp fakültesi öğrencisi olan abisi Sıtkı Salim ile beraber İstanbul’a gitmek üzere Erzurum’dan ayrılmışlardır. Bu ayrılış Rıfki Salim Burçak’ın Erzurum’dan ilk ayrılışıdır. O dönemde demiryolu henüz Erzurum’a kadar gelmediği için, deniz yoluyla İstanbul’a gitmek zorunda kalmışlardır. Yolculuğunun başlangıcı olan Erzurum-Trabzon arasını İran transit yolunu kullanarak kat etmişlerdir. Trabzon’a vardıklarında ise; Erzurum Oteli’nde fırtınalı denizin dinmesini bekleyerek bir gün kalmışlardır.¹⁷ Üç günlük vapur yolculuğundan sonra İstanbul’a ulaşmışlardır.

İstanbul’da Beyazıt’ta bir otele yerleşip, oradan tramvayla Beşiktaş’a gidip, okulun bulunduğu Yıldız Yokuşu’nu tırmanarak, kimi yazılı, kimi sözlü birkaç sınava girmiştir. O dönemde revaçta olan bu okula, her yıl 40 öğrenci alınıyordu. Rıfki Salim Burçak’ın müracaat ettiği dönemde, Mülkiye’ye 350 kişi müracaat etmiştir.

1934’teki seçme sınavlarının ardından okula çeşitli liselerden alınan 40 kişi içerisinde Rıfki Salim Burçak’ta vardır.¹⁸ Okulun birkaç gün sonrasında sınıfa gelen Okul Müdürü Prof. Dr Şükrü Baban yabancı dilin öğrenilmesi yanı sıra çeşitli konular üzerindeki uzun konuşmanın ardından Rıfki Salim Burçak’ın hayatına Fransızca girmiştir. Severek seçtiği zor sınavlar neticesinde kazandığı Mülkiye Mektebi’nde her gün yeni şeyler öğrenmesi, ufkunu da açmıştı.

Mülkiye Mektebi’nin kendine has bir geleneği, bir havası vardır. Öyle ki burası memlekete hizmet aşkı ile yetişen idealist gençlerin kutsal mekânları gibiydi. Zaten kuruluş amacına baktığımızda da bu hizmet için yapılmış bir eğitim kurumu olduğunu anlamaktayız. Mülkiye’de Rıfki Salim Burçak’ın okuduğu dönemlerde ders kitabı

¹⁶ **Erzurum Lisesi 1934 Yılı Mezunları Katalogu, Okul No: 58**

¹⁷ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s.13

¹⁸ Müceddilöğlü Ali Çankaya, **Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler, IV**, Ankara, 1968–1969, s. 2216

bulunmamaktadır. Öğrenciler hocayı dinleyerek not tutar ve bu notlardan çalışmaktadırlar. .

1934 yılında okulun hem ismi hem yeri değişmiştir.¹⁹ Mustafa Kemal Atatürk, 4 Aralık 1934'te Mülkiye Mektebi'ne gönderdiği bir kutlama telgrafıyla, Mülkiye yerine: "Siyasi Bilgiler Okulası" diye hitap etmiş, böylece okulun adı değiştirilmiştir. T.B.M.M'de kanun müzakereleri sırasında "Okulası" kelimesi; Türk Dil fonetiğine uymadığı ön görülerek "Okul" kelimesine çevrilmiştir.²⁰

Rıfki Salim Burçak, Mülkiye Mektebi'nde iki yıl okuduktan sonra, okulun 1936 Ekim ayında Ankara'ya nakledilmesi ve adının Siyasal Bilgiler Fakültesi olarak değiştirilmesiyle eğitiminin geri kalan kısmını burada tamamlamıştır.²¹ Böylece Rıfki Salim Burçak, Ankara'daki yeni okulun ilk mezunları arasına girmiştir.

Rıfki Salim Burçak, son sınıfı okurken arkadaşlarıyla beraber okul tarafından 1937 yılı Şubat ayında Medeni Hukuk Hocası Hüseyin Avni Göktürk başkanlığında, Peşte'ye bir gezi düzenlemişlerdir. Geziyi düzenleyen Emin Erişgil'dir.²² Gezinin amacı öğrencilerin bilgi, görgü ve deneyimlerini arttırmaktır. Dönemin şartlarına bakıldığında Avrupa'nın Türkiye ile kıyaslanamayacak derecede ileri olması, bu amaca hizmet ettiğinin belirgin bir örneğidir.

Rıfki Salim Burçak, 1937 yılında Mülkiye'nin Siyasi şubesinden mezun olmuştur. Sınıf arkadaşları içerisinde vali, müsteşar, büyükelçi ve yüksek dereceli devlet memurları da vardır. Rıfki Salim Burçak ile beraber 5 arkadaşı eğitim camiasında devam etme kararı almıştır. Bunlar çeşitli dallarda profesörlük makamına kadar yükselmişlerdir. Bu kişilere birkaç örnek vermek gerekirse; Akif Erginay, Bedri Gürsoy, Aziz Köklü, Fehmi Yavuz gibi isimler dikkati çekmektedir.

¹⁹ Müceddilloğlu Ali Çankaya, **Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler**, c, I, Ankara, 1968–1969, s 511–512–513

²⁰ **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, *Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları*, Ankara 2006, s, 650–660,

²¹ M. A. Çankaya, **Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler**, s 511

Mülkiye'den 1937 yılı yaz aylarında mezun olan Rıfki Salim Burçak, Okul Müdürü Erişgil, sonbaharda askere gidecekleri bilgisini vererek o tarihe kadar okulda misafir kalacaklarını söylemiş ve onlara bir iş bulacağı, bu işten kazandıkları parayla da askerde harcamalarını gidermesini sağlamıştır.

4. Memuriyet

Rıfki Salim Burçak; Siyasal Bilgiler Okulu Müdürü Emin Erişgil'in önerileri ve devreye girmesiyle 1937'de memuriyet hayatına Başbakanlık Evrak ve Levazım Müdürlüğü'nde başlamıştır.²³ Bu görevde, sadece bir aya yakın bir süre çalışmıştır. Memuriyete ilk başladığı günlerde, öğrencilik yaşamında olduğu gibi okulun yatahanesinde kalmıştır. Memuriyete başlayalı daha bir ay olmamıştı ki Rıfki Salim Burçak, okulun ilan tahtasında İçişleri Bakanlığı'nın bir ilanına rastlar. Bu ilanda birkaç ilde Maiyet Memurluğu'nun boş olduğunu ve bu boş yerlere memur alınacağını görmüştür. Bu iller arasında memleketi olan Erzurum da vardır. Vakit kaybetmeden bu göreve talip olan Rıfki Salim Burçak, 1937 Eylül başlarında Üçüncü Umumi Müfettişliği'nin Köy Bürosu'nda göreve başlamıştır.²⁴

Ankara'da ilk başladığı Başbakanlık ve daha sonraki Umum Müfettişlikteki işlerde fazla kalamamıştır. 1937 yılı Kasım ayında askere gitmek zorunda kalmıştır.

a. Öğretmenlik Mesleğine Başlaması

Askerliğini bitirdikten sonra bir süre Erzurum'daki evinde dinlenen Rıfki Salim Burçak, henüz ne tür bir iş yapacağı konusunda kararsızdı. Bu kararsızlıkla Cevdet Karlıdağ kendisine karar verene kadar mezun olduğu lisede Fransızca derslerine girmesini teklif etmiş Rıfki Salim Burçak da, bu teklifi kabul ederek eski hocalarının olduğu Erzurum Lisesi'nde Ekim 1938'de Fransızca Öğretmenliğine başlamıştır.²⁵

Erzurum Lisesi'nde öğretmenlik hayatına devam ettiği sırada, Siyasal Bilgiler Okulu'nun Siyasi Tarih alanında asistanlık kadrosu açtığını haber alan Rıfki Salim

²³ T.C Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi. Sicil No: 13-956-62

²⁴ R. S. Burçak, *On Yılım Anıları*, s 21

²⁵ T.C Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi. Sicil No: 13-956-62

Burçak, zaman kaybetmeden bu kadroya müracaat eder. Bu asistanlık, Siyasi Tarih alanındaki ilk asistanlık kadrosuydu.

b. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyasi Tarih Asistanlığı

Sınav günü geldiğinde Ankara’da sınava giren Rıfki Salim Burçak, kendisiyle ayrı müracaat eden üç kişiyle yarışmıştır. Yazılı ve sözlü sınavlar neticesinde 1938 yılı Aralık ayının son günü ataması yapılan Rıfki Salim Burçak, Ahmet Şükrü Esmer’in asistanı olmuştur. Bu asistanlıkla Türk Tarihine de Siyasi Tarih kürsüsünün ilk asistanı olarak geçmiştir.²⁶

Siyasi Tarih asistanlığının daha ikinci ayında 1939 Şubat ayında Berlin’e öğrencilerle beraber bir gezi yapılmış, bu gezide Rıfki Salim Burçak da yer almıştır.

Gezi dönemi dikkate alındığında Hitler Almanya’sının en parlak dönemine rastlamaktadır. Öyle ki Hitler tüm Avrupa’yı tehdit eder vaziyete gelmiştir. Rıfki Salim Burçak ve öğrencileri, Berlin’in görülecek yerlerini, müzelerini, sarayları ve opera binalarını bu şartlar altında ziyaret etmişlerdir.

Paris’te doktora yapmak isteyen Rıfki Salim Burçak, okul müdüründen izin alarak 1939 Temmuz ayında Fransa’ya gitmiştir.²⁷ Doktora şartları hakkında bilgi alıp, eğer imkân varsa Paris’te doktora yapmak için iznini uzatmak istiyordu; fakat seçtiği dönem hiçte uygun bir zaman değildi. Bu dönemde İkinci Dünya Savaşı’nın yaklaştığını gösteren hadiseler bir bir cereyan etmeye başlamıştır. Hitler’in saldırgan tavrına Mussolini’nin de aynı tavrı eklenmiş, batının yatıştırıcı demokratik hareketleri olayları durdurmak yerine daha da alevlenmesine neden olmuştur. Almanya, 1 Eylül 1939 da Polonya’ya saldırarak savaşı başlatmış, İngiltere ve Fransa’da 3 Eylül 1939 da Almanya’ya savaş ilan etmiş ve böylece İkinci Dünya Savaşı başlamış oluyordu.²⁸

Almanya’nın Polonya’yı ilhakından sonra, yapılan barış teklifi; Müttefikler tarafından reddedilmiş ve savaşın uzayacağı anlaşılmıştı. İtalya’nın da savaşa girme ihtimali gittikçe kuvvetleniyordu. İtalya da savaşa girerse Rıfki Salim Burçak’ın ülkeye

²⁶ Ali Birinci, *“Türkiye’de Siyasi Tarihin İlk Asistanı Rıfki Salim Burçak”*, s. 6

²⁷ R. S. Burçak, *On Yılın Anıları*, s 30

²⁸ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1945)*, I, Ankara, 1991, s. 303-304

dönmesi daha da zor olacaktı. Bu durumu düşünen Rıfki Salim Burçak, Ekim ayı içerisinde trenle yurda dönmüştür.²⁹

Rıfki Salim Burçak, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyasi Tarih Kürsüsü'nün ilk asistanı olduktan sonra ilkleri başarmaya başlamıştır. Hızlı bir çalışma temposu içerisinde akademik hayatına devam ederken; Türkiye'de Siyasi Tarih alanında, Türk-İngiliz-Rus Münasebetleri (1791–1941) adlı eseri ile ilk tezli doçent ve profesör olarak tarihe geçmiştir.³⁰

5. Askerliği

Dönemin şartları ve kanunları gereği yüksek okul mezunları yedek subay olarak askerliklerini yapmaktaydılar.

Üniversite mezunu olan Rıfki Salim Burçak, Ekim 1938'de gittiği askerde altı ay Yedek Subay Okulu'nda 6 ay da kıtada olmak üzere 1 yıl vatani görevini yapmıştır.³¹

Yedek Subay Okulu, 1937 yılında İstanbul'da Harbiye binasında idi. Rıfki Salim Burçak, Okulun 10. dönem öğrencilerindendir. Okula ilk başladığı dönemde süvari olan Rıfki Salim Burçak, daha sonra topçu sınıfına alınmıştır.

Rıfki Salim Burçak anılarında Yedek Subay Okulu'ndayken Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığı'nda bulunan, Mütareke döneminde Harbiye Nazırlığı ve Genelkurmay Başkanlığı yapmış olan Cevat Çobanlı'nın cenaze törenine katılmalarını, unutamadığı olaylardan biri olarak anlatmaktadır.

1938 yılı Nisan'ında Yedek Subay Okulu'ndaki eğitimini tamamlayan Rıfki Salim Burçak, Sarıkamış IX. Kolordu IX. Tümen IX. Topçu Alayı I.Tabur II. Batarya Takım Komutanlığı'na sevk edilmiştir.

Sarıkamış'ta tarih, coğrafya, yurt bilgisi ve hesap gibi derslere girerek Mehmetçiklere gece dersleri vermiştir. Buradaki dersler daha sonraki yaşantısında büyük rol oynamıştır. Bu durumu Rıfki Salim Burçak şöyle anlatmaktadır: *“Sarıkamış'taki hocalığım, sonradan meslek seçimimde büyük rol oynamıştır. Bu*

²⁹ R. S. Burçak, *On Yılım Anıları*, s 31-32

³⁰ Ali Birinci, *“Türkiye’de Siyasi Tarihin İlk Asistanı Rıfki Salim Burçak”*, s.70.

³¹ T.C Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi. Sicil No: 13-956-62

dersleri büyük bir zevkle verdim ve öğretmenliğin ne kadar güzel bir meslek olduğunun farkına işte o zaman vardım. Terhis edildiğim zaman, içimde öğretmenliğe karşı büyük bir arzu belirmişti. Böylece hocalık mesleğini bana sevdiren ve bu mesleği seçmemde büyük ölçüde amil olan, Mehmetçiklerdi.”³²

Vatani görevini 1938 yılı Ekim ayının son günlerinde tamamlayarak birliğinden terhis olmuş ve memleketi olan Erzurum’a dönmüştür. Lakin bu dönüş, askerlikle ilgisinin tamamen bittiği manasına gelmiyordu. İkinci Dünya Savaşı içerisinde tekrar askere çağrılmıştır.

Fransa’dan Türkiye’ye döndükten sonra, kendi okulunda doktora eğitimine devam ederken 1943 yılı yaz aylarında tekrar askere çağrılmıştır. İkinci dönem askerliğini Ilgaz’da 72. Topçu Alayı’nda yapmıştır.

Askerlikte aldığı bu yeni görevle yepyeni bir dünya içerisine girmiş, halkın yaşam standartları onu derin bir üzüntüye duymasına neden olmuştur. Ilgaz köylerini hep bu üzüntü içerisinde gezen Rıfkı Salim Burçak, izlenimlerini şöyle ifade etmektedir: *“Halkın içine girmeden ve onunla hemhal olmadan hiçbir meselenin çözülemeyeceğini düşünüyordum. Memleketin nüfusunun %80 den fazlasının oturduğu köyleri tarayarak, ülkenin gerçeklerine uygun bir politika uygulamamız şarttı. Ama şimdi bundan çok uzak bulunuyorduk. Türkiye’nin misyoner heyecanı ile çalışan aydınları yetişinceye kadar bu davarın yüzüstü kalacağı belliydi... Ilgaz köylerinde gördüklerim huzurumu altüst etti; politikacılarımızın ve aydınlarımızın hesabına benim yüzüm kızardı... Her türlü kalkınmaya köyden başlamak gerektiği yolundaki kanaatim şimdi bende sağlam bir aman haline gelmiştir.”³³*

Diyerek daha o dönemde politikaya gireceğinin sinyallerini vermeye başlamıştır. Politikacıların yaklaşımları, köylülerin hallerindeki durum, Rıfkı Salim Burçak’ın da üzüntüsünü arttırmaya devam etmiştir.

³² R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s 24

³³ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s 34.

6. Evliliği

Askerliğini bitiren Rıfki Salim Burçak daimi bir işe de girmişti. O dönemde Gazi Eğitim Enstitüsü Tarih Bölümü öğrencisi ve hemşerisi olan Dilşat Kuyturka ile Fahrettin Erverdi tavsiyesi üzerine tanışmışlardı. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak ve Dilşat Kuyturka'nın düğünleri 1 Temmuz 1943'te olmuştur.³⁴

Dilşat Burçak, İsmet Paşa ve Atatürk Kız Enstitüleri'nde daha sonrada Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda tarih, coğrafya, inkılâp tarihi gibi dersleri okuttuktan sonra 1976 yılında emekli olmuştur. Rıfki Salim ve Dilşat Burçak'ın Yalçın, Zehra ve Zeynep isiminde üç çocuğu vardır.³⁵

Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın oğlu Yalçın Burçak; İlk, Orta, Lise eğitimini Ankara Koleji'nde, Yükseköğrenimini ise Gazi Üniversitesinde yapmıştır. 1969'da Ticaret Bakanlığı'nda göreve başlamıştır. 1970'da Amerika'da staj yapmıştır. 1972'de Londra Ataşesi, 1979'da Norveç Ticari Müşaviri olarak görev yapmıştır. 1983'te İthalat Genel Müdür Yardımcısı olan Yalçın Burçak 1989–1993 yılları arasında Hazine Müsteşar Yardımcılığı, 1993–2000 yılları arasında Savunma Sanayi Müsteşarlığı görevini yaptıktan sonra emekli olmuştur. Jale Burçak ile evli olan Yalçın Burçak'ın kızı Berrak Burçak Bilkent Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi Alanında Öğretim Görevliliğine halen devam etmektedir.³⁶

Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın kızı Zeynep Burçak Hacettepe Üniversitesi Öğretim Görevliliğinden emekli olmuş ve halen Ankara'da yaşamaktadır. Çocukları Haluk ve Hande Çavuşoğlu her ikisi de mühendis olup yaşamlarına devam etmektedirler.

Zehra Burçak, Dolun Öksöy ile evlidir. Yaklaşık 30 yıl Amerika'da yaşadıkten sonra 2002 yılında Türkiye'ye dönmüşlerdir. Osman ve Aydın Öksöy isiminde iki

³⁴ T.C Nüfus Kayıt Örneği.

³⁵ T.C Nüfus Kayıt Örneği.

³⁶ Yalçın Burçak ile tarafımızca 18.10.2010 tarihinde yapılan röportajdan alıntıdır.

çocukları vardır. Her ikisi de Amerika'da mühendis olup yaşamlarına burada devam etmektedirler.³⁷

7. Ailesi ve Arkadaşlarının Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak Hakkındaki Görüşleri

Türk siyasi tarihinde iz bırakan şahsiyetlerden biri olan Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak çok iyi bir bilim adamı, iyi bir siyasetçi olmasının yanında iyi bir eş ve iyi bir babadır. Olgun bir kişiliğe sahip olan Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak; yapıcı ve kimseyi kırmaz bir tavra da sahipti. Aktif siyaset yaparken C.H.P Genel Başkanı İsmet İnönü hakkında bile zaman zaman Başbakan Adnan Menderes ile fikir uyuşmazlığı bunun bir göstergesidir. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'a göre: İsmet İnönü halkın oyunu alarak Meclis'e gelmiş biri olarak en başta saygı duyulması gereken bir şahsiyettir. Bunun yanında taşıdığı kimlik, Kurtuluş Savaşı sırasında yaptıkları, Mustafa Kemal Atatürk ile olan ilişkiler ve bir dönemin Cumhurbaşkanı olması hasebiyle aktif politikada fikirlerinden yararlanılması gereken bir siyaset adamı gözü ile bakması; O'nun ne kadar millet sevdalısı olduğunu, partizanlık veya kavgacı bir şahsiyet olmadığını işaretidir.³⁸

Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın bu naif yapısı babalığına da yansımıştır. Çocuklarını yetiştirirken hiç şiddet uygulamayan bir yapısının yanı sıra onlara sorumluluk veren bir yapısı da vardır. Bunu; oğlu Yalçın Burçak'ı, yazdığı yazıları gazetelere götürme görevi vererek ona belli bir bilinci yerleştirmeye çalıştığını da görmekteyiz.³⁹

Hayata bakışı, insanlarla olan diyaloglarındaki naifliğini; siyaset hayatında da görmekteyiz. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak; insani ilişkileri bakımından herkesle olumlu tavırda olması ve kavgacı siyaset gütmemesinin en büyük meyvesini Atatürk Üniversitesinin kuruluşu sırasında görmekteyiz. Nerdeyse kurulacak yeri belli olan bir

³⁷ Yalçın Burçak ile tarafımızca 18.10.2010 tarihinde yapılan röportajdan alıntıdır. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın kızları ile birden çok denemelerimize rağmen röportaj yapılamamıştır. Bundan dolayı yukarıda ki kızları hakkında verilen bilgi eksiktir.

³⁸ Rıfki Salim Burçak'ın eşi Dilşat Burçak ile tarafımızdan 29.09.2010 tarihinde yapılan röportajdan alıntıdır.

³⁹ Rıfki Salim Burçak'ın oğlu Yalçın Burçak ile tarafımızca yapılan görüşmelerden alıntıdır.

üniversitenin şahsi ilişkileri ile Erzurum'a alması bunun en büyük örneğidir. İstanbul'da 7 Ocak 1955'te Adnan Menderes ile olan görüşmesi esnasında; Başbakan Adnan Menderes "*Rıfki Bey, sizi ne kadar çok sevdiğimi bilirsiniz, çok münbersit olduğum bir anda karşınıdasınız, söz veriyorum üniversiteyi Erzurum'a kuracağım*" şeklindeki sözleri Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'a demiştir.⁴⁰

Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın yakın arkadaşlarından ve milletvekilliği döneminde çalışma arkadaşı olan Osman Alihocagil:⁴¹ *Türkiye'nin demokrasiye geçiş dönemi olarak adlandırılan 1945–1960 yılları arasında tartışmalar devam ederken; O, yazılar ve fikirleri ile demokrasiden yana, Türkiye'den yana çok gayret sarf ediyordu. Türkiye çok partili hayata, demokratik idareye girmeli ve otoriter şef rejimine son vermeli diyor ve Erzurum'da neşredilen edilen Doğu Gazetesine bu yönde yazılar yazıyordu. Bu fikri hiç değişmedi, demokrasiye inancı çok sağlamdı. Hatta yıllar sonra fikrini şöyle anlatıyordu 'Demokrasi, bu rejime kendi şerefi gibi sahip çıkan ve üzerine titreyen insanlardan oluşan bir toplumun idare tarzıdır. Toplum, her kesimi ve her ferdi ile rejimi koruma yükümlülüğü altında bulunulduğunun idraki içerisinde olmalıdır. Böyle toplumlarda buhranlar ne kadar şiddetli, sarsıntı ve çalkantılar ne kadar büyük olursa olsun rejim buhranlardan yara almadan çıkabiliyor' diyor ve bu görüşten hiç dönmemiştir.*⁴²

Yakın arkadaşlarından biri olan Fahri Bulgurlu Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak hakkında "*O, Türkiye'nin yetiştirdiği ender demokrasi âşıklarından biridir. Demokrasi aşkının dışında muhteşem bir Siyasi Tarihçi ve bir o kadarda uslubu güzel ders hocasıydı. Yetiştirmiş olduğu vali ve elçi olan bürokratlardan bizzat dinlediklerimi ifade ederim ki onlar: "Rıfki Salim Burçak ders anlatmakta çok başarılı, vukuf sahibi uslubu pek hoş, öğrencileri bıktırmayan herkesin onun derslerini zevkle severek izlediği,*

⁴⁰ Rıfki Salim Burçak'ın eşi Dilşat Burçak ile tarafımızdan 29.09.2010 tarihinde yapılan röportajdan alıntıdır.

⁴¹ Demokrat Parti dönemi Erzurum Milletvekili ve Adalet Partisi Cumhuriyet Senatosu eski üyesidir.

⁴² "*Prof Dr Rıfki Salim Burçak*" **Anma Toplantıları, III**, , Erzurum Kalkınma Vakfı, Erzurum, 2004, s. 158

Türkçeyi iyi konuşan bir hocadır. Onun ders tahlilini dinlemeye can atardık” diyorlar.”⁴³

⁴³ Fahri Bulgurlu (Ankara Sanayi Odası’na bağlı iş adamı) ile tarafımızca 30 Ekim 2009’da Anadolu Vakfında yapılan röportajda Bulgurlu’nun sözlerinden alıntıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ VE PROF.DR. RIFKI SALİM BURÇAK 'IN SİYASETE ATILMASI

A. ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ, 1950 SEÇİMLERİ VE PROF.DR. RIFKI SALİM BURÇAK 'IN MİLLETVEKİLİ OLMASI

1. 1945'e Kadar Çok Partili Rejim Denemeleri

Rıfki Salim Burçak'ın politikaya girişine değinmeden önce dönemin siyasi hayatına bakmak gerekirse:

1923 yılından itibaren biri altı, diğeri üç ay süren dönemler istisna kabul edilirse tek parti(C.H.P.), rakipsiz bir biçimde ülkeyi yönetmiş, her türlü sorumluluğun sahibi olarak kendini görmüştür.⁴⁴

Cumhuriyetin kuruluşundan D.P.'nin kurulduğu 7 Ocak 1946'ya kadar olan birinci dönem çok partili hayat denemelerine baktığımızda karşımıza ilk olarak Cumhuriyet Halk Fırkası'nın karşısına, bizzat Gazi Mustafa Kemal Paşa ile birlikte Milli Mücadeleyi yürüten arkadaşlarının çıktığını görmekteyiz. 17 Kasım 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasında Kâzım Karabekir, Refet Bele, Rauf Orbay ve Ali Fuat Cebesoy rol almışlardır.⁴⁵ 1925'teki Şeyh Sait İsyanı bahane edilerek 5 Haziran 1925'te partinin siyasî hayatına son verilmiştir. Bu son vermeyle beraber Gazi Mustafa Kemal Paşa en büyük muhalif gurubu çalışmalarının yasaklamayla beraber sindirmişti oluyordu. Zira dönem rejimin yeni kurulduğu bir dönem olduğu için muhalefetin bu kadar güçlü olması sakıncalı bir hal alabilirdi ki; Şeyh Sait İsyanı da muhalif bir hareket olarak algılanmıştır.⁴⁶

⁴⁴ Rıfki Salim Burçak, **Türkiye'de Milli İradenin Zaferi**, Ankara, 1994, s, 9

⁴⁵ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye'de Siyasi Partiler**, İstanbul, 1952, s, 621, Erik Jan Zürcher, **Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924-1925)**, İstanbul, 2003, s, 79-81

⁴⁶ Metin Toker, **Şeyh Sait ve İsyanı**, İstanbul, 1998. S.118–125; Enver Behnan Şapolyo, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, İstanbul, 1978, s.119–121

Çok partili hayatın bir süre askıya alınması neticesinde bir dizi reform hareketleri görülmüş ve rejim temelleri üzerine oturtulmuştu.⁴⁷ Lakin Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın istediği Cumhuriyet rejimi bu değildi. Çok sesli ve muhalefeti de iş gören bir siyasi yapı düşünüyordu. Bunu da başarmak için Türkiye Cumhuriyeti döneminde ikinci çok partili hayat'ın başlamasına bizzat emir vermiştir.⁴⁸

Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın bizzat öncülük etmesiyle girişilen ikinci denemede ise; Serbest Cumhuriyet Fırkası Ali Fethi (Okyar) Bey'e 12 Ağustos 1930'da kurdurulmuş, yapılan belediye seçimlerindeki CHF'nin tutumu ve Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın yeni partiye sahip çıkmayıp C.H.P. yanlısı tavır takınması üzerine Ali Fethi Bey, kendi kurduğu partiyi eliyle partisini 17 Kasım 1930'da feshetmiştir. Böylece 1930'dan 1946'ya kadarki süreç tam bir tek parti idaresi halinde seyretmiştir. Yani bir anlamda otoriter bir yönetim kurulmuş oldu.

2. Milli Şef Dönemi ve Çok Partili Hayata Geçiş

Başarılamayan ikinci denemeden sonra devam eden tek parti yönetimini de ikiye ayırarak ifade etmek gerekirse; 1930–1938 yıllarını kapsayan birinci dönem Gazi Mustafa Kemal'in yönetimin her noktasındaki üstünlüğü; 1938–1946 yıllarını kapsayan ikinci dönem ise İsmet İnönü'nün yönetimde söz sahibi olduğu “Millî Şef” dönemi olarak adlandırılabilir⁴⁹

Rıfki Salim Burçak Milli Şef dönemini; *“Millî Şef dönemine baktığımızda ise artık bu dönem demode olmuştu. Öyle ki XX.yy'ın rejimi olarak gösterilen Hitler ve Mussolini'nin tek parti yönetimleri, batı demokrasileri karşısında yenik düşmüş ve dünya hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Bu durum karşısında İsmet İnönü ne yapacaktı, daha ne kadar Millî Şef'liği devam ettirebilecekti? Bu sorunun çok basit bir*

⁴⁷ Hukuk Alanında Yapılanma, Kadın Hakları Devrimi, Kılık Kıyafet Devrimi, Ölçü Tartı Devrimi, Laiklik, Medeni Kanun, gibi siyasi, sosyal, ekonomik ve hukuki birçok yenilik yapılmıştır. Daha geniş bilgi için **Bkz**, Levent Kökler, **Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi**, İstanbul 1995.

⁴⁸ Mete Tunçay, **T.C.'de Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923–1931)**, İstanbul, 1992, s. 245

⁴⁹ Murat ÇALIŞOĞLU, **Mehmed Fuad Köprülü'nün Siyasi Hayatı**, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Erzurum 2009, s, 31

cevabı vardı: Çok fazla değil. Bir başka tehlike de Sovyet Rus tehdidi idi. Sovyetlerin ağır baskısı altında olan Türkiye, yalnızlıktan kurtulmak için batıya yaklaşmak için tek parti ve Milli Şef rejimini değiştirip demokrasiye yaklaşmak zorunluluğunu, gün geçtikçe kendi içerisinde duyuyordu”⁵⁰ sözleriyle yorumlayarak demokrasiye geçişin nedenlerini özetlemiştir.

C.H.P. tek partili yönetimden vazgeçerek, çok partili hayatı bir başka deyişle demokrasiyi benimsemesi, onun iktidardan seçim yoluyla da olsa bir gün iktidardan ayrılmak veya düşmek istediği manasına gelmiyordu. Nitekim bu düşüncesini hem demokrasi, hem iktidar formülü olarak düşünüyor, D.P.’ye sadece eleştiri görevini vermeyi planlıyordu.⁵¹ C.H.P.’nin D.P.’ye “bahsettiği” görevi Adnan Menderes bir konuşmasında şöyle ifade etmektedir: “Görülüyor ki arkadaşlar, bizden beklenen demokratik manzarayı tamamlayan bir süs olarak kalmak, geniş veya dar, fakat Halk Partisince çizilecek bir faaliyet hududu içinde bulunmak şartıyla, meclise verilecek sandalyeleri işgal etmekle iktifa etmektir.”⁵²

D.P. kurulup ve hızla halk arasında yayılmaya başlayınca C.H.P.’de bir tedirginlik havası oluşmuştu. Gelecek seçimler parti için, olumsuz tehlikeler içerebilirdi. Nitekim bunun için bir formül aramaya başlamışlardır.

C.H.P. bu formülü 21 Temmuz 1946’da erken seçime giderek bulmuştur. Muhalefet daha fazla güçlenmeden ve teşkilatını bütün ülkede kurmadan, seçimleri sekiz ay erkene almıştır. Altı ay önce kurulmuş olan D.P.’yi seçime girmeye zorlamıştır. Bu yolla muhalefeti hazırlıksız yakalayıp bir dört yıl daha iktidarda kalarak, önünü görecektir bir yol çizmek olarak değerlendirilebilir.

Seçimlerden önce bir dizi değişiklik yapan C.H.P. demokratikleşme yolunda, çok büyük yol almıştır. Bu değişiklikler arasında; seçim sistemi, parti başkanlarının belirlenme usulü, cemiyetler gibi antidemokratik durumların kaldırılması vardı. Bu yolla muhalefetin elinde olan kozları, kendi tarafına çekmeye çalışmıştır.

⁵⁰ R. S. Burçak, *Türkiye’de Milli İradenin Zaferi*, s, 9

⁵¹ R. S. Burçak, *Türkiye’de Milli İradenin Zaferi*, s, 10

⁵² Haluk Kılçık, *Adnan Menderes’in Konuşmaları Demeçleri Makaleleri*, I, Ankara 1984, s. 93-94

C.H.P. 21 Temmuz 1946 seçimlerine 5 Haziran'da çıkardığı Seçim Kanunu'yla giriyordu.⁵³ Bu seçim kanunu tek dereceli seçimi getiriyordu. Seçim kanunun en önemli noktası: Açık oy, gizli tasnif⁵⁴ ve zabıt tutulduktan sonra oy pusulalarının yakılmasıdır ki; bu kanun 1946 seçimlerinin en fazla tartışıldığı yönüdür.

21 Temmuz 1946 seçimlerine C.H.P. altmış üç ilin tamamında seçime girmiştir. Bunun karşısında D.P. sadece teşkilatını kurduğu kırk dokuz ilde seçime girebilmiştir. Neticede C.H.P. 395; D.P. ise, 66 milletvekiliyle Meclis'e girmiştir.⁵⁵

1946 seçimlerine iktidar, idareciler eliyle hile yapmış, birçok seçim bölgesinde D.P.'nin oylarını C.H.P. safına dâhil edilmiştir.⁵⁶ Seçim sonrasında Şükrü Saraçoğlu Hükümeti çekilmiş ve yeni hükümeti kurma görevi İnönü tarafından Recep Peker'e verilmiştir.⁵⁷ Otoriter ve sertlik yanlısı bir yapıya sahip olan Peker'e, bu görevin hem de böyle bir zamanda verilmesinin tek bir açıklaması olabilir: Aşırı derecede olması beklenen muhalefeti, bir nebze olsa denetimde tutmaktır.

Seçimlerin “hileli” olması milletvekillerini tedirgin ediyor, yola çıkılan demokratikleşme sürecinden geri dönmek istiyorlardı. Bunun için bütün umutlarını, İnönü'ye karşı mukavemet cephesi oluşturmaya çalışan, Recep Peker'in şahsına

⁵³ **T.B.M.M Kavanin Mecmuası, Dönem VII, 5**, s.217; Ayrıca Kanun için Bkz. Sadettin Bilgiç, **Türkiye'de Seçimler ve Seçim Kanunları**, İstanbul, 1995, s.7

⁵⁴ Ülkü Varlık-Banu Ören, **Seçim Sistemleri ve Türkiye'de Seçimler**, İstanbul, 2001, s. 84-85

⁵⁵ Celal Bayar, **Başvekilim Adnan Menderes** adlı kitabında söz konusu olan seçimlerde D.P.'nin 66 milletvekili çıkardığını yazarken; Cem Eroğul ise kitabında bu sayıyı 62 olarak ifade etmektedir. (Cem Eroğul, **D.P. Tarihi ve İdeolojisi**, Ankara 1998, s. 36;) T.B.M.M Zabıt Ceridelerine göre 62 milletvekili çıkmıştır. (**T.B.M.M. Zabıt Cerideleri, Dönem VIII, 1**,)

⁵⁶ Halk ve aydınların öfkeleri hat safhaya kadar çıkmıştır. İktidar kanadından gelen ve halkı sakinleştirmeye yönelik tecrübesizlik, idarecilerin bilgisizliği gibi haberler de pek tatmin edici olmamıştır. Üzerinde bir sürü kitap, makale vb yayının yapıldığı bu olayı 1946 yılında C.H.P. Genel İdare Kurulu Üyesi: Hasan Saka ve Şemsettin Günaltay kabinelerinde Milli Eğitim Bakanlığı yapmış olan Tahsin Banguoğlu açık bir surette yazmıştır. Banguoğlu anılarında seçimle ilgili şunları anlatmaktadır: “*Valiler sırayla Ankara'ya geliyorlar, talimat alıyorlardı. İçişleri Bakanını görüyorlardı. İnönü tarafından kabul ediliyorlar ve parti genel sekreterliğini ziyaret ediyorlardı.*” Tahsin Banguoğlu, “**Milli Şef Devri Hatıraları**”, **Tercüman**, 24 Mayıs 1986.

⁵⁷ Cafer Demiral, **Türkiye'nin 42 Hükümeti 25 Nisan 1920-15 Nisan 1973**, Ankara, 1973, s. 79

bağlamış durumdaydılar.⁵⁸ İsmet İnönü ise artık geri dönülemeyeceğini söylüyor, muhalefetle memleket idaresinin birlikte olması gerektiğini anlatıyor, böylece C.H.P. iktidarının bu şekilde kalıcı olacağını savunuyordu. Burada açık olarak görülüyor ki; C.H.P., iktidarı tamamen kendinin olarak görüyor ve kimseye devretme bir yana, paylaşma düşüncesine tahammülü yoktur.⁵⁹

1946 seçimlerinden sonra, D.P.'nin stratejisi artık belli olmuştu. Bu strateji milli iradenin serbest ve adil bir seçimle sonuçlanana kadar, mücadeleye devam etmekte. D.P.'ye göre; serbest ve adil bir seçim, ülkenin en önemli meselesiydi.⁶⁰

3. 1950 Seçimleri ve Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak

C.H.P. yöneticilerine göre ülkede yaşanan bu gelişmeler, 1946'dan beri partinin izlediği siyaset yolu ve demokratikleşme hareketleri neticesinde halkın C.H.P.'den başka bir partiye, oy vermeleri için bir sebep yoktu. Özellikle başında tarihi bir şahsiyetin bulunduğu bu partiye, vatanın ihtiyacı vardı. Üstelik bu dönemde, Türk-Sovyet ilişkileri bozulmuş, Ruslar Doğu Anadolu'dan toprak; Boğazlardan üs istiyorlardı. Dönemin şartları içerisinde İsmet İnönü'nün iktidardan uzaklaşması C.H.P.'ye göre tuhaf geliyordu. Rıfki Salim Burçak bu konuyu "*İnönü, rejimin baş koruyucusu konumuna geçmiş ve Demokrat Parti'nin elinden, onun en tesirli görünen silahını da almıştı. Halk Partisi, yapacağı serbest ve dürüst bir seçimle iktidarda kalacak ve 1946'nın ezikliğini de üzerinden atmış olacaktı. İsmet İnönü böylece, Cumhuriyet'in en büyük inkılâbı olan demokrasi inkılâbını, kendi iktidarını da koruyarak gerçekleştirmek gibi çok zor, hatta Atatürk'ün bile yapamadığı bir işi kendisinin başarı ile yürüteceği umudunu taşıyordu.*"⁶¹ sözleri ile özetlemiştir. C.H.P. 14 Mayıs 1950 seçimlerine işte böyle bir umut ve havada giriyor, seçimi ezici bir çoğunlukla kazanacağına inanıyordu. Hatta bu durumu Faik Ahmet Barutçu anılarında "*Ankara'ya gelirken yol üstü illerdeki valilerle, parti yetkilileriyle, milletvekili*

⁵⁸ Tahsin Banguoğlu, "*Milli Şef Devri Hatıraları*", Tercüman, 25 Mayıs 1986

⁵⁹ R. S. Burçak, *Türkiye'de Milli İradenin Zaferi*, s, 15

⁶⁰ R. S. Burçak, *Türkiye'de Milli İradenin Zaferi*, s, 18

⁶¹ R. S. Burçak, *Türkiye'de Milli İradenin Zaferi*, s, 19

adaylarımızla ve parti müfettişlerimizle konuştum; hepsi sonuçtan güven duyuyordu, %60 oranının altına inenini görmedim"⁶² şeklinde ifade etmiştir.

Oysa bu, çok aşırı derecede bir iyimserlikti. C.H.P. bunun farkında değildi. Milli Mücadeleyi kazanan bu partiden nasıl olup da yüz çevireceklerini anlamıyorlardı. Uzun süredir iktidarda olmaları hasebiyle, iktidarı kimseye layık görmüyorlardı. Memleketin gerçekleri bu değildi. Milli Mücadeleyi canı ve kanı pahasına yiğitçe yürütmüş olan Türk milleti, bu mücadelede dışarıya karşı hürriyeti kazanmıştır. Fakat içerde, kendi ülkesi idaresinde söz hakkını henüz elde edememiştir. Kendine uzun zaman boyunca refah ve hürriyet de vermemiş olan bu idareden, nasıl memnun olacaktı?⁶³

Tüm bu gelişmeler ışığında halk farklı arayışlarını D.P.'de bulduğunu görmekteyiz. 12 Mayıs 1950 seçimlerine giren ülke çok farklı bir durumla karşılaşmıştır.

C.H.P. 1950 seçimlerine gizli oy, açık tasnif esasını alan bir seçim kanunuyla girmeye karar vermiştir ki; bu durum demokratikleşme açısından son derece önemli bir adım olarak ve D.P.'nin bir başarısı olarak yorumlanabilir. 7 Şubat 1950'de Meclis'te başlanan görüşmelere D.P. tam destek verirken MP karşı durmuştur. MP *"1946 seçimlerinde ve ondan sonraki seçimlerde suç işleyenler cezalandırılıp işbaşından uzaklaştırılmadıkça, yapılacak yeni kanunların samimiyetle tatbik edileceğine inanmadığını"* beyan etmiştir.⁶⁴ Yapılan oylama neticesinde kanun C.H.P. ve D.P.'nin kabul oylarıyla kanunlaşmıştır. MP ret yönünde oy kullanmıştır.

1950 seçimlerine girerken C.H.P yeni bir seçim kanunu hazırlamıştır. Bu yeni seçim kanunuyla tek dereceli, eşit, gizli oy açık tasnif, adli denetim esaslarını içermekte ve çoğunluk sistemine dayanmaktaydı⁶⁵. Yeni seçim kanuna göre: Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarından her kırk bin kişi için bir milletvekili seçilmesi kanunlaştırılmış, seçmen yaşı yirmi iki seçilme yaşı otuz olarak belirlenmiş, kamu hizmetinden men

⁶² Faik Ahmet BARUTÇU, *Siyasi Anılarım*, İstanbul, 1977, s, 412

⁶³ R. S. Burçak, *Türkiye'de Milli İradenin Zaferi*, s, 19-22

⁶⁴ **T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem VIII, Toplantı. III, .VIII**, s.268; Burçak, **On Yılın Anıları**, s,40

⁶⁵ **TBMM Tutanak Dergileri. Dönem VIII, 24, s. 165-167**

edilen, yabancı devlet uyrukluğunu ileri sürenler ile kısıtlı olanlar seçmen sayılmamış, emniyet müdürleri, amirleri, komiserler ve komiser muavinleri, polisler, subaylar, askeri memurlar, askeri ve sivil yargıçlar, askeri öğrenciler ve silâh altında olan eratlar oy kullanamayacaklar, propaganda için duvar ilanları üzerinde Türk Bayrağı, dini ibareler, Arap harfleri ve her türlü resim bulundurulması yasaklanmıştır.⁶⁶

Yapılan yeni kanunlar ve uygulamalarla seçimin, 14 Mayıs 1950'de yapılması kararlaştırılmış, il il kaç milletvekili seçileceği karara bağlanmıştır. Bu illerden biri olan Erzurum için ise on milletvekili kontenjanı belirlenmiştir.⁶⁷

Seçim tarihi belirlendikten sonra D.P. Erzurum il örgütü çalışmalara başlamış ve milletvekilliği için oy birliği ile alınan karar neticesinde çeşitli kişilere teklifler götürmüşlerdir.⁶⁸ Bu kişiler:

- Hikmet Kümbetlioğlu,
- Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu,
- Rıfkı Salim Burçak,
- Ekrem Avşaroğlu,
- Bahadır Dülger,
- Hoca Faruk Ketvan,
- Lütfü Gülal,
- Kasım Küferevi,
- Sadık Eskişehirli,
- Ali Şevkati Özkutlu,
- Sabri Budak,
- Şefik Ertensel,
- Enver Karan'dır.⁶⁹

⁶⁶ **Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**, 490.01.62.236.4.

⁶⁷ **B.C.A.**, 030, 18.01.02.122.27.2

⁶⁸ Recep Murat GECİKLİ, *1946–1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat*, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 2007, s. 104

⁶⁹ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s. 36

Milletvekilliği teklifi götürülen kişi sayısı milletvekili kontenjanından fazla olduğu görülmektedir. Bu durum ise tekliflerin bazılarının olumsuz karşılanacağına dair oluşan kanaattir. Netice itibariyle:

- Rıfıkı Salim Burçak,
- Sait Başak,
- Fehmi Çobanoğlu,
- Bahadır Dülger,
- Enver Kartan,
- Sabri Erduman,
- Emrullah Nutku,
- Rıza Topçuoğlu,
- Memiş Yazıcı,
- Mustafa Zeren,⁷⁰

aday olmuşlardır. Sonuç itibariyle teklif götürülen isimlerden sadece 4 tanesinin teklife olumlu yanıt verdiği görülmüştür.

4. Prof. Dr. Rıfıkı Salim Burçak’a D.P.’den Erzurum Milletvekilliği Teklifi

D.P. İl İdare Kurulu Başkanı Mustafa Zeren, 11 Mart 1950’de Erzurum D.P. İl Teşkilatının kararını 8 Mart 1950 tarihli Rıfıkı Salim Burçak’a iletmiştir. Zeren’e teşekkür eden Rıfıkı Salim Burçak; “ *Siyasi hayata girmeye kara verirsem, D.P. safında politikaya atılmayı şerefli bir hizmet sayacağımı*”⁷¹ söyleyerek düşünmek için zaman istemiştir.

Teklifi düşünmeye başlayan ancak o tarihe kadar politikaya ilgi duymayan Rıfıkı Salim Burçak’ın adeta huzuru kaçmıştı. Teklif edilen konum hem farklı hem de kendini C.H.P.’den sonra çok şeyler beklenen bir siyasetin içinde bulacaktı.

Bunun dışında çok sevdiği mesleğinden de uzak kalmak istemiyordu. Bütün bu olumsuz gibi görünen durumların yanında bu çetin dönemde göreve çağrılması da vardı.

⁷⁰ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, IX. Dönem, 1950–1954*, s. 139

⁷¹ R. S. Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 36

Bunun gereğinin yapılması gerekiyordu. “Türkiye’nin içinde bulunduğu bu kritik dönemde mücadeleye katılarak demokratik rejimin kuruluşunda bir rol sahibi olmak bana sonsuz bir heyecan veriyordu”⁷² diyerek politikaya girmeye sıcak baktığını da gösteriyordu.

Teklif aldığı Ankara’da duyulduktan sonra Erzurumlu aydınlardan özellikle Cevat Dursunoğlu’ndan konuyla ilgili olumsuz görüşü karar noktasında Rıfki Salim Burçak’ı hayli düşündürmüştür. Dursunoğlu, politikaya girmemesi dahası D.P.’den politikaya atılmaması hususunda telkinde de bulunmuştur.⁷³

Seçim zamanı yaklaşıyordu bunun için Rıfki Salim Burçak kararını fazla geciktirmeden vermiştir. 26 Mart 1950’de bir mektupla D.P Erzurum il idaresine kararını bildirmiştir. Bu mektupta; “Demokrasinin henüz teessür safhasında bulunduğu bir memlekette muhalefetin kuvvetlenmesini şahsi içtihadım bakımından son derece lüzumlu sayıyor ve davanın ilerlemesine naçizane hizmette bulunmayı bir vatan borcu addediyorum. Seçime D.P. listesinden gireceğimi ama seçildiğim takdirde Yüksek Kurulunuz milletvekilliğinden ayrılıp ayrılmamak hususunda beni tamamen serbest bırakmak şartına bağlı olan muvafakatimi kabul buyrulduğu takdirde listenizde yer alarak memleket muhalefetine hizmette bulunmayı şeref telakki ederim” diyerek milletvekilliği adaylığını kabul etmiştir.⁷⁴

a. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak’ın Seçim Kampanyası

1950 seçimleri öncesi yapılan kampanyada D.P, ülkenin her yerini adım adım dolaşarak seçim propagandası yapmıştır. Aslında bu kadar büyük bir kampanya yapmasına bile gerek yoktu. Çünkü memlekette hürriyet ve demokrasi fırtınası esiyor ve buna da en büyük engel olarak C.H.P. görünüyordu. C.H.P.’ye mukabil D.P. ise bu fikrin 1946’dan sonra adeta bir savunucusu bir bayraktarı olarak görülüyordu.⁷⁵

⁷² R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s, 37

⁷³ **B.C.A, 030. 01/ 10.60.3**

⁷⁴ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s, 38

⁷⁵ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s, 38-39

Türk halkı, ülkenin gerçek sahibinin kendisi olduğunu görmek istiyor, kendisine yıllardır söylenenlerin ne kadar doğru olduğunu görmek istiyordu. Küçük bir oy pusulası ile koskoca İnönü iktidarını nasıl devireceğini hayal ediyordu. Gerçek şu ki D.P.'yi asıl güçlü kılanda işte bu düşüncenin gerçek olma ihtimaliydi.⁷⁶

D.P. seçim kampanyasında en çok 1946 seçimlerine atıflarda bulunuyor, İnönü'nün konuşmalarına cevaplar veriliyordu. Her gidilen yerde demokrasi ve hürriyet temalarına vurgu yapıp halkı C.H.P.'ye karşı birlik olmaya davet ediyorlardı.

Rıfki Salim Burçak seçim kampanyasında Erzurum'da bulunamamıştır. Seçimde Ankara'dan yazılarıyla destek vermiştir. İlk önce "*İnönü ve Demokrasi*" adlı bir broşür yayınlamıştır. Broşürün genel hatları incelendiğinde İnönü'nün tutunmaya çalıştığı en güçlü desteği sarsmak amaçlı olduğu görülmektedir. Bu amaç şuydu: İnönü Türkiye'de demokrasiyi iç veya dış hiç kimsenin tesiri altında kalmadan kendisinin getirdiğini iddia ediyor, bununla beraber ülkeyi demokraside daha ileri götürebilecek tek şahsiyetin kendisi olduğunu savunuyordu. İktidar partisinin girişilen bu "sözde" demokrasi yürüyüşünde samimi olmadığını belirterek "*C.H.P. demokratik yola eğer dış amillerin tesir ve baskısı girmiş ise bu partinin iktidarı elinden kaçırmamak için harcadığı gayretleri bu halin mantıklı bir neticesi olarak kabul etmek lazımdır. Zira halk iradesinin tecellisi ve bu yolla demokratik rejimi istemeyerek ve devrin bir takım politika zaruretlerinin baskısı altında benimsemiş gözükken bir parti. Hemen çeyrek asırdan beri elinde tuttuğu iktidarı günün birinde kaybetmeye asla razı olmayacak, her çeşit tedbir ve tertibe başvurarak, zaten samimi bulunmadığı bu işte muhalefeti boğmak ve kuvvetten düşürmek için her türlü çareye müracaatta tereddüt etmeyecekti*"⁷⁷ sözleriyle de bunu açıkça ifade ediyordu.

İnönü 1939 da Cumhurbaşkanı olmasının ardından "*Milli Şef*" ve "*Değişmez Genel Başkan*" sıfatlarını aldıktan sonra kimi çevrelere, özellikle de D.P'lilere göre bu durum demokrasiyle bağdaşır yanı yoktu. Bu konu üzerinde duran Rıfki Salim Burçak "... *İnönü Cumhurbaşkanı olur olmaz, Milli Şef ve Değişmez Genel Başkan*

⁷⁶ R. S. Burçak, *On Yıllık Anıları*, s. 38

⁷⁷ Rıfki Salim Burçak, *İnönü ve Demokrasi*, Ankara, 1950, s.3

*unvanlarını iktisap etmekle demokratik bir zihniyetten ne kadar uzak olduğunu, ret ve inkârı kabil olmayan bir tarzda göstermiş, bu makamda kaydı hayat şartıyla kalmak istediğini ilan etmiştir. Memleketi demokrasiye götürmek için her şeyden önce acaba böyle bir teminata mı ihtiyaç hissediliyordu?”*⁷⁸ diyerek İnönü ve demokrasinin aynı kefedeyi yer alamayacağını vurgulamıştır.

Rıfki Salim Burçak, II. Dünya Savaşı için de Türkiye’de tek partili iradenin saygınlık ve itibarının çok düştüğünü, halkın bu saatten sonra artık alternatifli bir yönetim sistemine geçmek istediğini, özellikle San Fransisko Konferansı’ndan⁷⁹ sonra dünyada artık tek partili sistemlerin veya bunu savunacak yönetimlerin yeri olmadığını, bunlara karşı halkında hoş görü ile bakmadıklarını beyan ediyordu.⁸⁰

Ankara’da bu broşürü yayımlayan Rıfki Salim Burçak, bir yandan da Erzurum’daki günlük siyasi gazetelere yazılar göndererek seçim propagandasında bulunuyordu. Erzurum’da D.P. teşkilatı tarafından çıkarılan “Doğu Postası” adlı gazetede

⁷⁸ R. S. Burçak, **İnönü ve Demokrasi**, s. 8–9

⁷⁹ “San Fransisko Konferansı, 1945 Birleşmiş Milletler Örgütü’nün kurulması ile sonuçlanan uluslararası konferans (25–26 Nisan 1945) II. Dünya Savaşı’nın sonuna doğru Müttefikler uluslararası bir örgütün kurulması çabalarını yoğunlaştırmışlardı. Bu örgütün temel ilkeleri, 1944 yılında toplanan Dumbarton Oaks Konferansında ortaya atılmıştı. San Fransisko Konferansı’na Müttefiklerin siyasal amaçlarını ele alan Birleşmiş Milletler Bildirisini imzalamış kırk altı ülke ile Mihver devletlerine karşı sav San Fransisko Konferansı. Birleşmiş Milletler Örgütü’nün kurulması ile sonuçlanan uluslararası konferans. Konferansta büyük ve küçük devletlerarasında çeşitli anlaşmazlıklar çıktı. Dumbarton Oaks ilkelerine göre kurulacak örgüt büyük devletlere geniş yetkiler veriliyordu. Konferans’ın çoğunluğunu oluşturan küçük devletlerin istekleri şunlardı: örgütün bütün ülkelerin eşitlik ilkesi çevresinde temsil edildiği Genel Kurul’un yetkilerinin genişletilmesi, uluslararası Adalet Divanı’nın yetkilerinin genişletilmesi, kurulacak örgüt ile ilgili işleme alınacak anlaşmayı yorumlama yetkisinin Genel Kurul ya da Adalet Divanı’na verilmesi, büyük devletlerin "veto" yetkisinin sınırlandırılması. Küçük devletlerin isteklerinden çok azı gerçekleşmiştir. Konferansın savaşın devam ettiği bir ortamda yapılması ve Mihver Devletlerine karşı yürütülen mücadelede büyük devletlerin önemi, onların isteklerinin kabul edilmesini kolaylaştırmıştır. Konferans 26 Haziran’da elli ülkenin B.M. Antlaşmasını imzalanması ile sonuçlanmıştır. (http://www.turkebilgi.com/san_fransisko_konferans%FD/ansiklopedi)

07.05.2010

⁸⁰ R. S. Burçak, **İnönü ve Demokrasi**, s.7–9

Nisan ayı boyunca aralıklarla makaleler yazmıştır. Bu makalelerde genelde bölgenin geri kalmışlığı yanında demokrasi vurgusu üzerinde duruyor, tek partili sistemin artık son bulması gerektiğine işaret ediyordu. Milli Şef ve değişmez genel başkanlığın demokrasi üzerinde olumsuz tesirler yarattığını, demokrasisiz bir kalkınma ve refahın olamayacağını belirtmiştir. Doğu Postası'nda "*Batı Demokrasiler ve Türkiye*" adlı makalesinde; Demokrasinin anavatanı olan Avrupa ve en gelişmiş yeri olan Amerika Birleşik Devletleri ile Türkiye Cumhuriyeti özellikle "Milli Şef" dönemini karşılaştırmıştır.⁸¹ "*Şiddet Politikası*" adlı makalesinde Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak; Mustafa Kemal Atatürk döneminden sonraki C.H.P iktidarının, tek partili yönetimin karşısına çıkan D.P'nin muhalefet hareketlerine karşı giriştiği anlamsız şiddet politikası üzerinde durmuştur.⁸² "*Refah mı Hürriyet mi?*" adlı makalesinde ise; tek partili yönetimin getirileri ve götördükleri üzerinde durarak C.H.P iktidarının refah veya hürriyetten ziyade tam tersi istikamette uygulamalar getirdiğini savunmuş ve makalesinde bunun üzerine yoğunlaşmıştır.⁸³ Bu üç makale Erzurum nezdinde geniş yankı uyandırmıştır.

Seçim kampanyası sırasında gerek Ankara'daki çeşitli yazılarında, "*İnönü ve Demokrasi*" gibi önemli broşürlerinde gerekse Erzurum'da gazetelerde yayınlanan makalelerinde her zamanki gibi sakin bir üslup kullanmıştır. Rıfki Salim Burçak, asla hakaret boyutuna gitmemiştir. Lakin içerik bakımından oldukça sert olan bu makaleler geniş bir kitle tarafından okunmuş, tebrikler kadar olmasa da tepkilerde almıştır. Bu tepkilerde en çok İnönü ve Halk Parti'sinin bütün husumetinin açıktan üzerine aldığını ve seçim sonrasında dahi, kaybedilse bile İnönü'nün iktidarı bırakacağı belli değildi. Bu durum işte açıktan ona sıkıntı verecekti. Yakın çevresi ve arkadaşları da Rıfki Salim Burçak'ı bu konuda uyarılmışlardır.⁸⁴

Tüm yurttaki olduğu gibi seçim kampanyaları Erzurum'da da D.P açısından olumlu sonuçlar vermeye başlamıştır. Gerek Rıfki Salim Burçak'ın yazıları gerekse

⁸¹ Rıfki Salim Burçak, "*Batı Demokrasiler ve Türkiye*", *Doğu Postası*, 3 Nisan 1950.

⁸² Rıfki Salim Burçak, "*Şiddet Politikası*" *Doğu Postası*, 9 Nisan 1950

⁸³ Rıfki Salim Burçak, "*Refah mı Hürriyet mi?*" . *Doğu Postası*, 15 Nisan 1950

⁸⁴ Burçak, *On Yılın Anıları*, s,46

diğer milletvekili adaylarının gezileri neticesinde halk D.P. lehine oy kullanacağını belli etmiştir.

Seçime katılım oranı %89 gibi rekor bir seviyede olup seçim sonuçları açıklandığında D.P. %53,3 oy ve 408 milletvekili ile ilk sırada yer almıştır, C.H.P. ise %39,9 oy ve 69 milletvekili çıkarabilmiştir.⁸⁵

Rıfki Salim Burçak'ın seçim bölgesi olan Erzurum'da ki seçim sonuçları D.P.'nin tam bir zaferiyle sonuçlanmıştır. Türkiye ortalaması olan %53,3'ün çok üzerinde %64,3 gibi bir oyla seçimi D.P. kazanmıştır.

Seçimi kazanan vekiller bir bir halkın coşkulu gösterileri arasında Ankara'ya gönderilirken Rıfki Salim Burçak'ın kardeşi Sıtkı Salim Rıfki Salim Burçak'ta Konya milletvekili olarak Ankara'ya gelmiştir. Kardeşinin yanına yerleşen Sıtkı Salim Rıfki Salim Burçak, burada Rıfki Salim Burçak'la beraber tebrikleri kabul ederlerken; Rıfki Salim Burçak'ın milletvekilliğinden çekilme kararıyla şok yaşamışlardır.

Rıfki Salim Burçak'ın bu tavrı beklenmeyen bir olay değildi. Çünkü Rıfki Salim Burçak milletvekilliği adaylığını kabul ederken istediği anda çekilebilme şartını koşmuş ve bunda özgür bırakılmasını istemişti. Rıfki Salim Burçak emeline ulaşmış ve ülkede iktidar el değiştirmişti. Halk özlemlerle beklediği demokrasiye artık D.P. iktidarıyla ulaşabilecekti. Bunda naçizane katkısı olduğuna inanan Rıfki Salim Burçak, görevini tamamlamış sayıyordu. Aslında Rıfki Salim Burçak "Demokrasi" için çok sevdiği hocalık mesleğinden ayrılması da onun üzüntüsünü arttırmaktaydı. Öylesine bir bağla bağlıydı ki bu mesleğe kopamıyordu. Bu durum abisi ve kendisi arasında derin münakaşalara vesile olmuştu. Netice itibariyle abisi Rıfki Salim Burçak'ı ikna etmiş ve meclise mazbatalarını almaya beraber gitmişlerdir.

12 Mayıs 1950 seçimleri ardından Rıfki Salim Burçak XI. Dönem milletvekili olmuştur.⁸⁶ Milletvekili seçimi kanununa göre Rıfki Salim Burçak Erzurum'dan 90.240 oy ile milletvekili seçilmiştir.⁸⁷

⁸⁵ Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde D.P.** (1946–1960), Ankara 2004, s.172

⁸⁶ **T.B.M.M Olumluluk Kâğıdı (Mazbata)**

⁸⁷ **T.B.M.M Olumluluk Kâğıdı (Mazbata)**

b. Prof Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Erzurum'dan Milletvekili Seçilmesi

1950 seçimlerinde ilk defa hür iradeleriyle meclisi seçen halkın, gönderdiği vekillerden beklentileri büyüktü. Erzurum'dan gelen heyetler geri kalmışlığın verdiği birçok sorunun giderilmesini istiyor, bununla beraber medeniyetin temeli olan yol, köprü, hastane vb yatırımların yapılmasını bekliyorlardı. Bunu sadece Erzurum'dan gelen heyet değil, Anadolu'dan gelen diğer heyetlerin de beklentisiydi.

Rıfki Salim Burçak ve diğer Erzurum milletvekillerinden istenilen yatırımların başında hatta en önemlisi Tortum Şelalesi mevzusuydu. Yıllardan beri Erzurum'un beklentisi Tortum Şelalesi'nden üretilecek elektriğin Erzurum'a hayat vermesiydi. Tortum Şelalesinden gelecek elektriğin ilk etüdüne 1938 yılında başlanmış ve kullanılabilirliği ile birlikte yeterli düzeyde olduğuna karar verilmiştir. Ancak bu çalışma öylece kalmıştır.⁸⁸ Bu durum yöre halkı tarafından da biliniyordu ve bu bir izzet-i nefis meselesine dönüşmüştü.⁸⁹

Şelaleden gelecek elektrik kuşaktan kuşağa aktarılan bir hikâye gibiydi, Erzurum'da doğup büyüyen herkes bu hikâye ile büyümüştü. Artık halk kendi iradesiyle gönderdiği vekillerden bunu yapmasını istiyorlardı. Rıfki Salim Burçak bu konuya el atma kararı almıştır. Bunu “... *Seçmenlerimin özel işlerine kulak asmıyor ama seçim çevremi kalkınması için bütün gücümle çalışmayı başta gelen görevlerim arasında sayıyordum...*”⁹⁰ diyerek konuyla birebir ilgileneceğini ifade etmiştir.

1950 yılının yaz aylarında seçim bölgesine milletvekili arkadaşlarıyla geziye çıkan Rıfki Salim Burçak; burada halkın en öncelikli meselesinin Tortum Şelalesi meselesi olduğunu görmüştür. Öyle ki bunu “... *Okumuş, okumamış, şehirlisi, köylüsü, muhalifi, her Erzurumlunun dilinde Tortum Şelalesi var*”⁹¹ ifadeleriyle belirtmiştir.

⁸⁸ Ahmet Necdet Özer, **Erzurum Ovasının Beşeri ve İktisadi Coğrafyası**, Erzurum, 1970, s. 75

⁸⁹ <http://www.erkurumlu.net/ErzurumSayfasi-125-tortum-selalesi.html>, Mart 2010; D.P. iktidarına kadar olan dönemde Tortum Şelalesi'nden elektrik üretilmesi yönündeki çalışmalar bütün C.H.P. iktidarlarının gündemine gelmiş, lakin ne bu konuda bir adım atılmış ne de bu gerçekleştirilebilmişti. Her gelen hükümetin bu yönde çalışma yapılacağına inanılması konuyu bir yatırımdan çok hikâyeye dönüştürmüştür.(R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s. 57–58)

⁹⁰ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s. 58

⁹¹ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s. 58–59

Bütün milletvekilleri bu rüyanın gerçek olması düşüncesiyle hareket ediyorlardı. Bu büyük olayı çözüme görevi şimdi D.P. milletvekillerinin omuzlarındaydı.

Erzurum milletvekilleri Adnan Menderes Hükümeti ile yoğun bir temas trafiği başlatılmıştı. Bu yoğun temas trafiği neticesinde Menderes, Erzurum'un en önemli meselesinin bu olduğuna ikna edilmiştir. Bunu Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'in 3 Ekim 1950 tarihinde Erzurum geldiklerinde⁹² bölge valileri ve belediye başkanlarıyla yapılan Erzurum belediyesindeki toplantıda⁹³ Başbakan Adnan Menderes "... Birçok ihtiyaç ve istekleri buraya gelmeden de işittim... Biz D.P., iktidarı 22 Mayıs'ta aldık, demek ki bütçe yılının dördüncü ayında vazifeye başlamış bulunuyoruz... O bütçeyi, mali sene sonuna kadar sürdürmek gerekir. Bütçe üzerinde tadilat yapmak bütçeye yeni bir istikamet verebilmek, imkânsız denebilecek kadar güçlükler arz eder... Ancak 1951 bütçesi D.P. bütçesi olacaktır"⁹⁴ sözleriyle ümit ışığı verirken, "... Elektrik işi ile yakıt işi tezekkür edilecek ve kuvvetle kaniim ki, müspet kararlara bağlanacaktır"⁹⁵ sözleriyle verdiği vaatle de halkı artık bu işin olacağına inandırmış ve Erzurum milletvekilleri de bu işin üzerinde daha da ciddiyetle duracaklardı. 1951 bütçesi D.P.'nin bütçesi olacağından bu döneme kadar olan zamanda, bütçeden olabildiğince Tortum için kaynak aktarılmasını sağlamak gerekiyordu. Rıfki Salim Burçak ve milletvekili arkadaşları bunun bilinciyle hareket ederek gerek D.P. Genel Kuruluyula, gerekse ilgili Bakan ve Başbakan nezdinde görüşmelerde bulunarak alınabilecek en yüksek miktarı almaya çalışmışlardır.

1951 yılı bütçesi hazırlanırken başta Rıfki Salim Burçak olmak üzere diğer milletvekilleri Tortum için kaynak aktarımında baskıda bulunmuşlardır. Bu gayretler sonucunda 1.200.000.000 liralık bütçeden 1.000.000 lira Tortum için ayrılmış oldu.⁹⁶

⁹² "Cumhurbaşkanı Şehrimize Geliyor", **Yeni Erzurum**, 02.10.1951; **Ayn Tarihi**, 203 (Ekim 1950), s.1; "Bayar Dün Erzurum'a Vardı"; **Milliyet Gazetesi**, 03.10.1951.

⁹³ "Cumhurbaşkanı Şehrimizde", **Yeni Erzurum**, 03.10.2010; **Ayn Tarihi**, 203 (Ekim 1950) s.2-3

⁹⁴ **B.C.A 030. 01.2.14.1**

⁹⁵ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.59

⁹⁶ Recep Murat Gecikli, **1946–1960 Yılları Arasında Erzurum'da Siyasi Hayat**, Atatürk Üniversitesi A.İ.İ.T.E.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erzurum, 2007. s. 122.

Buna rağmen milletvekillerinin çabaları neticesinde alınan 1.000.000 liralık ödenek yeterli değildi. Bu esnada 1951 yılı bütçesinden 15 milyonluk bir kesinti yapılarak çeşitli kalemlere dağıtılacağı bilgisi gelince Rıfki Salim Burçak ve diğer milletvekillerine; konuyla ilgili hem komisyon hem de Hükümet nezdinde girişimlere başlamışlardır. Erzurum milletvekilleri 26 Ocak 1951’de Plan ve Bütçe Komisyonu’na giderek konu hakkında bilgi vermiş ve isteklerini arz etmişlerdir.⁹⁷ Ancak Anadolu’nun hemen hemen her ilinden ek kaynak aktarımı için gelen milletvekilleri bulunmaktaydı. Komisyon ise yeni iktidarın ilk bütçesi olması hasebiyle kılı kırk yararak her gelen teklifi detaylı inceliyor, gelen tekliflerin büyük bir kısmını geri çeviriyordu. Tortum Şelalesi için ek kaynak gerekiyordu. Bunun için Rıfki Salim Burçak bizzat devreye girmiştir. Daha önceden de tanıdığı olan komisyon üyesi ünlü iktisatçı ve düşünür Ahmet Hamdi Başar’dan yardım talep etmiştir. Rıfki Salim Burçak’ın bu talebi Başar tarafından kabul edilerek önerge vermesi ile neticelenmiştir. Başar’ın bu önergesine teşekkür eden Rıfki Salim Burçak, işin bitmediğinin bilincinde olarak; komisyona ek kaynak aktarımı için konuyu detaylı izah etme kararı almıştır. Rıfki Salim Burçak 28 Ocak 1951’de komisyon önüne çıkararak: *“Biz huzurunuzda getirdiğimiz öneriyle seçim bölgemize biraz daha fazla hizmet götürmeyi amaçlamış değiliz. Bu ödeneği biz bu türlü bir zihniyetle talep etmedik. Bizim talebimiz, devletimizin büyük menfaatleriyle ve vatanımızın birlik ve beraberliği gibi yüce bir dava ile çok yakından ilgilidir. Değerli heyetinize işin bu yönünün anlatmak istiyorum. Devletin bu güne kadar doğuda büyük yatırımlara girmemiş olması doğu halkı üzerinde çok kötü tesirler bırakmıştır. Devletimiz, Doğuda acaba neden büyük tesisler kurmamış, Doğuyu niçin bu derece ihmal etmiştir? Buralar asırlık düşmanlarımızla ilk kapışmada terk ederek geriye çekildiğimiz topraklar değildir. Halkımız arasında türlü türlü görüş ve endişeler mevcuttur. Mesele işte bu hüviyeti ile elbette ki pek büyük bir önem taşıyor. Bu havayı artık biran önce dağıtıp doğuya sahip olalım ve böylece milli birlik ve beraberliğin pekiştirilmesine çalışalım. Yüksek heyetinizin meseleyi işte bu açıdan değerlendirmesini*

⁹⁷ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s.59.

rica ederim."⁹⁸ Sözleri neticesinde ve Ahmet Hamdi Başar'ın da desteği ile komisyona teklifi kabul ettirmişlerdir. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın u çabalarıyla Tortum Şelalesi Elektrik Santrali için kaynak 1952 yılı bütçesine girmiş ve ek bütçe kanunuyla beraber bu kaynak aktarımı tamamlanmak istenmiştir.⁹⁹ Ek kaynakla beraber 2.000.000 lira aktarılan Tortum Şelalesi elektrik santralinin yapımına 1952'de başlanmıştır. Üstün gayretlere rağmen ülkede yaşanan döviz sıkıntısı, çalışma şartları v.b durumlardan dolayı Tortum'dan elektrik üretimi ancak 1960 yılında içinde gerçekleşebilmiştir.¹⁰⁰

B. KORE SAVAŞI VE PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN BAKIŞI

II. Dünya Savaşı sonunda Japonya, Müttefiklere karşı yenik düşmüş, Amerika Birleşik Devletleri kuvvetleri Güney Kore'yi, Sovyet Rus kuvvetleri ise Kuzey Kore'yi işgal etmişlerdi. Müttefiklerin amacı bölgede bağımsız bir Kore kurmak ve bir süre Birleşmiş Milletler gözetiminde bulundurmaktı. Bu şekilde Sovyet Rusya'nın okyanusa açılmasını engellemek istiyorlardı. Fakat bu durum gerçekleşmemiştir. 1948 yılında Kore'nin Kuzeyi komünist idare altında Demokratik Kore Halk Cumhuriyeti kurulmuştur.¹⁰¹ Bu durumdan sonra da Kore'nin Güneyinde antikomünist Syngman Rhee'nin idaresinde Güney Kore Devleti kurulmuştur.¹⁰² Sovyet Rusya ve Amerikan kuvvetleri her iki ülkeden çekilince Kore 38. Paralel temel alınarak ikiye bölünmüştür.¹⁰³ Fakat bu çekilme sadece göstermelik olup, silah yardımları ve destekler devam etmiştir.

24 Haziran 1950 de Kuzey Kore bu sınırı ihlal ederek Güney Kore'ye saldırmıştır.¹⁰⁴ Birleşmiş Milletler olaya müdahale ederek Kuzey Kore'nin 38.Paralelin

⁹⁸ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s,59–60.

⁹⁹ **T.B.M.M. Kavanin Mecmuası, Dönem IX, c, 35.** s. 9-13

¹⁰⁰ A. N. Özer, **Erzurum Ovasının**, s. 75–76

¹⁰¹ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1945), c:1-2**, Baskı, İstanbul, Ankara, 1991 s.454. 13.Baskı

¹⁰² F. Armaoğlu, **20. Yüzyıl**, s.454.

¹⁰³ **Kore Harbinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Muharebeleri (1950-1953)**, Komisyon, Ankara, 1959, s.20-22.

¹⁰⁴ F. Armaoğlu, **20. Yüzyıl**, s. 455.

kuzeyine çekilmesini istemiştir.¹⁰⁵ Kuzey Kore, bu karara uymayınca B.M. “silahlı tecavüzü püskürtmek ve bu bölgede devletlerarası barışı ve emniyeti yeniden tesis etmek için, Birleşmiş Milletler Teşkilatına üye olan Kore Cumhuriyetine gereken yardımı sağlamaya” davet etmiştir.¹⁰⁶

Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye olan bu ilhak teşebbüsüne karşı B.M.'nin çağrısına olumlu tavır gösteren Türkiye;¹⁰⁷ Hükümet tarafından: “Birleşmiş Milletler Paktından doğan taahhütlerine ve Güvenlik Konseyinin kararlarına uymayı vecibe bilen Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, Kore halkına yardım talebini mütezammın 15 Temmuz 1950 tarihli telgrafınızı bir zihniyet ve itina içinde tetkik etmiştir. Cumhuriyet hükümeti tetkik neticesinde mezkur kararları dünyanın şimdiki şartları içerisinde umumi barış hizmetinde müessir ve fiil bir şekilde icra mevkiine vazetmekteki lüzum ve ehemmiyeti müdrik olarak, Kore'de hizmet etmek olarak 4500 mevcutlu silahlı bir Türk savaş birliğini Birleşmiş Milletler emrine vermeye karar vermiştir.” şeklindeki olumlu kararını 25 Temmuz 1950de B.M. Genel Sekreteri Trygve Lie'ye bildirmiştir.¹⁰⁸

Alınan bu karar çok cesurca bir hareketti. Türkiye Cumhuriyeti, kurulduktan sonra ilk kez bir savaşa giriyordu. Bu savaş ülke içerisinde bile değildi. Daha iki ay önce seçimle iktidara gelen D.P.'nin en büyük icraatı olan Kore meselesi; özellikle Türkiye'yi II. Dünya Savaşı'na sokmamakla kendini ön plana çıkaran İnönü ve C.H.P. için tam bir hediye olmuştur. Öyle ki seçim propagandasını bile bu durum üzerine kuran İnönü, Kore meselesini göz ardı etmeyecekti.

İçerde bu tür çalkantılar devam ederken dışarıda ise; Türkiye'nin D.P. ile beraber artık yeni bir politika çizdiği görülüyordu. ABD'den sonra Kore'ye ilk asker

¹⁰⁵ F. Armaoğlu, **20. Yüzyıl**, s. 455–456.

¹⁰⁶ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s. 61.

¹⁰⁷ 1946'dan sonra özellikle Sovyet Rusya'nın tehditkâr yaklaşımları, Boğazlardan üs isteği ve Doğu Anadolu'dan toprak talebi bir süredir Türkiye Cumhuriyetini Batının demokratik devletleriyle iş birliği yapmaya zorlamıştır. Bununla beraber Türkiye NATO'ya girmek istiyor, bunun yolunun da Kore'den geçtiğini görüp ona göre davranmıştır. (R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s. 62)

¹⁰⁸ **Kore Harbinde Türk Silahlı**, s. 26.

sevk eden devlet olması bunun yegâne göstergesiydi. D.P.'yle beraber Türkiye artık batılı demokratik devletlerle beraber hareket edileceği görülmektedir.

1. Kore Savaşı, Gensoru Teklifi ve Prof Dr Rifki Salim Burçak'ın Kore Savaşına Bakışı

Türkiye Büyük Millet Meclisi 1 Temmuz'da tatile girmişti. Kore'ye asker gönderme kararını Hükümet bu tarihten sonra verdiği için ya Meclis olağanüstü toplantıya çağrılacak ya da yeni yasama dönemi beklenecekti. Olağanüstü toplantıya çağırma teşebbüsleri olduğu halde bu durum gerçekleşmemiştir. Netice olarak yeni yasama yılı beklenmiştir.

Meclis 1 Kasım 1950'de yeni yasama yılına başlarken hükümetin ilk önemli icraatı olan Kore'ye asker sevkiyatı Meclis gündemine gelmiştir. 21 Kasım'da C.H.P. Meclis Grubu "Dış politika ve devletin siyasi ve askeri emniyet meseleleri hakkında T.B.M.M'de bir umumi müzakerenin açılmasını istemeye" karar verdiğini açıkladılar.¹⁰⁹ Buna müteakip ertesi gün 22 Kasım'da Parti Başkanı İsmet İnönü konuyla ilgili önergesini Meclis Başkanlığı'na sunmuştur. C.H.P.'den sonra MP'de Osman Bölükbaşı¹¹⁰ önderliğinde 23 Kasım'da aynı konu üzerinde önerge vermiştir.

Her iki görüşte D.P. Grubunda 28 Kasım'da görüşülmüştür. Netice itibariyle İnönü'nün önergesi iç tüzüğe uygun olmadığı gerekçesiyle reddedilmiş, Bölükbaşı'nın önergesi ise kabul edilmiştir. Bu kararda Meclis'ten aynen geçmiştir. Bu yaşananlar doğrultusunda Meclis'in 1 Aralık 1950 günkü toplantısında görüşülmek üzere karar bağlanmıştır.

¹⁰⁹ **Milliyet Gazetesi**, 22 Kasım 1951.

¹¹⁰ 1913 yılında Hacıbektaş'ta doğan Türk siyasetinin renkli simalarından Osman Bölükbaşı, Fransa'da Nancy Üniversitesi Fen Fakültesi Matematik Bölümü'nde öğrenim gördü. Daha sonra Türkiye'ye dönen Bölükbaşı, önce Kandilli Rasathanesi'nde asistan, sonra Haydarpaşa Lisesi'nde öğretmen olarak görev yaptı. 1946'da D.P. girerek siyasete atılan Bölükbaşı, 1947'de D.P.'den ayrıldı. Bir yıl sonra M.P. kurucuları arasında yer aldı. İsmet İnönü ve Celal Bayar'a komplo düzenlemek iddiasıyla 1959'da tutuklanan Bölükbaşı, bir süre sonra serbest bırakıldı. Daha sonra çeşitli siyasi etkinliklerde ve gazetelerde yazılar yazan Bölükbaşı 2002 yılında hayatını kaybetmiştir. http://tr.wikipedia.org/wiki/Osman_B%C3%B6l%C3%BCkba%C5%9F%C4%B1, Mart 2010

Meclis'te görüşmeler başladıktan sonra ilk sözü Rıfki Salim Burçak almıştır.¹¹¹ Gensoruya aleyhte, Hükümete karşı lehte konuşan Rıfki Salim Burçak şunları söylemiştir: “ Gerçekten, bu karar Türkiye'nin menfaatlerine pek uygundu. Zira II Dünya Savaşının sona ermesiyle birlikte Türk-Sovyet münasebetleri bozumlu. Ve Türkiye, kuzey komşusunun açık talepleri karşısında kalmıştı. Moskova, ilkin 20 yıldır yürürlükte bulunan 1925 tarihli Türk-Sovyet dostluk ve tarafsızlık paktını fesh etmiş, arkasındanda Doğu Anadolu'da toprak ve boğazlarda üsler istemişti. Türkiye bu talepleri yığıtçe reddetmiş, ama çok zor ve tehlikeli şartların içine girmişti. Batı ülkeleri, Sovyet tehdidine karşı kendi aralarında Atlantik Paktını teşkil ettikleri halde, bu türlü bir güvenlik tedbire her devletten ziyade ihtiyacı olan Türkiye'nin en büyük davası Milli Güvenlik davası idi. Türkiye bu Paktın dışında ve tam bir yalnızlık içinde bırakılmıştı. Türkiye kendi güvenliğini ancak batı ile ve özellikle Birleşik Amerika ile kuracağı dostluk ve ittifakta bulabilirdi.

Türkiye, Batının ittifakına girebilmek için kolektif barış ve güvenlik sisteminin ayakta kalmasına ve işlerlik kazanmasına yardım etmeli idi. Kolektif barış ve güvenlik sistemi her devletten ziyade Türkiye'nin menfaatlerine uygun düşüyor, zira her devletten ziyade kendisi tehdit altında bulunuyordu. O halde, Türkiye, tecavüze uğrayan devletlerin yardımına gitmeli ki, kendiside bir tecavüz tehlikesi karşısında kaldığı zaman başkalarından yardım isteyebilsin. I. Dünya Savaşı sonrasında kurulmuş olan fakat görevini yerine getirmeyen acze ve zaafa düşmüş olan Milletler Cemiyeti yerinde şimdi B.M. teşkilatı vardı. Bu teşkilatın iflas etmesini, tesirli bir kuvvet olarak ayakta kalmasını isteyen her devlet ona yardımcı olmalıydı. Türkiye işte bu lüzumu her devletten önce anlamış ve görevini cesaretle yerine getirmiş”¹¹² sözlerinden de anlaşılacağı gibi Türkiye'nin Kore'ye asker göndermesini bir mecburiyet olarak gören Rıfki Salim Burçak; bunun Batı'ya karşı bir hoş görülme tavrı değil; gelişen siyasetin bir sonucu olarak değerlendirmiştir.

¹¹¹ T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, I, s..243.

¹¹² T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, I, s.243–247.

Meclis gensoru teklifini gündeme aldıktan sonra görüşmeler neticesinde Kore'ye B.M. Komutasında asker gönderilmesini 11 Aralık 1950 tarihli 17.birleşimde görüşmüş, otuz dokuz ret ve bir çekimser oya karşı üç yüz on bir oyla kabul edilmiştir.¹¹³

C. PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN II. DEMOKRAT PARTİ HÜKÜMETİ'NDE BAKAN OLMASI

1. Bakanlık Yolunda Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak

1950 yılı boyunca Demokrat Parti iktidarı C.H.P.'den aldığı yönetimi, bir takım aksaklıklar da olsa yürütmeye çalışmıştır. Bu durum sadece bir iktidar değişimi olarak görülmemelidir. İktidarın yanında rejimde değişmiştir aslında. Bu vaziyetlerden dolayı bu yeni iktidarın üzerinde çok büyük baskılar bulunmaktadır. Bütün bu sorunların yanında Kore Savaşı'na B.M. komutasında Türk askeri gönderilmesi de tuz biber ekerek içinden çıkılmaz bir hale dönüşmüştür.

1950'yi C.H.P.'nin bütçesiyle idame ettirmeye çalışan iktidar partisi; bu bütçeye çeşitli ek kaynaklar ilave ederek yatırımlar da yapmaya çalışmıştır. Bu yılı böyle bitiren iktidar nihayet kendi bütçesini yapacağı 1951 yılına gelmiştir.

Yeni yılın bütçe görüşmeleri bir nevi iktidar-muhalefet savaşına dönüşmüştür. Muhalefeti iktidarın hiçbir sözünü yerine getiremediği ve ülkeyi adeta bir kaosa götürdüğünü ifade ederek buna en bariz örnek olarak da Kore Savaşı'nı göstermekteydi. Görüşmeler devam ederken bütçe sırası Dış İşleri Bakanlığı bütçesine geldiğinde ilk sözü alan Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın konuşması Meclis'e hatta Ankara'ya damgasını vurmuştur. Rıfki Salim Burçak 'ın bu konuşması siyasi hayatını bambaşka noktalara götürecek ilk adımdır.

Rıfki Salim Burçak 14 Şubat 1951'de yaptığı 25 dakika kadar süren¹¹⁴ bu konuşmasında D.P. iktidarının takip ettiği dış politikayı anlatarak, bu yeni iktidarın ülke dışı siyasette getirdiği yenilikleri adeta özetliyordu. Konuşmasının başında: “ *Muhterem arkadaşlar, dünya sulhunun bu kadar ağır ve ne derece ciddi bir tehdit altında bulunduğu herkesçe bilinen bir hakikattir. Dünyanın her tarafında, yeni bir cihan*

¹¹³ T.B.M.M Kavanin Mecmuası, 3, s.195, 197–199, 201, 204; Resmi Gazete, 28. 12. 1950, S: 7694.

¹¹⁴ Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 70.

harbinin arifesinde bulunduğumuz hissini veren büyük ölçüde askeri ve siyasi hazırlıklar yapılmıştır... İkinci Dünya Harbindeki şartlarla dahi kıyaslanamayacak derecede terakkiler kaydetmiştir.”¹¹⁵ diyerek, yeni bir Dünya Savaşı'nın kaçınılmaz derecede yaklaştığını işaret etmiştir.

Muhalefet partisinin Dış İşleri Bakanlığı bütçesine bu denli bir kaynak aktarmasının gereksizliği üzerinde durması ve bütçeyi zorlama noktasındaki eleştirilerine karşın Rıfkı Salim Burçak: “ ... Bütün harp ve sulh telakkileri, sadece geçmiş asırlarla değil... Tarihin bu büyük buhran devirlerinde, her devletin harici siyasetinde tutulacak yolu ve ana istikameti vuzuh ve katiyetle tespit etmesi onun başlıca vazifelerinden biri olmak lazımdır. Bu yolda müteredit ve kararsız bulunmak, vatani telafisi imkânsız kayıplar ve felaketlerle karşı karşıya bırakabileceği için son derece tehlikeli sayılmaktadır.”¹¹⁶ sözleriyle değinen Rıfkı Salim Burçak, bunun zaruri bir politika olduğunu ve bu kaynağın zorunlu bir şekilde ayrılması gerektiğini savunmaktadır. Görüşmeler esnasında çok farklı bir şekilde yenedünya konjonktürüne Dış İşleri Bakanlığı bütçesini değerlendiren Rıfkı Salim Burçak. “... Muhterem arkadaşlar, şimdi Halk Partisi iktidarı ile D.P. hükümeti arasında dış siyasette mevcut olan farkları belirteceğim.

Halk Partisi muhalefeti, son cihan savaşına nazaran, bu gün dünya şartları altında usule gelen muazzam değişikliği gereği gibi kavrayamamış ve o devirde tatbiki mümkün ve beklide kolay olan seyyal bir siyaseti bu gün takip edebildiğimizden dolayı bizi adeta tenkit eder gibi bir durum takınmıştır. Hâlbuki son savaşla bugünkü şartlar arasında pek büyük farklar mevcuttur.

Şu noktaya bilhassa dikkat etmek lazımdır ki, II Dünya Harbinde kuvvetler muvazenesi üç esas unsur üzerine istinat etmekte idi. Bu kuvvet unsurlarından biri batı demokrasileri, ikincisi Mihver Devletleri, üçüncüsü de Sovyet Rusya idi. Bu üç kuvvet arasında kalan Türkiye, o zamanlar bir muvazene politikası takibine imkân bulabilmişti. Bizim kanaatimize göre II Cihan Harbinde güdülmüş olan dış siyasetin en doğru izahını

¹¹⁵ T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı I, V, Ankara, 1951, s. 654.

¹¹⁶ T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı I, V, s. 654–655.

*işte bu noktada aramak lazımdır...*¹¹⁷ sözleriyle ifade ederek, artık dünyada yeni bir oluşum olduğunu belirtmiştir. Bunu bu gün yalnız Avrupa, değil bütün dünya iki siyasal görüş etrafında ayrışmaya başladığını konuşma esnasında ifade etmiştir.¹¹⁸ Bu siyasetler dünyada taraftar bulmayı çoktan geçtiği halde Türkiye bu konuda gerekli çalışmaları iktidar ile beraber yaparken artık C.H.P buna karşı çıkmak yerine destek olması gerektiğini savunmuştur.

Rıfki Salim Burçak; Kore'ye asker gönderilmesi konusunda muhalefetin sert tepkilerine de bu konuşma esnasında değinmiştir. Özellikle sınır dışında asker gönderilmemesi noktası üzerinde duran, muhalefete dünya dengelerinin artık değiştiğini ve Türkiye'nin artık bu dengenin dışında kalamayacağını ve Sovyet Rus tehdidini sadece sınırları korumakla aşamayacağını vurgulamıştır. Kore'ye asker göndermenin C.H.P. tarafından sadece şekil yönünden eleştirilmesine değinen Rıfki Salim Burçak'ın: *" ... Hâlbuki Türk milleti, muhalefet partisinin bu nokta üzerindeki görüşünü elbette öğrenmek isterdi. Şekle ait itiraz yerine getirilmiş olsaydı, Halk Partisi üst tarafında mutabık mıydı? Parti erkânı işte bu mühim nokta hakkında mutlak bir sukutu muhafaza etmiştir..."*¹¹⁹ sözleri aslında C.H.P.'nin muhalefet anlayışına gönderme yapmıştır.

Bunun yanında Ana Muhalefet lideri İsmet İnönü'nün: *"Birde bana sorulsaydı."* şeklindeki sorusunu sürekli gündemde tutmasına eleştiri getiren Rıfki Salim Burçak: *" ... Muhalefet lideri "birde bana sorulsaydı" diyor ve sorulmuş olsaydı ne diyeceğini bir türlü beyan etmiyordu. Halk Partisi Genel Sekreterliği'nin 27 Temmuz 1950 de neşrettiği tebliğ azami bir seyyaliyetle kaleme alınmıştı; bundan sarıh bir mana çıkarmaya imkân yoktu. Ulus gazetesi, imzasız yazılar sütununda yardım mevzuunun esasına Halk Partisinin muarız olmadığını yazıyor. Aynı partinin genel sekreteri 28 Temmuzdaki beyanatında gene tereddüt ve müphemiyetlerle dolu olan şu sözleri söylüyordu: " bizim iktidarda bulunduğumuz zamanki tehlike emniyet durumu değişmemiş ise, o zaman açıkça söyleyebiliriz ki, Türkiye 4500 kişiyi göndermekle*

¹¹⁷ T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı I, V, s. 655.

¹¹⁸ T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı I, V, s. 656.

¹¹⁹ T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı I, V, s. 657.

emniyetimizi azaltmış olacaktır..."¹²⁰ sözleriyle C.H.P.'nin bir politikadan yoksun olduğunu belirtmiştir. Hatta daha sonraki bir arkadaş sohbeti sırasında Rıfki Salim Burçak; MP'nin konuyla ilgili bir duruşu, bir politikası, bir teklifi olduğunu ama C.H.P.'nin bu konuda muhalefet yapalım da nasıl olursa olsun mantığı güttüğünü söylemiştir.¹²¹

Kore'ye asker gönderilmesi hususundaki kendi görüşlerini de bu konuşma sırasında: "... *Kendi hesabımıza, Türkiye'nin Kore Harbine iştirakini memleketimizin menfaatlerine ve uzak görüşlü bir politikanın icaplarına uygun telakki ediyoruz. Zira kolektif bir barışın müşterek bir gayetle muhafazası yolunda her devletten ziyade toplu emniyet sistemine ihtiyaç hisseden devlet Türkiye'dir. Başka devletlerin şu veya bu türlü mülahazalarla yardımdan kaçınmaları bize, takip ve taklit edilecek misaller diye gösterilemez.*"¹²² sözleriyle belirtmesi ve bu savaşa B.M. komutasında asker gönderilmesini destekleyen Rıfki Salim Burçak; Atatürk döneminde olduğu gibi cesur ve atilgan olmak gerektiğini savunmuştur.

2. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ile Görüşmesi

Rıfki Salim Burçak'ın, 14 Şubat 1952 tarihli Meclis'teki Kore Savaşı'na B.M komutasında asker gönderme konulu konuşması hem kendi grubu olan D.P. hem de muhalefet partileri olan C.H.P. ve M.P.'den alkış ve takdir almıştır.

Konuşmasının ardından yarım saat geçmeden meclis görevlilerinden birinin gelip Rıfki Salim Burçak'a, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın kendisiyle görüşmek istediğini bildirmiştir.¹²³

Meclisteki makamında bulunan Cumhurbaşkanı meclis görüşmelerini buradan takip etmektedir. Rıfki Salim Burçak'ın içeri girmesiyle kendisine dönen Bayar, bir yer işaret ederek oturmasını rica etmiştir. Ardından: "*Meclisteki konuşmanızı Başbakan*

¹²⁰ **T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı I, V, s. 657–658.**

¹²¹ Fahri Bulgurlu (Ankara Sanayi Odası'na bağlı iş adamı) ile tarafımızca 30 Ekim 2009'da Anadolu Vakfında yapılan röportajda Bulgurlu'nun sözlerinden alıntıdır.

¹²² **T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı I, V s. 658.**

¹²³ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s. 75.

bana anlattı lakin ben o esnada Mecliste değildim.” diyerek “*konuşmanızı bir de bana anlatır mısınız?*” demiştir.¹²⁴

Konuşmasını ana hatlarıyla Bayar’a anlatan Rıfki Salim Burçak, Bayar’ın takdir dolu sözlerinin ardından bir süre dış politika üzerine sohbet etmişlerdir. Sohbet giderek derinleşmiş ve Atatürk ile İsmet İnönü’nün ters düşmesi noktasına gelmiştir. İsmet İnönü’den sonra Atatürk’ün Başbakanı olan Celal Bayar ile Rıfki Salim Burçak arasında ki sohbet toplantısı bu konu üzerinde bir süre daha devam etmiştir.

Bayar’ın yanından ayrılan Rıfki Salim Burçak, Samet Ağaoğlu ile karşılaşmış, Ağaoğlu Rıfki Salim Burçak’ın meclisteki konuşmasını akşam radyoda “Meclis Saati”nde¹²⁵ yayımlatacağını söylemiştir. Ağaoğlu bu sözünü yerine getirmiş ve o akşamki Meclis saatinde Rıfki Salim Burçak’ın konuşmasının tamamını yayımlatmıştır.

3: Gümrük ve Tekel Bakanı Olması

Bütçe görüşmelerinin ardından Meclis kış tatiline girmiştir. Rıfki Salim Burçak’ta bu aradan faydalanmak için memleketine gitmeye karar vermiştir. Hem seçim bölgesinde incelemelerde bulunmak için hem de Erzurum’un düşman işgalinden kurtuluşunun 30. yıl şenliklerine katılmak için trenle gitmeye karar vermiştir. Bu gezide Rıfki Salim Burçak, dönemin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri’ye eşlik etmiştir. Tevfik İleri’nin yanı sıra Konya Milletvekili ve Rıfki Salim Burçak’ın kardeşi Sıtkı Salim Burçak ’ta, Samsun Milletvekili Muhittin Özkefeli ve Erzurum Milletvekili Rıza Topçuoğlu’da geziye katılanlar arasındadır.

Heyet Erzurum’a giderken Ankara’da siyasette büyük fırtınalar kopuyordu. Başbakan Adnan Menderes ile Tarım Bakanı Nihat Eğriboz arasındaki sürtüşmeden dolayı kabinede hayli sıkıntılı anlar yaşanmaktadır. Başbakan Menderes, Eğriboz’un

¹²⁴ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s. 75.

¹²⁵ Devletin resmi radyosunda bu dönemde akşam 19 ile 21 saatleri arasında “Meclis Saati” diye bir program yayımlanıyor, bu programda çeşitli kanunlar ve konuşmalar hakkında halka bilgi arz ediliyordu. (R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.73)

istifasını istiyor lakin Eğriboz buna yanaşmıyordu. Bunun üzerine I. Adnan Menderes kabinesi 8 Mart 1951 de istifa etmiştir.¹²⁶

Rıfki Salim Burçak ve beraberindeki heyet trenle Sivas Garı'na geldiklerinde; Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri'yi karşılamaya gelen heyet tarafından bu haberi öğrenmişlerdir.¹²⁷ Bunun üzerine trende bulunan heyet garda bekleme süresi boyunca bu durum üzerine çeşitli mütalaalar yapmışlar ve bu durum üzerine çeşitli yorumlarla bir süre konuşmuşlardır.

Trenin kalkması hayli zaman almıştı. Tam kalkacağı esnada gar görevlilerinden biri elinde bir telgrafla Rıfki Salim Burçak'ın yanına gelmiştir. Telgraf Başbakan Adnan Menderes'ten gelmekteydi. Telgraftaki: *“Salim Rıfki Salim Burçak, Erzurum Milletvekili, trende. Yeni hükümette benimle beraber çalışmak hususundaki mutabakatınızı yıldırımla bildiriniz. Gözlerinizden öperim. Başbakan Adnan Menderes.”*¹²⁸ Bu cümle Rıfki Salim Burçak'ı bakanlığa götürüyordu. Telgrafı Tevfik İleri'ye uzatan Rıfki Salim Burçak, arkadaşlarıyla kısa süreli bir istişareden sonra Başbakana *“beraber çalışmaktan büyük bir haz duyacağımı derin saygularıyla arz ederim.”*¹²⁹ şeklide cevap veren Rıfki Salim Burçak'ın siyasi hayatı artık farklı bir mecraya taşınmış oluyordu. Bu telgraftan sonra Rıfki Salim Burçak, Ankara'dan ne bir cevap ne de bir haber alabilmiştir.

Telgraf çekildikten sonra tren Erzurum'a doğru yola çıkmıştır. Yol boyunca yeni kabinenin kimler tarafından oluşacağı, hangi bakanlıklara kimler getirileceği gibi sorular üzerinde konuşmalar devam etmiştir. Merak edilen iki soru vardı: Tevfik İleri yeni kabinede yer alacak mı, Rıfki Salim Burçak'a hangi bakanlık verilecekti? Bütün bu sorular karşılıklı fikir alış verişiyle giderken artık cevabı bildiren telgrafın Erzurum'da ellerine ulaşacağı kanaatiyle Erzurum'a kadar beklemeye koyulmuşlardı ki bu arada tren Erzincan Gar'ına girmişti

¹²⁶ *“Kabine Dün İstifa Etti”, Milliyet Gazetesi, 09.03.1951.*

¹²⁷ Burçak, *On Yılın Anıları*, s.76.

¹²⁸ Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 76.

¹²⁹ Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 76.

Erzincan Garı'na giren trendeki heyeti karşılamaya gelen Erzincan D.P. İl Yönetimi, heyete yeni kabinenin kurulduğunu söylemesi kafiye büyük bir sürpriz yaşatmıştır. Karşılamaya gelen partililerden alınan bilgiye göre Rıfkı Salim Burçak, Tekel-Gümrük Bakanlığı'na; Tevfik İleri ise yine Milli Eğitim Bakanlığı'na getirilmişti.

Başbakan Adnan Menderes, 8 Mart 1951de istifasının ardından aynı gün Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından yeni kabineyi kurmak için görevlendirilmiştir. Seçimlerden daha 1 yıl geçmeden ikinci kabinesini kuran Adnan Menderes'in yeni kabinesi;

- Başbakan: Adnan Menderes
 - Başbakan: Yardımcısı: Samet Ağaoğlu
 - Devlet Bakanı: Refik Şevket İnce
 - Milli Savunma Bakanı: Hulusi Köymen
 - İçişleri Bakanı: Halit Özyörük
 - Dışişleri Bakanı: Fuat Köprülü
 - Maliye Bakanı: Hasan Polatkan
 - Milli Eğitim Bakanı: Tevfik İleri
 - Bayındırlık Bakanı: Kemal Zeytinoğlu
 - Ekonomi ve Ticaret Bakanı: Muhlis Ete
 - Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Ekrem Hayri Üstündağ
 - Gümrük ve Tekel Bakanı: Rıfkı Salim Burçak
 - Tarım Bakanı: Nedim Ökmen
 - Ulaştırma Bakanı: Seyfi Kurtbek
 - Çalışma Bakanı: Nuri Özsan
 - İşletmeler Bakanı: Hakkı Gedik,
- şeklinde kurmuştur.¹³⁰

Yeni kabineye üç yeni bakan girerken, bazı bakanlarında yerleri değiştirilmiştir. Böylece yeni kabine göreve 16 Mart 1951'de başlamıştır.¹³¹

¹³⁰ “*Kabineyi Menderes Kurdu*”, *Milliyet Gazetesi*, 10.03.1951; Demiral, *Türkiye'nin 42 Hükümeti*, s. 79.

¹³¹ “*Bakanlar Kurulu İctimaisi*” *Milliyet Gazetesi*, 16.03.1951.

4. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Gümrük ve Tekel Bakanlığına Başlaması

Rıfki Salim Burçak, memleketi Erzurum'un düşman işgalinden kurtuluşunun 30.Yıl Şenlikleri ardından beraberindeki heyetle beraber Ankara'ya dönmüştür.¹³² Ankara'ya dönüşünün ardından selefi Nuri Özhan'la beraber Gümrük ve Tekel Bakanlığına giderek görevi devralmış ve göreve başlamıştır.¹³³

Rıfki Salim Burçak 25 Mart 1951'de Bakanlar Kurulu toplantısına katılmıştır. Bu Rıfki Salim Burçak'ın katıldığı ilk Bakanlar Kurulu toplantısıdır. Toplantıda Başbakan Adnan Menderes çeşitli konularda bakanlara bilgi verdikten sonra; daha sonra adına "61'ler Hareketi" olarak adlandırılan oluşumun yapacağı olumsuz tesirleri üzerinde uzun uzadıya durmuştur. Bu grup içi muhalefetin yapacağı olumsuz tesirlere karşı alınacak tedbirler üzerinde durmuştur.

5. 61'ler Hareketi

D.P.'nin İkinci Kabinesi'nin güven oylaması sırasında çıkan 61 red oyu ile sonuçlanan harekete "61'ler Hareketi" denmektedir.

C.H.P.'nin çeyrek asırdan fazla süren iktidarından sonra D.P. iktidara gelmişti. Bu durum halk nezdinde büyük sevinçleri de beraber getirmişti. Halkın kendi oyuyla iş başına gelen iktidarın her türlü derde kısa zamanda çare bulacağına inanıyor, gelecek günlere de bu gözle bakılıyordu.

İktidarın yanında demokrasi rejiminin uygulanması gereken fakat uygulanmayan gerekleri de değişmiş, demokrasi oturmaya başlamıştır. Bu durum halk nezdinde aşırı iyimserlik ve ucu açık beklentileri de beraberinde getirmişti. Nitekim aynı durumu II. Meşrutiyet Devrinde de yaşamıştır. Hürriyet ile belini doğrultacağına inanılan imparatorluk 10 yıl sonra yıkılmıştır. Bu ütopyik görüşler, 1950 yılında da kendini göstermiş, halkın beklentileri yine en üst noktaya çıkmıştı. Bu durum D.P.'nin hem kuvvetini hem de zaafını teşkil etmekteydi.¹³⁴ İşte bu durum üzerine iktidar partisi

¹³² "İşletme ve Tekel Bakanları Ankara'ya Döndüler", *Milliyet Gazetesi*, 12.03.1951.

¹³³ "Kabinede Değişim Dün Gerçekleşti", *Zafer Gazetesi*, 16.03.1951; "Yeni Kabine Göreve Başladı" *Cumhuriyet Gazetesi*, 16.03.1951; S. Burçak, *On Yılım Anıları*, s. 78.

¹³⁴ R. S. Burçak, *On Yılım Anıları*, s. 79.

çeşitli atılımlar yapıyor, ülkeyi mutluluğa götürmeye çalışıyordu. Halkta öyle bir kanı vardı ki oluşan bu demokratik ortamla her türlü derde deva bulunacağı hissi ve beklentisi doruğa çıkmıştır. Yapılanlar yeterli görünmüyor daha fazlasını istiyorlardı. Bunu muhalefet partileri de kendi lehlerine kullanmaya başlamışlardı.¹³⁵

1950’de T.B.M.M’nin yaz tatiline girmesiyle beraber milletvekilleri kendi seçim bölgelerine gitmişler ve halkın nabzını yoklamaya başlamışlardır. Bu durumda bir yenilikti. Halk ilk kez politikacıları kendi ayaklarına geldiğine şahit oluyor, beklentileri daha da artıyordu. Gezilerde görülen Türkiye’nin içinde bulunduğu genel fakirlik vekiller üzerinde büyük olumsuz etkiler bırakmıştır.

Bu tür gelişmeler ışığında Ankara’ya dönen vekiller vaatlerinin yerine getirilmemiş olan milletin ruh hallerini de Ankara’ya taşımışlardır. Halkın yüzyıllardan beri biriken sorunlarının bir anda giderilmesini beklemesi, bunu gerçekleşmemiş olduğunu görmesi halkı, doğal olarak da vekilleri müteessir etmiştir. Bu işin bir anda giderilemeyeceğinin farkında olan milletvekili sayısı oldukça azdır. Bu durumla beraber “sözümüzü yerine getiremedik” cümlesi meclis kulislerinde yankılanmaya başlamış ve vekillerin huzursuzluğu gün geçtikçe artmaya başlamıştı. Bu hal grup içinde gittikçe büyük bir muhalefet hareketine dönüşüyordu.

Bu muhalefet havasını tetikleyen bir başka unsurda yeni kabinede kendisine bakanlık bekleyen fakat bakanlığı alamayan milletvekillerinin küskünlükleridir.

Diğer taraftan hükümetin icraatları samimi şekilde beğenmeyenlerde vardı. Bu grup ise muhalif partilere karşı olan tutumu, geçmişteki iktidarla olan mücadeleyi anımsatarak demokrasiye ters düştüğü görüşünü savunuyorlardı.

Rıfki Salim Burçak anılarında bu durumu değerlendirirken: “...D.P. 1946 ile 1950 yılları arasında çok çetin bir mücadele vermiş ve bu hal partide bir muhalefet ve mücadele tradisyonu yaratmıştı. D.P. iktidara gelmiş olmasına rağmen, D.P. milletvekilleri arasında mücadeleyi şimdi kendi hükümetlerine karşı yöneltme eğilimi olanlarda vardı...”¹³⁶ sözleriyle belirterek gruptaki muhalefetin doğuşunu bir de bu yönle ele alınması gerektiğini savunmuştur.

¹³⁵ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s. 80-81

¹³⁶ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s. 80.

Tüm bu ve benzeri gelişmeler ışığında parti içi muhalefet 1950 yılı sonların başlamış ve 1951 yılı başlarında da güçlenerek büyük bir tehlike arz etmiştir. Parti grup toplantılarına da yansıyan bu muhalefet hareketi çok güçlenmiştir. D.P.'nin 26 Aralık 1950 tarihli grup toplantısında söz alan Fazıl Boztepe'nin¹³⁷ kabineyi şiddetle tenkit etmiş ve bazı bakanların görevlerini yerine getirmediğini vurgulamış: *"Milletvekilleri arasında genç ve daha bilgili arkadaşlar var eski bakanlar yerlerini bunlara bırakmalı."* demiştir. Buna mukabil söz alan Başbakan Yardımcısı Samet Ağaoğlu bu tenkitlerin yakışsız olduğunu ifade ederek D.P.'ye bu tür söylemlerin yakışmadığını belirtmiştir.¹³⁸

Bütün bunların yanında 20 Ekim 1950'de Ankara Gar Gazinosu'nda partinin küçük bir kurultayı toplanmış ve bu kurultayda hükümete karşı sert tepkiler dile getirilmiştir. Adnan Menderes'in II. Kabinesi'nin güven oylaması sırasında meydana gelen 61'ler muhalefeti bu gerekçelerle doğmuştur.

Rıfki Salim Burçak'ın da ilk kez katıldığı 16 Mart'taki Bakanlar Kurulu toplantısında Başbakan Adnan Menderes, bakanlara bu gelişmelerden bahsederek güven oylaması esnasında bazı milletvekillerinin red oyu kullanacağı yönünde bilgi vermiş ve bunun güvenoyunu tesir edici bir nitelikte olmayacağını beyan etmiştir. Menderes, bakan arkadaşlarından eğer güvenoyu alınmazsa hiçbir bakan arkadaşının yeni kurulacak kabinede bakanlık teklifine sıcak bakmamasını istemiştir.

Bu gelişmeler ışığı altında Demokrat Parti Mecliste Grubunda güven oylamasına giden D.P.'nin II. Hükümeti oylamanın gizli yapılmasını istemiştir. Lakin muhalif kanat bu duruma karşı çıkmıştır. bu duruma karşı çıkması hasebiyle oylama açık yapılmıştır. 29 Mart 1951'deki Oylama neticesinde Menderes'in II. Hükümeti, Demokrat Parti Meclis Grubu'ndan 61 ret, 6 çekimser ve 244 evet oyu çıktığı görülmüştür.¹³⁹

¹³⁷ IX Dönem D.P. Ordu Milletvekili.

¹³⁸ **Demokrat Parti Meclis Grup Müzakere Zabıtları, Dönem IX, 29**, s. 25-29;

R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s. 80.

¹³⁹ **Demokrat Parti Meclis Grup Müzakere Zabıtları, Dönem IX, 29**, s. 162-163

6. 1951 Ara Seçimleri

16 Eylül 1951'de boşalan milletvekillerinin yerine yeni bir seçim yapılacaktır. Bu seçim on yedi ilde olacaktır. D.P. döneminde yapılan tek ara seçimdir. Bu seçimde 20 milletvekili seçilmiştir.

Ara seçimlerde D.P. grubunda iki fikir belirmiştir. Birinci görüşe göre: ara seçimlerin tamamını muhalefet partileri olsa bile iktidar değişmeyecekti, bunun için bu kadar masrafa gerek yoktu. İkinci görüşe göre de Anayasa'nın belirlediği bu hükmün yerine getirilmesi gerekiyordu. Bununla beraber bu şekilde halkın temayülleri belli olacak ve iktidar da buna göre pozisyonunu alacaktı. Her iki görüşte grup içerisinde oylamaya sunulduktan sonra seçim aleyhtarı 120 seçim lehтары 139 oy çıkmıştır. Bu 20 ilde 16 Eylül 1951'de yapılacak ara seçimlerin bütçeye yaklaşık 2,5 milyon gibi bir yük getirecekti. Bu durum ise zaten mali sıkıntı çeken iktidarın dengesini bozacaktı. Bu yüzden partide ki bir grup seçimi istememektedir¹⁴⁰

Aday belirleme konusunda D.P. tamamen demokratik usullere göre hareket etme kararı almış ve aday belirleme işlemini teşkilatlara bırakmıştır.¹⁴¹ Buna karşılık C.H.P. ise 1950 seçimlerinde dışarıda kalan bütün ağır toplarını seçime sokma kararı almıştır. Bu isimler arasında Nihat Erim, Cavit Oral, Cemil Sait Barlas gibi isimler vardır.¹⁴² Millet Partisi de seçimlere katılmış ve adaylarını genel merkez belirlemiştir.

¹⁴⁰ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.96.

¹⁴¹ Gülay Sarıçoban, **Samet Ağaoğlu'nun Siyasi Biyografisi**, Hacettepe Üniversitesi A.İ.İ.T.E (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara 2010, s.194.

¹⁴² **Cumhuriyet**, Temmuz 1951; R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.96-97.

Ara seçimlerin yapıldığı iller ve milletvekili sayıları şöyledir:

Ara Seçim Yapılan İller	Milletvekili Sayısı
Aydın	3
Balıkesir	1
Bilecik	1
Bitlis	1
Bursa	1
Çanakkale	1
Denizli	1
Eskişehir	1
Gümüşhane	1
İstanbul	2
İzmir	1
Kastamonu	1
Kırşehir	1
Muğla	1
Sinop	1
Sivas	1
Zonguldak	1

Bu üç parti arasında D.P. bütün illerde, C.H.P. Bitlis hariç 16 ilde, MP ise 10 ilde seçime girmiştir.¹⁴³

Ara seçimlerin propagandaları da çok şiddetli geçmiştir. Öyle ki bütün propagandayı iki parti de din üzerine oturtmaya çabalamıştır. C.H.P.:“türbeleri biz açtık” derken D.P.: Arapça Ezanı biz getirdik, radyoda kurani biz okuttuk gibi söylemlerle miting alanlarında boy gösteriyorlardı.¹⁴⁴

¹⁴³ Burçak, **On Yılın Anıları**, s.97; Sarıçoban, **Samet Ağaoglu**, s.195.

¹⁴⁴ Cem Eroğul, **D.P. Tarihi ve İdeolojisi**, Ankara 1998, s.111.

C.H.P. seçim kampanyasında D.P.'nin muhalefetteyken yapmış olduğu vaatlerini yerine getirmediğini vurguluyor, halkı aldattığını söyleyerek; halkın iktidara bir ders vermesi gerektiğini savunuyordu. D.P. memleket meseleleriyle ilgilenmediğini anlatarak batının bir uşağı olduğunu belirtmektedir. Miting alanları dışında parti liderleri radyolarda da konuşuyordu. Buna mukabil seçim meydanlarındaki tartışmalar ve atışmalar çok sert geçmiştir.

16 Eylül 1951 tarihinde yapılan ara seçimlerde seçime katılma oranı %54,14'te kalmıştır.¹⁴⁵

Seçim sonuçları şöyledir:

Siyasi Parti	Aldığı Oy	Oy Yüzdesi	Milletvekili Sayısı
C.H.P.	687.668	38.65	2
D.P.	937.288	52.69	18
MP	142.359	8	-

Seçim sonuçları neticesinde görülüyor ki: C.H.P. ve D.P. oylarında çok az bir gerileme var lakin D.P., tek başına iktidar olmayı bir sonraki seçim için garantilemiş görüyor, C.H.P. ise; D.P.'ye olan güvenin sarsılacağına inandığı bu seçimde hüsrana uğramıştır.

7. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Gümrük ve Tekel Bakanlığından Ayrılması

D.P.'nin Üçüncü Büyük Kongresi 19 Ekim 1951'de sona ermiş, Rıfki Salim Burçak Genel İdare Kurulu üyesi seçilmiştir. Kongrenin ertesi günü Rıfki Salim Burçak, Başbakanlıktan defalarca aranmış fakat Bakanlıkta olmadığı için konu hakkında bilgisi olmayan Rıfki Salim Burçak, haberi alır almaz Başbakanlığa gitmiştir.

Başbakanlıkta, Adnan Menderes ile görüşmek için odaya girdiğinde; odada Meclis Başkanı Refik Koraltan, Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, Devlet Bakanı Fevzi

¹⁴⁵ "Seçim Neticesi Bize Neyi Öğretti?" Zafer Gazetesi, 19.09.1951; Burçak, On Yılın Anıları, s.98.

Lütfü Karaosmanoğlu bulunmaktaydı. ¹⁴⁶ Rıfki Salim Burçak odaya girdiğinde ortamın gerginliğini hemen hissetmiştir.

Konunun Genel İdare Kurulu üyeliği olduğu apaçıktı. Sözü Meclis başkanı Refik Koraltan açmış: “ *Genel Kurulda fazla sayıda bakanın bulunması parti teşkilatı tarafından iyi karşılanmadığı için Başbakan, eski genel kurul üyeleri olan Nuri Özsan ile Hulusi Köymen’den adaylıklarını koymamalarını rica etmişti. Onlarda bu ricayı kabul ederek genel kurul seçimine katılmadılar. Böylece kuruldaki iki bakan eksilmiş oldu. Ama Tevfik İleri ile sizin kurula seçilmiş olmanız şimdi ortaya nahoş bir durum çıkardı ve Hulusi Beyle Nuri Beyi önlemiş olan başbakanı onların yanında mahcup duruma düşürdü. Bu sebeple, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri ile görüştük; ricamızı anlayışla karşılayarak genel kurul üyeliğinden çekildi. Sizde genel kuruldan ayrılmanızı istirham ediyoruz. Ancak bu suretle arkadaşlarımızın yanında Başbakanımızı korumuş oluruz.*” sözlerinin ardından Başbakan Adnan Menderes’te aynı doğrultuda konuşmuştur. Başbakan, bu bahsin ardından, durumu bir başka gerekçeye de bağlayarak şunları söylemiştir: “*Partide büyük hizmetleri olup ta yedekte kalan bir arkadaşı genel kurula almak suretiyle kendilerini tatmin etmeyi düşünüyorum*”¹⁴⁷ sözlerinin ardından, Rıfki Salim Burçak’ın aklına gelen isimler: Remzi Birant ve Osman Şevki Çiçekdağ’dır.

Yöneltilen bu tür teklifler ardından söz sırası Rıfki Salim Burçak’a gelmişti. Rıfki Salim Burçak öncelikle Genel İdare Kuruluna hangi şartlar altında katıldığını, nasıl seçime girdiğini anlatmıştır. Konuyu kısaca özetledikten sonra: “*Mademki sizi Hulusi Bey ile Nuri Bey’in yanında hiç istemediğim halde mahcup bir duruma düşürmüş bulunuyorum; o halde, bunun hal çaresini bulmak yine bana düşüyor. Ben, bakanlıktan ayrıldığım takdirde meseleyi çözmüş, zorluğu ortadan kaldırmış oluruz. Ben genel kuruldan değil de, bakanlıktan ayrılmaya hazırım.*”¹⁴⁸ diyerek, D.P. Genel Kurul üyeliğinden ayrılmamak istediğini belirtmiştir. Ancak, Meclis Başkanı Koraltan: “*bakanlıktan değil genel kuruldan ayrılırsanız.*” demiştir. Koraltan’dan sonra Menderes

¹⁴⁶ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.103.

¹⁴⁷ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.103.

¹⁴⁸ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.103–104.

söze girerek: “ *Ben sizinle kabinede daha çok çalışmak istiyorum sizi seviyor ve çok çalışmak istiyorum.* ” demiştir.¹⁴⁹

Yaşanan gelişmelerden sonra Rıfki Salim Burçak, Gümrük ve Tekel Bakanlığından 26 Ekim 1951’de istifa etmiştir.¹⁵⁰

Rıfki Salim Burçak Gümrük ve Tekel Bakanlığı’nda çok kısa bir süre kalmıştır. Bu kısa bakanlığı süresince kabine içerisinde Meclis Zabıt Cerideleri ve dönemin Kavanin Mecmuaları incelendiğinde sadece oylamalarda bulunduğu görülmüştür. Her hangi bir yatırım yapılamamasının sebebini Hükümet Programı çerçevesinde bulunduğu bakanlığa yatırım bütçesi ayrılmadığı veya kısa bakanlığı süresince herhangi bir yatırım için zaman olmadığı kanaatine varılabilir.

D. NATO’YA GİRİŞ ÖNCESİ ORTA DOĞU KOMUTANLIĞI VE PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK’IN GÖRÜŞLERİ

Batılı devletlerarasında, Sovyet yayılması ve tehlikesine karşı, 4 Nisan 1949’da Washington’da “Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü” veya kısa ismi NATO olan örgüt kurulmuştur.¹⁵¹ NATO Eski Genel Sekreteri Paul Henry Spaak’ın¹⁵² deyiimiyle “*Savaşı kazanmak için sonradan birleşmektense, barışı korumak için önceden ittifak olmak*” düşüncesiyle doğan NATO Amerika önderliğinde kurulmuş ve Türkiye içinde olumlu etkileri olmuştur.

Türkiye kurulduğu andan itibaren bu örgüte üye olmaya, dolayısıyla da Amerika’nın ittifakına sahip olmaya çalışmıştır.¹⁵³ Bununla beraber NATO’nun kurulması, Türkiye’nin o günlerde sürmekte olan güvenlik endişelerini, antlaşmaya

¹⁴⁹ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s.103–104.

¹⁵⁰ “*Kabinede İstifa*”, **Zafer Gazetesi**, 27.10.1951.

¹⁵¹ **NATO El Kitabı 50. Kuruluş Yıldönümü Sayısı**, 1998, Bürüksel BELÇİKA, s. 25–26; Rifat Üçoral, **Siyasi Tarih**, İstanbul, 1987, s.583.

¹⁵² **Paul-Henri Charles Spaak** (25 Ocak 1899-31 Temmuz 1972), Belçikalı devlet adamı. Avrupa Birliği’nin başlıca savunucularından olmuş, Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Kuzey Atlantik Antlaşması Teşkilatı (NATO) ve Benelüks Ekonomik Birliği’nin kurulmasında önemli rol oynamıştır... http://tr.wikipedia.org/wiki/Paul-Henri_Spaak Mart 2010

¹⁵³ Yusuf Sarımay, **Türkiye’nin Batı İttifakına yönelişi ve NATO’ya Girişi**, Ankara, 1998, s.83-85.

dâhil edilmediğinden dolayı tamamen giderilmiş değildi. Truman Doktrini'ne¹⁵⁴ göre Amerika'dan Yunanistan ile beraber yardım alan Türkiye, NATO'nun kurulmasıyla beraber Batı Avrupa ülkeleri de Amerikan yardımından faydalanacaktı.¹⁵⁵ Bu durum Türkiye'ye yapılan yardımı kısıtlayacağı düşüncesi Türk hükümetini NATO'ya katılmaya daha da bir ısrarlı hale getirmiştir.

Amerika'nın bu duruma bir itirazı yoktu; hatta katılması taraftarıydı.¹⁵⁶ Ancak İngiltere gibi bazı ülkeler, Türkiye'nin NATO'ya üye olmasına karşıydılar. Zira Sovyet tehdidinin en fazla hissedildiği ülkeyi birliğe katmak, birliğin yükünü çok fazla arttıracaktı. İngiltere bunun için farklı arayışlara girmiştir. İngiliz Dışişleri Bakanı Morisson'un mektubu 27 Haziran 1951'de Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'ne ulaşmıştır.

12 Temmuz 1951'de toplanan Bakanlar Kurulu toplantısında Başbakan Adnan Menderes tarafından konu açılmış ve İngiltere'nin Ankara Büyükelçisi ile gönderilen Atlantik Paketi'ne üyeliği kabul edildiğini belirten mektuba ne cevap verileceği konuşulmuştur.

¹⁵⁴ **Truman Doktrini**, 1947 yılında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Harry Truman tarafından Sovyet tehdidine karşı hazırlanmış plandır. Truman Doktrini, Amerika Birleşik Devletleri'nin uluslararası politikasının değiştiğini ve Sovyet karşıtlığının bu yeni politikada temel esas olduğunu ilan etmiştir. Bu doktrin ile Amerika Birleşik Devletleri "komünizm tehdidi" altındaki devletlere mali ve askeri yardım yapacağını açıklamıştır. http://tr.wikipedia.org/wiki/Truman_Doktrini Mart 2010

¹⁵⁵ İkinci Dünya Savaşı'nın sona erdiği günlerde SSCB ile ABD ve müttefikleri arasında başlayan sürtüşme ve çekişme, daha sonraki yıllarda ortaya çıkacak olan Soğuk Savaş'ın işaretini veriyordu. SSCB'nin Doğu ve Orta Avrupa'daki etkinliğinin yanı sıra Türkiye ve Yunanistan da aynı devletin açık tehditleri karşısında kalmışlardı. İngiltere 21 Şubat 1947'de ABD, Yunanistan ve Türkiye'ye gönderdiği bir yazıyla bu iki devlete yapmakta olduğu askeri yardımı sürdürmeyeceğini resmen açıkladı. Bu açıklama her üç devlet için de son derece önemli sonuçlara yol açabilecek bir açıklama idi. Türkiye ve Yunanistan için SSCB emelleri karşısında hiçbir destek kalmaması anlamına gelen bu yazı, ABD için bu bölgeyi SSCB'ye bırakıp bırakmama konusunda bir karar verilmesini zorunlu kılmaktaydı. Daha geniş bilgi için Bkz. Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1945)**, I, s. 450-520

¹⁵⁶ Y. Sarınoy, **Türkiye'nin Batı İttifakına Yönelişi**, s. 93; R. Üçoral, **Siyasi Tarih**, s.583.

Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü konu hakkında detaylı izahat verdikten sonra; Atlantik Paktı'na katılmamıza İngiltere ve Fransa'nın karşı olduklarını belirterek bu karşı duruşun Amerika Birleşik Devletleri'nin pakta katılmamız konusundaki Mayıs 1951deki demeci neticelerinde olayın farklı bir boyuta geçtiğini ifade etmiştir.

Morrisson mektubunda, Türkiye'nin Atlantik Paktı'na alınmasına İngiltere'nin taraftar olduğunu beyan ederek diğer pakt ülkeleriyle konu hakkında teşebbüslerde bulunacağını beyan etmiştir.¹⁵⁷ Mektupta dolambaçlı ifadelerle bu kabulün bir nevi şartlı olacağını söylüyor, Türkiye, ABD, İngiltere ve Fransa arasında, Orta Doğu'nun savunması sağlamak üzere başka bir savunma sisteminin kurulmasını teklif ediyordu.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Türkiye'nin dış politikada, II. Dünya Savaşı sonrası geldiği yol ayrımı yeni ittifaklara yönelmesini gerektiriyordu. Türkiye'nin NATO'ya katılması yönünde ilk gayri resmi görüşmelerle nabız yoklamalar İsmet İnönü döneminde yapılmış olmakla birlikte, hiçbir somut gelişme sağlanamamıştı. D.P. iktidarının Kore Savaşı'na girerek yaptığı tercihin doğal bir sonucu Türkiye'nin Atlantik Paktı'na (NATO) dâhil olması gibi gözükse de özellikle İngiltere, Türkiye'nin pakta alınmasına muhalefet ediyordu. Kore Savaşı'na asker göndermek NATO üyeliği için şansımızı arttırmıştı ama İngiltere ve Fransa'nın muhalefetini kırmadan NATO hayal olarak kalabilirdi. D.P.'nin iktidara gelmesinden sonra ABD, Türkiye'nin pakta dâhil edilmesi için diğer ülkeler nezdinde çalışmalara başladı. Özellikle Kore Savaşı'nda Türkiye'nin takındığı tutum ABD'de takdire şayan görülmüştü. ABD, Türkiye'nin pakta alınması konusunda İngiltere'yi ikna ederse meseleyi çözmüş olacaktı. Özellikle 1951 yılının mayıs ayından itibaren ABD çalışmalarını hızlandırdı. Sonuçta İngiltere temmuz ayının ilk günlerinde "Morrison Mektubu" olarak tarihe geçen belgeyi Türk hükümetine ilettiler. İngiltere dışişleri bakanı Morrison Mektubunda; ülkesinin, Türkiye'nin Atlantik Paktı'na alınmasına taraftar olduğunu belirtiyor ve diğer devletler nezdinde de gerekli girişimleri yapacağını taahhüt ediyordu. Ancak İngiltere bir şart öne sürüyordu: ABD, İngiltere, Fransa ve Türkiye arasında orta doğu'nun savunmasını sağlamak üzere başka bir savunma sisteminin kurulması. Morrison mektubu hükümette görüşüldükten sonra Türkiye İngiltere'ye cevap verdi. Türkiye cevabında, Atlantik Paktı'na girmeyi önemli bulduğunu, Orta Doğu'nun savunması için kurulacak yeni pakt için de görüşmelere hazır olduğunu bildirdi. Böylelikle Türkiye'nin NATO üyeliği yolunda önemli bir adım atılmış oldu.

¹⁵⁸ İsmail Abtülâhat Akşin, **Türkiye'nin 1945'den Sonraki Dış Politika Gelişmeleri Orta Doğu Meseleleri**, İstanbul, 1959, s. 31; Metin Toker, "*Türkiye, Atlantik Paktı ve Büyük Britanya*", **Cumhuriyet**, 01.07.1951; R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.89.

Bu dolambaçlı ifadeye Türkiye'nin bu pakta kabul edileceğini; ancak Orta Doğuda yapılacak olan bir savaşta bu üç büyük devletle beraber yer alacağını belirtmiştir.

Morisson, Türkiye'yi bu güne kadar neden Atlantik Paketi'ne almadıklarını mektupta izah ediyor, Türkiye için menfaatlerini en iyi şekilde koruyacak bir formül üzerinde durduklarını beyan ediyordu.

İngiltere tarafından gönderilen bu mektup Bakanlar Kurulu'nda müzakere edilmeye başlanmıştır. Bu müzakereler sırasında söz alan Rıfki Salim Burçak: *“İngiltere'nin bu teklifinin sanıldığı gibi cazip olmadığını, zira Türkiye'yi Orta Doğu'nun müdafaasına iştirak ettirmekle bize bir takım yeni ve ağır mükellefiyetler yüklemek istediğini”*¹⁵⁹ beyan ederek, yeni bir İngiliz oyunuyla karşı karşıya olduğunu belirtmiştir. Mektupta belirtilen Türkiye için en uygun menfaatlerin arandığı ve bunun bir yükümlülük üzerine Türkiye'nin üzerine yüklenmesine Rıfki Salim Burçak, Bakanlar Kurulu'na: *“Türkiye'nin menfaatlerini en uygun şekilde korunacağını söylenen ve uzun zamandan beri aranan formül bu mudur?”* şeklindeki sorusuna, Bakanlar Kurulundaki Bakanlar tarafından konu üzerine tekrar düşünmelerine sebep olmuştur.¹⁶⁰

Başbakan Adnan Menderes konu üzerinde uzun uzadıya açıklamalarda bulunarak mektupta belirtilen şartların Türkiye için kaçınılmaz olan durumlar olduğunu, Orta Doğu savunmasını bizim istememiz noktasına işaret ederek uzun açıklamada bulunmuştur.

Görüşmeler sırasında söz alan Refik Koraltan; Atlantik Paketi'ne koşulsuz olarak girmek gerektiğini belirttikten sonra, Orta Doğu'da yapılacak olan bir savaşa nasıl olsa gireceğimizi ve bu şartın o kadar da önemli olmadığını belirtmiştir.

Koraltan'ın bu açıklamasına karşı Rıfki Salim Burçak tepki göstererek şu açıklamayı bulunmuştur: *“ Orta Doğu denilen bölge İran, Irak, Arap Devletlerini, belki de Afganistan'ı da içine alır. Bu bölgede herhangi bir tecavüzün bizim savaşa iştirakimizi kaçınılmaz bir hale sokacağı kanaatinde miyiz? Bu devletlerden birine vaki*

¹⁵⁹ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.90.

¹⁶⁰ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.90.

olacak bir tecavüz sonunda zuhur edecek bir savaşa biz mutlaka girmeyi düşünmekte miyiz? Meselenin önemi işte bu noktadır. Bu itibarla Hasan Bey'e (Hasan Polatkan) önemsiz gibi görünen bu noktanın önemi bence çok büyüktür."¹⁶¹ Bu sözlerle aslında bir tarihçinin bu bölgede iştirak edecek bir savaşın neticesini görebildiği ve bunun sadece siyasi bir antlaşmaya veya pakta üye olmayla alakalı olmadığını belirtmiştir. Nitekim bir pakta üye olmak sadece o paktın çıkarları değil, kendi ülkenin de çıkarlarını korumalıdır. Türkiye bu pakta bu şartlarla girerse; neticesi çok ağır yükümlülükleri beraberinde kabul etmiş olacaktı.

Görüşmelerden sonra İngiltere'ye verilecek cevap mektubu Bakanlar Kurulu'nda okunmuş; İngiltere'nin vermiş olduğu desteğe teşekkür edilerek Orta Doğu noktasında ki görüşmelere de hazır olunduğunu belirtilmiştir. Gönderilecek mektubu bütün bakanlar görerek kabul etmiştir.

Dış meselelerle ilgili konular Bakanlar Kurulu'nda görüşülüp karara bağlanmaktadır. Orta Doğu Komutanlığı ile ilgili meselede 24 Eylül 1951 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında gündeme alınarak görüşülmüştür. Toplantıya Cumhurbaşkanı Celal Bayar başkanlık etmiştir.

Gündeme ilişkin konular görüşüldükten sonra, asıl gündem maddesi olan Amerika Birleşik Devletleri, Fransa ve İngiltere'nin oluşturduğu Orta Doğu Komutanlığı'na Türkiye'nin de alınması meselesi görüşülmeye başlanmıştır. Bu devletlerin heyetleri Türkiye ile bu konu hakkında görüşmek üzere ülkeye gelmeyi istiyorlardı. Bunun için Bakanlar Kurulu meseleyi görüşüp karara bağlamalıydı. Konuyla ilgili olarak Fransa Büyükelçisinin hazırladığı rapor kuruldu okunmuştur.¹⁶²

Başbakan Adnan Menderes konuşması sırasında; bu teklifin ilk geldiği zaman şüpheci yaklaştığını, daha sonra Amerikan Büyükelçisi ile yaptığı görüşmelerden sonra bu durumun aciliyet gerektiren bir durum olduğu kanaatine varmış, Başbakanın bu sözlerini Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü de destekleyen açıklamalarda bulunmuştur.

¹⁶¹ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.90.

¹⁶² R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.91.

Konunun müzakeresi sırasında Bakanlar Kurulu ikiye bölünmüştür. Kimi üyeler Türkiye'nin Atlantik Paketi'na alınmasının çok önemli olduğunu bunun içinde tavizler verilmesi gerektiğine inanıyordu. Zira Sovyet Rusya Türkiye ile Aralık 1925'te imzalanıp Haziran 1926'da yürürlüğe giren Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması çerçevesindeki saldırmazlık durumunu 1945'te tek taraflı fes etmesi, toprak ve üs talepleri neticesinde başka çıkar yol görünmemektedir.

Müzakerede bahsi geçen Orta Doğu Komutanlığı'na itiraz edenlerin başında Rıfki Salim Burçak gelmektedir. Rıfki Salim Burçak, konuya dar bir çerçeveden bakılmaması ve Orta Doğu'nun sınırlarının belli olmadığı ana çizgisiyle endişelerini Bakanlar Kurulu'yla paylaşmıştır. NATO savunacağı sınırlar belli bir kuruluştur. Hangi ülkeye karşı nasıl ve nerede bir savaş hali, bir savaş esnasında savunulacak alanlar, sınırlar Antlaşmanın 3. 4. 5. Maddeleri ile belirlenmiştir.¹⁶³ Rıfki Salim Burçak; Bakanlar Kurulu'na bu konuyla ilgili: *"Atlantik Paketi'nin savunacağı sahanın sınırları açıkça bellidir. Bu topluluğa dâhil devletlerin müdahale edecekleri toprak parçaları açıkça belli edilmiştir. Yakında Türkiye ile Yunanistan da bu topluluk içine alınacaktır. Atlantik Paketi'nin sınırları daha da genişleyecektir. Ama savunulacak saha yine bellidir. Orta Doğu'nun hududu ve kapsamı belli değildir."*¹⁶⁴ sözleriyle ucu açık bir konuda kabulün ülkeye sıkıntılı durumlar getireceğini beyan etmiştir.

Sözlerine: *"Daha da önemlisi Orta Doğu'nun askeri müdafaası düşünülmeden önce, meselenin siyasi yanının görüşülüp bir karara bağlanması lâzımdır."*¹⁶⁵ diyerek antlaşmayı imzaladıktan sonra Orta Doğu'da nereler, hangi şartlarda savunulacak; bu belirsizliği devam eden bir durum olarak görmüş ve bunun üzerinde durarak antlaşmayı imzalamadan önce siyasi noktasının belirginliğe kavuşmasını istemiş, bunu aşabilmek için önce siyasi manada çekincelerin giderilmesi noktası üzerinde durmuştur. Rıfki Salim Burçak'ın konu hakkındaki bu görüşleri Başbakan tarafından olumsuz karşılanmıştır. Adnan Menderes: Dünya barışının bir bütün olduğunu, bir yerde başlayacak olan bir savaşın bütün dünyayı sarabileceğine işaret ederek, Orta Doğu'nun

¹⁶³ İsmail Soysal, **Türkiye'nin Uluslararası Siyasal Bağlantıları, II**, Ankara 2000, s.393.

¹⁶⁴ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s.92.

¹⁶⁵ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s.92.

savunulması ülke için çok önemli olduğunu vurgulayarak, Bakan arkadaşlarının konu hakkında karar vermeden önce düşünmelerini istemiştir.

Başbakan Adnan Menderes'in konuyla bu kadar ilgili olması daha doğrusu D.P.'nin iktidara gelmesinden itibaren Orta Doğu'da bir ağabeylik politikası yapmak istemesinden gelmektedir. Menderes ve Fuad Köprülü, geçmişte ihmal edilen Arap ülkeleriyle olan ilişkileri düzeltmek istemekteydiler. Bu ilişkileri düzeltirken de zayıf Orta Doğu ülkelerime Türkiye'nin ağabeylik görevini yapmasıydı.¹⁶⁶ Adnan Menderes, bu politikayı: “ *İlk D.P. hükümetinin kurulmasından itibaren Türkiye'nin Arap ülkeleriyle olan ilişkilerini düzeltmesi gerektiğini hissetmişim. Zayıf ve kendi aralarında bölünmüş olmaları dolayısıyla C.H.P. Arap ülkeleriyle ilgilenmeyerek, onlarla herhangi bir ilişki kuracak olursa, Türkiye'nin kazancı değil kaybı olacağını düşünmekteydi... Biz ise Araplara karşı hep samimi ve dürüst davrandım ve zannedirim ki onlarda bunu takdir ederler.*”¹⁶⁷ sözleriyle bu politikayı açıkça beyan etmiştir

Bu esnada Arap basınında Türkiye ile İsrail arasında esen sıcak rüzgârlar ve askeri ilişkilerdeki hal tenkit edilmekte, Türkiye aleyhinde yazılar çıkmaktadır. Bunun üzerine Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü, Arap basınına açıklamalarda bulunarak, basının meseleyi yanlış yorumladığını belirtmiş, Türkiye'nin Arap ülkelerine karşı duyduğu samimi dostluk duygularını ve Türkiye'nin Orta Doğu'da uzun süreli bir istikrar yaratma arzusunda olduğunu vurgulamıştır.¹⁶⁸

Dışarıda bu tür olaylar yaşanırken içerde de bundan farklı durumlar yaşanmamaktadır. Böyle bir ortamda Bakanlar Kurulu'nda konunun görüşülmesine devam edilmiştir. 29 Ekim 1951 tarihli kurul toplantısında, Dışişleri raporu okunmakta ve raporda; askeri noktadan önce konunun siyasi noktasının görüşülmesi gerektiğini savunulmaktadır.

¹⁶⁶ Hüseyin Bağcı, “*D.P.nin Orta Doğu Politikası*”, **Türk Dış Politikasının Analizi**, İstanbul 2001, s.104.

¹⁶⁷ H. Bağcı, “*D.P.nin Orta Doğu Politikası*”, s.104.

¹⁶⁸ H. Bağcı, “*D.P.nin Orta Doğu Politikası*”, s.105.

Raporların aksine, başta Başbakan olmak üzere, kurulda ki birçok Bakan rapordaki görüşleri beğenmemişlerdir. Verilen raporlar,¹⁶⁹ sunulan görüşlerin hiç biri ne Başbakan'ın ne de birçok Bakanın görüşlerini değiştirememiştir.

Bu tür gelişmeler yaşanırken Rıfık Salim Burçak, Bakanlar Kurulu'nda hala aynı görüşünü savunmakta, dolayısıyla ittifaka neden karşı olduğunu: “*Yüksek heyetinizin beni mazur görmesini rica ederim. Ben, geçen toplantıda bahsettiğim düşünceler üzerinde bugün de ısrar edeceğim.*”

İlkin bir noktayı hatırlatmak ve ondan sonra fikirlerimi arz etmek istiyorum. Atlantik Paktı kurulduktan sonra bu pakta katılmak için harcadığımız bütün gayretlere müttefikimiz bulunan İngiltere daima itiraz etmiş ve bizim pakta girmemize razı olmamıştır. Burada iki ay kadar önce okunan İngiliz Dışişleri Bakanı Morisson'un mektubunda, İngiltere'nin Türkiye'yi Atlantik Pakta almaya muvafakat ettiği ve fakat Türkiye'nin de Orta Doğu savunmasına iştirak etmesinin şart olduğu yazılıyordu. Demek ki, İngiltere pakta girmemize uzun süre karşı koymuş, almaya razı olunca da Türkiye'ye Orta Doğu'da ayrı yeni taahhütler yüklemeyi düşünmüştür. Meselemizi ayrıntılardan sıyrarak olursak, ortada duran gerçek budur. Biz, Atlantik Pakta, Orta Doğu da üzerimize bir takım taahhütler yüklenmek karşılığında girebileceğiz. Bu hadiseyi asla unutmayınız; İngiltere'nin nihayetlerinden şüphelenmekte haklıyız.

Biz Türkiye olarak Orta Doğu'nun savunmasına elbette ki taraftarız; isteriz ki, Batı tarafımızda Atlantik Pakta, Doğumuzda da yeni bir müdafaa sistemi kurulsun. Bunda bizim sadece menfaatimiz vardır. Ancak bu mesele her şeyden önce siyasi bir meseledir. Orta Doğu'nun müdafasına siyaseten karar verdikten sonra bunun askeri yanı düşünülür.”¹⁷⁰ sözleriyle vurgulamış, ittifaka girmemek değil girerken siyasi yükümlülöklere dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

¹⁶⁹ Dışişlerinin raporu, hükümete ihtiyat ve teenni tavsiye ettikten sonra, Orta Doğu müdafasının, her şeyden önce, siyasi bir mesele olduğunu, askeri müzakerelere girişmeden önce, işin siyasi cephesinin görüşülmesi lazım geldiğinin söylemektedir. İçeriği bu olan rapordan sonra Paris Büyükelçici Rıfat Menemencioğlu'nun da aynı doğrultuda rapor ve görüşü 29 Ekim 1951'de Bakanlar Kuruluna sunulmuştur. (R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.90)

¹⁷⁰ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.93.

Bakanlar kurulunda yaşanan bu tür hadiselerden sonra Başbakan Adnan Menderes'in izahatları ve uzun konuşmalarından sonra oylamaya geçilmiş ve karar kabul edilmiştir.

E. NATO'YA GİRİŞ VE PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK

II Dünya Savaşı bitmesiyle beraber Türkiye çok ciddi güvenlik tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.¹⁷¹ Zira Sovyet Rusya, Türkiye'den toprak ve üs talep etmekteydi. Bu durum karşısında Batılı güçlere yaslanma politikası gütmeye çalışan Türkiye 1950 tarihinde, NATO'ya girmek için biri Mayıs biri Ağustos ayı olmak üzere iki müracaatta bulunmuştur.¹⁷² Bununla beraber Amerika Birleşik Devletleri'nden fiili yardım talep etmiştir.¹⁷³

Müracaatlardan önce Türkiye bu tehdidi hissediyor ve NATO'ya girmenin yollarını arıyordu. Fakat karşısında Türkiye'nin bu pakta girmesi neticesinde büyük bir zaafiyetin olacağı, ekstra güç sarf edileceğine inanan ve kabulüne engel olmaya çalışan bir İngiltere bulmuştur.

Bu itirazlar devam ederken Haziran 1950'de patlak veren Kore Savaşı bütün bu olumsuzlukları giderme yolunda büyük bir adım olmuştur. Türkiye, Temmuz 1950'de B.M. Komutası'nda Kore'ye 4500 asker göndermiştir.¹⁷⁴ Gönderilen askerlerin Kore'de üstün başarılar sergilemesi, Türkiye'nin değerini bir kez daha ispatlamıştır. Bunun üzerine yapılan itirazlar durulmaya başlamıştı. Amerikan strateji uzmanları da Avrupa'da çıkacak bir savaşta, Rusya'ya yakın üsler gerektiğini savunuyor, dolayısıyla Türkiye'nin NATO'ya alınmasını istemeye başlamışlardır. Diğer taraftan yukarda

¹⁷¹ Cemil Koçak, "*Siyasal Tarih (1923-1950)*", *Çağdaş Türkiye 1908-1980 (Türkiye Tarihi 4)*, İstanbul, 1997, s.154-170, Daha geniş bilgi için **Bkz: Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, Ankara, 1996, s.223-237.

¹⁷² F. Armaoğlu, **Siyasi Tarih**, s.803.

¹⁷³ F. Armaoğlu, **Siyasi Tarih**, s,804; Üçoral, **Siyasi Tarih**, s,584.

¹⁷⁴ **Kore Harbinde Türk Silahlı Kuvvetlerinin Muharebeleri (1950-1953)**, Komisyon, Ankara, 1959, s.23.

anlattığımız biçimde İngiltere’de Türkiye’nin Orta Doğu’nun savunulmasında rol oynaması yönündeki kararı ve bunun kabulü neticesinde itirazından vazgeçmiştir.

Türkiye ilki Mayıs 1950, ikincisi 1 Ağustos 1950’de üyeliğe müracaat ettiği NATO’ya¹⁷⁵, 17 Ekim 1951’de Londra’da ki NATO merkezinde Türkiye ile Yunanistan’ın NATO’ya katılmasını sağlayacak bir protokol imzalandı. 24–28 Kasım 1951 tarihleri arasında Roma’da toplanan NATO Bakanlar Konseyi, parlamentoların Türkiye ve Yunanistan’ın NATO’ya katılmasına davet edilmesi hakkındaki kararlarını onaylamıştır.¹⁷⁶

NATO’ya giriş hakkındaki kanunun Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde oylanması sırasında derin tartışmalar vuku bulmuştur. 18 Şubat 1952 tarihindeki kanun oylamasında C.H.P. grubu adına söz alan Faik Ahmet Barutçu “*Atlantik paktının milli bir eser olarak tasvip ediyoruz. Memleketimiz ve dünya sulhu için hayırlı olmasını temenni ediyoruz*”¹⁷⁷ dedikten sonra Halk Partisi’nin de bu konuda pay sahibi olduğunu vurgulamıştır. Bu düşüncenin aksine NATO’ya katılımı neredeyse tamamen D.P.nin eseri idi.¹⁷⁸ Çünkü Kore Savaşı karşısında tamamen karşı olan C.H.P. bu konuda pay sahibi olamazdı ki Kore Savaşı’na katılan Türkiye, NATO’nun kapısını açmıştır.

D.P. grubu adına da sözü Rıfki Salim Burçak almış ve kürsüye çıkmıştır. Rıfki Salim Burçak, konuşmasına. “ *...II. Cihan Savaşının demokrasiler tarafından kazanılmasını müteakip dünyanın artık devamlı bir sulh ve huzur devrine girmiş olacağı kuvvetle ümit edilirken, bunun tamamen aksine olarak, her gün bir az daha artan tehlikeli ve emniyetsizlik havasının bütün dünyayı ihata ettiği malumdur. Bu emniyetsizliğin hangi sebeplerden ileri geldiği de gene herkes tarafından bilinen bir hakikattir. Şu kadarını söyleyelim ki, bu gün hemen bütün dünya milletleri birbirinin karşısında kuvvetle dikilen iki cepheye ayrılmış bulunuyor.*

Bu iki cephe arasında ki münasebetler, II Cihan Savaşının fiilen sona erdiği tarihten bu güne kadar, çeşitli buhranlardan geçerek her gün biraz daha gerginleşmiş

¹⁷⁵ **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, s. 228: İ Soysal, **Türkiye’nin Uluslar Arası**, s.413.

¹⁷⁶ R. Üçoral, **Siyasi Tarih**, 584-585.

¹⁷⁷ **T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı. II, XVIII**, s.318.

¹⁷⁸ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s.109.

ve böylece insanlı âleminin en az yarım asırdan beri özlediği, bütün dünyaya şamil kolektif barış ve emniyet sistemi bu gün artık denebilir ki, bir hayal haline gelmiştir.

II. Dünya Harbi henüz sona ermeden, gelecek nesilleri yeni bir savaşın yıkıcı tesirlerinden korumak, devamlı ve müstakar bir sulh devri açmak maksadıyla kurulmuş olan Birleşmiş Milletler Teşkilatının, bu teşkilat kurulduğu zaman kendisine bağlanan ümitleri haklı çıkaracak bir vaziyette olduğunu bu gün için iddia edebilmeğe imkân yoktur.

Birleşmiş Milletlerin dünya sulhunu kuvvetli bir teminat altına alma hususunda کافی derecede müessir bir teşkilat olmadığı anlaşılınca, ilkin Batı Avrupa devletleri kendi aralarında başka bir müdafaa sistemi kurmak zaruretini hissetmişleridir. Buna bilahare diğer bazı Avrupa devletleriyle Kanada ve Birleşik Amerika'nın da katılmasıyla Atlantik Misaki denilen daha geniş bir savunma cephesi ortaya çıkmıştır. Demir Perde arkasında ki devletler topluluğuna karşı Batı Avrupa'nın hürriyet nizamını ve varlığını koruyabilecek dünya yüzünde mevcut bu gün en kuvvetli teşkilat Atlantik Paktıdır. Barış zamanında barışı muhafaza etmek maksadıyla dünya tarihinde kurulmuş olan milletlerarası ilk ordu Atlantik Ordusudur.

Bu günkü şartlar içerisinde, soğuk harp devam ettiği müddetçe Batı Avrupa adı ile anılan hür milletler topluluğunun kendi varlığını koruyabilmesinin, her şeyden önce bu devletlerin kendi aralarında mütahit ve mütesanit bulunmaları şartına bağlı olduğuna inanıyoruz.”¹⁷⁹ Sözleriyle başlamış ve Atlantik Paktının önemini, neden kurulduğunu ve neden ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Konuşmanın devamında Türkiye'nin her zaman barışa katkıda bulunduğunu ve barışı ne kadar arzuladığını yine aynı konuşmada şöyle ifade etmiştir: “Türkiye'nin Atlantik paktına iltihakı ile Batı Avrupa savunma sisteminin bir kat daha kuvvet kazandığı aşikardır. Herkesçe bilinen en barışçı siyasetiyle, ahitlerine bağlılığı ve daima hesaba katılan kuvvetiyle Türkiye, bu güne kadar Yakın Şark'ın sulh ve istikrarında mühim roller üstlenmiştir.”¹⁸⁰

¹⁷⁹ T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı. II, XVIII, s.319–320.

¹⁸⁰ T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı. II, XVIII, s.320.

Konuşmasına NATO'nun Türkiye için neden önemli olduğuna şu sözlerle değinmiştir: “... *II. Cihan Savaşı sona erdiği tarihten beri, memleketimizin dış emniyet bakımından büyük bir huzursuzluk içerisinde yaşadığını gizlemeye hacet yoktur. Zira batı Avrupa, komünist emperyalizmin sadece müşterek tehdidi altında bulunduğu halde yurdumuz yıllardan beri bütün dünyayı tehdit eden ve kendisiyle karadan ve denizden komşusu bulunduğumuz bir devletin aynı zamanda toprak talebiyle de karşılaşmıştır. Bu itibarla denebilir ki, bütün dünya içerisinde toplu emniyet sistemine en fazla ihtiyacı olan devlet Türkiye'dir... İstiklalini ve toprak bütünlüğünü muhafaza etmek endişesi ile gene bütün dünya milletleri içerisinde en büyük fedakârlıklara ve mali külfetlere katlanan yegâne devlet Türkiye'dir... Batılı devletler Birleşmiş Milletler Teşkilatını kafi görmeyip kendi aralarından yeni bir müdafaa sistemi kurarken, mevcudiyeti bizzat Batı Avrupa için dahi ehemmiyetli olan bir memleket senelerce toplu emniyet sistemi dışında bırakılmıştır...*

Atlantik Paketi şimdi doğu hudutları Adriyatik kıyılarından Türkiye'nin Kars hududuna kadar uzanmakla batı Avrupa müdafaa sistemi büyük ölçüde kuvvetlendiği gibi Türkiye'nin dış emniyeti de artık sağlam bir teminata bağlanmış bulunuyor.”¹⁸¹ diyerek Türkiye'nin NATO'ya mecbur olduğunu ve bu mecburiyetin sebebini açıklamıştır.

Türkiye'nin NATO'ya girmesinin bir iç politika malzemesi yapılması noktasında kızgınlığı bulunan ve bunda C.H.P.'nin de rolü olduğunu iddia edilmesi üzerine konuşmasında bu konuya da yer veren Rıfki Salim Burçak sözlerine şöyle devam etmiştir: “... *Yüksek Mecliste memleketin bu derece ehemmiyetli bir meselesi görüşülürken, bunu partiler arası bir ayrılık neticesine sokmak istemeyeceğimizi taktir buyurursunuz. Ancak dış politika, iktidarla muhalefet arasında daima ahenkli bir mesainin kurulmasını arzu ettiğimiz için partiler arası bir münasebetler bakımından tarih muvacehesinde bir noktayı tespit etmekte fayda var.*

... Menderes Hükümetinin devamlı ve çetin çalışmalar sonunda Atlantik Konseyi'nin Ottawa İttimainda Türkiye'nin Pakta kabulü hakkında prensip

¹⁸¹ T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı. II, XVIII, s.320-321.

mutabakatına varıldıktan sonra muhalefet tarafından ortaya şu türlü bir iddia atılmıştır: Türkiye'nin Atlantik Paktı'na kabulü memleketimizin öteden beri takip etmiş olduğu Batı'ya müteveccih dış siyasetinin tabii bir icabıdır. Bu itibarla Halk Partisi zamanında başlamış olan bir eser bu defa muvaffakiyete ulaştırılmaktadır.

Muhterem arkadaşlarım, bu gün elde ettiğimiz bu büyük muvaffakiyet hakikaten Halk partisi zamanında başlamış bir eserin ikmalinden mi ibarettir? Diğer bir tabirle, sabık iktidar zamanında olan bir teşebbüs bir miktar ilerledikten sonra bunun semerelerini toplamak şimdi bizim iktidarımıza mı nasip olmuştur? ”¹⁸²

Faik Ahmet Barutçu'nun, kendisinden önceki konuşmalarından örnekler vererek, kendilerinin NATO'ya girme konusunda büyük pay sahibi olduğunu belirtmiştir. Buna itiraz eden Rıfki Salim Burçak, Halk Partisi'nin Kore Savaşı sırasında takındığı rolü hatırlatmıştır. Kore Savaşı sırasında aleyhte propaganda yapan bir partinin, nasıl olurda bu hakkı kendisinde gördüğünü beyan etmiştir. Zira Türkiye'nin NATO'ya kabulünün en önemli sebebi Kore Savaşı'na katılma ve bu savaşta göstermiş olduğu üstün başarı olduğunu söylemiştir.

T.B.M.M.'de 18 Şubat 1952'de Kuzey Atlantik Antlaşması'nı ve protokolünü yapılan oylama neticesinde 410 milletvekilinin 409'unun oyuyla kabul etmiştir.¹⁸³

Böylece formalitelerin tamamlanmasıyla beraber Türkiye, NATO'nun resmi bir üyesi olarak Sovyet Rus tehdidine karşı Batı güvenlik sisteminin bir parçası olmuştur.

F. D.P.'NİN ÜÇÜNCÜ BÜYÜK KONGRESİ VE PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN GENEL İDARE KURULU ÜYESİ OLMASI

D.P.'nin Üçüncü Büyük Kongresi 15 Ekim 1951'de 1250 delegenin katılımıyla altı gün boyunca Ankara'da Büyük Sinema'da toplanmıştır.¹⁸⁴ Kongre Başkanlığına Atıf Benderlioğlu, Başkan Vekilliğine Erzurum Milletvekili ve T.B.M.M Başkan Yardımcısı Mustafa Zeren ile İzmir Belediye Başkanı Rauf Onursal seçilmiştir.¹⁸⁵

¹⁸² T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı. II, XVIII, s.321-322.

¹⁸³ T.B.M.M Kavanin Mecmuası, 34, s.173; Resmi Gazete 19.II.1952, S.8038.

¹⁸⁴ “D.P. Büyük Kongresi Mesaisine Başladı” Milliyet Gazetesi, 16.10.1951.

¹⁸⁵ R. S. Burçak, On Yılım Anıları, s.100.

Kongrenin D.P.'nin iktidarından sonraki ilk kongresi olması ve C.H.P.'den kongreyi izlemeye gelen heyet olması hasebiyle önemini bir kat daha arttırmıştır. Bu kongrenin neticesinde Rıfki Salim Burçak'ın siyasi hayatı bambaşka bir yöne kayarak onun siyasi hayatını daha başka merhalelere itecektir.

Kongrenin açılış konuşmasını Başbakan Adnan Menderes Genel Başkan sıfatıyla yapmıştır. Kongre boyunca sürekli Adnan Menderes söz almıştır. Genel İdare Kurulu'nun iyi çalışmadığına dair gelen şikâyetler üzerine söz alan Menderes: “ *Bir arkadaşım diyor ki:” D.P. Genel Kurulu 1950'ye kadar işleri iyi idare etti, iyi vazife gördü. 1950'den beriye işler iyi gitmedi. Teşkilata ehemmiyet verilmedi.”Buna verilecek en kestirme cevap şu olacaktır:”1950'de aldığımız seçim neticelerinden, 1951 araseçimlerinde bir milimetre dahi kaybetmedik.”* demiştir.¹⁸⁶

Bu esnada Rıfki Salim Burçak ile Başbakan Adnan Menderes arasında bir tatsız olayda yaşanmıştır. Rıfki Salim Burçak, kongreye Erzurum Delegatesi olarak katılmıştır. Genel İdare Kurulu'na katılmak gibi bir düşüncesi olmayan Rıfki Salim Burçak, herhangi bir ön hazırlık ve kongrede konuşma gibi bir hazırlık yapmamıştır. Ancak kongre başlamadan önce Erzincan Delegatesi ve Rıfki Salim Burçak'ın okul arkadaşı olan Eyüp Bezirci ve Tercan Delegatesi Muharrem Bedirhanoğlu; doğudan parti yönetimi içerisinde çok az kişinin olduğunu bunun giderilmesi için de Rıfki Salim Burçak'ı Genel İdare Kurulu Üyesi olmasını istediklerini söylemiş ve bu konuda çalışacaklarını belirtmişlerdir. Rıfki Salim Burçak bu durumu:“ *İktidarın doğu ile batı arasında bir ayırım yaptığını düşünmediğini, ama parti yönetiminde doğudan bir kaç kişinin olmasını normal karşılıyorum.”*¹⁸⁷ diyerek, onları anladığını belirtmiş fakat sohbet bu şekilde kapanmıştır.

Kongre başladıktan sonra delegeler ve parti yönetimi genel idare kurulunda çok sayıda bakan olmasını hoş karşılamıyorlardı. Kurulun daha iyi ve tesirli çalışması bakımından genel idare kurulundaki bakan sayısını sınırlı tutmak eğilimindeydiler.

¹⁸⁶ **Ayın Tarihi**,215 (Ekim 1955), s.55.

¹⁸⁷ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s.101.

Bu durumun bir sorun olabileceğini düşünen Rıfki Salim Burçak, Başbakan'la görüşmek istemiş fakat aramalarına karşın bir türlü Menderes'le görüşmemiştir. Sürekli meşgul olduğunu ifade ederek Rıfki Salim Burçak'ı reddeden Menderes, kendisine danışılmadan genel idare kuruluna girmesine kızdığı çok açıktı. Samet Ağaoğlu ile görüşen Rıfki Salim Burçak, durumu kendisine izah etmiştir. Ağaoğlu ise Menderes'in, idare kurulundaki eski bakanlardan başka; yeni birilerinin bakan sıfatıyla idare kuruluna seçilmemesini arzu ettiğini belirttiğini ifade etmiştir. Ancak doğudan delege isteğinde bulunan Rıfki Salim Burçak'a Ağaoğlu; Mustafa Zeren'i önermiş, Rıfki Salim Burçak da fazla tutulmayan bir şahsiyet olduğunu söyleyerek kibarca kabul etmediğini ifade etmiştir.

17 Eylül'deki bu konuşmanın ardından, 18 Eylül'de parti kulislerinde Rıfki Salim Burçak'ın adaylıktan feragat ettiği haberleri dolaşmaya başlamıştır. Bunun Samet Ağaoğlu'nun yaydığı bir söylenti olduğu aşikârdı. Mustafa Zeren de bu söylentilerin yayılmasını destekliyordu. Bu da Ağaoğlu'nun Zeren'le bir görüşme yaptığını göstermektedir.

Hadiseler bu şekilde devam ederken Rıfki Salim Burçak bu duruma çok içerlediğini: *"benim açımdan epeyce nahoş bir şeydi."*¹⁸⁸ sözleriyle belirtiyor, bunu bir gurur meselesi haline getiriyordu. Çünkü kendisini bu duruma sürükleyen arkadaşlarıyla görüşmeden, onlara danışmadan vazgeçmiş gibi görünüyordu.

Sonucu ne olursa olsun geri dönmeme kararı alan Rıfki Salim Burçak, seçime girme kararı almıştı. Fakat ortaya çıkan söylenti neticesiyle seçilme şansı da zora girmiştir.

Üçüncü Büyük Kongre son gününde oylamaya gitmiştir. Oylama neticesinde: rakipsiz başkan adayı olan Adnan Menderes, 827 oyla tekrar seçilmiştir. Genel Kurul üyeleri arasına Rıfki Salim Burçak, 226 oyla Genel İdare Kurulu üyeliğine seçilmiştir.¹⁸⁹

¹⁸⁸ R. S Burçak, **On Yılım Anıları**, s.101.

¹⁸⁹ **B.C.A**, 030,01/44.264.2; *"D.P. Kongresi Dün Çalışmalarını Bitirdi"*, **Milliyet Gazetesi**, 21.10.1951.

G. PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI

1. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'a Bakanlık Teklif Edilmesi

D.P. Genel İdare Kurulu, 4 Temmuz 1952 Cuma günü Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü'nün başkanlığında toplanarak gündemindeki meseleleri görüşmüştür.¹⁹⁰ Toplantı sona erip üyeler dağılmaya başladığı anda Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü Rıfki Salim Burçak'a dönerek: *“Biraz konuşalım, Rıfki Bey”* diyerek Rıfki Salim Burçak'ı Genel Başkan'ın boş olan odasına götürmüştür. Odaya girdikten sonra sözü açan Köprülü *“ Rıfki Bey, benim sizi ne kadar sevdiğimi bilirsiniz; Başbakan da sizi çok sever. Kabinede yakında bir değişiklik, daha doğrusu bir remaniement olacaktır; sizi yeniden kabineye almak istiyor, dürüst, akıllı ve enerjik arkadaşları hükümetin içinde yerleştirmek istiyoruz. Kabineye girmeyi kabul edersiniz, değil mi?”*¹⁹¹

Bu sözler üzerine Rıfki Salim Burçak; hem kendisine hem de gıyabında Başbakana teşekkürlerini ileterek, konu hakkında düşünmek için zaman istemiştir. Fuad Köprülü ise buna cevaben *“ hay hay, düşününüz, gene görüşelim”* demiştir. Konuşma bu şekil noktalanmıştır.

Ertesi gün genel kurul toplantısının ardından Köprülü ile yalnız kalan Rıfki Salim Burçak: *“ Dünkü teklifiniz üzerine düşündüm; fakat her şeyden önce iki mesele hakkında bir açıklığa kavuşmak ihtiyacını duyuyorum: ben 1951 Sonbaharında Tekel Bakanlığı'ndan ayrılırken Başbakanın Üçüncü Büyük Kongrede Fahri Belen ile birlikte kendi aleyhinde bir faaliyet sarfetmiş olduğum hakkında bir kanaat veya intibain sahibi olduğumu görmüştüm. Bu iddianın gerçeklerle en küçük, hatta zerre kadar bir ilgisi bulunmadığını, sadece çirkin bir dedikodudan kaynaklandığını herhalde anlamış bulunuyorsunuzdur. Kabineye girme hususunda yeni bir kara vermeden önce bunu öğrenmek istememi normal karşılayacağınızı umarım”* diyerek Dışişleri Bakanı'na çekince ve isteklerini söylemiştir. Özellikle Gümrük ve Tekel Bakanlığı dönemindeki ayrılış biçimi ve istinat edilen suçlar hem Rıfki Salim Burçak'ı üzmüş hem de

¹⁹⁰ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s.102.

¹⁹¹ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s.142.

sinirlendirmiştir. Bu sözler üzerine Fuad Köprülü: “*Yaşanılan tatsız olayın neticesinde olayın yüzde yüz hatta yüzde bin sizin dediğiniz gibi olduğunu biliyoruz,*” demiştir.

Konuşmaya devam Rıfki Salim Burçak: kendisine verilecek Bakanlığı önceden bilmek istediğini söylemiştir. Zira önceki bakanlığı döneminde hangi bakanlığa atandığını trende haber almış ve konu hakkında her hangi bir görüş bilgi alınmadan bakan olarak atandığını hatırlatmıştır.

Fuad Köprülü, Rıfki Salim Burçak’ın neden hangi bakanlığa atandığını önceden bilmek istediğine bir anlam veremeyerek; bunun siyasi bir mevki olduğunu, bakanlıklar arasında fark gözetmemek gerektiğini bir süre anlattıktan sonra Rıfki Salim Burçak’a hangi bakanlığa atanacağı hakkında bilgi vereceğini söylemiştir.

Görüşme 5 Temmuz 1952 de gerçekleştiği halde aradan uzun bir zaman geçmiş lakin kabinede her hangi bir değişiklik olamamıştı. Nisan 1953’te kabineden bazı bakanların çekilebileceği tekrar gündeme gelmiştir.¹⁹²

Devlet Bakanı Muammer Alakant, Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri ve Çalışma Bakanı Samet Ağaoğlu 6 Nisan 1953 tarihinde bakanlıklarından istifa etmişler, gazeteler ise ertesi gün bu haberi manşetten vermişlerdir.¹⁹³ 7 Nisan’da Mecliste Fuad Köprülü ile Rıfki Salim Burçak karşılaşmış ve Fuad Köprülü: “*Hani size bir zamanlar bir şey söylemiştim ya, oldu. Milli Eğitime geliyorsunuz*” demiştir. Bunun üzerine Rıfki Salim Burçak, Milli Eğitimin çok fırtınalı bir yer olduğunu söylemiş, zaten Zafer Gazetesi’nde siyasi yazılar yazdığını söyleyerek; seçim arifesinde bu halin partiye daha çok yarar sağlayacağını söylemiştir. Fuad Köprülü ise kendisinin de oturup yazmak istediğini belirttikten sonra “*maarif işlerimiz yüz üstü kalmıştır, sana iş yapmak düşüyor*” şeklinde cevaplayarak Rıfki Salim Burçak’ı bakanlığa ikna etmeye çalışmıştır.

8 Nisan akşamında başbakanlıktan aranan Rıfki Salim Burçak kuruma davet ediliyordu. Rıfki Salim Burçak, Başbakanlığa gittiğinde Meclis Başkanı Koraltanla beraber oturan Adnan Menderes; Rıfki Salim Burçak’ı gülümseyerek karşılamış ve: “

¹⁹² **Zafer Gazetesi**, 2 Nisan 1953.

¹⁹³ **Cumhuriyet Gazetesi**, 7 Nisan 1953; **Milliyet Gazetesi**, 7 Nisan 1953; **Zafer Gazetesi**, 7 Nisan 1953.

Sizin muvafakatinizi daha önce almıştım; ama bir daha görüşmek istedim. Milli Eğitimde hizmet göreceksiniz. Allah hayırlı etsin. Size çok uygun bir bakanlıktır. Siz Tekel'den çok vakur ve haysiyetli bir şekilde ayrıldınız. Ayrıldıktan sonra da, birçoklarının yaptığı gibi hemen düşmanlığa geçmediniz. Partililerimize çok güzel bir örnek verdiniz.” ¹⁹⁴diyerek Rıfki Salim Burçak'a iltifatlar etmiştir. Hatta Zafer gazetesinde ayrıldıktan sonra ki yazılarından dolayı teşekkür ederek bazıları gibi kuyu kazmadığını belirtmiştir.

Rıfki Salim Burçak bu iltifatlar karşısında Başbakan Adnan Menderes'e: “*Zat'ı âlinize birlikte çalışmak şerefli bir iştir. Teveccüh ve itimadınıza teşekkür ederim. Tekelden ayrılırken ve ayrıldıktan sonra küskünlük göstermemiş olmamı dürüst bir davranış ve örnek bir hareket olarak vasıflandırıp değerlendiriyorsunuz. Hâlbuki ben, politika hayatında yapılması herkes için normal bir şeyi yaptım. Biz nihayet bir parti içerisinde değil miyiz?*”¹⁹⁵ diyerek siyaset ahlakının nasıl olduğunu göstermiştir. Bu konuşmanın ardından Rıfki Salim Burçak odadan ayrılmıştır. Aynı günün akşamı kabinenin yeni bakanları ilan edilmiştir.¹⁹⁶

2. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Milli Eğitim Bakanlığı'na Atanması ve Faaliyetleri

Milli Eğitim Bakanlığı'nda bulunduğu süre içerisinde yaptığı önemli faaliyetleri dört ana başlık altında toplayabiliriz. Bunları Köy Enstitüleri ile İlköğretim okullarının birleştirilmesi ve bu suretle Köy Enstitülerini de öğretmen okulu haline getiren kanundur.

İkincisi zamanında terfi ettirilmeyen İlkokul öğretmenlerinin maaşları hakkındaki intibak kanunudur. Bu öğretmenlerin sabırsızlıkla beklediği bir kanundu.

Üçüncüsü ve zamanının büyük kısmını alan, Doğuda kurulması kararlaştırılan üniversite ile ilgili hazırlık çalışmalarıdır.

¹⁹⁴ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s.143.

¹⁹⁵ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s.144.

¹⁹⁶ **Zafer Gazetesi**, 9 Nisan 1953; **Milliyet Gazetesi**, 9 Nisan 1953.

Dördüncüsü ise üniversitelerin politika hareketlerinin dışında tutmak amacıyla “4936 sayılı üniversiteler kanunu” hakkında yapılacak olan değişikliktir.

a. Prof. Dr. Rıfıkı Salim Burçak’ın Köy Enstitüleri İle İlgili Çalışmaları

İlk öğretmen okullarıyla Köy Enstitülerinin birleştirilmesi hakkındaki kanun tasarısı Bakanlar Kurulu’nda 12 Haziran 1952 tarihinde görüşülüp Türkiye Büyük Millet Meclis’e sevki kararlaştırılmış ve 2 Temmuz 1952 tarihinde, Tevfik İleri’nin Milli Eğitim Bakanlığı döneminde uygulamaya konmak istenmiştir.¹⁹⁷ Rıfıkı Salim Burçak’ın Bakanlığı dönemine kadar kanun yasalaşmamış ve Mecliste bekletilmiştir. İleri ile aynı görüşte olan Rıfıkı Salim Burçak, bu konunun acil ve zaruri bir durum olduğu kanaatindeydi.

T.B.M.M’ye gönderilen konu hakkında ki tasarı yasalaştığı takdirde, Türk milli eğitiminin çok önemli bir sorunu çözülecekti. Kanun tasarısı sadece siyasi bir amaçtan uzak olduğu, Enstitü öğretmenlerinin yıllardan beri sabırsızlıkla bekledikleri bir büyük dert ortadan kaldırılarak Milli Eğitim camiasına bir rahatlık ve huzur getirmesi de ayrı bir olayın boyutuydu.

Köy Enstitüsü mezunu öğretmenler yirmi lira ücretle çalışmakta, üç yıl ile altı yıl arasında staj görmekteydiler. Öğretmen okulu mezunları ise yirmi lira asli maaşla göreve başlıyor, staj süreleri bir yıllı üç yıl arasındadır.¹⁹⁸

İki farklı okuldan gelen bu öğretmenlerin ceza hükümlerinden, disiplin kurullarına kadar her şeyi farklıydı. Bu da iki başlılık meydana getirmekteydi. Köy Enstitüsü çıkışlılar “4247 sayılı Milli Eğitim Kanununa” tabii iken, Öğretmen Okulu çıkışlılar ise “4357 Sayılı Kanuna” tabiiydiler. Bunun yanında; Öğretmen Okulu çıkışlılar öğretim sürelerinin bir buçuk katı mecburi hizmet yaparken, Köy Enstitüsü çıkışlılar, 20 yıl gibi uzun bir süre zorunlu hizmete tabiiydiler.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Yahya Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, Ankara, 1989, s. 436.

¹⁹⁸ “*Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri*” **Milliyet Gazetesi**, 22.05.1954.; R. S. Burçak, **On Yıllık Anıları**, s.145.

¹⁹⁹ Adil Adnan Öztürk, **Türkiye’de Milli Eğitimdeki Gelişmeler (1950–1960)**, Dokuz Eylül Üniversitesi, A.İ. İ. T. E. (Y.D.T.), İzmir, 1997, s. 50–55.

Diğer bir farkta: Köy Enstitüsü çıkışlılar, sadece köylerde görev yaparlarken, Öğretmen Okulu çıkışlılar hem köylerde, hem kasabalarda hem de şehirlerde görev yapmaktaydılar.²⁰⁰

Köy Enstitüler ile Öğretmen Okullarına alınan öğrenciler arasında da farklar mevcuttu. Köy Enstitülerine sadece köy çocukları alınırken, Öğretmen Okullarına köy, kasaba ve şehir çocukları alınmaktaydı. Bu durum ise toplumda bir sınıflandırmaya neden olmaktaydı.

Köy Enstitülerinde yetişen öğretmenler; köylerde öğretmenliğin yanında, tarım ve sanat alanında çalışma yapacaklardı. Bu vesile ile şehirlerde yetişen öğretmenler, köylerde çalışarak hızla köy halkını kalkındıracağı düşünülmüştür. Enstitü çıkışlı öğretmenlere, yeterince arazi ve tarım aleti verileceğine dair kanun bulunmaktadır.²⁰¹ Fakat bu kanun birçok yerde uygulanamamış, uygulanabildiği yerlerde ise çiftçilikle öğretmenliğin bir arada yürütülemediği görülmüştür.

Köy Enstitülerinin bir kısmı sol akımların etkisi altında kalması, bu halin köy halkları arasında huzursuzluğa neden olmuş ve köy ahalisi, Enstitülere öğrenci vermekte tereddüt eder hale gelmiştir. Bunda hem sol akıma karşı duyulan tepki hem de Sovyet Rusya'nın etkisi yadırganamaz.²⁰²

Rıfki Salim Burçak, Köy Enstitüleri'nin halk arasında derin sıkıntılara neden olduğunu bizzat görmüş ve anılarını yazarken yaşadığı bir olayı şöyle anlatmaktadır: *“Halkımızın, Enstitülere derin bir kuşku ile baktığına bizzat ben de şahit olmuş ve köylülerden bir sürü şikâyet dinlemiştir. Biz, Erzurum Milletvekilleri seçim çevremizi dolaşırken halkın çeşitli talepler ile karşılaştık. Köylerde bizden en çok istenen okuldu... Erzurum'da Pulur Köy Enstitüsü hakkında pek açık şikâyetler dinledik ve bu kurumların ya ıslah edilmesi veya kapatılması yönünde ısrarlı talepler karşısında kaldık.”*²⁰³

²⁰⁰ Y. Akyüz, **Türk Eğitim Tarihi**, s. 435–436.

²⁰¹ Daha geniş bilgi için Bkz: **Köy Enstitüleri ve Tarım**, Türkiye Mimarlar ve Mühendisler Odası İzmir Şubesi, İzmir, 1996.

²⁰² R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.146

²⁰³ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.147.

Köy Enstitüleri'nin öğretmen okullarına dönüştürülme isteği, bizzat okul öğretmenlerinden gelmektedir. Bunun mecburi bir ihtiyaç olduğu hem öğretmenleri hem de köylüler tarafından isteniyor ve destekleniyordu.

Kanun tasarısı T.B.M.M'de müzakere edilirken; iktidar ile muhalefet arasında bir uyum göze çarpmaktadır. Muhalefet partileri olan C.H.P. ve Türkiye Köylü Partisi konu hakkında karşı durmak yerine destekleme eğiliminde olduğu görülmüştür. Bu da kanunun bir ihtiyaca binaen olduğunu destekler niteliktedir.²⁰⁴

T.B.M.M. gündeme alınan ve müzakereler esnasında, iktidarla muhalefetin ahenkli çalışmaları neticesinde 27 Ocak 1954 tarih ve 6234 sayılı kanunla Köy Enstitüleri kapatılarak öğretmen okulları ile birleştirilmiş ve yasalaşmıştır.²⁰⁵

Rıfki Salim Burçak'ın Milli Eğitim Bakanlığı döneminde yasalaşan bu kanunla eğitimde ki iki başlılık ortadan kalkmış, eğitim daha çağdaş bir seviyeye doğru gitmeye başlamıştır.

b. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak ve İntibak Kanunu

1938 yılından önce göreve başlamış olan öğretmenler, o tarihlerde maaşlarını almış oldukları özel idare bütçelerinin kötü olmasından ve bunun gibi bir takım mali sorunlardan dolayı terfi edememişler ayrıca maaş bakımından da çok geride kalmışlardır. Yirmi-yirmi beş yıl hizmetleri buldukları halde otuz-otuz beş lira civarında maaş alan, otuz-otuz beş yıl arasında görev yapan öğretmenlerde kırk-kırk beş lira civarında maaş almaktaydılar ki bu maaş almaları gerekenin çok altında bir rakamdır.²⁰⁶ Mağduriyeti olan öğretmen sayısı oldukça fazla olması, haliyle meslek mensupları arasında huzursuzluk, şikâyet ve itirazlara yol açmaktaydı.

1938 yılından itibaren öğretmenler yirmi lira asli maaşla tayin edilmeye başlayınca bu tarihten önce mesleğe on altı lira ile başlayan öğretmenler; haksızlığa uğradıkları kanaatine varmışlardır. Öyle ki öğretmenleri yetiştiren öğretmenler

²⁰⁴ “Köy Enstitüleri ve Öğretmen Okulları”, **Milliyet Gazetesi**, 21.01.1954,

²⁰⁵ **T.B.M.M Kavanin Mecmuası, Dönem IX, İçtima. 4**, Ankara, 1954, s.109.

²⁰⁶ **Milliyet Gazetesi**, 07.12.1953 “Öğretmenlerin Kıdem Zammı”; **Milliyet Gazetesi**, 21.06.1954/25 “Öğretmen Daha İntibak Kanunundan Yararlanıyor”; R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.148.

öğrencilerinden daha az maaş alır hale gelmişlerdir. Öğretmenlerin bu mağduriyetlerini gidermek ve yeniden bu mesleği şevkle yapabilmeleri için bir intibak kanununa ihtiyaç olduğu aşikârdır.

İlkokul Öğretmenlerinin maaşlarının iyileştirilmesi ile ilgili bu kanunu Rıfki Salim Burçak: *“Zamanında terfi ettirilmeyen ilkokul öğretmenlerinin mağduriyetlerini telafi ederek maaşlarını yükselten intibak kanunu çıkardığımız zaman politika hayatımın en zevkli ve en sevinçli günlerinden birini yaşadım”*²⁰⁷ diyerek kanunun kendisinde verdiği mutluluğu ve hazzı ifade etmiştir. Bu kanunla geleceğin yöneticilerini, ülke savunmasını, kısaca her şeyi olan çocukları yetiştiren öğretmenlerin en önemli sorunu giderilmiş olacaktı. Mali noktada rahatlayan öğretmenler, öğrencilerine karşı daha fazla verimli olabileceklerdi.

Kanunu, Meclis gündemine taşımadan evvel Rıfki Salim Burçak Başbakanın desteğinin bu kanunu çıkarabilmek için en önemli şart olduğunun farkındaydı. Konuyu Başbakan’a açan Rıfki Salim Burçak, detaylara inerek yapılması gerektiğini anlattıktan sonra desteğini istemiştir. Adnan Menderes, kanun hakkında kendisine destek vereceğini söylemesinin ardından Rıfki Salim Burçak; *“ Başbakanın beni minnettar eden desteğini aldıktan sonra üst tarafı artık kolaydır”*²⁰⁸ diyerek kanunu Meclis gündemine taşımıştır.

Milli Eğitim Bakanı Rıfki Salim Burçak ve kurmayları kanun tasarısını, öğretmenlerin verilmeyen terfi ve derecelerini 2 derece, kademelerini 2 yıl kademe arttıracak şekilde hazırlandıktan sonra Bakanlar Kurulu'nda görüşülen ve onay alan tasarıyı aynı gün 22 Aralık 1953’de Meclise götürmüşlerdir.²⁰⁹

Mecliste kanunla ilgili söz alan ve milletvekillerine kanunu anlatan Rıfki Salim Burçak; kanunun gerekçelerini anlattıktan sonra sözlerine: *“ Bu kanunun öğretmenlerimize temin edeceği maddi menfaatler hiç şüphe yok ki ehemmiyetlidir.*

²⁰⁷ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.147.

²⁰⁸ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.14

²⁰⁹ **T.B.M.M. Zabıt Cerideleri, Dönem IX, c.34, s.387**; *“İlkokul Öğretmenlerinin de Terfihî Sağlanıyor”*, **Milliyet Gazetesi**, 23.12.1953.; *“İkramiye Mecliste Görüşüldü”* **Milliyet Gazetesi**, 24.12.1953.

Fakat biz, bunu kadar hatta bundan daha ziyade işin manevi cephesine de ehemmiyet veriyoruz. Türk nesillerini yetiştirmek gibi çok şerefli bir vazifeyi uhdelere tevdi etmiş olduğumuz bir meslek erbabının, daha büyük bir huzur ve emmiyet hissi içerisinde çalışmaları imkânını bu kanunla hazırlamış olacaksınız. Öğretmenlerimizden sadece feragat ve fedakarlık çalışmakta olan bu meslek erbabının haklı talepleri ve şikayetleri üzerine itina ile eğilmek ve bu kanunla kendilerine karşı borçlu bulunduğumuz bir vazifeyi yerine getirmek istiyoruz.

Bu itibarla, huzurunuzda getirmiş olduğumuz bu kanun tasarısı öğretmenlerimize bir atıfette bulunmak veya bir ihsan dağıtmak gibi bir zihniyet içerisinde hazırlanmış değildir. Yüksek huzurunuzda bizim de haklı bulunduğumuz ve yerinde gördüğümüz bir davayı getirmiş bulunuyoruz”²¹⁰ şeklin devam etmiş ve kanun tasarısı milletvekillerinde de büyük destek almıştır.

Önce Meclis alt komisyonlarında görüşülen kanun tasarısı, öğretmenler lehine bir takım iyileştirmeler yapılmıştır. 17 Şubat 1954’de genel kurulda görüşülen kanun yasalaşmıştır.²¹¹ Böylece öğretmenler dolayısıyla da öğretim sistemi rahat bir nefes alarak ileriye dönük güzel günlere büyük bir ümit ışığı doğmuştur.

c. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak ve Atatürk Üniversitesi’nin Kurulması

Doğu Anadolu’da bir üniversite kurulması fikri Mustafa Kemal Atatürk tarafından 1 Kasım 1937 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin açılış konuşmasında gündeme getirilmiştir. Üniversitelerin bilimsel yönlerini, görevlerini vb anlattıktan sonra konuşmasına şöyle devam etmiştir. *Memleketi şimdilik üç büyük kültür bölgesi olarak mütalaa ederek, garp bölgesi için İstanbul üniversitesinde başlamış olan ıslahat programını daha radikal bir tarzda takip ederek cumhuriyete cidden modern bir üniversite kazandırmak; merkez bölgesi olarak Ankara Üniversitesini az zamanda kurmak lazımdır. Doğu bölgesi için Van Gölü sahillerinin en güzel yerinde her şubeden*

²¹⁰ T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı. IV, XXVII, s.260.

²¹¹ T.B.M.M Kavanin Mecmuası, Dönem. IX, İçtima. 4, s. 224.

ilkokulları ile ve nihayet üniversite ile modern bir kültür şehri yaratmak yolunda, şimdiden fiiliyata geçilmelidir.

Bu hayırlı teşebbüsün Doğu Vilayetlerimiz gençliğine bahşedeceği feyiz Cumhuriyet Hükümeti için ne mutlu bir eser olacaktır."²¹² Bu sözlerle Atatürk, Doğu'da bir üniversite kurulmasını istemiş hatta bu noktada direktif vari bir konuşmada bulunmuştur. Bu sözler üzerine dönemin Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan²¹³ Doğu illerine bir inceleme gezisi yaparak konu üzerine çalışmalar yapmışsa da bir neticeye ulaşamamıştır.

Doğuda bir üniversite kurulması fikrini, Atatürk'ün demecinden on üç yıl sonra tekrardan gündeme getiren D.P. döneminde Cumhurbaşkanı Celal Bayar olmuştur. Celal Bayar 1 Kasım 1950 tarihinde T.B.M.M.'nin açılış konuşmasında; Atatürk'ün 1937 yılında "Doğu Üniversitesiyle" ilgili yaptığı nutuğu aynen tekrarladıktan sonra sözlerine şöyle devam etmiştir: *"Eğitim işlerinde diğer mahallere nispetle daha geri kalmış olan Doğu bölgemizde böyle bir irfan müessesesinin kurulması için bütün müşkülât iktiham olunmalı ve önümüzdeki bütçe yılında işe başlanmalıdır."*²¹⁴ diyerek

²¹² T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IV, İçtima. I, XIX, s. 13; Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, s. 40; 50. Yıl Armağanı, "Üniversitemizin Kuruluş ve Gelişmesi, III, Erzurum, 1978, s. 85 Cumhuriyet Döneminde Eğitim, M.E. B. Yayınları, 91.1.4, İstanbul, 1983, s. 324; Akyüz, Türk Eğitim Tarihi, s. 398-399.

²¹³ Saffet Arıkan (1888, Erzincan, 26 Kasım 1947), Türk siyaset adamı ve asker. Harp Akademisi'nden Kurmay Yüzbaşı olarak çıktı (1910). Yemen Kumandanlığı'nda bulundu. I. Dünya Savaşı'nda 3. Tümen Kurmay Başkanlığına getirildi. Çanakkale ve Kereviztepe savaşlarında ve Almanya dönüşünde Bakü seferine katıldı. Sadrazam ve Harbiye nazırı İzzet Paşa'nın başyaverliğini yaptı. İstanbul'un işgaline kadar (1920) birinci ordu müfettişi olarak kaldı. Kurtuluş Savaşı'nda görev aldı. Garp cephesi kurmay başkanlığına getirildi. Moskova Ataşeliğine atandı. C.H.P. genel sekreterliği (1925-1931), Milli Eğitim Bakanlığı (1935-1938), Milli Savunma Bakanlığı (1940-1941), Berlin büyükelçiliği (1942-1944) görevlerinde bulundu. Köy öğretmen okullarını kurdu. II. Dönem Kocaeli, III. IV. V.VI. (İstifa: 3.8.1942) ve VII. Dönem Konya Milletvekilliği ve VIII. Dönem Erzincan yaptı, K. Öztürk, Türk Parlamento Tarihi, s.183.

²¹⁴ "Bayar'ın Nutku 72 Saat Sürdü", Milliyet Gazetesi, 02.11.1950.

“Doğu Üniversitesini” tekrar gündeme getirmiştir.²¹⁵ Bu sözlerden sonra bütün milletvekilleri Bayar’ı ayakta uzunca bir süre alkışlamışlardır.

Doğuda bir üniversite kurulması II. Adnan Menderes Hükümeti’nin programında da yer almıştır.²¹⁶ Hükümet programına girdikten sonra üniversitenin yeri belirlenmesi çalışmaları başlatılmıştır.

Yer belirlenmesi hususunda İstanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi ve Ankara Üniversitesi öğretim üyelerinden oluşan on beş kişilik bir ekip,²¹⁷ 1951 yılı yaz aylarında Doğu illerine bir gezi yaparak, üniversitenin kurulacağı yeri tespit edip bir rapor halinde Başbakan’a sunacaklardı. Heyetin gezi stratejisi; bölgeyi bir gezi turuna çıkan Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın gezi programına göre ayarlamışlardır.²¹⁸

Heyet, Cumhurbaşkanıyla beraber Van, Diyarbakır ve Elazığ’da incelemelerde bulunduktan sonra; Celal Bayar’ın Ankara’ya dönmesinin ardından son olarak Erzurum’da incelemeler yapmışlardır.²¹⁹

Doğuda bir üniversite kurulmasına yönelik çalışmalar başlayınca bölge halkında büyük bir heyecan meydana gelmiştir. Osmanlı döneminden beri ilmi ve iktisadi

²¹⁵ **T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı. I**, s. 1-13; Enver Konukçu, **Mustafa Kemal Atatürk Döneminde Erzurum**, Erzurum, 1999, s. 354.

²¹⁶ D.P. Tüzüğü’nün 42. Maddesinde: “Doğu bölgelerinde, her derece ve şubede okulları ve nihayet Fakülte ve Enstitüleri ile bir kültür merkezi yaratmak lüzumuna inanıyoruz.” Bu konu üzerinde D.P.’nin de Atatürk’le aynı doğrultuda olduğu aşikârdır. M. Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde** s.209–213.

²¹⁷ **B.C.A**, 030.18.01/ 128.13.4, “Doğu üniversitesinin yerini tayin ve kuruluşunu tespit etmek için kurulan ilmi komisyona katılan ve kendi branşlarına alt konularda, çalışma saatleri dışında yaptıkları tetkik ve müşahedelerle dokümanlar sağlamış olan ilişik listede adları yazılı komisyon üyelerine adları hizalarında gösterilen miktarlarda ücret verilmesi; Maliye Bakanlığı’nın uygun görüşüne dayanan Milli Eğitim Bakanlığı’nın...;” *“Doğuda Kurulacak Üniversite”*; **Milliyet Gazetesi**, 04.08.1951; *“Doğu Üniversitesi için Toplantı Milli Türk Talebe Birliği tarafından tertip edilen “Doğu Üniversitesi ve Gençlik” toplantıda Üniversite akademik olarak ele alınıp tartışılacaktır.”* **Milliyet Gazetesi**, 27.08.1951.

²¹⁸ **B.C.A**, 030.18.01.128.13.

²¹⁹ *“Bayar yurt gezisine çıkıyor”*; **Milliyet Gazetesi**,03.08.1951, *“Bayar Van’da”*, **Milliyet Gazetesi**, 04.08.1951. *“Bayar Diyarbakır’da”*, **Milliyet Gazetesi**, 06.08.1951.

manada zorluklar çeken, bu zorlukları Milli Mücadele sonrasında da yaşayan bu halk; kalkınmayı da beraberinde getirecek olan Üniversiteyi kendi memleketlerinde görmek istiyorlardı. Zira üniversitenin kendi şehirlerinde kurulması ilmi ilerlemenin yanında il ekonomisine de büyük katkılar sağlayacaktı. Bunun bilincinde olan yöre halkları, üniversitenin kendi illerinde kurulması için yoğun propaganda çalışmaları yapmıştır.

Doğu illeri arasında üniversite için çetin bir mücadele başlamıştı. Burada şaşırtıcı olan; sadece illerde bulunan aydın kesim değil, köylüsü, kasabalısı, şehirlisi okumuş-okumamış bütün halk olayın ciddiyetinin bilincinde olarak üniversiteyi kendi şehirlerinde istemekteydiler. Bunu bir medeniyet davası olarak addediyorlardı. Konuyla ilgili Rıfki Salim Burçak'ın görüşü konuyu özetler niteliktedir: “ *Ben on yıllık politika hayatımda, halk kitlelerini bu derece yakından ilgilendiren, onları yıllarca merak, heyecan ve huzursuzluk içerisinde bir başka meseleye rastladığımı hatırlamıyorum.*”²²⁰ Gerçektende üniversitenin kurulacağı yer belli olana kadar bölge halkı hem müthiş derecede propaganda yapmış hem de konunun takibini üstlenmiştir.

Heyetin gittiği her yerde; bölge halkı kendi şehirlerinin üniversite için en uygun yer olduğu tezini ispatlamaya çalışırken, bunu argümanlarla destekliyorlardı.²²¹ Öyle ki üniversiteye sahip olmak isteyen şehir halkı, kendi memleketlerinin diğer memleketlerden üstünlüğünü ispatla kalmıyor, üniversiteye kavuşmak için her türlü maddi desteğe, araziyi tahsis noktasında incelemeye gelen ilmi heyete teminata vermekteydiler. Heyet incelemelerini tamamladıktan sonra Ankara'ya dönmüştür. Kararı merakla beklenen heyet; incelemelerini bir rapor halinde Başbakan'a sunmuştur. Doğu illerini, fiziki, coğrafik, iklimsel, sağlık durumu, enerji kaynakları, yol vb açıdan değerlendirdikten sonra: Murat havzasını üniversite için en uygun yer olarak raporunda belirtmiştir. Raporun sonuç kısmında bu tercih şu şekilde izah edilmiştir. Doğu Anadolu'da dağlık ve iklim şartları bakımından daha sert olan Kuzey bölgesi ile güneye doğru gittikçe alçalan bir yayla şeklinde olmakla beraber yazları sıcak, oldukça kurak ve kavurucu olan güney bölgesi arasında yer alan ve batıda Fırat dirseğinden başlayıp

²²⁰ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.153

²²¹ “Doğu Üniversitesi Nerede Kurulmalıdır”, **Demokrat Erzurum**, 21 Ocak 1955.

tedricen yükselerek ve yer yer daralıp genişleyerek muhtelif ovalardan tereküp eden ve Van Gölü sahillerine kadar uzayan bölge, Doğu Üniversitesi için nispeten daha salim ve müsait tabii, beşeri, içtimai ve iktisadi şartları haiz görülmüştür.²²²

Raporun sonuç kısmında yer alan bu ifadeden de anlaşılacağı gibi inceleme heyeti, üniversiteyi belli bir alanda kurmak istememişlerdir. Fakülteleri Elazığ ve Van merkezli olarak dağıtmayı planladıkları anlaşılmaktadır.

Van bölgesine kurulacak fakülteleri:

- Dil ve Edebiyat
- Tarih ve Arkeoloji
- Sosyoloji
- Coğrafya
- Ekonomi ve İktisat,

gibi fakülteler düşünülürken Elazığ bölgesi için:

- Matematik
- Fizik
- Kimya
- Biyoloji
- Jeoloji ve Madencilik
- Tarım Araştırmaları Enstitüsü.

gibi bölümlerin açılması raporda tavsiye edilmektedir.²²³ Raporda ayrıca Erzurum ve Diyarbakır'da hayvancılık ve tarıma dayalı fakülte veya araştırma merkezlerinin kurulmasının faydalı olacağı belirtilmiştir.

Rıfki Salim Burçak, Milli Eğitim Bakanlığı'na başladığı döneme kadar “Doğu Üniversitesi” için yapılan hazırlıklar ve çalışmalar bu safhadan ileri gitmemiştir. Rıfki Salim Burçak göreve başladıktan sonra, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın konuyla yakından ilgilendiğini fark etmiş, bir nevi Atatürk'ün vasiyetini yerine getirmeye çalıştığını görmüştür. Nitekim Bayar her Milli Eğitim Bakanıyla konuyu yakından takip

²²² R. S. Burçak, *On Yılım Anıları*, s.153.

²²³ *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, s. 325; *50. Yıl Armağanı, “Üniversitemizin Kuruluş ve Gelişmesi*, s. 87-88.

ederek teşvikte de bulunduğu aşikârdı. Celal Bayar, Atatürk'ün son başbakanıydı, aynı zamanda çok yakın arkadaşlarından biriydi. Bu yüzden bu konu Bayar için bir ahde vefa olmuştu.

Rıfkı Salim Burçak'a göre; Doğu üniversitesinin tespit noktasında eksiklikler vardı. Çünkü fakülte ve enstitüler bu fakültenin kuruluş amacına göre daha farklı dağıtılabilirdi. Araştırma heyeti toplu üniversiteyi tercih etmediği görünüyordu. Lakin bu üniversitenin önemli fakültelerinden bir kaçının çevre için her zaman büyük tesirlerde bulunan Erzurum ve Diyarbakır'a kurulması gerekli hatta zaruridir, görüşündeydi. Hükümet de Rıfkı Salim Burçak gibi düşünüyordu. Üniversiteden diğer üniversiteler gibi ilmi çalışmalar yapacak, aynı zamanda da bölge kalkınmasına ve sosyolojisine yardımcı olacaktı. Böyle dağınık halde olan bir üniversitenin bunu yapması çok zordu.

Kurulacak üniversitenin en önemli fonksiyonu belki de buydu. Bölgenin sosyo-ekonomik şartlarına uygun kalkınma projeleriyle hem bölge halkına katkıda bulunacak hem de kendisi bir ilim yuvası olarak büyüyecekti. Hangi cins hayvancılığın kâr getireceği, inşaat sektörünün nasıl daha ileri teknikler kullanacağı, hangi ağaçların bölgede daha iyi büyüyeceği ve daha birçok konuda üniversite bölge halkına da rehberlik edecektir.²²⁴

Bu gelişmeler ve düşünceler ışığı altında, Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı Reşat Tardu'nun başkanlığında 16 kişilik bir heyet kurulmuş ve bir kez daha doğu illerinde inceleme yapmak için görevlendirilmiştir.²²⁵ Heyet 1953 yılının Temmuz ayında Doğudaki Sivas, Bingöl, Muş, Van, Ağrı, Kars, Erzurum, Siirt, Diyarbakır ve Urfa illeri ile Bitlis'in Tatvan İlçesi'nde incelemede bulunmak üzere yola çıkmışlardır.²²⁶ Heyet inceleme gezisi sonrasında Ankara'da Milli Eğitim Bakanı'yla uzun süreli toplantılar yapmıştır. Bir önceki heyet gibi dağınık üniversite tipini

²²⁴ 50. Yıl Armağanı, "*Üniversitemizin Kuruluş ve Gelişmesi*", s.85.

²²⁵ B. C. A. 30.. 18.128. 13. 4; R. S. Burçak, *On Yılın Anıları*, s.153.

²²⁶ 50. Yıl Armağanı, "*Üniversitemizin Kuruluş ve Gelişmesi*", s.86; R. S. Burçak, *On Yılın Anıları*, s.153.

benimsemiş fakat fakülteler noktasından önceki heyetle aralarında büyük farklar olduğu görülmüştür.

Buna göre:

- Sosyal ilimler fakülteleri ve enstitüleri, Van’da,
- Mühendislik Fakültesi, Diyarbakır’da,
- Veteriner Fakültesi, Tıp Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Erzurum’da,
- Jeoloji Fakültesi, Biyoloji Fakültesi, Ziraat Fakültesi ve Orman Fakültelerini ise,

Elazığ’da kurulması planlanmıştır. Atatürk Üniversitesi’nin kurulması sırasında geçirdiği aşamaların ikincisidir. Raporlar neticesinde Doğu Üniversitesi’nin kurulacağı yer kesin olarak belirlenmişti. Kurulma safhasına geçilebilirdi.

Üniversitenin kurulacağı yer belli olmuş ama hala ismi belli değildi. Bu güne kadar yapılan çalışmalarda, çıkarılan yetki kanunlarında ismi hep Doğu Üniversitesi olarak geçmekteydi. Bu konu gündeme geldiğinde konu üzerine çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı Reşat Tardu ile Rıfkı Salim Burçak arasındaki bir görüşme esnasında “Atatürk Üniversitesi” olması noktasında mutabık kalınmıştır.²²⁷ Atatürk adının konmasında birçok neden vardı; bunun ilk nedeni Doğu Bölgesinde bir üniversite kurma fikri ilk önce Mustafa Kemal Atatürk tarafından ortaya atılmıştı. Ayrıca bu isim doğu halkının ilerlemesinde çağdaş medeniyetler seviyesine çıkmasında büyük bir rol oynayacaktı. Cumhurbaşkanı Celal Bayar’a, mütalaaya varılan isim arz edildiği zaman; bunu sevinçle karşılayan Bayar, 1 Kasım 1953’teki Meclis açılış konuşmasında Doğu üniversitesinin ismini Atatürk Üniversitesi olarak söylemiştir.²²⁸ Bu isim herkesçe benimsenmiş ve bu tarihten itibaren çıkan bütün kanunlarda bu isim kullanılmıştır.

Üniversite kesin kuruluş safhasına girmeden önce, üniversitenin dağınık halde değil de toplu olarak yerleşke olmasını isteyenlerde vardı ki bu grup küçümsenmeyecek

²²⁷ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.153.

²²⁸ **T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Devre IX, İçtima I, XXIX**, Ankara, 1954, s.4.

kadar fazlaydı. Bu grup çalışmalarını sürdürüyor ve gün geçtikçe daha da etkili hale geliyorlardı.

Mayıs 1954 seçimlerinden kurulan II. Menderes Hükümeti, Atatürk Üniversitesi noktasında yeni bir karar eğiliminde olduğu belli olarak, çalışmalarına başlamıştır.²²⁹ Bu yeni duruş üniversitenin bütün fakülteleriyle beraber bir merkezde toplanmasını istemekteydi. Bu merkez neresiydi? Bu soru Doğu Anadolu'nun belli başlı merkezleri arasında çetin bir çekişmeyi tekrar ortaya çıkarmıştır. Hükümette bu konuda muzdarip durumdaydı; öyle ki hangisini tercih etse diğerinden oy kaybedecekti.

1954'ün son aylarında üniversite işi son noktasına gelmişti artık. Kurulacağı yer noktası belirmeye başlamıştı, ya Van olacaktı ya da Elazığ. Hatta illerde hazırlıklar son safhaya gelmişti. Tam bu esnada Rıfki Salim Burçak devreye girmiştir.²³⁰

Rıfki Salim Burçak, üniversitenin Erzurum'da kurulması yolunda ki gayretli çalışmaların artık zamanı geldiğini görerek; Şubat 1955'te İstanbul'da bulunan Başbakan'dan randevu talep etmiş,²³¹ randevu talebine olumlu yanıt gelmesi üzerine Rıfki Salim Burçak, milletvekili arkadaşları; Rıza Topçuoğlu ve Sabri Erduman ile beraber Başbakanın yanına gitmişlerdir.

7 Ocak 1955 günü Başbakanla Park Otel'indeki odada görüşmeye gittiklerinde Başbakan Adnan Menderes: *“Rıfki Bey ruhen pek münbasit bulunduğum bir anıma*

²²⁹ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.154.

²³⁰ Rıfki Salim Burçak'ın eşi Dilşat Burçak ile 28.10.2009 tarihinde tarafımızca yapılan röportajda: Dilşat Hanım: “Rıfki Bey, Üniversitenin Elazığ'a veya Van'a kurulacağını düşüncesinin kulislerde dolaştığını duyduğu andan itibaren günlerce uyumadan yılmadan çalışmalara başlamıştır. D.P. içerisinde sevilen bir şahsiyet olan Rıfki Bey, milletvekillerini ikna ettikten sonra İstanbul Park Otel'de Başbakanla görüşerek; Atatürk Üniversitesi'nin Erzurum'a kurulması yönünde sözü almıştır.” Bu sözden sonra Elazığ Milletvekilleri Rıfki Bey'i arayarak öncelikle tebrik ettikten sonra *“Erzurum ömrü boyunca size minnettar kalacaktır. Bizi öyle zor bir duruma düşürdünüz ki memleketimize gidemez bir duruma geldik. Seçim bölgemizde halkımızın karşısına artık sizin kadar kuvvetli çıkamayız”*, demişlerdir.

²³¹ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.154.

rastladınız” diyerek karşılamıştır.²³² Menderesin bu ruh hali, Bağdat Paktı Protokolü’nün Bağdat Meclisince onaylanmasından kaynaklanmaktaydı.

Rıfki Salim Burçakla Menderes dış politika üzerine bir süre sohbet etikten sonra, konu iç politikaya gelmiştir. Konuşma esnasında Rıfki Salim Burçak not tutmuştur. Rıfki Salim Burçak, anılarında Adnan Menderes’in ile konuşmasını şöyle aktarmaktadır: “ *Biz ilkin memleket içerisinde kalkınmayı temine çalıştık. 1950’den 1953’e kadar başlıca meselemiz bu oldu. Biz memleket içerisinde kuvvetli, ordusu sağlam olmazsa hariçte kuvvetli bir siyaset güdemiz. İlk bunu temine çalıştık. Bu defa 2 Mayıs seçimlerini dış siyasette valorize ediyoruz... Biz bu sayede dış politikada büyük bir itibar kazanmış bulunuyoruz. Bunu memleketimizi kalkındırmak için valorize edeceğiz”* bunları söyledikten sonra konu Atatürk Üniversitesi meselesine gelince Menderes sözlerine; “ *Ben Erzurum’u çok severim. İktidarda ilk nutkumu orda verdim. 2 Mayıstan önce seçim kampanyasını orada açtım. Erzurum’u öyle severim ki bağrıma basıp öpesim gelir. Oraya her şeyi yapacağız; Üniversiteyi oraya kuracağız. Benim kararım budur. Şimdi birer birer bakanların muvafakatlerini alıyorum Cumhurbaşkanı da ikna ederiz,”*²³³ şeklinde devam etmiştir. Sözleri bittikten sonra kararın ilan gününe kadar gizli kalmasını isteyen Başbakan Adnan Menderes’e, Rıfki Salim Burçak; kararın ne zaman açıklanabileceği sorduğunda, Başbakan; “*Bütçe görüşmelerinden sonra ilan ederiz”* demiştir.

Başbakandan Atatürk Üniversitesi’nin Erzurum’a kurulma sözünü alan Rıfki Salim Burçak, çok sevinçli ve bir o kadar da mutluydu. Başbakana verdiği sözü tutması gereken Rıfki Salim Burçak buna sadık kalmıştı ama bir yandan da bunu hemşerilerine duyurmak istiyordu. Bunun için Erzurum yerel gazetelerinden Palandöken Gazetesi’ne bir makale yazarak gönderme kararı almıştır.

28 Şubat 1955 tarihli Palandöken Gazetesi’nde yayımlanan başmakalede Rıfki Salim Burçak’ın yazısında öncelikle D.P. iktidarının Erzurum’a yapmış olduğu

²³² Dilşat Burçak ile 28.10.2009 tarihli tarafımızdan yapılan röportajda; Dilşat Hanım aynı sözleri söylemiştir. Öyle ki Rıfki Salim Burçak da olayı On Yılın Anları adlı eserinde aynı minvalde anlatmıştır.

²³³ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.155.

yatırımlara değindikten sonra konuyu Atatürk Üniversitesi'ne getirmiştir. Sözlerine şöyle devam etmiştir. “... Bunlar D.P. iktidarının Erzurum'a yapmak istediği hizmetlerin sadece birer başlangıcından ibaret olan şeylerdir. Biz pek yakinen biliyoruz ki, hükümetimiz, Erzurum'un kendisinden beklediği hizmetlerin hepsini sıra ile tahakkuk ettirme azminde ve kararındadır.

Yarının Erzurum'u pek yakın bir zamanda şarkın en mamur bir beldesi, büyük bir ilim ve irfan merkezi haline gelecektir. Biz buna inanıyoruz. İşte bu inançla, sevgili hemşerilerimi yüreğimin en coşkun hisleriyle selamlar ve onları sonsuz bir sevinç içerisinde tebrik ederim”.²³⁴ Bu makaleyi yazarken hem Başbakan Adnan Menderes'e vermiş olduğu sözü tutmuş hem de Erzurumlulara üniversitenin müjdesini vermiştir. Öyle ki bu tarihten itibaren çıkan yerel Erzurum gazetelerinde Rıfki Salim Burçak'ın sözleri tartışılmış ve üniversitenin kurulacağı anlaşılmıştır.

Bütçe görüşmeleri tamamlandıktan sonra 12 Mart 1955'de Atatürk Üniversitesi'nin Erzurum'a kurulacağı resmen ilan edilmiştir.²³⁵ Bu tarihin ayrıca bir önemi daha vardı ki özellikle bu tarih seçilmiştir. 12 Mart Erzurum'un Rus işgalinden kurtuluş tarihidir.

Atatürk Üniversite öğrenimine geçici binasında, 17 Kasım 1958'de 123 öğrencisiyle başlamıştır. Üniversite ilk kurulduğu zaman Ziraat ve Fen-Edebiyat fakültelerinden müteşekkildi. Atatürk Üniversitesi bu gün bir çok Fakülte, Enstitü, Meslek Yüksek Okulu , Araştırma Merkezleri ile eğitim hayatına devam etmektedir.²³⁶

²³⁴ **Palandöken Gazetesi**, 28. Şubat. 1955, s.1-3.

²³⁵ “Doğu Üniversitesi Şehrimizde Kurulacak”, **Yeni Erzurum** 12 Mart 1955, , haberin alt başlığında “*Vekiller Heyeti İçtimaında Doğu Üniversitesinin Temellerinin Pek Yakında Şehrimizde Atılmasa Karar Verdi*”; **Zafer Gazetesi**, 13 Mart 1955; **Milliyet Gazetesi**, 13 Mart 1955; “*Erzurum'dan Ankara'ya Yüzlerce Teşekkür Telgrafı Çekildi*”, **Yeni Erzurum** 14 Mart 1955.

²³⁶ Cumhuriyet'in kurucusu Mustafa Kemal Atatürk 1 Kasım 1937 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yasama yılını açış konuşmasında Doğu Anadolu'da büyük bir üniversite kurmanın gereğini ifade ederek, bu husustaki çalışmaları başlatma talimatı vermiştir. Atatürk'ün ölümünün ardından bu çalışmalara 12 yıl ara verildikten sonra konu, 1950 yılında tekrar gündeme getirildi. 1951 yılında oluşturulan bir komisyon Doğu Üniversitesi'nin Erzurum'da kurulmasını önerdi. 1954 yılında çıkarılan 6373 Sayılı Kanunla bu üniversitenin adının Atatürk Üniversitesi olması kararlaştırıldı. Aynı yıl Amerika Birleşik Devletleri A.I.D. teşkilatı aracılığı sonucu Nebraska Üniversitesi ile işbirliği anlaşması imzalanarak hazırlık çalışmaları hızlandırıldı ve 6990 Sayılı Atatürk Üniversitesi Kanunu'nun 07.06.1957 tarihinde yürürlüğe girmesi ile kuruluş çalışmaları tamamlanmış oldu. Üniversite 17 Kasım 1958 tarihinde Şair Nef'i Ortaokul binasında Ziraat ve Fen - Edebiyat Fakülteleri ile öğretime başladı. İki fakültede 135 öğrenci ile öğretime başlayan Atatürk Üniversitesi bugün 38 bin 477 öğrencisi, 2439

Rıfki Salim Burçak'ın Erzurum'a kazandırdığı en önemli eser olan Atatürk Üniversitesi'nden dolayı Erzurum halkı kendisine müteşekkirdir.

d. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Milli Eğitim Bakanlığı Döneminde Üniversiteleri Siyasetten Uzak Tutma Çalışmaları

Demokratik rejimlerin temellerinden biri olan üniversitelerin bağımsızlığı, günlük siyasi çekişmelerden uzak olması bir zorunluluk gibidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından beri üniversiteler siyasi otoritenin elinde bulunmaktaydı. Bir nevi mevcut hükümetle beraber çalışıp, onun sözcülüğünü propagandasını yapmaktaydılar.

D.P. kurulduğunda bu duruma dikkat çekerek parti programının 39. Maddesinde bu konuya yer vermiştir. Buna göre; "Üniversiteler ilmi ve idari muhtariyetlerine kavuşturulacaktır."²³⁷

Yaklaşan seçimler öncesi iktidar partisi C.H.P. muhalefetteki D.P.'nin elinden bu kozu almak için 18 Haziran 1946 da 4936 Sayılı Kanunla üniversitelere özerklik verilmiştir.²³⁸ Bu muhtariyetliği veren iktidar partisi üniversitelerde ki öğretim üyelerinin bazılarının günlük siyasi olaylara fazla müdahale etmesinde bu kez yakınmaya başlamıştır. Öyle ki bu yakınmalar İsmet İnönü'nün 1950 seçim kampanyası sırasında İstanbul'daki mitinginde bu konudan şikâyet ederek; öğrencilerin, bu siyasetle uğraşan öğretim üyelerinin elinde daha fazla heba olmasına izin vermeyeceği şeklindeki sözleriyle; durumdan ne kadar şikâyetçi olduğunu belirtmiştir.²³⁹

1950 seçimlerinden sonra C.H.P. saflarında meclise giremeyen eski profesörler olan milletvekilleri, görevlerine dönmek istemişlerdir. Bunun en bariz örneği Ankara

Öğretim Elemanı, 16 Fakülte, 20 Yüksekokul, 6 Enstitü, 15 Araştırma Merkezi, 100 binin üzerinde mezunu ve "Üniversite kuran Üniversite" unvanına sahip konumu ile bilim ve kültür hayatımızın parlak bir meşalesidir. Bu meşaleyi yakmak için büyük coşku, heyecan ve gayret gösteren Cumhurbaşkanlarımız Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Celal Bayar' ı, Başbakan Adnan Menderes' i, Milli Eğitim Bakanları Tevfik İleri, Prof. Rıfki Salim Burçak, Celal yardımcısı ve Atatürk Üniversitesi'nin yerleşkesi için sembolik fiyatlarla arazilerini veren veya bağışta bulunan kişilerden bazılarıdır. **Atatürk Üniversitesinin Elli Yılı,1957–2007, I;** www.atauni.edu.tr 11.2010

²³⁷ M. Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde D.P.**, s. 65, 72. Program için **Bkz M. Albayrak, Türk Siyasi Tarihinde D.P.**, s. 599-611.

²³⁸ **T.B.M.M Kavanin Mecmuası, Dönem VII, Toplantı 3**, s.789.

²³⁹ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s. 157

Üniversitesi'ndeydi. Üniversite yönetimi bu geri dönüşe sıcak bakmıyordu. Neticede Üniversite Senatosu, 3 Ekim 1950'de toplanarak; siyasetle meşgul olmamaları şartıyla geri gelmelerini kabul etmiştir.²⁴⁰

Bu durum hiçte sanıldığı ve şartın gerektirdiği gibi kalmamıştır. Özellikle Prof. Dr. Nihat Erim ve Prof. Dr. Şükrü Baban'ın siyasi yazıları ve günlük politika ile uğraşmaları bu durumu tetikler nitelikte olmuştur..

1950 seçimleri öncesi üniversitelerdeki siyasete şiddetle karşı çıkan İsmet İnönü, şimdi tam tersi bir siyaset belirlemiştir. Karşı çıkmak yerine desteklemiştir de. Hatta C.H.P. üniversitelerde ocak kurmaya çalışmış bunu da 9 Mart 1953 tarihinde ilk ocağını açarak başarmıştır.²⁴¹

Rıfki Salim Burçak Milli Eğitim Bakanı olduktan sonra, Ankara Üniversitesi'ne kısa bir süre önce rektör olan Prof. Dr. Hüseyin Cahit Oğuzoğlu ile bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmede üniversitelerde ki siyaset gündeme gelmiştir. Rektör Oğuzoğlu'na, Rıfki Salim Burçak: “*Üniversite Senatosunun aldığı kararlar neden işlemiyor,*” diye sorduğunda, Rektör, Nihat Erim'i birkaç defa uyardığını söyleyerek, Erim'in: “*Senatonun kararı kanuni müeyyideden mahrum olduğu cihetle beni bağlamaz, günlük politika ile uğraşmak hakkım*” diyerek cevap verdiğini söylemiştir.²⁴² Rıfki Salim Burçak sorusuna aldığı bu cevap karşısında şoka uğramıştır.

Bu konuşmanın ardından Rıfki Salim Burçak, rektöre; çıkarılacak kanunla bu boşluğun giderileceğini ve üniversitenin özerkliğine dokunulmayacak şekilde yapılacağı hususunda teminat vermiştir.

Konuyla ilgili taslağı hazırladıktan sonra, Bakanlar Kurulu'nda görüşmeye açan Rıfki Salim Burçak, Hükümetin hiçbir şekilde Üniversitelere karışabilececek bir yetki istememesini sevinçle karşılamıştır. Hükümetin elinde olan birkaç yetkiyi üniversitelerin kendi icra organlarına bırakacak bir kanun tasarısıydı.

Üniversitelerle ilgili 4936 sayılı kanunun, D Bendi'ndeki değişiklikle ilgili kanun tasarısı, 21 Temmuz 1953'te gündeme gelmiştir. C.H.P. gurubu adına söz alan

²⁴⁰ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s. 158.

²⁴¹ **Ayın Tarihi Dergisi**, S.232, (Nisan 1955), s.9.

²⁴² R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s.159.

Sivas Milletvekili ve Milli Eğitim eski Bakanı Reşat Şemsettin Sirer: “ *Üniversite muhtariyetini zedelendiğini, bu kanunun çıkması neticesinde üniversitelerin artık özerk değil de tamamen belli grupların egemenliğinde olacağını savunmuştur.*”²⁴³ Kanun aleyhtarlığına yapılan birçok konuşmadan sonra; kürsüye Milli Eğitim Bakanı Rıfki Salim Burçak gelerek T.B.M.M Genel Kurulu’na hitap ederek kanun hakkında çeşitli konuşmacıların: “ *... Üniversite muhtariyetinin zedelendiğini, ilim adamlarımızın tefekkür hürriyetine engel olduğunu ileri sürdüler. Hatta toptan demokrasinin tehlikeye girdi diye ifadede bulunanlar da oldu.*”²⁴⁴ diyerek serzenişte bulunmuştur.

Üniversite muhtariyetliğinin; Meclis mensupları tarafından yanlış yorumlandığını ve bu konunun muhatapları, yani üniversite öğretim üyelerinin de bu grup içerisinde bulunduğunu görürsek; bu muhtariyetin özgürlük sınırlarını aşacak şekilde kullanıldığını ifade edebiliriz. Bu konuyu Rıfki Salim Burçak, hitabı sırasında: “*... Üniversite muhtariyeti deyince, bir taraftan üniversite mensuplarının, Profesörlerin fikri hürriyeti, diğer taraftan üniversite organlarının kendi faaliyetlerinin, kendi meselelerini diledikleri gibi tanzim ve idare etmek hürriyeti anlaşılır.*

... Üniversite, akademik kariyerin muhtelif merhalelerinde bulunan arkadaşları, öğretim üyelerini tayin ve terfi ettirmede veya tecziye etmekte tamamıyla muhtardır. İşte üniversitenin muhtariyeti bu iki cepheden mevzuu bahis olur. Hususi veya idari herhangi bir makamın üniversite hocaları üzerinde veya üniversite organları üzerinde baskı ve tesir yapmaları tecviz edilemez.”²⁴⁵ ifade ederek konunun daha iyi bir şekilde anlaşılmasının gerekliliğini anlatmaya çalışmıştır.

Rıfki Salim Burçak, konuşması esnasında dünyada ki her üniversitenin aynı sistemde olamayacağını, rejimlerin bunda rol oynamadığını aksine o ülke insanların yapılarına bağlı olarak fiiliyat gösterdiğini şu sözlerle anlatmaktadır:

“Üniversitelerin, muhtariyet bakımından dünyada tek tip sistem mevcut değildir. Bu, her memleketin hususiyetlerine, üniversitelerin menşelerine, o memleketin tarihi ve içtimai şartlarına göre çeşitli şekiller arz eder. Fakat totaliter idareler bir

²⁴³ T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı.3, 24, s.963.

²⁴⁴ T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı.3, 24, s.963.

²⁴⁵ T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı.3, 24, s.964.

tarafa bırakılacak olursa, demokratik prensiplerle idare edilen memleketlerin, kâffesinde üniversitelerin muhtariyetlikleri kabul edilmiştir.

Şimdi böyle olmakla beraber, yani üniversitelerin muhtar olması üniversitelerin devletten tamamıyla koptuğu manasına gelmez. Çünkü üniversite tamamıyla bir amme müessesesi gibi, devletin murakabesi altındadır. Bilhadda bütçesinin büyük bir kısmını devletin verdiği üniversite, hükümetin, millete karşı mesuliyeti prensibinin bir icabı olarak, hükümet murakabesi altında bulunması lazımdır.

Bizim üniversiteler kanunu da bütün demokratik memleketlerde cari olan bir sistemi, muhtariyet sistemini kabul etmiştir. Yüksek Meclisiniz ilim mensuplarına karşı daima çok derin bir muhabbet göstermiş ve bütçe müzakereleri sırasında bunu daima izah etmiştir. 1950 yılında 25 milyon olan üniversite bütçeleri 1953 yılında 41 milyona çıkarılmıştır. Yüksek Meclisinizi ilim müesseselerimize karşı beslediği itimadı bu suretle en belîğ bir şekilde ortaya koymuştur...²⁴⁶

Konuşmasının devamında Bakanlık olarak kanun tasarısının getirilme amacını ve yapılacak kanunla ilgili olacak gelişmeleri şu şekilde devam ettirmiştir:

“... Arkadaşlar, üniversite kanununun 3. Maddesi öğretim üyelerinin vazifelerini saymıştır. Bu arada E bendi içerisinde profesörlere şu vazife de verilmiştir. Türk topluluğunun genel seviyesini yükseltecek bilim verilerini söz ve yazı ile halka yaymak. Üniversite profesörlerinin, mensuplarının halkı tenvir için neşriyatta bulunmaları, halkı tenvir etmeleri lüzumuna şiddetle kani buluyoruz. Çünkü bir profesörün faaliyeti sadece üniversite duvarları arasında kalmamalıdır. Daha geniş bir kitleyi bütün memleketi üniversite profesörü kendi bilgisinden ve feyzinden istifade ettirmeli ve bütün millet bundan istifade etmelidir. Her hoca kendi ihtisas alanındaki meseleler hakkında halk efkârına fırsat düştükçe tenvir etmelidir. Bu aydınlatmanın her türlü ihtisas sahalarında yapılması caizdir, hatta elzendir. Bir tıp profesörü, v,r veteriner profesörü, bir yüksek mimar profesörü nasıl kendi ihtisas sahalarında halka faydalı olabilirse, bir hukuk profesörü de günün mevzuatlarını teşkil eden siyasi meseleler üzerinde fikir

²⁴⁶ T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, Toplantı.3, 24, s.964.

serdedebilir. Bu hususta Milli Eğitim encümeninde zikrettiğim bir iki misali yüksek huzurunuzda zikretmek isterim.

Mesela, seçim kanununun tadili mevzu bahis ise, Türkiye majoriter sistem kabul edilmiş olmasına rağmen bir profesör nisbi seçim esasının bizim siyasi bünyemize çok daha uygun olduğunu iddia edebilir. Anayasa tadili mevzuu bahis ise, Türkiye'nin içtimai bünyesine hangi anayasanın, ne tür anayasanın uygun olduğunu bir mütalaa olarak ileri sürebilir, yazabilir. Ama bunların hepsi ilmin objektivitesi ve tarafsızlığı içerisinde yapılmalıdır. Hele bir üniversite mensubu, profesörlüğünden beklenmeyecek bir tarzda, ilmi, demagojik bir surette günün politikasına alet etmemelidir. Bizim üniversiteler kanunu ruhu itibariyle buna manidir. Çünkü muhtariyet hocaların ilim hürriyetini teminat altına almıştır; demagojik bir tarzda politika yapmak hürriyetini değil.

Avrupa ve Amerika üniversitelerinden mesele bu zaviyeden acaba nasıl manzara arz ediyor? Zannedirim ki, bu noktanın aydınlatılması şimdi üzerinde durduğumuz mevzu ile doğrudan doğruya alakalıdır...

... batı memleketlerinin üniversite profesörlerinin günlük siyasetle demagojik bir surette meşgul oldukları görülmemiştir.

Bizim memleketimize gelince; şunu şükranla ifade edeyim ki, üç üniversitemizde günlük politikaya yakalarını kaptıranlar parmakla sayılacak kadar mahduttur. Bu gibilerin gidişinden bizzat üniversite mensupları müştekidir. Bunun bir delili olarak Ankara Üniversitesi Senatosunun 3 Ekim 1950 tarihinde hocaların aktif politika ile meşgul olmamaları hakkında bir karar aldığını zikr edebilirim. Kararı aynen okuyorum:

“Üniversite profesörlerinin siyasetle meşgul olmaları karşısında üniversite durumunun aydınlatılması hususu zaruri görülmüş ve neticede üniversite öğretim üyelerinin siyasi teşekküllerde fiili vazife almamalarına ve üniversiteler kanununun 3. Maddesinin E bendi hükmünün cevaz vermediği siyasi yayınlarda bulunmamalarına ittifakla karar verildi.”

Bu, Ankara Üniversitesi senatosunun ittihaz etmiş olduğu bir karardır ki, biraz sonra arz edeceğim gibi, yüksek huzurunuzda sevk etmiş olduğumuz kanun bunun aynıdır. Yani senato kararı kanun haline getirilmektedir.

Bizim memleketimizde profesörlerin günlük politika hadiseleri içerisinde birer partizan gibi gayret sarf etmeleri, bizim üniversiteler kanununun ruh ve maksadına külliye münafidir arkadaşlar. Üniversiteler kanunu hazırlanmadan evvel hükümet tarafından İstanbul Üniversitesinden bir rapor istenmişti. İstanbul Üniversitesi namına rapor Ord. Prof. Sıddık Sami Onar hazırlamıştır. İşaret etmek isterim ki, üniversite namına hazırlanmış rapordur...

... muhterem arkadaşlarım, şimdi de huzurunuzda getirmiş olduğumuz kanun tasarısının kısaca karakteristik noktalarını belirteceğim.

Evvela şunu ifade edeyim ki bu ihtiyacı bizzat üniversite hissetmiş ve üniversite senatosu tarafından bu hususta bir karar alınmıştır. Yüksek Meclisiniz bu kararı kanunlaştırmak mevkiindedir. Kanun tasarısının birinci karakteristiği budur. Bu noktaya hükümetimiz o derece itina göstermiştir ki, hatta üniversite senatosu tarafından ittihaz edilen kararın kelimeleri aynen kanuna geçirilmiştir. Kelimelerde dahi hassas ve titiz davrandık. Bu bakımdan muhtariyetin zedelendiği yolundaki iddialar külliye asılsızdır; katiyen varit değildir. Çünkü hükümet bu kanun tasarısıyla kendi üzerine herhangi bir yetki almamaktadır. Fıkraya eklediğimiz fiil ve hareketlerde bulunan profesörler hakkında karar almak yetkisi doğrudan doğruya üniversite organlarının takdirine bırakılmıştır...

... son söz olarak şunu ifade edeyim ki, üniversitelerimize maalesef girmeye başlamış olan bir huzursuzluğu bu kanunla bertaraf edeceksiniz ve bu ilim müesseselerimizin asıl vazifeleri olan araştırma, ilim uğrunda çalışmalarını daha da kolaylaştıracaksınız.”²⁴⁷

Konuşmacıların bu konuşmalarından sonra kanun tasarısı; 21 Temmuz 1953'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülerek kabul edilmiştir.²⁴⁸

²⁴⁷ T.B.M.M Zabıt Cerideleri, Dönem IX, s. 965–967.

²⁴⁸ T.B.M.M Kanunlar Dergisi, Dönem IX, s.1027; Resmi Gazete, 28. 07.1953, S, 4869.

3. 1954 Seçimleri

1950 yılında demokratik bir seçim sistemiyle; halkın oylarıyla iktidara gelen D.P., ezici bir üstünlükle seçimi kazanmıştı. 1950 seçimlerinden sonra ki Yerel Yönetimlerin belirlendiği 1951 seçimlerinde de oy oranını arttırdığı görülmüştür.

Başbakan Adnan Menderes'in D.P. grup toplantısında seçimlerin 2 Mayıs'ta yapılmasını önermesi üzerine; 12 Mart 1954'te T.B.M.M Genel Kurulu seçimlerin 2 Mayıs 1954'te yapılmasına karar vermiştir.²⁴⁹ Bu arada seçim sistemindeki kimi aksaklıklar giderilmiş, T.B.M.M de olan seçim tutanaklarının oylanması Yüksek Seçim Kurulu'na verilmiştir.

Seçime Türkiye genelinde dört parti katılmıştır. Bunlardan C.H.P. ve D.P. bütün illerde katılırken, Cumhuriyetçi Millet Partisi 40 ilde, Türkiye Köylü Partisi de on dokuz ilde seçime katılmıştır. Seçime rekor sayıda müracaat olurken, sadece C.H.P. ve D.P.'den milletvekili olmak isteyen aday sayısı 14.000 civarındadır.²⁵⁰

Dönemin seçim kanununa göre genel seçimler dört yılda bir yapılmaktadır.²⁵¹ 1954 yılında seçim havası gittikçe hissedilir halde ısınmıştı. Muhalefet partileri halka bu iktidardan kurtulmak için bir fırsat doğduğunu anlatmaya çalışırken; D.P. yaptığı hizmetleri ön plana çıkararak iktidarda kaldığı süre içerisinde neler yaptığını anlatmıştır.

1954 seçimlerine; seçim kampanyaları damgasını vurmuştur. Öyle ki bu seçim kampanyaları iktidar partisi için bir noktada ya devam ya tamam; muhalefet partileri tarafından da iktidar partisinden kurtulma yoluyla

Bu seçimlerle birlikte Rıfki Salim Burçak'ın da bakanlığı ile birlikte milletvekilliği de sona eriyordu. Şimdi parti listesinden tekrar aday olmak gerekiyordu. 1950 seçimleri öncesinde aday bulmakta zorlanan D.P. Erzurum İl Teşkilatı, 1954 seçimlerinde partiden milletvekili olmak isteyen adaylarla dolup taşmıştı. Netice itibariyle asılan aday listesinde 69 kişi bulunmaktaydı.²⁵²

²⁴⁹ T.B.M.M Kavanin Mecmuası, Devre IX, İçtima 4, 36, s.6272.

²⁵⁰ Sarıçoban, Samet Ağaoğlu'nun Siyasi Biyografisi, s.2112.

²⁵¹ T.B.M.M Kavanin Mecmuası, Devre IX, İçtima 4, C 36, s.6272.

²⁵² R. S. Burçak, On Yılın Anıları, s.197.

Adayların bu kadar çok olması sebebiyle parti il teşkilatında yoklama yapılmış ve neticede seçime girecek 10 milletvekili adayının isimleri belirlenmiştir. Rıfki Salim Burçak en çok oyu alarak; ilk sıradan D.P.den Erzurum Milletvekili adayı olmuştur.²⁵³

Parti il teşkilatı içerisinde yapılan bu oylama neticesine başta Rıfki Salim Burçak olmak üzere birçok itiraz gelmiştir. Çünkü oylama esnasında türlü tehditler döndüğü iddiası vardı. Bu iddialara göre adayların belirlenmesi sırasında yapılan delege yoklamalarında usulsüzlük yapıldığına dair söylentiler ortalıkta dolaşmaktadır.²⁵⁴ Rıfki Salim Burçak, Ankara'ya döndükten sonra, milletvekili Mustafa Zeren'in kendisini arayarak çeşitli merhalelerde çalışmalarında bulunduğunu, yoklama neticesiyle ortaya çıkan adaylardan, beşinin veto edildiğini Rıfki Salim Burçak'a bildirmiştir. Erzurum İl Teşkilatının seçtiği fakat veto edilen adaylar şöyledir:

- 1: Ali Karahan
- 2: Hasan Numanoğlu
- 3: Hazım Gürsu
- 4: Atik Palandöken
- 5: Fetullah Taşkesenlioğlu

Bu isimleri Nisan ayı başlarında bildirdikten sonra Zeren, Rıfki Salim Burçak'a bu karara itiraz etmemesi yönünde 3 Nisan 1953'te ricada bulunmuştur.²⁵⁵

Durum üzerine Rıfki Salim Burçak; Hasan Numanoğlu ismi üzerinde durarak onun faydalı olacağına inandığı için, onun lehine itiraz edeceğini söylemiş ve Başbakan'dan randevu talep etmiştir. Olumlu karşılanan randevu neticesinden Başbakan'dan, Rıfki Salim Burçak konuyla ilgili olumlu cevabı almıştır.²⁵⁶

Listelere son sözü D.P. Genel Kurulu söylemekteydi. Erzurum İl teşkilatında yaşanan bu hadiselerden sonra, Genel Kurul; Erzurum'la ilgili aday belirleme noktasında tek yetkili kişi olarak Rıfki Salim Burçak'ı görevlendirmiştir.

²⁵³ “D.P Namzetliğini Kazananlar”, **Hâkimiyet**, 28.03.1954

²⁵⁴ “D.P Milletvekili Son Namzet Listesi”, **Hâkimiyet**, 16,03.1954

²⁵⁵ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s,197.

²⁵⁶ R. S. Burçak, **On Yılım Anıları**, s,199.

D.P. Genel İdare Kurulu, Rıfki Salim Burçak'a bu görevi verdiği esnada Erzurum'da açıkta bulunan 4 milletvekilliği vardı. 1950 seçimlerinde 10 olan milletvekili sayısı 1954 seçimlerinde 12'ye çıkarılmıştır. Netice itibariyle Rıfki Salim Burçak'ın önünde seçmesi gereken 6 milletvekili bulunmaktaydı. Bu durum aşağıdaki isimlerin kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır.²⁵⁷

- 1: Esat Tuncel,
- 2: Sabri Erduman,
- 3: Ali Karahan,
- 4: Hasan Numanoğlu,
- 5: Hazım Gürsu,
- 6: Atik Palandöken,

D.P. aday tespitini 28 Mart 1954'te tamamlamıştır. Listede eski milletvekillerinden 260'ı yer alırken, 281 yeni isimde listeye girmiştir. 1950 seçimlerinde iki ilde birden aday olan sayısı 12 iken bu sayı 1954 seçimlerinde 4'e gerilemiştir. Partinin dört kurucusu dışında iki ilde birden aday olan yoktu.²⁵⁸

1954 seçimlerinin, seçim kampanyaları çok çetin geçmiştir. Partiler kendi propaganda yöntemlerinin belirlemiş, bu konular üzerinde seçim startını vermişlerdir. İnönü'nün bizzat benimsediği ve uygulamaya koyduğu bu seçim propagandasını; ilk kez Malatya'da ortaya koymuştur. C.H.P.'nin seçim propagandasını maddeleştirmek gerekirse:

- 1: Hayat pahalılığı
- 2: Yabancı sermayenin ülke ekonomisine girişi
- 3: Menderes'in faaliyetleri ve Menderes hakkında olumsuz propaganda.
- 4: Basın yayın organları
- 5: Partizanlık
- 6: Petrol kanunu

²⁵⁷ “D.P. Mebus Namzetlerinin Tasnifi Bu Gün Yapıldı” **Hâkimiyet**, 03.04.1954; Burçak, **On Yıllık Anıları**, s, 200

²⁵⁸ Sariçoban, **Samet Ağaoğlu'nun Siyasi Biyografisi**, s.211.

Buna mukabil D.P.nin de kendini ve iktidarda bulunduğu 4 yılı anlatan bir seçim propagandası vardı. D.P.'nin propagandasını maddeleştirmek gerekirse:

- 1: Limanlar
- 2: Barajlar
- 3: Köy yolları ve köprüler
- 4: Tarım Politikası
- 5: Geçmiş iktidarla kendi dönemleri arasındaki fark
- 6: Dış politika
- 7: İnönü
- 8: Yabancı sermayenin getirileri
- 9: Demokrasi

Gibi konularla, propaganda sürecini geçiren 2 Mayıs 1954 seçimlerine katılım % 88,63 olarak gerçekleşmiştir. ²⁵⁹

D.P.nin 1950 seçimlerine binaen oy oranının % 53,3'ten %56,6'ya yükseldiği görülmektedir.²⁶⁰ Bu da halkın D.P.'ye karşı olan güveninin bir göstergesidir. Geçen dört yıl içerisinde mevcut hükümetin politikaları beğenilmiş, yapılan yatırımlardan memnun kaldığı seçim sonuçlarıyla aşikâr bir haldedir.

Seçmen Sayısı	10.262.063			
Oy Kullanan	9.095.563			
Katılım Oranı	%88.63			
Partiler	Aldıkları Toplamı	Oy	Aldıkları Oy Oranı %	Kazandıkları Milletvekili Sayısı
D.P.	5.313.659		58.42	503
C.H.P.	3.193.471		35.11	31
CMP	408.249		5.28	5
KP	50.935		0.56	-

²⁵⁹ Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde D.P. (1946-1960)**, Ankara 2004, s.258.

²⁶⁰ Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde D.P.**, s.259.

İP	910	0.01	-
Bağımsızlar	56.393	0.62	2
TOPLAM	9.095.563	100	541

Yukarıda ki tabloda verilen 1954 seçimlerinin sayısal verileri ile bu durum daha da belirgin olmaktadır.²⁶¹

Rıfkı Salim Burçak'ın seçim bölgesi olan Erzurum'da da durum bundan farklı değildi. Lakin Erzurum'da ki seçim sonuçları bir önceki seçim olan 1950 seçimlerine binaen düşmüştür. Bunun en önemli sebebi Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin Erzurum'da seçime girmesi olarak görülebilir.

Seçimler neticelenmiş, milletvekilleri Ankara'ya gitmeye başlamışlardı. İlk seçimlerde Erzurum'da bulunmayan Rıfkı Salim Burçak; ikinci seçimlerde Erzurum'daydı. Seçim nitesinden sonra Ankara giden Rıfkı Salim Burçak, 14 Mayıs 1954'teki ilk T.B.M.M toplantısından önce mazbatasını almıştır.²⁶²

4. Erzurum Şeker Fabrikası'nın Açılışı ve Prof. Dr. Rıfkı Salim Burçak

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren sanayileşmeye önem veren hükümetler bunda önceliği tarıma dayalı sanayi kollarına vermişlerdir. Ancak bu sanayileşme ilk etapta sadece batı bölgeleriyle sınırlı kalmıştır. D.P. döneminde bu durum değişmeye başlamıştır.

Şeker sanayisi noktasında doğuda ilk şeker fabrikasının kurulması ile ilgili hükümetin programında yer alan hükümler²⁶³ çerçevesinde, yapılan fizibilite çalışmaları sonucu ilk şeker fabrikasının Erzurum'da kurulmasına karar verilmiştir.²⁶⁴ Bu konuda Genel İdare Kurulu üyeliği döneminde Rıfkı Salim Burçak'ın çabaları üst düzeydedir. Hatta 1953'te Zafer gazetesinde bu konuyla ilgili yazısı ile daha o günden itibaren bu

²⁶¹ Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde D.P.**, s.259.

²⁶² **T.B.M.M Olumluluk Kâğıdı (Mazbata).**

²⁶³ M. Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde D.P.**, s. 599–612.

²⁶⁴ **Resmi Gazete**, 15 Mayıs 1954, S.8708.

konuya önem verdiğini göstermiştir.²⁶⁵ Yeni kurulacak kabinenin programında şeker fabrikasının kurulması noktasında, Rıfki Salim Burçak; Demokrat Parti Genel İdare Kurulu nezdinde Mustafa Zeren ile beraber kulis çalışmaları yapmıştır. Kurul üyelerini yeni kurulacak hükümetin programında bu fabrikanın olması noktasında şahsi gayretleri yadırganmayacak kadar çoktur. Özellikle Rıfki Salim Burçak bütün kurul üyeleri ile tek tek görüşüp konunun bir problem olmadan kararının çıkması noktasında şahsi gayretleri olmuştur. Başbakan Adnan Menderes ile bizzat Rıfki Salim Burçak'ın görüşmeler yapması özellikle seçim bölgesine, sadece batıda uygulanan fakat doğuda hiç uygulanmayan ama Demokrat Parti döneminde uygulanması düşünülen Şeker Sanayi'sinin ilk yatırım yerinin Erzurum olması noktasında ki şahsi gayretleri nihayet Başbakan'dan olumlu netice almıştır. Başbakan Adnan Menderes görüşmeler neticesinde seçimler sonrasında kurulacağına dair söz vermiş ve nihayetinde de fabrika hayata geçirilmiştir.²⁶⁶

Fabrika'nın açılış töreni, 30 Eylül 1956'da Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakan Adnan Menderes, birçok bakan ve Erzurum milletvekillerinin katıldığı kalabalık bir halk kitlesinin önünde yapılmıştır.²⁶⁷ Açılış töreninde ilk konuşmayı yapan Erzurum Milletvekili Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak; *“Artık memleketin çilesi dolmuş kara bahtının değişmiş olduğunu bu fabrikayı başkalarının takip edeceği ve aynı zamanda kültür sahasında Atatürk Üniversitesinin de bu bölge için aynı bir inkişaf meselesi olacağını... Erzurum bu gün mesuttur. Daha şimdiden ufukta beliren daha mesut ve müreffeh istikbalinden emin ve müsterihtir. Bu memleketin çocukları, kendilerine bu saadeti tattıran, bu mesut istikbali hazırlayanı tarih boyunca unutmayacak, kalplerinin ve vicdanlarının derinliklerinde onları daima minnet ve*

²⁶⁵ Rıfki Salim Burçak, “Şeker Sanayii” **Zafer Gazetesi**, 29.01.1953

²⁶⁶ Rıfki Salim Burçak'ın oğlu Yalçın Burçak ile tarafımızdan yapılan 29.08.2010 tarihli röportajda; Yalçın Burçak yukarıdaki bilgileri babasından dinlediğini söylemiştir.

²⁶⁷ “Erzurum Şeker fabrikası Büyük Bir Törenle Hizmete Açıldı”, **Şarkın Sesi**, 01.10.1956; “Erzurum Dün Devlet ve Hükümet Reislerini Muhabbetle Bağrına Bastı” “Şeker fabrikasının millet hizmetine girmesi münasebeti ile Ilıca'da çok parlak bir merasim yapıldı”, **Yeni Erzurum**, 01.10.1956; Firdevs Temizgüney, “Erzurum Şeker Fabrikasının Açılışı”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 47 (Haziran–2010), s. 336.

şükranla yâd edecektir."²⁶⁸ sözlerini söyledikten sonra diğer konuşmacılar sırasıyla konuşmuşlardır.

Erzurum Şeker Fabrikası şeker sanayinin doğu bölgesinde kurduğu ilk fabrikadır. Bu mahiyetle önemi çok büyük olup bölge halkının kalkınmasında önemli roller üstlenmiştir. Bu fabrikanın açılışı sırasında Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın emekleri de unutulmamalıdır.

²⁶⁸ **Ayın Tarihi**, 274 (Eylül 1956) S. 247.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
27 MAYIS 1960 DARBESİ'NDEN VEFATINA KADAR PROF. DR
RIFKI SALİM BURÇAK

A. 27 MAYIS'A GİDEN YOL VE PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN
OLAYLAR KARŞISINDAKİ TUTUMU

Devleti oluşturan bütün kurumları karşısına alan Adnan Menderes, kendisini ve hükümetini korumak amacıyla, bu kurumlara yönelik sert tedbirler almıştır. Bu tedbirlerin en önemlisi basına yönelik olanıdır. Basın; kuruluşundan muhalefetine ve iktidarının ilk yıllarına kadar D.P.'nin yanında yer almıştır. Ancak 1954 seçimleriyle birlikte basın, muhalefet tarafına geçmiştir. Muhalif dergi ve gazeteler D.P. Hükümeti'ne karşı yoğun eleştiri yapmaya başlamıştır. Hükümet, basını susturabilmek amacıyla, 1954 yılında çıkardığı Basın Kanunu'na iki madde daha ekleyerek, basına kendi aleyhinde yayın yapmaktan men etmiştir.²⁶⁹

1. 6–7 Eylül Olayları ve D.P.'de Meydana Gelen Gelişmeler

1950'lerde D.P. ile ortaya çıkan iyimser hava birkaç sene sonra dağılmaya başlamıştır. Bu durum 1955'te kendinin iyice hissettirdi. Özellikle dış politikada ve ekonomik ve sosyal alanda huzursuzluklar baş göstermeye başladı. Türk toplumundaki gerilimin derecesi ilk kez Eylül 1955'teki ayaklanmalarda belli oldu. Kıbrıs'ın geleceği konusunda İngiltere, Yunanistan ve Türkiye arasında Ağustos-Eylül aylarında yapılan görüşmeler, basının körüklediği artan milliyetçi çöşkuya yol açmıştı.²⁷⁰ Bu sürecin en önemli sorunu ise Kıbrıs sorunu idi. Türk-Yunan Hükümetleri arasında Londra'da konu bir konferansta görüşülürken; Ekspres Gazetesi'nde 6 Eylül sabahı bir haber yayınlanmıştır. Gerçekliği olmayan bu haber, her şeyi alt üst etmeye yetmiştir.²⁷¹ Habere göre: “Cumhuriyetin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün Selanik'teki evine

²⁶⁹ Cem Eroğul, **D.P. Tarihi ve İdeolojisi**, Ankara, 1998, s. 192-193.

²⁷⁰ Erik Jan Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin Tarihi**, 17, İstanbul, 2004, s. 335.

²⁷¹ Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde D.P.**, s.433; **Zafer Gazetesi** 7 Eylül 1955.

Yunanlılarca bomba atılmıştır”. Bu haberin ardından Londra’da ki heyetin başkanı Fatin Rüştü Zorlu tarafından bu olay koz olarak kullanılmak istemiştir.²⁷² Menderes ile Dışişleri Bakanı Zorlu, Türkiye’de halkın Kıbrıs meselesine olan duyarlılığını gözler önüne sermek için İstanbul’da öğrencilere “kendiliğinden oluşan” sınırlı bir gösteri yaptırma kararı almışlardı. Ancak gösteriler denetimden tamamıyla çıktı ve önce Rumların iş yerlerine karşı bir katliama, sonra da gecekondu ahalisinin ortada görünen servete karşı genel bir saldırı haline dönüştü.²⁷³

Haberin Türkiye’de yayılmasının ardından provokatörler hemen devreye girmiş, özellikle İstanbul eylemlerin odak merkezi haline gelmiştir. Üniversite öğrencileri baş aktör olarak “*Kıbrıs Türk’tür Türk Kalacak*” sloganıyla sokaklara dökülmüştür. Aynı günün akşamı İstanbul’un çeşitli yerlerinden gelen gruplar İstiklâl Caddesi’nde toplanarak azınlıklara ait iş yerleri ve kiliseleri yağma etmişlerdir.²⁷⁴

Provokatörlerin kışkırtmaları ile olaylar çığırından çıkmış ve önlenemez boyutlara gelmiştir. Hükümet olayları bastırabilmek için sıkıyönetim ilan etmiş ve örfî idare yönetimi kurmuştur.²⁷⁵ Hükümet, olaylarda ihmali olduğu düşünülen İçişleri Bakanı Namık Gedik ve İstanbul Valisi Fahrettin Kerim Gökay’ı görevden almıştır.²⁷⁶ Olaylar neticesinde Türkiye içerde ve dışarıda kötü bir imaj çizmiştir. Parti içerisinde de huzursuzluklar hat safhaya çıkmıştır. D.P. kurucularından Fuad Köprülü bile Adnan Menderes’e karşı muhalefet hareketine başlamıştır.²⁷⁷

Gelişmeler bu yönde devam ederken; D.P. grubunda da artık Adnan Menderes’in tutumu tartışılır hale gelmişti. Haklarında yolsuzluk iddiası olan Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Dış İşleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu istifa etmişlerdir.²⁷⁸ Bu gelişmeden sonra kabinedeki bütün bakanlar istifa dilekçelerini Adnan Menderes’e

²⁷² **Zafer Gazetesi**, 07.09.1955;

²⁷³ E. J. Zürcher, **Modernleşen Türkiye'nin**, s. 336

²⁷⁴ **Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923–2000**, İstanbul, 2003, II, s.268–269.

²⁷⁵ M. Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde D.P.**, s.433–434.

²⁷⁶ **Ayın Tarihi**, 292 (Nisan 1956), s.42; “*İstanbul’da Sıkı Yönetim*”, **Ulus Gazetesi**, 08.09.1955; “*Sıkıyönetim İlan Edildi*”, **Zafer Gazetesi**, 08.09.1955

²⁷⁷ M. Çalışoğlu, **Mehmed Fuad Köprülü**, s. 47.

²⁷⁸ **Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923–2000 C.II**, İstanbul, 2003, , s.272.

sunmuşlardır. Menderes de Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a istifa dilekçesini sunmaya hazırlanırken Sarol Formülü²⁷⁹ ile III. Menderes Hükümeti'ni istifadan kurtarmıştır. Sarol Formülünden sonra Cumhurbaşkanı Celal Bayar hükümeti kurma görevini tekrar Adnan Menderes'e vermiştir.²⁸⁰

Bir süre sonra Fuad Köprülü, kurucusu olduğu partiden istifa etmiş ve D.P.'ye karşı muhalefet hareketine girişmiştir. Bulduğu formül ile Menderes'i kurtaran Mükerrerem Sarol ise hizipçilik yaptığı gerekçesiyle partisinden ihraç edilmiştir.²⁸¹ Bu gelişmeler Menderes'i ve D.P.'yi zor günlerin beklediğinin habercisiydi. Adnan Menderes artık siyaset arenasında yalnız kalmıştır. D.P.'li Bakanlar parti grubundan güvenoyu alamamış, yalnız kendisi alabilmiştir. Adnan Menderes böylece kabinesini yitirmiş oluyordu. Parti grubuyla da arası açılmıştır. Ordu ise siyasi arenadaki bu son olaylardan son derece tedirgin bir vaziyetteydi. Adnan Menderes tüm bu olumsuzlukların ortasında yalnız başına kalmıştır.²⁸²

Siyasetteki olumsuz gelişmeler neticesinde Adnan Menderes, hükümetine karşı yapılacak darbe girişiminden iyice şüphelenmeye başlamıştır. Adnan Menderes, ana muhalefet partisini de ihtilalci metotlar kullanmakla suçluyordu. Adnan Menderes, hükümetine karşı girişilecek darbe hareketinden korunmak için bir dizi tedbir almıştır. Bu doğrultuda D.P. Hükümeti'nin ilk hedefi hâkimler olmuştur. Adalet Bakanlığı aldığı bir kararla 16 hâkimi emekliye sevk etmiştir.²⁸³

²⁷⁹ Türk siyasi tarihinde Sarol Formülü olarak bilinen olay; D.P. milletvekili Mükerrerem Sarol'un: Menderes grup kürsüsüne çıkacak ve gruptan kendisi için güvenoyu isteyecekti. Eğer grup kendisine güvenoyu verirse yola devam edecek vermese istifa edecekti. Netice itibariyle grup toplantısında ateşli bir konuşma neticesinde Menderes D.P. grubundan güvenoyu almış oluyordu; "*Menderes Güven Tazeledi*" **Zafer Gazetesi**, 02.12.1955; Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde D.P.**, s.282)

²⁸⁰ **Zafer Gazetesi**, 02.12.1955; Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde D.P.**, s.282.

²⁸¹ Mehmet Ali Birand, **Demirkırat: Bir Demokrasinin Doğuşu**, İstanbul, 2007, s. 89.

²⁸² M. A. Birand, **Demirkırat**, s. 89.

²⁸³ M. A. Birand, **Demirkırat**, s. 91.

2. 9 Subay Olayı

D.P. Hükümeti'ne karşı planlanan darbenin gerçekleştirebilmesi için TSK bünyesi içerisinde birçok örgüt kurulmuştur. Bu örgütler küçük rütbeli subaylardan oluşmaktadır.²⁸⁴ Ordu içerisindeki bu örgütler girişecekleri hareketler için kendilerine hatırı sayılır bir lider bulma gereksinimi hissetmişlerdir. Darbeyi yapan askerler ilk olarak C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü ile 17 Aralık 1957 görüşmüşlerdir. Bu görüşmeden olumsuz cevap almışlardır.²⁸⁵

Darbe planlayıcıları liderlik noktasında İnönü'den olumsuz cevabı alınca Milli Savunma Bakanı Semi Ergin ile görüşerek aynı teklifi ona da sunmuşlardır. Ergin'de İnönü gibi teklife olumsuz yanıt vermiştir. Ancak Ergin teklifi getirenleri şikâyet etmeyerek safını da belli eder bir hal takınmıştır.²⁸⁶ Bu sırada Samet Kuşçu adlı bir Binbaşı Adnan Menderes'e darbe hazırlığında bulunan dokuz subayın ismini 26 Aralık 1957'de ihbar etmiştir.²⁸⁷ Bu isimler arasında; Faruk Güventürk ile beraber üç albay, dört binbaşı ve bir yüzbaşı bulunmaktaydı.²⁸⁸ Milli Savunma Bakanı Semi Ergin'in cuntacıları hükümete şikâyet etmemesi, D.P. hükümeti içerisinde kopukluk ve fikir ayrılıkları olduğunu göstermektedir.

3. Uşak Olayları

Adnan Menderes'in uçak kazası²⁸⁹ geçirmesinin ardından, ülke siyasetinde oluşan ılıman hava kısa bir süre sonra dağılmıştır. C.H.P.'liler Büyük Taarruz adını

²⁸⁴ C. Eroğul, **D.P.**, s. 202.

²⁸⁵ Diren Çakmak, *Türkiye'de Asker-Hükümet İlişkisi: Albay Talat Aydemir Örneği*, **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, (02, 2008), Gazi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara, 2008, s. 37; Eroğul, **D.P.**, s. 220.

²⁸⁶ M. A. Birand, **Demirkırat**, s. 100.

²⁸⁷ **Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923–2000, II**, İstanbul, 2002, s. 336.

²⁸⁸ Şevket Süreyya Aydemir, **Menderes'in Dramı (1899–1960)**, İstanbul, 2004, s. 211.

²⁸⁹ 16 Şubat 1959 tarihinde, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ile ilgili antlaşmayı imzalamak için İngiltere'ye giden Adnan Menderes'in uçağı düşmüştür. Bu kazayı yaralı olarak atlatan Menderes yurda döndüğünde çok büyük bir kalabalıkla karşılanmış, bu kalabalığın içinde İsmet İnönü'de bulunmaktadır.

verdikleri bir propaganda faaliyetini iktidar aleyhine başlatmışlardır. Bu amaç doğrultusunda yurt genelinde büyük bir propaganda gezisi düzenlemeye karar vermişlerdir. C.H.P. kafilesinin yapacağı yurt gezileri, İsmet İnönü'nün isteği ile İnönü savaşlarında ki güzergâhtan başlatılmıştır. Bunda ki amaç halkın ilgisini uyandırmak olarak yorumlanabilir. C.H.P. kafilesi ilk durağı olan Uşak'a hareket etmeden daha Ankara'da olaylar başlamıştır. 29 Nisan 1959'de İsmet İnönü Uşak'a gitmiştir. C.H.P.'liler ile D.P.'liler arasında şiddetli çatışmalar olmuştur.²⁹⁰ 30 Nisan 1959'da İsmet İnönü konuşma yapmadan önce C.H.P. ve D.P.'liler tartışmaya başlamış ve İsmet İnönü'nün başı atılan bir taşla yaralanmıştır. Uşak'taki miting ardından İzmir'de bir miting planlayan İnönü, bu mitinge izin verilmemesi yüzünden 4 Mayıs 1959'da İstanbul'a geçmiştir.²⁹¹

4. Kayseri Olayları

İsmet İnönü'nün olaylı gezilerinden en önemlisi Ekim 1957'deki Kayseri gezisidir. Bu geziden bir ay önce Yeşilhisar İlçesi'nde Tarım Kredi Kooperatifi'nde yapılan seçimleri C.H.P.'liler kazanmış böylece olaylar başlamıştır. İki taraf mahkemelik olmuştur. Bunun üzerine C.H.P. yönetimi, olayı kendileri de incelemek istemiş ve şehre bir heyet göndermek istemiştir. Kayseri Valisi, kentte havanın gergin olduğunu vurgulayarak gelinmemesi yolundaki telkinlerine rağmen C.H.P. heyeti kente 24 Mart 1964'te gitmiştir.²⁹²

Kayseri'ye yaklaşan C.H.P. kafilesi, yolda Vali Yardımcı, İl Jandarma Komutanı yanlarına gelerek kafilenin geri dönmesi yolunda telkinler vermişlerdir. Bu esnada genç subaylardan bazıları; İnönü'nün elini öpmüşlerdir. Askerin bu desteğini gören heyet, kafilenin Kayseri'ye girişine izin vermiştir.

Kayseri'de yaşanan bu hadisenin en önemli boyutu askerin İsmet İnönü'ye vermiş olduğu büyük desteğin açıkça görülmüş olmasıdır. Böylece ordunun özellikle

²⁹⁰ "C.H.P.'liler Evleri Taşladı", *Zafer Gazetesi*, 01.05.1959; Eroğul, **D.P.**, s. 231.

²⁹¹ M. Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde D.P.* s. 525–526

²⁹² Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)*, Ankara, 2004, s. 80; M. Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde D.P.*, s. 528

genç subay kesiminin arkasında olduğunu gören İsmet İnönü söylemlerini daha da sertleştirmiştir.

5. Meclis Tahkikat Komisyonu'nun Kurulması

D.P, ülke yönetiminde kaybettiği otoriteyi tekrar tahsis etmek için ve kendisine karşı olan bütün muhalif hareketleri susturmak amacıyla: 12-15 Nisan 1960'ta yaptığı bir toplantıda Tahkikat Komisyonu kurulması kararını almıştır.²⁹³ Bu komisyonun amacı seçimlerle gelen bir yönetimin kimi unsurlarca illegal bir şekilde alaşağı edilmek istendiğini, bu durumu engelleyebilmek için halkın gücünü elinde bulunduran hükümetin, kendisini koruması şeklinde yorumlanabilir.

Komisyon, D.P. yönetimine karşı olan muhalefeti susturmak ve kurumları kontrol altına almak amacıyla üç yasak getirmiştir.

- 1: Siyasi partiler yeni örgüt kuramayacaklardı,
- 2: Siyasi partiler siyasi faaliyete girişemeyeceklerdi.
- 3: Basın, Tahkikat Komisyonu'nun faaliyetleri hakkında olumsuz yayın yapamayacaklardı.²⁹⁴

Yasakla beraber İsmet İnönü'nün meclis kürsüsünden yaptığı konuşmalara yayın yasağı getirilmiştir. Zira İsmet İnönü, 18 Nisan 1960'ta Meclis kürsüsünden yaptığı konuşmalarda hükümetin bu şekilde tavırlarına devam ettiği sürece darbenin kaçınılmaz olduğu üzerinde şiddetle durmuştur.²⁹⁵

6. Üniversite Olayları

Tahkikat Komisyonu hakkındaki kanun kabul edildikten sonraki gün sokaklarda olaylar patlak vermeye başlamıştır. İlk olay İstanbul Üniversitesi'nde başlamıştır.²⁹⁶ Bunda en önemli etken; üniversite hocalarının derslerde, hükümet hakkında aleyhte

²⁹³ **D.P.M.G.M.Z**, Dönem, XI, 301, s. 28-29; M. Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde D.P.**, s. 530; Ümit Özdağ, **Menderes Dönemi Ordu Siyaset İlişkisi ve 27 Mayıs İhtilali**, İstanbul, 2004, s. 144

²⁹⁴ Ü. Özdağ, **Menderes Dönemi Ordu-Siyaset**, s. 145.

²⁹⁵ **T.B.M.M. Zabıt Cerideleri, Dönem XI, 23**, s.198-200.

²⁹⁶ M. A. Birand, **Demirkırat**, s.115.

söylemleri ve öğrencileri eylem yapmaları yönünde cesaret vermelerinden kaynaklanmaktadır.²⁹⁷ Üniversitelerdeki olaylar C.H.P. gençlik kollarının faaliyetleri neticesinde daha da alevlenmiştir.

Hükümet, İstanbul'da artan olaylar neticesinde sıkıyönetim ilan etmiştir. Sıkıyönetim neticesinde polisin sert tedbirler aldığı görülmüştür. Öyle ki bu sertlik neticesinde polisin göstericiler üzerine açtığı ateş sonucunda bir kişinin ölmesi olayları içinden çıkılmaz bir hale sokmuştur. Olayları bastırmak için sevk edilen askeri birliği karşısında gören öğrenciler "*Türk Ordusu çok yaşa*" gibi tezahüratları eşliğinde ordu da saf değiştirerek göstericilerin yanında yer almıştır. Göstericileri Davut Paşa Kışlası'na götürmekle görevli olan askerî birlik 40 kişi haricindeki bütün göstericileri serbest bırakarak safını iyiden iyiye belli etmiştir. Böylece D.P. iktidarının orduyu tamamen kaybettiği görülmektedir. 28 Nisanda ki üniversite olayları, Türk siyasi tarihine "*Kanlı Perşembe*" olarak geçmiştir.²⁹⁸

Olaylar sonraki gün Ankara'ya sıçramıştır. Olayların yurt geneline yayılmasını engellemek için hükümet olaylarla ilgili haberlere yayın yasağı getirmiştir.²⁹⁹ Bu aksi bir netice doğurmuştur. Öyle ki fısıltı gazetesine girmiş ve olaylar abartılarak kulaktan kulağa yayılmaya başlamıştır.

2 Mayıs 1960'de NATO İstanbul'da bir toplantı yapacaktı bu yüzden olayların bastırılması gerekiyordu. Bunun için Adnan Menderes radyodan halka hitaben şu konuşmayı yapmıştır:

"ihtilalden dem vurulmakta, ihtilalin bir hak olduğu felsefesinden bahis açılmakta. Bu bir ihtilâl mi sanki? İhtilali kim yapıyor? Hazırlanmış, tertiplenmiş ve içlerini kinle doldurmuşların teşkil ettiği bir zümrecik... üç dört gündür, köşe kapmaca oynar gibi, sokaktan sokağa, meydandan meydana kaçışıp dağılan, dağılıp tekrar toplanan sanki bir gerilla teşkilatı ve sanki bir iskeleti etin ve adalenin sarıp

²⁹⁷ "*Öğrenciler Tutuklandı*", **Ulus**, 20–21 Nisan 1960; Özdağ, **Menderes Dönemi Ordu-Siyaset**, s. 135.

²⁹⁸ "*Üniversiteler Üç Gün Tatil Edildi*", **Milliyet**, 29 Nisan 1960; M. A. Birand, **Demirkırat**, s. 116–117. M. Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde D.P.**, s. 536-537

²⁹⁹ Ü. Özdağ, **Menderes Dönemi Ordu-Siyaset**, s.160.

kaplayarak, vücudun meydana gelmesi gibi, bir gerilla iskeletinin etrafında bir kısım avare insanlar... bu mu ihtilal? Bu İstanbul sokaklarında dolaştırılan bir yapmacık, bir uydurma göstermelik... Bu düpedüz bir asilik hareketi... Bir ayaklanma teşebbüsü. Bu, düpedüz bir siyasi irtica. Kavgasız, gürültüsüz, sükûnet içinde ve serbest bir seçimde Halk Partisi'nin şansı nerdeyse sıfıra düşmüş... Ve dördüncü bir seçimi kaybetmeye ne Halk Partisi'nin nede onun eski ve hakiki temsilcilerinin tahammülü yoktur... Parti de onlar da, dördüncü bir seçimi kaybetmeye dayanamazlar. O halde ne olacak? Gerilla teşkilatı, şayet seçim olarsa, bu teşkilat ile seçim günlerini bir cehenneme çevirmek, kan ve ateş tufanı içinde seçimleri ve onun neticelerini yakıp yok etmek.”³⁰⁰

Adnan Menderes'in bu konuşmasında görülüyor ki; D.P. hükümeti olayların ciddiyetinin farkında değil, çözüm yolu yerine daha da ateşli bir şekilde C.H.P.'ye sataşmaktadır.

Üniversitedeki olaylar devam ederken dönemin Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel, Milli Savunma Bakanı Ethem Menderes'e bir mektup yazarak olayların nasıl yatışacağı yönünde telkinlerde bulunmuştur. Mektubun tamamı şöyledir:

“ Aziz vekilim

Dünkü geceki münakaşalarımızın ışığı altında zat-ı âlinize, memleketin huzur ve istikrarı için alınması gereken tedbir ve kararlar hakkında görüşlerimi bildirmeyi, milli, vatani bir vazife bilirim.

Sayın Başvekilin açıklamalarını dinledim ve okudum. Bunlarda, benim düşündüklerimin kabulüne müsait bir zemin, henüz mevcut olmadığı, aşikar olarak belli ise de, genelde düşüncelerimi sizlere iblağının zaruretine inanıyorum.

Muhterem vekilim,

Şu hakikati kabul etmek lazımdır ki, Kayseri hadiseleriyle başlayıp, son karar ve feci olaylara kadar varan sahneler, vatandaş ruhunda derin tesirler ve hükümete karşı telafisi kabil olmayan hoşnutsuzluklar yaratmıştır.

Sayın vekilim,

³⁰⁰ Ü. Özdağ, **Menderes Dönemi Ordu-Siyaset**, s. 160-161.

Bu ahval küçümsenecek, cebir ve şiddetle değiştirilecek şeylerden değildir. Memleket, hükümet ve partinizin düştüğü bu müşkül vaziyeti kurtarmak için, sükûnetli, fakat ciddi ve zecri tedbirler almak lazımdır. Bu tedbirler şunlar olmalıdır.

1: Cumhurbaşkanı istifa etmelidir. Çünkü bütün fenalıkların bu zattan geldiği hakkında umumi bir kanaat vardır.

2: kabinede iyi kabul edilmeyen ve suihalleri bütün memlekete yayılmış bulunan zevat, çıkarılmalıdır. Ve yeni kabine mutlaka, dürüst, makul, zorcu değil, adalet ve şefkat hissi taşıyan zevattan kurulmalıdır.

3: İstanbul, Ankara valileri ve emniyet müdürleri süratle değiştirilmelidir.

4: Ankara örfi idare kumandanı derhal değiştirilmelidir.

5: Son çıkarılan ve tahkikat komisyonları ihdas eden kanun kaldırılmalıdır.

6: Mevkuf gazeteciler bir af kanunuyla, kısa zamanda tahliye edilmelidir.

7: Son hadisede tevkif edilen talebeler serbest bırakılmalı, ilim müesseseleri yeniden faaliyete geçirilmelidir.

8: Şimdiye kadar çıkarılan bütün anti demokratik kanunlar tedricen kaldırılmalıdır.

9: Vatandaşın hürriyet ve eşit muamele hakkına, mutlak suretle riayet edilmelidir.

10: Din simsarlığından vaz geçilmelidir.

11: Suiistimler oluyor mu bilmiyorum. Fakat olduğu hakkında umumi bir kanaat mevcuttur. Bu, milletin hükümete karşı itimatsızlığına sebep olmaktadır. Bu gibi kötülüklerin şiddetle bertaraf edilmeleri lazımdır.

12: Müstesna zamanlar ve günler haricinde hükümet büyüklerinin memleket gezilerinde, suni büyük vatandaş topluluklarıyla karşılaşmaları usulü terk edilmelidir.

Muhterem Vekilim,

Bu yazdıklarım, asla bir parti ve politika mülhaza ve tesiri ile yazılmamıştır. Memleketin durumunun bu tedbirlerin alınmasını zaruri kıldığına inandığım için arz edilmiştir. Sizlerin vatanperverlik ve vicdanlarınıza hitap ediyorum. İyi düşününüz iyi hareketler yapınız. Memlekette çok şeyler yapacağınız muhakkaktır. Fakat bu, asla kâfi değildir.

Bu yapılan işleri, müstemleke idareleride yapar, yapıyor ve yapmıştır. Asıl mühim olan, toplumun ruhunda, yaşama şevk ve azminin geliştirilmesi, hak ve hürriyet hakkının kökleştirilmesi ve vatandaş idrakinin, yüksek ve necip hislerle donatılmasıdır.

Olaylar, bu yolda olmadığımızı göstermektedir. Talebelerin, hürriyet duygusuyla yaptıkları masumane tezahürata karşı kıtalar sevk edilmesi ve onların desteğiyle, emniyet kuvvetlerinin, ilim yuvalarının içine kadar girerek talebeleri, profesörleriyle beraber coplarla ve kurşunlarla tedip etmesi, dünyada görülmemiş feci bir şeydir. O hengâmede kız talebelerin, yürekler parçalayan çığlıklarının, analar, babalar ve halk ruhunda onulmaz yaralar açacağını ve açtığını anlamamak memleketin huzuru bakımından büyük bir hata ve hazin bir gaflet olduğuna kaniim. Bizim gençlerimizde hak, adalet ve hürriyet duygularının gelişmesinden ve kemalinden memnun olmamız lazım gelmez mi? İstikbali, hissiz, duygusuz, müstemleke ruhlu, yalnız maddeci bedbaht insanlara mı bırakmak istiyorsunuz?

Sayın Vekilim: Maruzatım muhakkak ki, çok mühim ve hatta çok cüretkaranedir. Fakat memleket için, milletin selameti için hükümet ve hatta partinizin kurtarılması için dikkate alınması lazımdır. Ve hatta çok lazımdır. Saygılarımla.”³⁰¹

5 Mayıs 1960 tarihli Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Cemal Gürsel'in bu mektubuna bakıldığında Gürsel'in darbe olacağından haberdar olduğu, darbeyi engellemek için lazım gelenleri sıraladığı görülmektedir.

7. 555 K Gösterileri

1960 darbesinin zeminini hazırlayan olaylardan en planlı ve programlısı 555 K Olayı'dır. 555 K, D.P. aleyhtarı eylemcilerin geliştirdikleri bir şifreydi. Bu şifrenin açılımı; “5. ayın 5. günü saat 5'te Kızılay'da bir gösteri yapılacaktır.”³⁰² Bu şifre kulaktan kulağa büyük bir hızla yayılarak Kızılay'da çok büyük bir kalabalığın oluşmasına neden olmuştur. Adnan Menderes, Kızılay'a göstericileri yatıştırmak için

³⁰¹ Ü. Özdağ, **Menderes Dönemi Ordu-Siyaset**, s. 162-164.

³⁰² Ş. S. Aydemir, **Menderes'in Dramı**, s. 393.

gitmiş, göstericilerin arasına girmiştir. Menderes, göstericilerin elinden bir gazetecinin arabasına 5 Mayıs 1960'da bindirilerek kurtarılmıştır.³⁰³

Olaylar üzerine Başbakanlık binasında, Celal Bayar'ın önderliğinde kriz toplantısı yapılmıştır. Bayar, bu toplantıda İçişleri Bakanı Namık Gedik'e; "*Megafonla dağılmalarını söyleyin, eğer karara uymazlarsa ateş edin*" demiştir.³⁰⁴ Celal Bayar, 5 Mayıs 1960'taki bu kaos ortamından sonra artık ipleri tamamen eline almıştır ve Adnan Menderes'i ikinci plana atmıştır.³⁰⁵

Olaylar ardından; Ankara'nın kargaşalı ortamından uzaklaşmaya çalışan Menderes, İzmir gezisine çıkmaya karar vermiş ve bu gezi sonrasında da istifa etmek istemiştir. Lakin İzmir'e varınca kendisini karşılayan 200.000 kişilik coşkulu kalabalığa aldanarak bu kararından vazgeçmiştir. Menderes, darbeyi halkın değil de ordu içerisinde ki örgütlerin yapacağı gerçeğini görememiştir.³⁰⁶

8. Harbiyelilerin Ayaklanması

Adnan Menderes 21 Mayıs 1960 tarihinde Türkiye'yi ziyaret edecek olan Nehru'yu karşılamak üzere, 20 Mayıs 1960'da İzmir'den Ankara'ya dönmüştür. İzmir'deki karşılamadan dönen Menderes'in moralini, bu kez de sokaklara dökülen Harbiyeli öğrenciler bozmuştur. Harbiyeli öğrenciler Zafer Anıtı'na kadar yürümüş, burada İstiklal Marşı ve Harbiye Marşlarını okuduktan sonra dağılmışlardır.³⁰⁷

Rıfkı Salim Burçak: "*harbiye yürüyüşü, iktidarımıza ordu tarafından yapılan bir ihtardır ve şüphe yok ki çok vahim bir anlam taşıyordu. Bu yürüyüşle beraber durumun gittikçe ağırlaştığı ve olağan üstü bir döneme girdiğimiz açıkça belliydi.*"³⁰⁸ sözleriyle durumun vahametini anlatmaktadır.

³⁰³ Ü. Özdağ, **Menderes Dönemi Ordu-Siyaset**, s.166.

³⁰⁴ Ercüment Yavuzalp, **Menderes'le Anılar**, Ankara, 1992, s.45.

³⁰⁵ Ş. S. Aydemir, **Menderes'in Dramı**, s.394.

³⁰⁶ **Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000, II**, s.381, 397

³⁰⁷ M. A. Birand, **Demirkırat**, s.120.

³⁰⁸ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları...** s.735.

Harbiyeli öğrencilerin bu ayaklanması kaçınılmaz darbenin çok yakında olduğunun bir göstergesidir. D.P. ileri gelenleri, Ankara ve İstanbul'u saran bu karmaşık ortamı düzeltmek için çare aramaktaydılar. Kabine içi revizyon çalışmaları, muhalefete taviz verileceği düşüncesiyle D.P. yöneticileri tarafından reddedilmiştir.³⁰⁹ Bunun yanında 25 Mayıs'ta, 90 milletvekilinin; Tahkikat Komisyonu'nun kaldırılması ve erken seçime gidilmesi noktasında verdiği önerge Adnan Menderes tarafından da reddedilmiştir.³¹⁰

Adnan Menderes'in yapılan bu gösterilere önlem almamasının en önemli sebebi olarak; kendisine gittiği her yerde geniş halk kitlelerinin büyük ilgi göstermesidir. Bu gösterilen ilgi karşısında, TSK'nın kendisine karşı bir darbe yapmaya kalkışamayacağını düşünmüştür.

9. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın D.P. Genel İdare Kurulu'nu Toplantıya Çağırması

Kayseri ve Uşak olaylarından sonra partiler arası gerginlik daha da artmıştı. Bu ortamda Başbakan Adnan Menderes genel kurulu toplamıyor, aksine grup kuruluyla olayları yönetmeye çalışıyordu. Memlekette bunun aksine Genel Kurul'un toplanmasını gerektiren olaylar cereyan etmekteydi.

Rıfki Salim Burçak, 19 Nisan 1960'ta Başbakan Adnan Menderes'e yazacağı bir yazıyla kurulu toplantıya çağırmayı düşünmüştür. Bunda en önemli sebebi; Başbakan'ın birçok kişi ile yapılan toplantı çağrılarına kuşku ile yaklaştığını bilmesiydi. Bu düşüncedyken genel kurul üyelerinden Sıtkı Yırcalı, Rıfki Salim Burçak'a: "*Genel kurulu toplantıya çağırsak iyi olmaz mı?*" demiş bunun üzerine de Rıfki Salim Burçak ile yapılan görüşmeler sonrasında müşterek hareket etmek istemiştir.³¹¹

Genel kurul üyelerinden bazıları grubu birkaç gün gecikmeyle toplantıya çağrılmasını uygun gördüklerini belirtmişlerdir. Bunun sebebi ise o günlerde D.P.'nin Meclis grup kururlu bir takım tedbirler üzerinde görüşme halinde olmasıdır. Rıfki Salim

³⁰⁹ M. Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde D.P.*, s. 520.

³¹⁰ R. S. Burçak, *On Yılım Anıları...* s. 736.

³¹¹ R. S. Burçak, *On Yılım Anıları*, s. 678.

Burçak ise bunun yanlış olduğunu zira karar varıldıktan sonra bir çağrının yapılmasının uygun olmayacağını belirtmiştir. Bu tür tartışmalardan sonra grubu 22 Nisan 1960'da toplantıya çağırılmışlardır. Rıfki Salim Burçak'ında imzasının olduğu toplantıya çağırma metni şöyledir:

“ *Muhterem Başbakanımız;*

Gerek memleketin huzur, sükûn ve emniyeti, gerek demokratik nizamın istikbali, bakımından son zamanlarda fevkalade ehemmiyetli bir devreye girmiş bulunduğumuzda şüphe yoktur. Bu tarihe kadar nice mühim hadiseler içerisinde bir sürü zorlukları yenmiş bu güne gelmiş olan partimizin bu devreyi de memleket ve partimize bir sarsıntı hissettirmeden atlatacağına ve demokrasi rejimini koruyacağına güvenimiz tamdır.

Bilhassa bu gibi zamanlarda partinin karar ve danışma organlarına tarafımızdan ne kadar ehemmiyet verildiğini parti tarihimizde meydanda olmasına rağmen, bir müddetten beri genel kurulumuz toplanarak iç politikada gelişen olaylar üzerine eğilme fırsatını bulamamıştır.

Hâlbuki son aylar bilhassa son haftalar muhalefetin tutumuyla ortaya çıkan hadiseler ve onların inkişafı karşısında alınması lüzumlu görülen tedbirlerin partimizin genel politikası ve binnetice ana prensiplerini doğrudan doğruya ilgilendirecek bir önlem taşıdığı aşikârdır.

Binaenaleyh bu hususlarda aydınlanabilmek ve meselelerin ele alınarak gerek partili ve gerekse gruba mensup arkadaşlarımıza karşı davranış ve düşüncelerimizin izahında tereddüitten kurtulmanın bir zaruret haline gelmiş bulunduğunu herkesten evvel siz genel başkanımızın takdir edeceğinden emin bulunuyoruz.

Bu bakımdan genel kurulumuzun toplantıya çağrılarak bu hususları konuşma konusu yapılmasını en iyi niyet ve saygılarımızla tasviplerinize arz ederiz.”³¹²

Genel Kurul'u toplantıya çağırın mektup 23 Nisan'da Başbakanlık Özel Kalemî'ne verilmiştir. Bu çabalar sonucu toplantı, 26 Nisan'da saat 19'da Bakanlar Kurulu toplantı salonunda Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın başkanlığında toplanmıştır.

³¹² R. S. Burçak, *On Yılım Anıları*, s. 679.

Toplantının bu kadar geç olmasının sebebinin Başbakan, Rıfık Salim Burçak'a; *"toplantıya çağırma talebiniz bana geç tebliğ edildi,"* diyerek ifade etmiştir.³¹³

Toplantıda gelişen olaylar değerlendirilmiş, alınması gereken tedbirler noktasında görüş alış verişi yapılmıştır. Sıtkı Yırcalı'nın³¹⁴ olaylarda İnönü'nün parmağı olmadığını ve darbe yapacak durumda olmadığına yönelik sözlerine karşın; Cumhurbaşkanı Celal Bayar, *"İhtilâli Hazırlıyor"*³¹⁵ şeklindeki sözleriyle karşı çıkmıştır.

Başbakan Adnan Menderes; Genel Kurul'un uzun süreden beri toplanmamasının nedenini; son toplantıda Samet Ağaoğlu, Sıtkı Yırcalı ve Rıfık Salim Burçak'a duyduğu kızgınlıktan olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: *" Birbirinize pas vererek maziden, mesuliyetlerden bahsettiğiniz günden sonra kurulu toplamadım"* demiş ve toplantı sonrasında da kurulun *"ben olayım ya da olmayayım her Perşembe saat 10.00'da toplanmasın"* demiştir.³¹⁶

Öğrenci olaylarının ardından bu kez de Harbiyeli öğrencilerin gösterileri ortamı iyice germeye başlamıştır. Artan bu gerginliğe bir çare bulmak gerekiyordu. Sıtkı Yırcalı Rıfık Salim Burçak'ı arayarak; 21 Mayıs'ta arayarak 22 Mayıs'ta Anadolu Kulübü'nde bu olayları konuşmak üzere davet etmiştir. Bu davete olumlu cevap veren Rıfık Salim Burçak, toplantıya diğer genel kurul üyelerinin katılıp katılmayacaklarını da sormuş ve onların da geleceği bilgisi ile 22 Mayıs saat 10'da Anadolu Kulübü'nde toplanmak üzere sözleşmişlerdir. Gerginleşen ortamda D.P. milletvekilleri ve Rıfık Salim Burçak aralarında sürekli görüş alışverişinde bulunuyorlardı. Ancak Harbiyelilerin yürüyüşü adeta Rıfık Salim Burçak ve arkadaşlarını tetiklemiştir.³¹⁷

Görüşmeler esnasında; ilk çare olarak kabine revizyonu gündeme gelmiştir. Gruptan bazı milletvekilleri, Başbakan'ın bunun bir taviz olduğunu düşüneceğini belirtmiş lakin grubun genel görüşü artan olaylarda bunun gerekli olduğu kanısına

³¹³ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s. 680.

³¹⁴ D.P. Erzurum milletvekili ve D.P. Genel İdare Kurulu üyesi.

³¹⁵ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s. 680.

³¹⁶ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s. 680.

³¹⁷ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.735

varılmıştır. Konuyu genel kurulda konuşma kararı almışlar ve Başbakanla görüşmek üzere randevu talep etmişlerdir. Fakat akşam Çankaya Köşkü'nde genel kurul toplantısı olacağı bilgisi gelince meseleyi orada konuşma kararı almışlardır.

B. 27 MAYIS ASKERÎ DARBESİ VE PROF. DR.RIFKI SALİM BURÇAK

1. Demokrat Parti'nin Darbeyi Engelleme Çalışmaları ve Prof. Dr. Rifki Salim Burçak'ın Çabaları

1955 yılından itibaren gelişen olaylar ülkeyi içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Bu noktada hükümet, sürekli yeni arayışlar içinde gerek kabine revizyonları, gerek kanuni güç gerekse yapıcı söylemlerle çıkan olayları bastırmaya çalışmıştır. Ne var ki; muhalefet, basın, üniversiteler ve ordu içerisindeki darbeci gruplar tarafından kötü gidişi önlenme bir tarafa, olayları körükleyici söylem ve davranışlarda bulunmaktan geri kalmıyorlardı. İsmet İnönü'nün meclis konuşmaları ve gazetecilerle olan söylevleri, özellikle İstanbul Üniversitesi hocalarının öğrencileri sokaklara inmeleri yönündeki telkinleri, basının hükümeti yıkıcı yazıları bunlara örnek teşkil edilebilir.³¹⁸

Bunlar ülke genelinde yaşanırken D.P. içerisinde de çare bulma çalışmaları hız kazanmaya başlamıştı. Özellikle yatırımları örnek gösteriyordu. 1960 yılının Ocak ayında Hirfanlı Barajı'nı işletmeye açmış, Kesik Köprü Barajı ve Mersin rafinerisinin de temellerini atmıştır. Burada Başbakan Adnan Menderes'in konuşmasında 1960 yılının bahar aylarında seçim olacağı yönündeki konuşmalarıyla erken seçimin kapıda olduğunu bildirmekteydi. Bu şekilde iyice bitmiş olan muhalefeti tamamen bitirmek ve halkın tam desteğini alarak; hem darbe korkusundan hem de yıkıcı genel muhalefetten halkın desteği ile sıyrılmış olacaktı. 1960 yılı başlarında ülkede ekonomik durum düzgün bir şekilde ilerlemesine karşın; iktidar ile muhalefet arasındaki kavgalar şiddetleniyor, gergin bir ortama sürüklenen bu durum 27 Mayıs'a kadar devam edecektir.³¹⁹

³¹⁸ R. S. Burçak, *On Yılın Anıları*, s.735-738

³¹⁹ R. S. Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 641.

2. Demokrat Parti'nin 23 Mayıs Genel Kurul Toplantısı ve Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak -Adnan Menderes Tartışması

Genel Kurul, 23 Mayıs 1960 tarihinde saat 19.00'da Çankaya Köşkü'nde Cumhurbaşkanı Celal Bayar başkanlığında toplanmıştır.³²⁰

Toplantıda söz alan Rıfki Salim Burçak, harbiye yürüyüşüyle beraber çok ciddi bir durumun var olduğunu söylemiş ve “ *bu gibi zamanlarda kurulun devamlı toplantı halinde olması gerekiyor*”³²¹ diyerek olaylara daha yakından bakılmasını ve irdelenmesini işaret etmiştir. Harbiye gösterileri üzerinde biraz daha duran Rıfki Salim Burçak, konunun vahametini iyice anlattıktan sonra; genel politikada yeni yönler bulunması ve uygulanması gerektiğini belirtmiştir.

Kurulda konuşmasına devam eden Rıfki Salim Burçak, son zamanlarda tansiyonun yükselmesine neden olarak düşündüğü Tahkikat Komisyonu'nun sadece D.P.lilerden oluşmasına dikkat çekerek; “*Tahkikat Komisyonunun sadece bizim partililerden oluşması üzerine bu 15 kişinin vereceği hükme kim itibar eder*” şeklindeki sözlerinden sonra Başbakan Adnan Menderes sözünü keserek “*o zaman ne diye itiraz etmediniz*” demiştir.³²² Başbakanın ruh hali son zamanlarda çok sinirli olduğu apaçık ortadaydı. Bunun da en büyük nedeni yaşanan olayların bir türlü bastırılmaması olarak yorumlanabilir. Adnan Menderes'in bu sözlerine karşılık Rıfki Salim Burçak: “*Meclis bu komisyonu seçtiğimiz gün matbaada basılmış 15 kişilik bir listenin arkadaşlara dağıtıldığını gördüm. Siz eğer bundan haberdar değilseniz, o halde listeyi basan, dağıtan kimdi?*” sözleriyle cevap vermiştir. Sonra Menderes'in konuşma yapacağını anlayan Rıfki Salim Burçak, konuşmasını kısa keserek sözü Başbakan'a bırakmıştır.

Başbakan Harbiyelilerin yürüyüşü üzerine konuşma yaptıktan sonra, Rıfki Salim Burçak'ın; “*Mecliste geçen gün kopan gürültünün İstanbul'da 30 milyon liralık bir istimplâk suiistimali ile ilgili olarak Halk Partisi milletvekilleri tarafından verilen meclis tahkikat önergesinin gündeme alınmamış olmasının bizi çok zor durumlara düşürmüştür.*” şeklindeki sözlerine karşılık Menderes; “*Kusur hep bizde mi? İçtüzük*

³²⁰ R. S. Burçak, *On Yılım Anıları*... s. 736.

³²¹ R. S. Burçak, *On Yılım Anıları*... s. 736-737.

³²² R. S. Burçak, *On Yılım Anıları*... s. 737.

gereğince yapılacak işlerde kabahat hep bizde mi? Karşı tarafta hiç kusur yok mu? İsmet Paşa Mecliste milleti isyana davet etmedi mi? Niçin ondan hiç bahsetmiyorsunuz?” şeklinde cevap vermiştir.³²³

Tartışma daha da alevlenmeden son bulmuştur. Toplantı devam ederken Menderes; Tahkikat Komisyonu'nun Meclis içi faaliyetlerinin artık bittiğini belirtmiş ve bunu yakında ilan edeceğini söylemiştir. Bu sözler grup içerisinde memnuniyetle karşılanmıştır. Başbakan bazı yerlere telefon etmesi gerektiğini belirterek salondan ayrılmıştır. Başbakan Adnan Menderes'in gelmesi gecikince ve vakitte geç olunca toplantıyı bir sonraki güne ertelemişlerdir.

3. Demokrat Parti'nin Son Genel Kurul Toplantısı ve Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak

D.P. son Genel Kurul toplantısını 24 Mayıs 1960'de hazır bulunan üyeleriyle yapmıştır.³²⁴

Adnan Menderes, bir önceki günkü toplantının devamı niteliğinde olacak Genel Kurul toplantısında; son iki yılın kısa bir değerlendirmesini yapmış ama herkes bir önceki gün olan 23 Mayıs 1960'taki konuların tekrarını beklemektedir. Lakin Rıfki Salim Burçak, Adnan Menderes'in bu tavırda olmadığını hissetmiştir. Başbakan Temmuz ayında Sovyet Rusya'ya yapacağı seyahat hakkında bilgi vermiş ve kimi anılarını anlattıktan sonra sözü Rıfki Salim Burçak almış ve şöyle konuşmuştur: *“sayın başbakanım, dünkü konuşmasında patide mevcudiyetin ileri sürdüğü mutedillerle müfritlerin çatıştırmayacağını söyledi. Ama ben, mutedillerle müfritler tasnifinin bir fikir cereyanını ifade etmeyeceğini ve grup üyelerini müfrit ve mutedil diye ikiye ayırmanın da partimize zarar vereceğini söyleyeyim. Mutedillerle müfritler, sanıldığı gibi, her zaman çatışma halinde olmazlar. Buna bir örnek verebilmek için Kayser olaylarını ele alıp durmak istiyorum.*

³²³ R. S. Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 737.

³²⁴ M. Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde D.P.*, s. 539.

Kayseri Valisi, İsmet Paşa'ya çektiği bir telgrafla C.H.P. İl Kongresine izin vermediğini bildirdi. Vali bu yetkisini iller idaresi kanunundan alıyordu. İnönü bu emri dinledi ve kongreyi geri bıraktı. Bu, birinci merhale idi.

Kongreyi geri bırakan İnönü, Kayseri'ye gitmek isteyince, vali bu defa onun Kayseri'ye gelmesini önlemeye çalıştı. Hâlbuki valide bu türlü bir salahiyet yoktu. İlk memnuniyet kararı kanuni idi; ama ikincinin kanunda mesnedi yoktu; İnönü bu ikinci kararı dinlemedi ve hadiseler çıktı.

Bunu kısaca hikâye etmekte maksadım, parti içerisinde varlığı kabul edilen müritler ile mutedillerin şu hadisedeki tutumlarını karşılaştırmak içindir. Ben, mutedil telakki ettiğiniz arkadaşlar arasında olarak bu olayda nizamın ve itidalimin dayandığı nokta işte budur. Himmetdede istasyonunda İnönü'nün seyahatini engellemesi kanuna aykırı olduğu kadar, parti içinde de çok hatalı bir durum değil midir? Şimdi bu hadisede, müfrit dediğimiz arkadaşların görüşleri ne olabilir. “İnönü'yü kanunlara aykırı da olsa Himmetdede istasyonunda durduralım!” diyebilen bir arkadaşımız var mıdır, olabilir mi? Burada müfritin de, mutedilin de kanun ve nizam çizgisinde birleşmeleri lazım değil midir?

Görülüyor ki, ifrat ve itidal akımı haddi zatında suni ve gayri tabii bir nitelik taşıyor. Zat-ı âliniz. Himmetdede istasyonunda İnönü'yü durdurmuş olanların devosyon içinde çalıştıklarını ifade buyuruyorsunuz. Bana göre bu memlekete de, partiye de zararlı bir iştir; bir feragatli çalışma, bir fedakârlık değildir. Bu sebeple tedbirlerimizde ve tutumumuzda behemehal bir revizyon yapmak şarttır.”³²⁵ Rıfkı Salim Burçak'ın konuşması bu çizgide giderken hiddetlenen Başbakan; Rıfkı Salim Burçak'ın konuşmasına daha fazla devam etmesine izin vermemiş ve kendisi konuşmaya başlamıştır. Menderes toplantıda Rıfkı Salim Burçak'a dönerek: “Siz bu sözleri daima söylediniz, dün de söylediniz. Ben sizin fikirlerinizi biliyorum: Kanun ve nizam! Pek âlâ!” dedikten sonra İsmet İnönü'nün Meclis'te halkı ihtilala çağırdığını ifade ederek “neden ona bir şey demiyorsunuz bütün suçu bizim üzerimize atıyorsunuz” şeklinde serzenişlerde bulunmuştur. Sonra söze giren Rıfkı Salim Burçak ise; “Ben nizamın

³²⁵ R. S. Burçak, *On Yılım Anıları...* s. 741-742.

muhafazasını talep ediyorum. Nizam isteyen insan, suç işleyen İnönü de olsa elbette onunda cezalandırılmasını isteyecektir. İsmet Paşa o gün Meclis'te gerçekten de milleti isyana davet etti. Ama bu suç, tüzüğün 188. Maddesinde yazılı ceza ile karşılanmış ve meclis kendisine 12 oturum dışarı çıkarma cezası vermiştir. İşlenene suçun cezası nizama göre verilince mesele artık kapanmış olmaz mı?"³²⁶ şeklinde başbakana cevap vermiştir. Bu hal karşısında daha da hiddetlenen Menderes: "Öyle mi efendim bu suçun cezası bu mu? Biz normal bir düzen içerisinde mi yaşıyoruz? Siz kanun ve nizamın üstünde bir yüksek siyaset telakkisine de sahip değil misiniz? Mesela Harp Okulu öğrencileri gösteri yaptılar, şimdi kanun nizam dersek bunların hepsi suç işledikleri için ceza evine girmeleri gerekir. Ama biz bu cezayı vermeyeceğiz..." şeklinde cevap vermiştir. Başbakanın sözlerinden sonra; Rıfki Salim Burçak, konuşmasına şöyle devam etmiştir: "Yüksek siyaset ve idare fikrini kabul ediyorum. Bir takım meseleler idarenin takdiriyle elbette halledileceğini, ama karşımızdaki meselenin bununla bir münasebeti yoktur."³²⁷ tartışma devam ederken Genel Kurul üyelerinden bazıları Rıfki Salim Burçak'a katılmamış ve Başbakan'ın tarafında yer almıştır.³²⁸ Menderes daha da hiddetlenmeye başlamış, Rıfki Salim Burçak'a: " Siz bana fikrinizi empoze mi edeceksiniz? Siz Genel Kurulun kararlarına bağlı değil misiniz?" sözleriyle bunu açıkça belirtirken; Rıfki Salim Burçak: "Fikrimi başkalarına empoze etmeye teşebbüsü aklımdan bile geçirmedim, Genel Kurul kararlarına daima saygılıyım. Ama görüşümü behemehâl söyleyeceğimi, burada konuşamayacaksak nerede konuşacağız?" şeklinde cevaplamıştır. Menderes, çok sinirli bir şekilde "Ben Başvekilim, benim, sizi ikna edecek fazla zamanım yoktur. Bu konuşulanlar dışarıya yansıtmaya çalışır iseniz sizin için iyi olmaz" sözleriyle tehdit etmiş fakat Rıfki Salim Burçak, "Ben Genel Kurul üyesi olmanın idraki içerisindeyim" şeklinde cevaplamıştır. Koraltan'ın; Rıfki Salim

³²⁶ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s. 742.

³²⁷ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s. 742.

³²⁸ Kamil Gündeş; " Ben bu noktada Rıfki Bey'den ayrılıyorum. İsmet Paşa iç tüzüğün 188. Maddesine göre meclisten dışarıya çıkarılmıştır; ama mesele bitmiş sayılmaz. O, Meclis iç tüzüğündeki bir hükümdür ki yerine getirilmiştir. Fakat bu suç ayrıca takip edilmelidir." şeklinde konuşarak Başbakan lehtarına söze dâhil olmuştur. R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s. 742.

Burçak lehinde konuşmasının ardından; Menderes, “*işim var*” diyerek toplantıyı terk etmiştir.³²⁹ Menderes çıktıktan sonra sözü Samet Ağaoğlu almış ve Rıfki Salim Burçak lehinde konuşmuştur.³³⁰ Rıfki Salim Burçak ise artık toplantıda kalmanın manasız olacağını düşünerek Menderes’in ardından O’da toplantıyı terk etmiştir.

Kurul toplantıya devam etseydi; Rıfki Salim Burçak, toplantıda hazırlamış olduğu üç öneriyi kurula sunacaktı. Bu önerilere değinmek gerekirse:

A: Tahkikat Komisyonu derhal ilga edilmeli,

B: Meclis başkanlığının Meclis müzakerelerini mutlak adalet ve tarafsızlık içerisinde yürütülmeli,

C: Başbakanın kabinesinde derhal değişiklik yapılmalı.³³¹ Rıfki Salim Burçak bu önerileri kısa vadeli çözümler olarak Kurulun gündemine taşımak istemiş fakat bunda muvafık olamamıştır.

Toplantıdan ayrılan Rıfki Salim Burçak evine gitmiştir. Gelişen hadiseler ışığı altında Rıfki Salim Burçak, gururunun incindiğini düşünerek Genel kurul üyeliğinden istifa etme kararı almıştır. Genel Kurul üyelerinden; Atıf Benderlioğlu, Mustafa Zeren ve Kamil Gündeş, Rıfki Salim Burçak’ın evine gelerek yaşanan olaylar neticesinde durum değerlendirmesi yapmışlardır. İstifa kararına karşı çıkan Genel Kurul üyeleri Rıfki Salim Burçak’ı istifadan vazgeçmesini sağlamışlardır.

Aynı toplantıda Menderes’in yapacağı Eskişehir gezisine gitmesi noktasında yoğun baskı yapmışlardır. Fakat Rıfki Salim Burçak, bu noktada direnerek bu teklifi reddetmiştir. Öyle ki, Başbakan’ın uçağında kendisi için yer ayrıldığı halde gitmeme kararından geri dönmemiştir.

25 Mayıs 1960’da ki son Meclis Grubu toplantısında Menderes, o güne kadar görülmemiş bir sertlikte grup üyeleriyle konuşmuştur. 25 Mayıs’a kadar hep grubunu koruyan, her fırsatta grubuna karşı nazik olan Adnan Menderes, o gün tam tersi bir

³²⁹ Refik Koraltan ise; Burçak lehine konuşmuş : “*Haklılık payı var, olaylara daha farklı açılardan bakmamız gerekir*” demiştir. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.741

³³⁰ Rıfki Salim nizamdan, kanundan bahsediyor; birçok noktada kendisiyle beraberim. Burçak, **On Yılın Anıları**. s. 740.

³³¹ Burçak, **On Yılın Anıları**, s. 743.

istikametteydi.³³² Grupta kargaşanın hâkim olduğu bir esnada oylamaya sunulan Meclisin tatil edilmesi ile ilgili madde D.P.'nin Meclis Grubu'nda kabul edilmiştir.³³³ Meclis tatil edilmiş ve artık çare bulunamaz bir ortam olmuştur. Meclisin tatil edilme kararına çok karşı çıkan Rıfki Salim Burçak; Genel Kurul üyesi arkadaşlarının yanına giderek “*istifa kararı alalım*” demiştir. Lakin bu teklifine olumsuz yanıt almış, Genel Kurul üyelerinden Sıtkı Yırcalı bu konudaki sözlerini; “*Ne münasebet! Bizi Genel Kurula Menderes getirmemiştir ki istifa edelim. Tam tersine, sebat etmeliyiz*” diyerek istifa etmenin gereksiz olduğunu söylemiştir.³³⁴

C. 27 MAYIS 1960 ASKERİ DARBESİ

26 Mayıs'ı 27 Mayıs'a bağlayan gece darbeciler, Harp Akademisi'nde darbeden önceki son toplantılarını yapmışlardır. Komitacılar sabah saat üç sıralarında harekâta başlamışlardır. İlk hedefleri Merkez Komutanlığı'ydı, burayı mukavemetsiz ele geçirmişlerdir. Darbecilerin ikinci hedefi ordu evindeki subayları teslim almaktır. Ancak burada çatışmalar yaşanmıştır.³³⁵

Darbeciler kendilerine mukavemet edecek askerî hedefleri bir bir ele geçirdikten sonra D.P.'lileri, C.H.P.'lilerinde yardımıyla toplayıp Harp Akademisi binasına toplamışlardır. Bu D.P.'li milletvekillerinin arasında Rıfki Salim Burçak'ta vardır.³³⁶ En önemli hedeflerden biri olan Celal Bayar kısa bir direnişten sonra teslim olmuştur.³³⁷

Darbeyi Eskişehir'de haber alan Adnan Menderes; Konya'ya gitmeye çalışırken Kütahya'da yakalanmıştır.³³⁸ Aslında Menderes, Eskişehir'de yaptığı konuşmasında; Darbenin en büyük sebebi olan Tahkikat Komisyonu'nun kaldırılacağını ve erken

³³² R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s. 748–749.

³³³ “*D.P. Grup Toplantısı 1,5 Saat Sürdü*”, **Milliyet Gazetesi**, 26.05.1960.

³³⁴ R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s. 749

³³⁵ M. A. Birand, **Demirkırat**, s. 127.

³³⁶ Rıfki Salim Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, Ankara, 1976, s. 68.

³³⁷ M. A. Birand, **Demirkırat**, s. 136.

³³⁸ C. Eroğul, **Demokrat Parti** s. 249.

seçime gidileceğini söylemiştir. ³³⁹ Ancak Menderes'in bu söylediklerinin yapılmasına fırsat verilmeden, askerî darbe ile düşürülmüştür.

Darbe bu şekilde başarıya ulaştıktan sonra sıra darbeyi bütün yurda duyurmaya gelmişti. Bunun için en iyi araç radyoydu. Radyoyu ele geçirip halka bu haberi verme görevi; Kurmay Albay Alparslan Türkeş'e verilmiştir. Türkeş radyodan Türk halkına hitaben: “ *Türk Silahlı Kuvvetleri Türk Halkını radyoların başına davet eder. Sevgili vatandaşlar: Türk Silahlı Kuvvetleri el ele vererek memleketin idaresini almıştır. Bu hareket Silahlı Kuvvetlerimizin müşterek işbirliği sayesinde, kansız başarılmıştır. Sevgili vatandaşlarımızın sukut içinde bulunmaları, resmi sıfatı ve vazifesi ne olursa olsun, hiç kimsenin sokağa çıkmamasını rica ederiz.*”³⁴⁰

Darbenin asıl lideri ve kurulan gizli örgütleri teşkilatlandıran Tümgeneral Cemal Madanoğlu'dur.³⁴¹ Madanoğlu darbeyi haber vermek için Anadolu'daki bütün komutanlara telefonla haber vermiştir.

Aslında darbeyi yapanlar küçük rütbeli subaylardır. Bu durum ise TSK içinde emir komuta kademesini bozacağı için büyük bir tehlikeydi. Madanoğlu kendi rütbesi Orgeneralden küçük olduğu için darbenin başına Orgeneral Cemal Gürsel'i getirmek istemiştir. Darbeden habersiz olan Cemal Gürsel, İzmir'deki evinde dinlendiği esnada 27 Mayıs günü askeri bir uçakla alınıp Ankara'ya getirilerek darbecilerin başına geçirilmiştir.³⁴² Böylece büyük bir sorun olan liderlik meselesi de çözüme kavuşmuş oluyordu.

27 Mayıs sabahı Madanoğlu, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın istifasını istemiştir. Celal Bayar ise: “*seçimle geldim seçimle giderim*” diyerek bu teklifi reddetmiştir. Bunun üzerine Madanoğlu; darbeyi meşrulaştırmak için: İstanbul Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Sıdık Sami Onar, Prof. Dr. Naci Şensoy, Prof. Dr. Hıfzı Veled Velidedeoğlu, Prof. Dr. Hüseyin Nail Kubalı, Prof. Dr. Ragıp Sarıca, Prof. Dr. Tarık

³³⁹ C. Eroğul, **Demokrat Parti** s. 250.

³⁴⁰ “*Milli Birlik komitesi Sözcüsü Albay Türkeş.*” **Dünya Gazetesi**, 28 Mayıs 1960; Aydemir, **Menderes'in Dramı**, s. 456.

³⁴¹ Ü. Özdağ, **Menderes Dönemi Ordu-Siyaset**, s. 234.

³⁴² Ü. Özdağ, **Menderes Dönemi Ordu-Siyaset**, s. 234.

Zafer Tunaya ve Doç. Dr. İsmet Giritli'den oluşan bir heyete geçici bir anayasa hazırlatmıştır.³⁴³ Böylece darbeyi meşru zemine çekmek istemiştir.³⁴⁴

Rıfki Salim Burçak 1991'de çıkardığı 27 Mayıs üzerine görüşler adlı eserinde: “27 Mayıs İhtilali Türk Demokrasi tarihi bakımından ibret dersleri ile doludur”. Rıfki Salim Burçak bu özetleri şöyle ifade etmiştir. “Türk milleti, ihtilali ve onun tasarruflarını beğenmemiş, darbenin ülkeye bir yarar getireceğine asla inanmamıştır. O, her şeyin kendi iradesine dayalı demokratik bir mekanizma içerisinde gerçekleştirilmesinden yanadır. Türk milleti, yönetime kendi iradesinin hakim kıldığı tar,he kadargeçen süre içerisinde, onaylamadığı darbeye sade tahammül göstermiş, Demokrat Partye bağlılığını devam ettirmiştir.”³⁴⁵

D. ASKERİ DARBEDEN YASSIADA'YA KADAR PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK

1. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Tutuklanması

27 Mayıs 1960'ta sabah saat 5 sularında olan askeri darbe sırasında evinde uykuda olan Rıfki Salim Burçak'ı annesi korku ve telaşla uyandırmıştır. Uyandığı esnada uzaklardan gelen silah sesleri bir darbenin habercisi niteliğindedi. Ne olduğunu anlamaya çalışan Rıfki Salim Burçak, yakın arkadaşı Erzurum milletvekili Sabri Erduman'dan telefonla aldığı haberle olaya tam olarak vakıf olmuştur.³⁴⁶ Rıfki Salim

³⁴³ “Meclis Feshedildi Profesörler Anayasa Tasarısı Hazırlıyor”, **Dünya Gazetesi**, 28 Mayıs 1960;Çavdar, **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi**, s. 95.

³⁴⁴ Ü. Özdağ, **Menderes Dönemi Ordu-Siyaset**, s. 251.

³⁴⁵ Rıfki Salim Burçak **27 Mayıs Üzerine Görüşler**, Ankara, 1991. s.38-39

³⁴⁶ R. S. Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 64.

Burçak, radyoyu açtığına da yayımlanan “*Ordu yönetime el koydu*”³⁴⁷ haberleriyle Rıfki Salim Burçak açısından her şey apaçık ortaya çıkmıştır. Cumhurbaşkanı’nın evinden alınışına da tanık olan Rıfki Salim Burçak olayı şöyle anlatmaktadır: “*Bir ara Çankaya sırtlarına tankların ve süvarilerin tırmandığını evimin balkonundan gördüm. Cumhurbaşkanı’na alıp götürürlerken hiçbir silah sesi gelmedi. Devlet Başkanını korumakla görevli Muhafız Alayı neden buna direnmemiştir buna ilk başta şaşırдық. Acaba ihtilâlcilerden miydi yoksa başlarına elim bir netice mi gelmişti.*”³⁴⁸Cumhurbaşkanı’nın ve Ethem Menderes’in ³⁴⁹ gelen subaylar tarafından alındığını gören Rıfki Salim Burçak; D.P.nin son hükümetinde ve darbe olduğu esnada Milli Savunma Bakanı olan Ethem Menderes; Rıfki Salim Burçak’ın Ankara’da evinin yanında ki iki katlı dairede yaşamaktadır. Kendisinin de alınacağını bildiği için hazırlanmış ve gelecek subayları beklemeye başlamıştır.

Hazırlığını yapan ve askerlerin gelmesini bekleyen Rıfki Salim Burçak, evden alınıp Harbiye binasına götürülüşünü şöyle anlatmaktadır: “*Saat 10,00 sularında koyu yeşil renkli bir araba bizim evin önünde durdu ve içinden beş subay çıktı. Bunlardan biri Albay veya Yarbay, biri Binbaşı diğer üçü ise Harbiye son sınıf öğrencilerinden tek demirli genç Asteğmenlerdi. Yüksek rütbeliler merdivenlerin altında beklediler; Harbiyeliler ise süngülü tüfekleriyle açık kapının önünde sessiz ve hareketsiz bir vaziyette durarak beni istediler... Ev halkı ile vedalaştıktan sonra davete hemen katıldım. Arkamdan inen eşim subaylara nereye götürüldüğümü sorunca Albay: “*Üzülme hanımefendi Harbiye’ye götürüyoruz emniyet altına alacağız*” cevabını*

³⁴⁷ 27 Mayıs sabahı darbeyi yapan askeri kuvvetler bunu halka duyurmanın en kolay yolu olan radyoyu da ele geçirmişlerdi. Radyodan sürekli yayımlanan “*Türk Silahlı Kuvvetleri Türk Halkını radyoların başına davet eder. Sevgili vatandaşlar: Türk Silahlı Kuvvetleri el ele vererek memleketin idaresini almıştır. Bu hareket Silahlı Kuvvetlerimizin müşterek işbirliği sayesinde, kansız başarılmıştır. Sevgili vatandaşlarımızın sukut içinde bulunmaları, resmi sıfatı ve vazifesi ne olursa olsun, hiç kimsenin sokağa çıkmamasını rica ederiz.*” haber ile 27 Mayıs askeri darbesi bütün yurda duyurulmuştur. Şerafettin Turan. **Türk Devrim Tarihi**, 5. Kitap, Ankara, 2002, s.13.

³⁴⁸ R. S. Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s. 66.

³⁴⁹ D.P.nin son hükümetinde ve darbe olduğu esnada Milli Savunma Bakanı olan Ethem Menderes; Rıfki Salim Burçak’ın Ankara’nın evinin yanında ki iki katlı dairede yaşamaktadır.

verdi. Eşim: biz kendisinden haber alacak mıyız? Yolundaki sorusunu Albay: “hiç merak etmeyin, söz veriyorum, haber alacaksınız, malumat alacaksınız” cümlesi ile karşıladı”³⁵⁰

2. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak’ın Harbiye Binasına Götürülmesi

Evinden alınan Rıfki Salim Burçak, darbe yönetiminin ilan ettiği sıkıyönetim ve sokağa çıkma yasağı nedeniyle boşalan sessiz ve kimsesiz caddelerden geçerek Harbiye binasına doğru yola çıkmışlardır. Yol boyunca birçok yerde durdurulan araca sürekli parolalar sorulmaktadır. Araçtakiler bu parola sorusuna ise “ihtilâl” diye cevaplamaktadırlar. Araç geniş güvenlik önlemi alınmış Harbiye binasının kapısından içeri girmiştir. Harbiye bahçesine giren yolun giriş tarafı yan yana durmuş iki tank tarafından kapatılmış; gözaltına alınanlar tankların olduğu bölgeden sorgu ve aramalar neticesinde içeri alınabiliyordu. Zira içerde darbenin liderleri bulunmaktaydı. Ayrıca burası darbeciler için bir kale niteliğindedir.³⁵¹ İçeride Harbiye’nin kapısının önünde yüzlerce subayın birikmiş olduğunu gören Rıfki Salim Burçak o ana kadar hissetmediği büyük bir korkuya kapılmıştır.³⁵² Rıfki Salim Burçak Harbiye bahçesinde yaşananları şu şekilde anlatmaktadır: “ Kapının önünde birikmiş yüzlerce subay... Manzara bir savaş sonrası zafer şenliğini andırıyordu. Ben arabadan tevekkül dolu bir sükûnetle inerken kalabalıktan “kimdir, kimdir” sesleri yükseldi. Yanımdakiler “Rıfki Salim Burçak, Erzurum” diye cevap verdiler. Kahkaha ve haykırıışların nereden geldiğini anlamaya imkân yoktu. Sadece “yazık ki sen bir profesördün!” gibi ayıplayıcı bir söz seçebildim. Kolumdan tutan bir subay beni yürüttü ve bina içerisine soktu. Koridorlardan geçerken üzerimi aradılar; tabanca ve dolar olup olmadığını sordular. Tabanca ve dolar olmadığını söyleyerek para çantamı uzattım. Aramalardan sonra Harbiye’nin alt katında yer alan spor salonuna götürüldüm.”³⁵³ Rıfki Salim Burçak,

³⁵⁰ R. S. Burçak, *Yassıda ve Öncesi*, s. 68.

³⁵¹ R. S. Burçak, *Yassıda ve Öncesi*, s.68-69

³⁵² R. S. Burçak, *Yassıda ve Öncesi*, s. 69.

³⁵³ R. S. Burçak, *Yassıda ve Öncesi*, s. 70.

daha sonra arkadaşlarının ne şartlarda içeri alındığını öğrendikten sonra kendisinin Harbiye Binası'na alınışına şükredilecek bir durum olduğuna kanaat getirmiştir.³⁵⁴

Bir müddet diğer milletvekilleriyle beraber spor salonunda kalan Rıfki Salim Burçak, salona gelen bir subayın on'ar kişilik gruplar halinde milletvekillerinin götürüldüğünü görünce; kurşuna diziliyorlar düşüncesiyle büyük bir korkuya kapılmıştır. Zira her ihtilal veya darbeden sonra bu tür evhamlar yaşanmaktadır. Kendisi siyasi tarih profesörü olması hasebiyle bu tür olayları çok net bilmektedir. Ancak Rıfki Salim Burçak 'ın korktuğu olmamıştır. Spor salonunda bulunanlar küçük gruplar halinde binanın üst katında bulunan dersanelere yerleştiriliyorlardı. Dersanelerin atmosferini Rıfki Salim Burçak: “ *Harbiye dersanelerinde her sırada iki kişi oturuyordu. Okulun esas öğrencilerinden bir Asteğmen, elinde süngümlü tüfeği ile, kürsüde nöbet tutuyordu. Koridora çıkmak, odada dolaşmak yasaktı. Tuvalet de ancak silahlı bir nöbetçi refakatinde gidip gelebiliyorduk. Kürsüde sürekli nöbet değiştiren öğrencilerden bazıları yakınıımızda oturanlarla hafif bir sesle konuşmamıza göz yumuyor, bazıları ise konuşmaları sert ve haşin ihtarlarla yasaklıyorlardı. Radyodan aralıksız çalan askeri marşları ve sık sık verilen haberleri yüksek sesli hoparlörlerden dinliyorduk.*”³⁵⁵ sözlerle anlatırken, göze çarpan en önemli husus; o sıralarda öğrenci olanların darbeye en etkin rolü üstlenmiş olmalarıdır.

3. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Serbest Bırakılması

Akşam yemeğine müteakip tekrar sınıflara çıkarılan milletvekilleri, sınıflarda beklerlerken odaya gelen subaylar ellerindeki listelerde adı olanların salona gitmelerini istemişlerdir. Listede adı olanlardan biride Rıfki Salim Burçak'tı. Listede adı olanlar refakatlerinde bulunan nöbetçilerle beraber üst kata çıkmışlardır. Salonda bulunan kalabalık içerisinde adı okunanlar başka bir köşeye ayrılıyor ve burada yoklama ve

³⁵⁴ Kimi milletvekilleri sille tokat dövülmüşler, ağır hakaretlere uğramışlardır. Hatta Burçak; 27 Mayıs'tan 10 gün sonra karşılaştığı arkadaşlardan bazılarının ağırlarının ve dövülme izlerinin hala geçmediğini, kimilerinin fularlarıyla neredeyse boğulacaklarını anlatmaktadır. Daha geniş bilgi için Bkz. Rıfki Salim Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s.71.

³⁵⁵ R. S. Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s. 73.

kontrollere geçiyorlardı. Yapılan yoklama neticesinde 95 kişinin serbest bırakılacağı anlaşılmıştı. Bu 95 kişi içerisinde Rıfki Salim Burçak da yer almaktaydı. Rıfki Salim Burçak ve diğer milletvekilleri serbest kalmanın sevinci ile geride kalan arkadaşlarının hüznünü bir arada yaşamaktaydı. Daha sonra onların bırakılacağı haberini aldıktan sonra biraz olsun rahatlayan bu 95 kişilik gurup otobüslerle evlerinin yakınlarında bir yerde, gece yarısında bırakılarak serbest kalmışlardır.

Rıfki Salim Burçak, serbest bırakılmadan önce Harbiye’de yaşadıklarını ise şöyle anlatmaktadır; *“Evlerine gidecek olanlar hep bir arada karmakarışık olarak aşağıya indik. Koridorda yanı başımızda duran uzunca boylu bir General, babacan bir tavırla ve yüksek bir sesle bizden özür diledi ve yanlışlık eseri toplandığımızı söyleyerek bizi dostça sözlerle uğurladı. Bu Generalin 27 Mayıs operasyonunu idare etmiş olan Cemal Madanoğlu olduğunu öğrendim. Böylece, 27 Mayıs İhtilâli, en kuvvetli adamının ağzı ile devirdiği kimselerden özür dileyebilecek kadar yumuşak ve hiç kimseye korku temin etmeyecek kadar ılımlı idi.”*³⁵⁶.

Serbest kaldıktan sonra evinde dinlenmeye çekilen Rıfki Salim Burçak, ara sıra dostlarının evine gelerek geçmiş olsun dileklerini de kabul ediyordu. Ne ver ki gelenler sadece dostane sözler söylemiyor, darbenin gerekçelerinden özellikle “ölü öğrenciler” meselesi,³⁵⁷ nüfuzunu kötüye kullanarak servet sahibi olmak gibi daha birçok meselede Rıfki Salim Burçak’a göre gelenler hükümeti haksız, darbeyi haklı görüyorlardı.

İhtilâli yapan askeri kadro ilk anlarda ortamı yatıştırıp, üç ay içerisinde seçime gitmeyi vaat ediyordu. Öyle ki askerler ülke yönetiminin siyasetçilerin işi olduğunu, kendilerinin ise sadece ülkeyi korumak ve anayasal sistemin savunucusu olduklarını her fırsatta söylüyorlardı. Ancak 28 Mayıs’ta D.P.’lilerin darbe yönetimine karşı bir ayaklanma yapacakları kulaktan kulağa yayılmıştı. Darbeyi yapan komite bu durumdan

³⁵⁶ R. S. Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s. 78.

³⁵⁷ 28-29 Nisan 1960 olayları sırasında Siyasal Bilgiler Fakültesinde birçok öğrencinin gösteriler sırasında hükümetin emri ile kolluk kuvvetlerince üzerlerine açılan ateş neticesinde öldüğü yolundaki propagandadır. *“Korkunç Vahşet, Eski İktidar Şehit Öğrencileri Yok Etmek İçin Makinalarla Kıydırdığı Bildiriliyor”*, **Dünya Gazetesi**, 04.06.1960.

kaygı ve endişe duyarak; sert önlemler almaya gitmişlerdir. Radyodan okunan 26 numaralı bildiri ile komite şunları demiştir:

“1: Emniyet altında bulunan sabık muhterem devlet ve hükümet reisleri erkânları ile kabine üyelerinin hayatları hakkında Türk milleti huzurunda verdiğimiz vaade sadık bulunmaktayız. Endişe edilecek herhangi bir durum mevcut değildir.

2: Kan dökülmeden başarılan müspet faaliyetlerimizi baltalamak bedbahtlığını gösterecek, kardeş kavgasına sebep olacak bozguncu unsurlar kati olarak bilmelidirler ki:

Yapacakları en ufak bir hareket insafsızca bastırılacak ve hala hayatları emniyette bulundurulmuş zevatın akıbetleri tehlikeye düşecektir. Bütün vatandaşlarımdan yalan haberlere ve kötü teşviklere kapılmamalarını rica ederim.

Org. Gnr. Cemal Gürsel”³⁵⁸

Bildiriden de anlaşıldığı üzere darbeyi yapan komite böyle bir ayaklanmadan korkmuş ve açıkça yapılacak olan ayaklanmayı tehdit etmiştir. İlk başlarda yumuşak olan darbeciler gün geçtikçe daha da serleşiyorlardı.

4. Darbeden Sonra Hükümetin Kurulması ve D.P.’liler Hakkındaki Kararları

Darbe hükümetinin kurulması için 27 Mayıs’ta Komite toplanmış; kurulacak hükümette üç bakanlık dışında sivil ağırlıklı bu hükümette; Başbakan, İçişleri Bakanı ve Ulaştırma Bakanı ordu mensuplarından, diğer bakanlıkların sivillerden oluşması³⁵⁹ kararı alınmıştı. 28 Mayıs’ta ise Bakanlar Kurulu’nda bir toplantı yapılmış ve hükümet üyeleri belirlenmişti. Alınan karar aynı gün saat 19.00 da radyo ile tüm yurda duyurulmuştu. Yeni kabine D.P.’liler hakkında 31 Mayıs’taki toplantısında şu kararlara varmıştır: “ Her türlü usulsüz muamelelerin ve suiistimallerin tespiti için delillerin zail olmamasını, nezaret altında bulunanlardan alınması gereken malumatın süratle temini, kanuni yollardan neticenin istihsalini sağlamak masadıyla:

³⁵⁸ Ü. Özdağ, **Menderes Dönemi Ordu-Siyaset**, s. 254.

³⁵⁹ “Kabine İlk Toplantısını yaptı”, **Dünya Gazetesi**, 31.05.1960; Daha geniş bilgi için Bkz. Rıfıkı Salim Burçak **Yassıada ve Öncesi**, 84; Ü. Özdağ, **Menderes Dönemi Ordu-Siyaset**, s.256

A: Sorumlular hakkında tahkikat icra edilmesi,

B: Tahkikat heyetinin hâkimlerden teşkili için Adliye Vekâletine salahiyet verilmesi,

C: Tahkikat heyetince suçlu görülenlerin Divan-ı âli tarafında muhakeme edilmeleri.”³⁶⁰ Böylece yeni hükümet ilk icraat olarak devrilen hükümet üyelerini ve milletvekillerini Yüce Divan’a götürme kararı almıştır. Ancak burada dikkati çeken nokta, “her türlü usulsüz muamele ve suiistimallerin tespiti” derken neyin kastedildiğinin anlaşılmasıdır.

5. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak’ın Evinin Aranması ve İkinci Kez Tutuklanması

Milli Birlik Komitesi’nin kararları ardından, hükümet ve D.P. üyelerine karşı askeri yönetim tarafından alınan kararlar uygulanmaya başlanmıştır. Rıfki Salim Burçak’ın kapı komşusu olan Ethem Menderes’in evi 4 Haziran’da altı saat süreyle aranmış, bu aramadan sonra Rıfki Salim Burçak’ında evi aranmaya başlanmıştır.³⁶¹ Aramada özellikle dolar ve silah aramaktaydılar. Rıfki Salim Burçak’ın evinin aranmasından sonra askeri heyet, “normal ev eşyaları dışında bir şey bulunamadı” diye rapor tutarak evden ayrılmıştır.

Evinin aranması ve Milli Birlik Komitesi’nin kararları Rıfki Salim Burçak’ı derin olarak düşündürmekteydi. Ne zaman askeri yönetim tarafından alınacağını bilmemekle beraber, bavulu hazır bir şekilde beklemektedir. Nihayet o gün gelmiş ve askerler tarafından alınmasını Rıfki Salim Burçak şöyle anlatmaktadır: “Kurban Bayramının üçünü günü 7 Haziran 1960 Salı günü ikindiye doğru, adının Mehmet Taran olduğunu söyleyen bir Yarbay beni telefonla aradı. Mahalleye ciple girmek istemediğini, eğer arzu edersen Necatibey adresindeki inzibat karakoluna gidebileceğimi bildirdi. Bavulumun hazır olduğunu ve derhal hareket ederek geleceğimi söyleyerek kendisine teşekkür ettim... Karakola giderek Yarbayın odasına gittim ve

³⁶⁰ “Kabine İlk Toplantısını Dün Yaptı”. **Dünya Gazetesi**, 31 Mayıs 1960, R. S. Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s. 86.

³⁶¹ R. S. Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s. 92.

kendimi tanıttım bana koltuk göstererek oturttu... Münip Özer, Osman Alihocagil ve Bekir Devellioğlu'nunda gelmesinin ardından çıkağımız bana söyledi... Bir ciple yeni Meclis binasına gittik, işlemlerimiz tamamlanınca Harbiye binasına götürüldük. Harbiye'nin önü bu kez bomboştu. On gün önceki manzaradan ortada hiçbir eser yoktu. 27 Mayıs gününün tansiyonu düşmüş her şey sükûnete kavuşmuş gibiydi.”³⁶²

Harbiye binasına girildikten sonra alt kattaki salonda gelenlerin kimlik tespitleri yapılmıştır. Tespitler yapıldıktan sonra bavullarının açık bırakılarak üst kata çıkılması istenmiş ve Rıfki Salim Burçak'ta bu isteklere uyararak üst kata çıkmıştır. Bir müddet sonra bavullar getirilmiştir. Fakat içlerinden tıraş kutusundaki tıraş makinesi, jiletler ve kutuda buluna bir aynaya, intihar vakası yaşanabilir gerekçesiyle el konulmuştur. Rıfki Salim Burçak, Harbiye'de on gün kalmıştır. Kimi zamanlarda gazinoda, kimi zamanlarda salonlarda dışarı çıkma yasağı altında kitap gazete okuyarak günlerini geçirmiştir.

6. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Yassıda'ya Götürülmesi

Harbiye'de on gün kalan Rıfki Salim Burçak ve diğer milletvekilleri artık mahkeme edilecekleri günü beklemekteydiler. Bu mahkemenin nerede toplanacağını da gideceği gün anlamışlardır. Rıfki Salim Burçak bu durumu şöyle anlatmaktadır: “ 17 Haziran 1960 cuma günü, akşam yemeğini yedikten sonra gazinoda radyo dinlerken gazinoya maiyeti ile birlikte gelen Alay Komutanı o akşam bir yere nakledileceğimizi haber verdi ve bavullarımızı hazırlayıp üzerine etiket yapıştırma lüzumunu bize tebliğ etti. Ayrıca, kimlerin hangi grupta olduklarını gösteren listeler okundu. Gruplar onar kişilikti.”³⁶³ Tebligat okunduktan sonra koğuş benzeri odalarda bulunan bavullarını hazırlayan Rıfki Salim Burçak ve diğer milletvekilleri uçağa binmek üzere otobüslerle Etimesgut Havaalanı'na götürülmüşlerdir.³⁶⁴

³⁶² R. S. Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s. 94–95.

³⁶³ R. S. Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s. 114.

³⁶⁴ Uçağa gitme yolculuğu esnasında özellikle Harbiye binasından çıkışta öğrenci koridorundan geçen milletvekillerine çok kötü ithamlar yapılmış, kimisi darp edilmiştir. Bu ortamdan çıktıktan sonra onar kişilik gruplar halinde uçaklara binmişler, lakin uçaklarda pencerelerden kaynaklanan muazzam

Uçaktan inen Rıfki Salim Burçak ve diğer vekilleri kendilerini iskeleye götürecek olan araçlara binmişlerdir. Araçlardan indikten sonra kendilerini limanda bekleyen bir vapura binerek³⁶⁵ adaya doğru yola çıkmışlardır. Vapurda içini burkan olaylardan birini Rıfki Salim Burçak şöyle anlatmaktadır: “ *Vapura bindiğim zaman, oraya benden öne gidip oturan bakan ve diğer arkadaşları pek perişan bir halde gördüm. Bağırından aldığı yaraları fazla kanayan bir bakan(Se.A) deniz subaylarının getirdikleri pamuk ve tentürdiyot ile yaralarını tedavi etmeye çalışıyordu. Bunu gören yarılardan bir kaçı daha bu imkândan yararlandılar. Karşımda oturan bir vali (K. E) kendini tutamayarak sessiz sessiz ağlıyordu. Vapurun manzarası yürek parçalayıcı idi. Bu vapur iki hafta öne Türk devletinin başında bulunan insanları mı taşıyordu, buna nasıl inanacaktık?* ”³⁶⁶

Vapur sabah karşı Yassıada Rıhtımı’na gelmiş, kısa aralıklarla isimleri okunan bakanlar, vekiller ve diğer devlet erkânı vapurdan inmeye başlamışlardır. Harbiye çıkışı ve havaalanındaki darp hadiselerine benzer hadiseler yaşanmamakla beraber yine de bir takım olumsuz olaylar cereyan etmiştir. Koğuşlara doğru yola çıkan kabile; burada kalacakları koğuşlara yerleştirilmeye başlamışlardır. Rıfki Salim Burçak, son kabilede yer aldığı için altıncı koğuşa düşmüştür. 15 Eylül 1961’de Askeri Mahkemenin verdiği karardan sonra Kayseri Cezaevi’ne gidecek olan mahkûmlar; bunlar arasında Rıfki Salim Burçak’ta yer almaktadır, 19 Eylül 1961 tarihinden itibaren adadan sevk edilmişlerdir.

Yasıada’ya geldikten sonra, ilk iki-üç hafta sanıkların aileleriyle mektuplaşmaları serbestti. Daha sonra adada bulunanlar tarafından adına “ *Mahpushane Kâğıdı* ” denilen; üzerindeki satırlar belirtilmiş ve 50 kelimeyi geçmeyecek bu kâğıtlar

derecede bir rüzgârın neticesinde hasta, hatta zature olma korkusu milletvekillerini sarmıştır. R. S. Burçak **Yassıada ve Öncesi**, s. 119.

³⁶⁵ Vapura binme esnasında ki olayları Burçak: “iskele de tehlikeli bölge olmakta devam ediyordu. Nitekim vapura uzatılmış tahta üzerinde arkadan yediği tekme ile yüzükoyun yere kapaklananlarda oldu” sözleri yaşanan elim olayları özetler niteliktedir.(R. S. Burçak **Yassıada ve Öncesi**, s. 119.)

³⁶⁶ R. S. Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 120.

kullanılmaya başlanmıştır.³⁶⁷ Bu mektup kâğıtları askeri yönetim tarafından hazırlanmış olup gönderilmeden önce kontrol edilmektedir. Bunun yanında adada bulunanlara gelen mektuplarda aynı şekilde kontrol edilmektedir.

Kahvaltı ve yemek saatleri gelmeden 10–15 dakika öncesinden “*yemeğe hazır ol*” emri ile plastik yemek takımlarıyla holde toplananlar, hazır olan askerlerle beraber yemekhaneye doğru yürüyüşe geçmektedirler. Yemeklerini yedikten sonra aynı yolu kullanarak koğuşlara geri gelmektedirler. Bu gidiş dönüş esnasındaki hava almaları mahkûmlar için bulunmaz bir nimetti. Öyle ki koğuşun bunaltıcı havasından kurtulup 3'er dakikalıkta olsa temiz havayı teneffüs etmek, sağlıkları açısından son derece olumluydu.³⁶⁸

7. Yassıada Sorgulamaları ve Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Sorgusu

12 Haziran 1960'ta kabul edilen bir yasayla D.P. yöneticilerinin ve bunların suçlarına katılanların yargılanması amacıyla Yüksek Adalet Divanı'nın kurulması kararlaştırıldı. Sanıkların sorumluluklarını araştırmak ve Yüksek Adalet Divanı'na verilip verilmemelerinin gerekip gerekmediğine karar vermek üzere de Yüksek Soruşturma Kurulu oluşturuldu. Yüksek Adalet Divanı'nın kararları kesin olduğundan hiçbir itiraz ya da temyiz imkânı olmayacak, ama ölüm cezalarının infazı Milli Birlik Komitesi'nin (MBK) onayına bağlı olacaktı. 6 Ekim 1960'ta M.B.K.'nın kararıyla Yüksek Adalet Divanı başkanlığına Yargıtay 1. Ceza Dairesi başkanı Salim Başol, Yüksek Adalet Divanı başsavcılığına da Yüksek Soruşturma Kurulu üyesi Altay Ömer Egesel getirildi. 1960 Temmuz'unun sonlarına doğru Ada'da sorgulamalar başlamıştır. İlk sorgulamalar; Bakanlar Kurulu üyelerinin sorgusudur. Cumhurbaşkanı, Başbakan, Bakanlar ve Milletvekilleri; 6–7 Eylül Olayları, örtülü ödenek ve anayasayı ihlal suçlarıyla itham edilmekteydiler. Bakanların sorgusunun ardından sıra milletvekillerine gelmiştir. Rıfki Salim Burçak da bu grup içerisinde sorgulanmıştır. Rıfki Salim Burçak kendi sorgusunu şöyle anlatmaktadır: “*Ben altıncı koğuştaki arkadaşlar arasında*

³⁶⁷ R. S. Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 129.

³⁶⁸ R. S. Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 130.

sorguya en son çağrılanlardan biri idim. 5 Eylül 1960 Pazartesi günü saat 20. 00'ye doğru Fazıl Öztan³⁶⁹ Heyeti'nin karşısına çıktım.” Anayasaya aykırı kanunlar çıkarmış olmaktan ve dikta idaresinin kurulmasına yardımcı olmaktan suçlandırıldığı belirtilmiş ve söz Rıfkı Salim Burçak'a bırakılmıştır. Rıfkı Salim Burçak Yassıada hatıralarında savunmasını: “ *Türkiye'nin 150 yıllık geçmişe dayanan hürriyet mücadelelerinden sonra bu gün artık bir dikta idaresinin kurulmasına memleketimizin sosyal ve politik bünyesine müsait olmadığını, memleketin politik meseleleri ile bu gün en küçük köyde oturan vatandaşlara kadar milyonlarca insanın meşgul olduğunu. Tanzimat ve ondan sonraki ıslahat hareketleri sırasında olduğu gibi siyasi meselelerin belli sayıda aydın tarafından değil, çok geniş kitleler arasında görüşülüp konuşulduğunu ve bu geniş kitlelerin memleket mukadderatı ile yakından ilgilendiğini, milletin esas eğiliminin ise demokratik doğrultuda olduğunu izah ettim,*” şeklinde yapmıştır.³⁷⁰ Rıfkı Salim Burçak; D.P.nin diktayı bırakıp kendi içerisinde demokrasiyi benimsediğini söyleyerek 61'ler ve Adnan Menderes'e karşı olan muhalefet hareketlerini hatırlatmıştır. Rıfkı Salim Burçak'ın sonraki sorgularında; Tahkikat Komisyonu'nun icraatları, 6-7 Eylül Olayları, öğrenci ölümleri ile devam etmiştir. Rıfkı Salim Burçak, Yassıada'da toplam yedi kez sorgulanmış ve kendisi hakkında anayasayı ihlal suçundan dava açılmıştır.³⁷¹

Sorgu heyetinin iddianameleri hazırlandıktan sonra Anayasayı ihlal suçundan dava açılacağı kesinleşmiştir. Bu tarihten itibaren adada bulunanlar kendilerine avukat tutmaya başlamışlardır. Avukat tutma işlemleri esnasında ilk önce Rıfkı Salim Burçak, ağırdan almıştır. Bu durumu Rıfkı Salim Burçak, şöyle anlatmaktadır: “ *... Bir ihtilal mahkemesi önünde kuvvetli bir savunma ile zayıf bir savunma arasında bir fark olabileceğine inanmıyordum. Pek ünlü bir hukukçu bile bu gibi mahkemelerde en küçük bir rol ve tesire sahip olamazdı... Belli idi ki biz, hukukun değil, siyasetin karşısında idik ve bizim durumumuz karşısında hukukçular değil, kuvveti eline geçirmiş olan*

³⁶⁹ 1959-1967 yılları arası Yargıtay Başkanlığı yapmıştır. Yassıada sorgulamaları esnasında milletvekillerinin sorgusunu yapan heyetin başkanıdır
<http://www.yargitay.gov.tr/content/view/93/96/> Kasım 2010

³⁷⁰ R. S. Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 160-161.

³⁷¹ R. S. Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 160-168.

politikacılar karar verecekti."³⁷² Bunun yanı sıra Rıfki Salim Burçak, ailesini mali açıdan oldukça zor bir durumda bırakmış olmanın vermiş olduğu hüznün içerisinde avukat tutma taraftarı değildi. Dilşat Rıfki Salim Burçak ve kendisiyle aynı kaderi paylaşan ağabeyi Konya Milletvekili Sıtkı Salim Rıfki Salim Burçak'ın eşinin ısrarları neticesinde; Rıfki Salim Burçak ve kardeşi Sıtkı Salim Rıfki Salim Burçak kendilerine, Bekir Berk'i avukat tutmuşlardır.³⁷³

Avukatlar tutulduktan sonra nasıl bir savunma yapılacağı noktasında kardeşi ile fırsat buldukları her noktada görüş alış verişi yapıyorlardı. Avukatlarla haftanın belirli günlerinde görüşme yapılıbiliyordu. Bu görüşmeler yirmi dakikayı geçmiyordu. Zaman zaman beş dakikaya kadar düşebiliyordu. Avukatlarla görüşme esnasında yanlarında mutlaka bir asker bulunuyor ve konuşmaları takip ediyorlardı.³⁷⁴

8. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Savunması

Anayasayı ihlal davasından yargılanan Rıfki Salim Burçak savunmasını, 4 Ağustos 1960'da avukatı Bekir Berk yapmaya başlamıştır. Berk'in arkasından sözü alan Rıfki Salim Burçak; hazırlamış olduğu on yedi sayfalık savunmasını okumaya başlamıştır. Savunması devam ederken mahkeme başkanı Salim Başol duruşmayı bir gün sonrasına ertelemiştir.³⁷⁵

Savunmada dikkat çekici sözlerde bulunana Rıfki Salim Burçak yanında D.P iktidarını da sözleriyle savunan Avukat Bekir Berk her yerde konuşuluyor partililerce tebrik ediliyordu. Bu durum Rıfki Salim Burçak açısından tam ters etki yaratacak bir durumdu. Bunu arkadaşlarına açan Rıfki Salim Burçak; *"komutan bu işin hesabını bana şu veya bu şekilde sorar ve avukatımı azletmemi benden isteyebilir"*³⁷⁶ sözleriyle durumdan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir.

³⁷² R. S. Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s. 218.

³⁷³ Dilşat Burçak ile 28.10.2009 tarihinde tarafımızca yapılan röportajdan alıntıdır.

³⁷⁴ R. S. Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s.282

³⁷⁵ R. S. Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s.261

³⁷⁶ R. S. Burçak, **Yassıda ve Öncesi**, s.282

Ertesi gün savunmasına devam edecek olan Rıfki Salim Burçak duruşma için hazırlandığı esnada Ada Komutanı'nın kendini çağırdığı haberini almış ve beklenen görüşmeye doğru yola çıkmıştır. Ada Komutanı; Rıfki Salim Burçak'a "*dün sizin avukatınız konuştu, ama ne fena şeyler söyledi. Bu sözler gerek hâkimler ve gerekse savılar üzerinde çok kötü tesirler bırakmış. Şimdi duruşma başlayınca siz savunmanıza devam edeceksiniz değil mi? Avukatınızın dünkü sözleriyle beraber olmadığınızı söyleyiniz ve onun görüşüne katılmadığınızı belirtiniz. Sizin hakkınızda çok iyi olur*" bu konuşmayı bekleyen Rıfki Salim Burçak, Ada Komutanı'nın sözlerinin tamamlamasını bekledikten sonra söze "*avukatım dürüst, ahlaklı ve samimi bir insandır. Her ne söylediye o sözler onun inandığı şeylerdir. Ben de savunmamı yapıyorum, ben de hakikatleri olduğu gibi ifade ediyorum. Ama ben mahkemede çıktıda avukatımın dünkü sözleriyle beraber değilim diyemem*" devam etmiştir. Buna mukabil Komutan "*Fakat o adam neler dedi! Adnan Menderes'in diktatör olmadığını bile söyledi*" Komutanın bu sözlerine karşılık Rıfki Salim Burçak: "*Albayım, Adnan Menderes hakikaten de, diktatör değildi. Ama bizim memleketimizin şartları içerisinde bazı kimseler ona diktatör ona diktatör damgası vurmak istemiştir. Bu yanlış bir görüştür. Müsaade ederseniz bunun izahatını iki üç dakika yapabilirim*" diyerek komutana izahatta bulunmuş ve savunmasına devam etmek üzere mahkeme salonuna gitmiştir.³⁷⁷

9. Yassıada Mahkeme Kararları ve Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Kayseri Cezaevi Günleri

Rıfki Salim Burçak'ın da yargılandığı Anayasayı ihlal davası, kararın verildiği oturumla beraber elli dört oturum sürmüştür. Son savunmaların bittiği elli üçüncü Oturum 14 Ağustos 1961 günü yapılmış ve karar 15 Eylül 1961 tarihine ertelenmiştir.³⁷⁸

15 Eylül 1961 günü Yüksek Adalet Divanı'nın açıkladığı kararlara göre:

Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Adnan Menderes'inde içinde bulunduğu 15 D.P.'li sanık idam cezası,

³⁷⁷ Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s.262-263

³⁷⁸ "*Karar Açıklanıyor*", **Milliyet Gazetesi**, 14. 08. 1961; "*Karar Günü*", **Milliyet Gazetesi**, 15.08.1961.

- 30 sanık ömür boyu hapis,
- 1 sanık 20 yıl ceza,
- 3 sanık 15 yıl ağır hapis,
- 17 sanık 10 yıl ağır hapis,
- 2 sanık 8 yıl ağır hapis,
- 6 sanık 7 yıl ağır hapis,
- 15 sanık 6 yıl ağır hapis,
- 117 sanık 5 yıl ağır hapis,
- 143 sanık 4 yıl 2 ay ağır hapis, ezalarına çarptırılmıştır. 47 sanık ise beraat etmiştir.³⁷⁹

Kararların tebliğ edilmesinden sonra sanıkların cezalarını nerede çekeceği üzerine mahkûmlar arasında uzun tartışmalar başlamıştır. Karar verildikten dört gün sonra; Rıfki Salim Burçak ve mahkûmların bir kısmı infazları için Kayseri Cezaevi'ne götürülmüştür.

19 Eylül 1961 tarihinde Yassıada'dan alınan mahkûmlar, ada iskelesine yanaşan hücum botlarıyla Yeşilyurt İskelesine, oradan da otobüslere bindirilen mahkûmlar havaalanına taşınmışlardır. Havaalanından askeri bir uçakla Kayseri'ye doğru yola çıkan katile Kayseri Havaalanı'nda yine askerlerden oluşan bir grup tarafından alınarak infazlarını çekecekleri Kayseri Cezaevi'ne elleri kelepçeli olarak götürülmüşlerdir.³⁸⁰ Böylece yaklaşık 18 ay tutuklu olarak kaldığı³⁸¹ Yassıada'dan ayrılmış olan Rıfki Salim Burçak için artık yeni bir dönem başlamıştır.

E. PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN YASSIADA İZLENİMLERİ

Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak ve diğer D.P mensupları gözaltında tutuldukları Harbiye Binasından pencereleri kapalı otobüslerle götürüldükleri Etimesgut

³⁷⁹ “Kararlar Açıklandı”, “Hapse Mahkûm Olanlar”, **Milliyet Gazetesi**, 16.09.1961;; Aydemir, **Menderes'in Dramı**, 494; Tekin Erer, **Yassıada ve Sonrası**, İstanbul, 1965, s, 616; Burçak, **Yassıada ve Öncesi**, s. 279-282.

³⁸⁰ Ali Birinci, “*Türkiye’de Siyasi Tarihin İlk Asistanı Rıfki Salim Burçak*”, s.70.

³⁸¹ Zeki Başar, **Cumhuriyet Dönemi Erzurumlu 54 Müellif ve Eserleri**, İstanbul 1998, s. 74.

havaalanından uçaklarla gittikleri Yeşilköy Havaalanından pikap tarzı araçlarla oradan da vapurlarla Yassıada'ya götürülmüşlerdir.

1. Haberleşme

Burçak yaklaşık olarak 3 ay kaldığı Yassıada da hapisane hayatı bakımından izlenimlerine anılarında yer vermiş ve mahkûmiyetleri süresince kendilerine tanınan imkânların neler olduğunu geçirdiği sıkıntılı ve zor günleri birkaç başlık altında ele alarak değerlendirmiştir.

Burçak Yassıada'ya kendilerinden önce giden arkadaşlarının gazete okuyup radyo dinlemelerine bir süre müsaade edildiğini, bu dönemde haberleri yemekhanede yemek zamanları dinlediklerini, hatta Altıncı Koğuştaki arkadaşlarının kendi aralarında para toplayıp koğuşlarına konulmak üzere, yedi yüz liraya bir de radyo satın aldıklarını belirtir. Fakat 10 Haziran 1960'tan itibaren radyo dinlemek ve gazete okumak yasak edilmiş. Burçak ve beraberinde gelenler için Yassıada'da haberleşme bakımından durum bu noktaya varmış ve bu kısıtlamayla kalmamış Yassıada mahkûmlarının aileleriyle, yakın dostlarıyla mektuplaşmalarına da sınır getirilmiştir. Burçak bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Adaya gittiğimizin ilk bir iki haftası içerisinde dilediğimiz gibi mektup yazmaya izin veriliyordu. Fakat 3 Temmuzdan itibaren, adına kendi aramızda (mahpushane kâğıdı) dediğimiz özel bir kâğıt dağıtmaya başlandı ve bundan böyle mektuplarımızı bu kâğıttan başkasına yazmamıza yasak edildi. Mahpushane kâğıdını ayrıca zarfa koymağa lüzum yoktu; özel surette yaptırılmış olan bu kâğıt katlandığı zaman zamklu tarafından yapıştırılıyor ve bir zarf şeklini alıyordu. Normal mektup kâğıdı büyüklüğünde olup üzerinde on satırlık yeri vardı. Onuncu satırın hemen altında imza yeri konulmuş ve kâğıdın alt kısmına, satırlar dışındaki boşluklara yazı yazılmayacağı hakkında bir not eklenmişti.”³⁸²

³⁸² R. S. Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 128–140

2. Yemekhane

Burçak Yassıda mahkûmiyetinde yemekhane koşullarından da bahsetmektedir:

“Kahvaltı ve yemek saatlerine on beş dakika kala, tomsonlu nöbetçi çavuşu koğuşlara “yemeğe hazır ol” emrini verirdi. Bu emir üzerine hepimiz, genel olarak plastikten yapılmış su bardaklarımızı, varsa konserve yemeklerimizi veya hazırlamış olduğumuz salataları elimize alarak holde toplanıp beklemeğe başlardık. Az sonra, kapının önünde nöbet tutmakta olan dört silahlı er yan yana gelerek gideceğimiz istikametin ters tarafını kapatacak şekilde dizilirlerdi. Güvenlik tertibi bu suretle tamamlanınca, nöbetçi çavuş, kapının dış tarafından rezeyi kaldırıp koğuş halkına yol verir ve biz birerer kol halinde yemekhaneye doğru yönelirdik. Kapı, herkes çıktıktan sonra nöbetçi subayın emri ile yeniden rezelenir ve geçmiş olan varsa içeride kalırdı. Yemeğe gidiş ve dönüş, temiz havadan yararlanmak bakımından, bizim için paha biçilemez bir fırsat oluyordu. Hele kışın, haftalarca süre koğuşun içerisinde kalıp havalanmağa çıkarıldığımız zamanlarda, iki dakikalık yol boyunca sık sık ve derin nefes almak suretiyle açık havadan faydalanmağa çalışırdık.

Sabah kahvaltısı peynir-reçel veya tereyağı-reçel, yahut zeytin-reçel ile çaydan ibaretti. Öğlenleri genel olarak bir et yemeği, pilav veya makarna yahut kuskus ve hoşaf veriliyordu. Çok sık verilen yemeklerden biri, birçoklarımızın hiç sevmeyeceği kuskustu. Evvelce hiç yememiş olduğum, tattan ve lezzetten yoksun bulunan bu yemek verildiği güneler sofradan sanki aç kalkardım. Akşam yemeklerinde arpa şehriyeden, bazen de pirinç ve mercimekten yapılmış bir çorba, ıspanak veya pırasa yahut kapuska verilirdi. Yoğurt hemen her akşam vardı.”³⁸³

3. Çamaşırhane

Burçak ayrıntılı bir şekilde adadaki hapisane hayatından kesitler vermiştir. Çamaşırhanesini nasıl yıkadıklarından, kişisel temizliklerini nasıl yaptıklarına kadar adada

³⁸³ R. S. Burçak, *Yassıda ve Öncesi*, s. 141–147

geçen ve rutinleşen işlerini şöyle anlatmıştır: “Yassıada’da çamaşırı makineye vermek usulü de uygulandı. Salı günü çamaşır günümüzdü. İsteyen, çamaşırını makinede yıkıyordu. Fakat çamaşırı makineye vermenin çeşitli sakıncaları ortaya çıktı. Bir kere çamaşır temizlenmiyordu. O derecede ki, elimize geldiği zaman yıkanmış olup olmadığı hususunda tereddüde düşüyorduk. Bundan başka erler çamaşır makinesine renklilerle beyazları hep bir arada doldurdukları için, beyaz olarak verdiğimiz bir şeyi başka bir renkte teslim alabiliyorduk. Bu yüzden Bozova Kaymakamı Atilla’nın vişneçürüğü rengindeki pijamasının çamaşırımızın rengini değiştirdiğini fark edince onu makineye vermemesini koğuş namına kendisinden rica ettik.”³⁸⁴

“Haftada bir gün banyo günümüzdü. Hastane defterindeki sıraya göre kapıya asılmış bir liste vardı. Koğuş çavuşu Osman Kavrakoğlu banyoya gideceklerin sırasını kâh yukarıdan aşağıya kâh aşağıdan yukarıya doğru düzenler ve böylece sırasındaki adaleti gözetmiş olurdu.”³⁸⁵

4. Havalandırma

Yassıada’ da koğuşların sağlıksız bir ortamı olduğunu, küçük bir salonda altlı üstlü yataklarda yattıklarını ve bu yüzden koğuşun havasının çabuk bozulduğunu belirten Burçak için en önemli mesele koğuşların pis, berbat havasından kurtulup temiz havaya çıkmaktı.

“İlk zamanlarda hemen her gün, üç koğuş bir arada havalanmağa çıkarılıyorduk. Adanın yüksek bir yerindeki genişçe alan teneffüs yeri idi. İki sıra süngülü arasından birerle kol halinde geçerek Astsubay gazinosunun önünden bu alana geliyorduk. Silahlı askerlerin teşkil ettikleri bu koridora “süngülü sokak” adını vermiştik.”³⁸⁶

³⁸⁴ R. S. Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 154

³⁸⁵ R. S. Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 155

³⁸⁶ R. S. Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 155–156

5. Sorgular

Burçak, 1960 Temmuzunun sonlarına doğru soruşturmaların başladığını, Adaya gelen ilk soruşturma heyetinin Altay Ömer Egesel' in başkanlığında olduğunu ve bu heyetin Bakanlar Kurulu Üyeleri ile çeşitli suçların faili sayılarak adaya getirilmiş olan kimseleri sorguya çektiğini ifade eder.

Egesel' in sorguya çektiği kişiler arasında Milli Eğitim Bakanı Atıf Benderlioğlu ile Gümrük ve Tekel Bakanı Hadi Hüsman'nın bulunduğu belirten Burçak, Benderlioğlu için şu yorumda bulunmuştur: *“Benderlioğlu, geleceğin bizim için tehlikelerle dolu olduğuna ilk gündünden inanan arkadaşlarımızdan biri idi. Bu işin sonunu iyi görmediğini söyler, endişesini her vesile ile açıklardı. Zaman; aşırı iyimser olanları değil, fakat karamsar denilen arkadaşlarımızı haklı çıkaracaktı. Dini duyguları kuvvetli bir insan olan bu sevimli arkadaşımız her sabah erkenden uyanır, yatağın üstünde hafif ve tesirli bir sesle Yasin surelerini okurdu. Yassıada'nın yorucu ve yıpratıcı hayatına sabahları güzel okunan bir Kur' an dinleyerek başlamak bizim için bir mazhariyet oluyordu.”*³⁸⁷

6. Aramalar

Burçak Yassıada'da yapılan bir takım aramalardan söz etmiş ve bu aramaların neden yapıldığına dair değerlendirmeler yapmıştır:

“Ada Komutanı veya diğer görevli subayları herhangi şüphe veya ihbar üzerine koşullara zaman zaman yaptıkları baskınlarla bir yahut birkaç kişinin üstünü başını veya eşyalarını ararlardı. Hatıra yazmak, bıçak, jilet, makas vb gibi kesici bir şey bulundurmamak veya aspirin, uyku hapi gibi herhangi bir ilacı biriktirmek yasaktı. Yarbay'ın asıl önemli ve büyük bir dikkatle izlediği konu, bizim dışarı ile temas halinde bulunup bulunmadığımız meselesi idi.

Yassıada'da bu türlü münferit aramalardan başka iki defa toptan ve büyük arama yapılmıştır. Her ikisinin yapıldığı tarihlere bakarak bu aramalardaki maksadı bir dereceye kadar tahmin etmek kabildir. Bunlardan biri Yüksek Soruşturma Kurulu

³⁸⁷ R. S. Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 157–168

tarafından Anayasa Davası ile ilgili olarak hazırlanan kararnamenin bizlere tebliğinden iki hafta kadar önce olmuştur. Diğer büyük arama ise Adalet Divanı'nın kararının ilanından bir gün öncesine rastlamaktadır. Her iki aramada da aynı amacın izlenmiş olduğu aşikârdı: Moral bozucu olayların vukuunu öğrenerek umutsuzluk duygusuna kapılanların intihar teşebbüslerini önlemektir.”³⁸⁸

7. Zindanlar

Yassıadada zindan, Burçak'ta korku ve nefret duyguları uyandıran ve oraya gireni ölüme yaklaştırdığına inandığı bir yerdi. Burçak'a göre zindan, Yarbay'ın elinde, sövüp sayma, hakaret ve tehdit etme, karanlık odaya koyma, dayak atma gibi çeşitli işkence usullerinin, şen korkuncuydu. Burçak Yassıada zindanını şu şekilde tarif etmiştir: *Zindan dar, uzun ve gittikçe yükselen bir koridorun sağında ve solunda, 6'şar hücreden oluşan bir yerdi. Hücreler kalın demir kollarla dış taraftan açılıp kapatılan gene kalın ağaçtan kapıdan oluşmaktadır. Kapının üst tarafında, içeridekini ara sıra kontrol ve içeridekine yiyecek uzatmaya yarayan ancak dışardan açılan küçük bir pencere bulunmaktadır. Kapının gene üst tarafında, düğmesi dışarıda bulunan küçük demir bir kafes içinde bir elektrik ampulü bulunmaktadır. Nöbetçi kontrole geldiği zaman pencereyi açıp düğmeyi çevirerek içeriye bakar ve giderken lambayı tekrar söndürürmüş. Zindanın boyu üç metre, eni bir buçuk metre karadır. Yüksekliği ise, zindana atılan kimsenin serbestçe ayakta durmasına elverişli olmayacak durumdadır.”³⁸⁹*

8. Duruşmalar

Burçak, Yassıada duruşma günleri için yapılan hazırlıklara, duruşmaya katılanlara, duruşma salonunda oturma düzenine dair izlenimlerine de yer vermiştir: *“Duruşma gününden önce koğuşlarda özel bir hazırlık yapılır, elbiseler ütülenir, ayakkabılar boyanır ve kravatsız duruşmalara çıkılmasına Komutanlık tarafından izin*

³⁸⁸ R. S. Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s.169–181

³⁸⁹ R. S. Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 228–233

verilmezdi. Duruşmalara gidiş 6 koğuş şeklinde değil; illerin alfabetik sıralamasına göre milletvekilleri bir düzen şeklinde giderdi. İl milletvekilleri ikişer kişilik gruplar halinde kol sırasına göre dizilir, milletvekillerinin önünde Tahkikat Komisyonu üyeleri, onların önünde Meclis Başkanlık Divanı üyeleri, Divan'ın önünde Bakanlar Kurulu üyeleri giderdi. Bu kafile 16 kafileden ibaret olup her kafilenin bir başkanı olur ve tekmil verirdi görevli subaylara... Birinci koğuştan Başbakan ve Cumhurbaşkanı gelmesi ile kafile tamamlanıp en önde Celal Bayar olmak kaydıyla mahkeme salonuna doğru yürüyüş başlardı.

Mahkeme salonunda sanıklara göre sol tarafta yer alan 537 kişilik amfi, A,B,C bloklarına ayrılmış ve dinleyicilere tahsis edilmiştir. Mahkeme salonunun arka tarafında 192 amfi yargılanan milletvekillerinin ailelerine ayrılmıştır. Salonun ön kısmında seyyar parmaklıklar konulmuştur. Parmaklıkların ortasında sanıkların konuşmaları için bir mikrofon vardır. Sanıkların önünde sağ ve sol taraflar baştanbaşa avukatlara ayrılmıştır. Konuşmalar sırasında alçak uçuş yapan jet sesleri yüzünden bazen hiçbir şey anlaşılmaz ve duyulmaz olurdu. Duruşmalar esnasında konuşmak yasak fakat not tutulması serbestti. Duruşmalar savcının ithamları ile başlar sonra kendi savunmalarımız sonra avukat savunmaları şeklinde devam eder".³⁹⁰

F. PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN CEZAEVİNDEN ÇIKIŞI VE GAZETECİLİK YILLARI

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinin ardından Yassıda yargılamaları neticesinde; Anayasayı İhlal Davası ile 4 yıl 2 ay ağır hapis cezasını Kayseri Cezaevi'nde çekerken; İsmet İnönü Hükümetince çıkarılan bir Af Kanunu'yla³⁹¹ 1962

³⁹⁰ R. S. Burçak, *Yassıda ve Öncesi*, s. 255–271

³⁹¹ İsmet İnönü tarafından kurulan koalisyon hükümeti (C.H.P.-YTP-CKMP) bir protokol imzalamıştı. Bu protokole göre: bir siyasi af ilan edilecekti ve bu afta 4-5-6 seneye mahkûm olanların cezalarında 4 yıllık gibi bir indirimle gidilecekti. Bu protokol neticesinde Ekim 1962'de Af Kanunu çıkarılmıştır. (T.B.M.M Kavanin Mecmuası, Dönem XXII, 3, s.217; Protokol için Bkz *Cumhuriyet Gazetesi* 25.06.1962: R. S. Burçak, *Türkiye'de Milli İradenin Zaferi*, s.145–146.)

sonbaharında tahliye edilmiştir.³⁹² Fakat bu Af Kanunu, sadece hapisten çıkmaya yönelik olması nedeniyle özlük hakları iade edilmemiştir. Af Kanunu'yla özlük hakları iade edilmediği için; ne üniversitedeki öğretim üyeliğine geri dönebilmiş ne de herhangi bir resmi kurumda çalışabilmiştir. Bu nedenle hayatını idame ettirebilmek ve çok sevdiği yazı hayatından uzak kalmamak³⁹³ için D.P.-A.P. yanlısı yayın yapan Zafer Gazetesi'nde baş makale yazıları yazmıştır.³⁹⁴ Zafer Gazetesi'nde günlük siyasi meseleler hakkında yazılar yazmıştır. Bu yazılar genelde ilk dönemler Kıbrıs Meselesi üzerine olmuş, kimi zaman da mecliste vukuu bulan görüşmeler hakkında yazılar yazmıştır. Kıbrıs Meselesi esnasında hükümeti zaman zaman tenkit edici, zaman zamanda takdir edici yazılar kaleme almıştır.³⁹⁵

Gazeteye haftada 3 gün, bazen de 4 güne çıkan yazı yazmıştır. 1962–1966 yılları arasında aynı gazetede yazılarına devam etmiş, çevresinden olumlu eleştiriler almıştır. Öyle ki C.H.P.'liler tarafından bile yazıları takdir toplamıştır.³⁹⁶ Bu olumlu eleştirilerde Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'a gerek siyasi tarihçi kimliğinden dolayı gerek eski bir bakan ve milletvekili olmasından dolayı bu takdirler sürekli olarak devam etmiştir.³⁹⁷

³⁹² A. Birinci, "*Türkiye'de Siyasi Tarihin İlk Asistanı Rıfki Salim Burçak*", s.70

³⁹³ Rıfki Salim Burçak, Milli Eğitim Bakanı olmadan öne yine aynı gazetede yazı yazarken; Fuad Köprülü ile konuşurken aynı konuya değinmiş ve Köprülü de "*keşke bende yazı yazabilsem*" demiş ve Rıfki Salim Burçak'a imrendiğini belirtmiştir. Burçak ise; memleket meseleleri hakkında yazı yazmaktan çok büyük zevk almıştır. R. S. Burçak, **On Yılın Anıları**, s.148

³⁹⁴ **T.C Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi. Sicil No: 13-956-62**; Birinci, "*Türkiye'de Siyasi Tarihin İlk Asistanı Rıfki Salim Burçak*", s.70

³⁹⁵ Rıfki Salim Burçak, "*Kıbrıs İşinde Meclis Araştırması*", **Zafer Gazetesi**, 24.12.1965; adlı makalesinde artan gösteriler neticesinde iktidar partisinin de muhalefet partileriyle işbirliği içinde olması gerektiğini vurgulamıştır.

³⁹⁶ Dilşat Burçak ile 28.10.2009 tarihinde tarafımızca yapılan röportajdan alıntıdır.

³⁹⁷ Dilşat Burçak ile 28.10.2009 tarihinde tarafımızca yapılan röportajdan alıntıdır

G. PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK'IN AKADEMİK HAYATINA GERİ DÖNMESİ

Rıfki Salim Burçak, 1966 yılının Ağustos ayında Adalet Partisi tarafından çıkarılan bir Af Kanunu'yla özlük haklarını tekrar geri almıştır.³⁹⁸ Amme hakları iade edilen Rıfki Salim Burçak; Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndeki öğretim üyeliğine tekrar dönmüştür.³⁹⁹

Akademik hayata geri dönen Rıfki Salim Burçak; 30 Eylül 1966–20 Ağustos 1970 yılları arasında; Gazi Eğitim Enstitüsü'nde Devrim Tarihi; Başkent İktisadi ve Ticari İlimler Özel Yüksek Okulu'nda müdürlük ve Devrim Tarihi dersleri; Başkent Gazetecilik Özel Yüksek Okulu'nda Siyasi Tarih dersleri vermiştir.

20 Ağustos 1970–28 Kasım 1975 yılları arasında; Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nde; Adana Mimarlık ve Mühendislik Yüksek Okulu'nda; Sosyal Hizmetler Akademisi'nde; Gevher Nesibe Sağlık Eğitim Enstitüsü'nde; Zafer Mühendislik ve Mimarlık Yüksek Okulu'nda; Yükseliş Mühendislik ve Mimarlık Yüksek Okulu'nda ve Ankara Mali Bilimler Yüksek Okulu'nda Devrim Tarihi dersleri vermiştir.⁴⁰⁰

28 Kasım 1975–1 Temmuz 1983 yılları arasında ise Ankara İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi'nde; Gazi Üniversitesi İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi'nde Siyasi Tarih dersleri okutmuştur.⁴⁰¹ 1966'daki Af Kanunu'ndan sonra yukarıda isimleri zikredilen üniversite, enstitü ve yüksekokullarda görev yapan Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak, 1 Temmuz 1983'de son görev yeri olan Gazi Üniversitesi'nden emekli olmuştur.⁴⁰²

Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak, emekli olduktan sonra da akademik hayatına 16 Nisan 1984 ile 31 Aralık 1987 yılları arasında Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) üyeliği

³⁹⁸ 03 Ağustos 1966 tarihinde Meclis'ten geçen af kanunuyla Yassıada'da yargılanıp mahkûm edilenlerin özlük hakları geri iade edilmiştir. **T.B.M.M Kavanin Mecmuası, Dönem XIII, 2**, s.192; *“Meclis Dün Gece Affı Kabul Etti”*, *Milliyet Gazetesi*, 04.08.1966.

³⁹⁹ T.C Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi. Sicil No: 13-956-62: Birinci, *“Türkiye’de Siyasi Tarihin İlk Asistanı Rıfki Salim Burçak”*, s.70.

⁴⁰⁰ T.C Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi. Sicil No: 13-956-62

⁴⁰¹ T.C Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi. Sicil No: 13-956-62

⁴⁰² T.C Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi. Sicil No: 13-956-62.

yaparak devam etmiştir.⁴⁰³ Görevde bulunduğu 4 yıl boyunca YÖK'ün karar ve uygulamalarında bulunarak görevini ifşa etmiştir.

Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak, 14 Kasım 1989'da başladığı YÖK kontenjanından Türk Tarih Kurumu'nun asli üyeliğini 22 Ocak 1996'da sağlık problemleri nedeniyle bırakmıştır.

H. DEMOKRATLAR KULÜBÜ VE PROF. DR. RIFKI SALİM BURÇAK

Rıfki Salim Burçak, Yüksek Öğretim Kurulu üyeliği, Türk Tarih Kurumu asli üyeliği gibi resmi görevlerin yanında demokrasinin vazgeçilmezlerinden olan sivil toplum örgütlerinde de önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Bunların başında Demokratlar Kulübü'ndeki faaliyetleri gelmektedir. 1989 yılında faaliyete geçen Demokratlar Kulübü Tüzüğü'nün 1. Maddesi'nde kuruluş amacı şöyle izah edilmektedir: *“Ülke menfaatlerine ve Türk Vatandaşının haysiyetine en uygun idare tarzı olan milli iradeye dayalı çok partili, hür demokratik rejimin istikrar içerisinde gelişmesini; memleket kalkınmasına olduğu kadar, milletçe birlik ve beraberlik içinde yaşamamızın ve Türkiye'nin medeni âlemdeki itibarını ve şerefli mevkiininin muhafaza edilebilmesininin baş şartı olarak görünen ve bu istikrarın sağlanmasına katkıda bulunmayı kendisi için kutsal bir görev sayan “Demokratlar Kulübü” kurulmuştur.”*⁴⁰⁴ Demokratlar Kulübü'nün kurucusu ve bir numaralı üyesi Prof. Dr. Rıfki Salim Burçaktır.⁴⁰⁵ Rıfki Salim Burçak bu görevini 28 Ağustos 1998'deki ölümüne kadar sürdürmüştür.

Kulüp, D.P. Gaziantep eski milletvekili İhsan Dai'nin yazıhanesinde ilk faaliyetlerine başlamıştır. İlk esnada bütün masrafları İhsan Dai tarafından karşılanmıştır. Burada bir müddet çalıştıktan sonra, Köprülü Apartmanı'na taşınmış ve

⁴⁰³ **Resmi Gazete**, S. 18375, 17 Nisan 1984, Yükseköğretim Kurulu Üyeliğinden Prof. Haldun Gürmen'in yerine ve onun görev süresini tamamlamak üzere, 2547 Yükseköğretim Kanununda değişik 6/b. (5) maddesi uyarınca, Üniversiteler Arası kurulca seçilen Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Yükseköğretim Kuruluna Atanması uygun görülmüştür; A. Birinci, *“Türkiye’de Siyasi Tarihin İlk Asistanı Rıfki Salim Burçak”*, s.71.

⁴⁰⁴ **Demokratlar Kulübü Tüzüğü**, Ankara, 1989, s.1.

⁴⁰⁵ **Demokratlar Kulübü Üye Kayıt Defteri**, s. 1.

uzunca bir süre burada faaliyetlerine devam etmiştir. En büyük gelir kaynağı kendi yayınladığı kitap ve broşürlerin yanı sıra üyelerin bağışlarıdır.⁴⁰⁶ Demokratlar Kulübü'nün yaşatılması için büyük özverilerde bulunan Rıfki Salim Burçak, çeşitli tarihlerde bağışlarda bulunarak hem başkanı olduğu kulübün yaşatılmasına katkıda bulunmuş hem de diğer üyelere örnek olmuştur.

Demokratlar Kulübü genellikle D.P., A.P. ve Doğru Yol Partisi mensuplarından oluşmaktadır. Halen faal durumda olan kulüp; 250 üzerindeki üyesiyle önemli sivil toplum örgütlerinden biridir.

I. PROF. DR. RIFKI SALİM RIFKI SALİM BURÇAK'IN VEFATI

Sağlık sorunları nedeniyle Türk Tarih Kurumu üyeliğinden 1996'da ayrılmıştır. Bağırsak (Kolon) kanseri olan Prof. Dr Rıfki Salim Burçak, Ankara'da MESA ve Bayındır hastanelerinde tedavi görmüştür. Doktorları durumunun kendinden gizlenilmesini istemişlerdir. Ailesi doktorların tavsiyesi neticesinde Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'a durumu bildirmemişlerdir. Lakin ölümüne yaklaşık 3 ay kalarak durumu kendisine bildirmişlerdir.⁴⁰⁷

Rıfki Salim Burçak, 30 Ağustos 1998'de Ankara'daki evinde vefat ettiğinde 85 yaşında idi.⁴⁰⁸ 1 Eylül 1998'de Kocatepe Camii'nde öğle namazına müteakip kılınan cenaze namazının ardından, Cebeci Mezarlığı'nda defnedilmiştir.

⁴⁰⁶ 30 Ekim 2009 tarihinde Anadolu Kulübünde, halen Demokratlar Kulübü Genel Sekreteri görevini yürüten Ali Abalı ile yapılan röportajdan alıntıdır.

⁴⁰⁷ Rıfki Salim Burçak'ın oğlu Yalçın Burçak ile 09.05.2010 tarihinde yapılan röportajdan alıntıdır.

⁴⁰⁸ T.C Nüfus Kayıt Örneği, T.C Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi. Sicil No: 13-956-62.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PROF.DR: RIFKI SALİM BURÇAK'IN ESERLERİ

A. KİTAPLARI

- **Türk-İngiliz-Rus Münasebetleri (1791–1941)**, İstanbul, 1946.

Türkiye'nin Siyasi Tarih kürsüsünün ilk doktora tezidir. Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin belirli bir döneminde ki denge politikasının ayrıntıları ile anlatıldığı, bunu yanında gerek İngiliz gerekse Ruslar ile olan siyasi askeri kültürel mücadelelerin yer aldığı bir eserdir. .

- **İnönü ve Demokrasi**, Ankara 1950.

Rıfki Salim Burçak'ın 1950 seçimlerine girerken İnönü dönemi Türkiye'sini yanlıları doğruları ile anlatıldığı dönemi kısaca özetleyen bir eserdir.

- **Türk Devrim Tarihi**, Adana 1972.

Siyasi Tarih ders kitabı niteliğinde olan eserinde Türk Devrimlerini geçmişten alarak bu güne taşınması ve devrimlerde sebep sonuç ilişkilerine yer vermesi bakımından ders kitabı olması yanında bir kaynak eser niteliği de taşımaktadır.

- **Yassıda ve Öncesi**, Ankara 1976.

Anı niteliğinde olan eser Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Yassıda izlenimlerinin yer aldığı ve Adadaki yaşantıyı detaylı olarak verdiği bir eserdir. Bu bakımdan birinci el kaynak niteliği taşımaktadır.

- **Siyasi Tarih Ders Notları**, Eskişehir 1976.

Çeşitli üniversitelerde ders verirken anlattıklarını yazarak kitap haline getirmiş olan Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak bu eserinde Türk Siyasi Tarihini özellikle de Osmanlı Devleti'nin son dönemi ve Türkiye Cumhuriyetinin ilk dönemlerinde ki siyasi olayları analiz etmiştir.

- **Türkiye’de Demokrasiye Geçiş 1945–1950**, Ankara 1979.

Tek partili hayattan çok partili hayata geçişi ele aldığı bu eserinde Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak; Demokrat Parti’nin kuruluşundan 1950 seçimlerine kadar olan dönemdeki siyasi mücadelelere yer vermiştir.

- **Moskova Görüşmeleri ve Dış Politikamız Üzerindeki Tesirleri**, Ankara 1983.

II Dünya savaşından sonra meydana gelen hadiseleri ve bunun yanında Kore Savaşı’nın ardından meydana gelen gelişmeleri anlattıktan sonra Türk heyetinin Moskova’da Ruslar ile yapmış oldukları görüşmeleri ve bunun tesirlerinin anlatıldığı bir kitaptır.

- **Türkiye’de Askeri Müdahalelerin Düşündürdükleri**, Ankara 1988.

Özellikle 1960 Askeri müdahalesi 1971 Muhtırası ve 1980 Askeri Müdahalelerinin Türk Demokrasisi üzerine etkilerini anlatmaktadır.

- **27 Mayıs Üzerine Görüşler**, Ankara 1991.

1960 darbesi üzerine bir Demokrat Parti yöneticisi olan Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak’ın değerlendirmelerinin yer aldığı bir eserdir.

- **Türkiye’de Milli İradenin Zaferi**, Ankara 1994.

1960 Askeri Müdahalesini ardından gelişen olaylar ve Adalet Partisi dönemini anlatan eserde Prof. Dr. Rıfki salim Burçak; Türkiye’de askeri Müdahale ardından demokrasiye geçişi yeniden anlatmaktadır.

- **İdamların İçyüzü**, Ankara 1997.

Adnan Menderes, Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan’ın idamları üzerlerine Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak’ın izlenimlerinin ve görüşlerinin yer aldığı bir eserdir.

- **D.P.nin Politika Hayatına Yeniden Girişi.** Ankara, 1997.

D.P.nin kapandıktan sonra 1990’larda tekrar politikaya dönmesi üzerine eski bir D.P’li olan Prof Dr. Rıfki Salim Burçak’ın değerlendirmelerinin yer aldığı bir eserdir.

- **On Yılım Anıları 1950-1960.** Ankara, 1998.

1950–1960 yılları arasında yaşanan siyasi olaylar anlatılmıştır. Siyasetin içinde olan ve önemli aktörelere başında gelen Prof. Dr Rıfki Salim Burçak’ın bakış açısı kitapta yer almıştır. Bunun yanında kitaptaki tarafsızlık ve olayları birebir yaşamış tanığın kaleminden çıkması hasebiyle kaynak eser niteliğinde bir çalışmadır.

B. GAZETE VE BİLİMSEL MAKALELERİ

1. Bilimsel Makalelerinin Yayımlandığı Dergiler

- 1939–1946 tarihleri arasında Mülkiye Mektebi Mecmuası,
- 1945–1949 tarihleri arasında Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi,
- 1947 yılında Hareket Dergisi,
- 1983 Adana İktisadi ve Ticari İlimler Dergisi,
- 1983 Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,
- 1983 Bollu Yüksek Okullar Dergisi,
- 1983 Dış Politika Dergisi,
- 1988 Türk Kültürü,
- 1992 Ata Dergisi,
- Gazetelerde Yayımlanan Makaleleri
 - a. 1948–1949 yılları arasında Ulus Gazetesi’nde tamamı dış politika üzerine 35 makale,
 - b. 1951 ve 1966 yılları arasında Zafer Gazetesi’nde “*Meseleler*” başlığı adı altında 459 makale yazmıştır. 1953–1954 tarihleri arasında Zafer Gazetesinde çeşitli konularda yazdığı ufuk açıcı makalelerinden bazıları şunlardır:
 - “*Yeni Gidiş*” 01.02.1953

- “Yanlış Görüşler”05,01,1953
- “Nisbî Temsil” 07.01.1953
- “Truman ’ın Mesajı ” 18.01.1953
- “1952 Geçmiştir” 22,01,1953
- “Eisenhower ’in Nutku” 25.01.1953
- “Şeker Sanayi” 29.01.1953
- “Üçlü Pakt” 15.02.1593
- “Kongreler” 16.02.1953
- “Üç Yılın Bilânçosu” 22.02.1953
- “Mşl Stalin” 07.03.1953
- “Türk Fransız Münasebetleri” 11.03.1953
- “Türkiye ve Dünya Barışı” 17.03.1953
- “Üçlü Andlaşma Tasvib Edilirken” 26.03.1953
- “Demokrasimiz Tehlikede midir”? 04.04.1953

vb. makaleler yayınlamıştır.

1963–1966 yılları arasında Zafer Gazetesi’nde “Baş Makale” altında yazdığı makalelerden bazıları şunlardır:

- “Dava Hepimizindir” 30.12.1963
- “Türk-Yunan Münasebetleri” 20.09.1964
- “Zirve Konferansı ve Kıbrıs” 08.10.1964
- “Makarios ’un Sözleri” 12.10.1964
- “Kruşçef’ten Sonra” 18.10.1964
- “Moskova Görüşmeleri” 31.10.1964
- “Moskova Görüşmeleri ve Kıbrıs” 02.11.1964
- “Büyük Gazi” 26.03.1965
- “Sayın Burgiba ’nın Meclis Nutku” 28.03.1965
- “Plaza Raporu” 04.04.1965
- “Ermeni Nümayişleri” 12.04.1965
- “Kıbrıs İşinde Önemli Yön” 25.04.1965
- “Kıbrıs İşinde Kararlı Safha” 29.04.1965

- “Türkiye-Rusya Yakınlaşması” 21.05.1965
- “Kıbrıs ve Rusya” 27.05.1965
- “İrfan Solmaz’ın Sözleri: Gerçeğe Uymayan İddialar” 05.07.1965
- “Seçim Kanununda Değişiklik” 19.11.1965
- “Kıbrıs Kararı” 22.11.1965
- “Kıbrıs Meselesi ve C.H.P.” 23.11.1965
- “Sosyal D.P.” 14.12.1965
- “Türk-Yunan Mücadelesi” 16.12.1965
- “Kıbrıs İşinde Meclis Araştırması” 24.12.1965

vb. makaleler yayınlamıştır

- c. 1963 yılında Son Havadis Gazetesi’nde 10 makale,
- d. 1966 yılında Haber Gazetesi’nde 136 makale,
- e. Haziran 1971 tarihinde Milliyet Gazetesinde 4 makale,
- f. 21 Aralık 1995 tarihinde Türkiye Gazetesi’nde “Nazım Hikmet” hakkında 1 makale
- g. 1995 yılında Tercüman Gazetesi’nde 1 makale,
- h. Doğu Postası Gazetesi’nde (Erzurum) 9 makale yazmıştır. Bazıları şunlardır:
 “Batı Demokrasiler ve Türkiye” 03.04.1950
 “Şiddet Politikası” 09.04.1950
 “Refah mı Hürriyet mi?” 15.04.1950
- i. Palandöken Gazetesi’nde (Erzurum) 1 makale, yayınlamıştır.⁴⁰⁹

2: Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak’ın Bilimsel Makaleleri Üzerine İnceleme

Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak’ın yayınlanmış bilimsel makalelerine baktığımızda ilk dikkati çeken unsur; hemen bütün makalelerinin bilimsel değerleri ispatlanmış dergilerde yayınlanmasıdır.

Makaleleri özellikle 1939 ile 1947 yılları arasında Türk-Sovyet ilişkileri, Türk-İtalyan ilişkileri, Türkiye’nin Avrupalı devletlerle olan siyasi ilişkileri üzerinde

⁴⁰⁹

Birinci, “Türkiye’de Siyasi Tarihin İlk Asistanı Rıfki Salim Burçak”, s. 71-73.

durduğunu görmekteyiz. Bu makalelerinde Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak; bir akademisyen gözü ile olaylara baktığını görmekteyiz. Mülkiye Mektebi Mecmuası, Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Hareket Dergisi gibi dergilere yazdığı yazılarda sade ve bilimsel bir dil kullandığını görmekteyiz. Siyaset üzerine bu dönemde makalesi bulunmayan Prof. Dr Rıfki Salim Burçak'ın genel itibariyle Türkiye ile Avrupalı devletlerin ilişkileri ve politikaları üzerine yazılar yazdığı görülmektedir.

Tespit edilen belge ve bilgiler ışığı altında Prof. Dr Rıfki Salim Burçak'ın 1947 ile 1983 yılları arasında bilimsel dergilerde makaleleri olmadığını görmekteyiz. Bu dönemde gazete makalelerine ve kitap yazma üzerinde durduğunu görmekteyiz. Kitaplarında konu olarak genel itibariyle Demokrat Parti döneminde yaşanan hadiseler, Yassıda'da görüp yaşadıkları, Askeri Müdahalenin ardından tekrar demokrasinin inşası üzerine, yaşadıklarını ve tecrübelerini ve dönemin siyasi tarihi üzerinde durduğunu görmekteyiz

1950 ile 1965 yılları arası Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın gazete makaleleri ile yazarlık hayatına devam ettiği dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gazetecilik devresini ikiye ayırabilmek mümkündür;

1: 1950–1954 yıllarını kapsayan ilk döneminde dünya demokrasileri ve Türkiye’de gelişen demokratik hareketler üzerine yazılar yazdığını görmekteyiz. Özellikle Zafer Gazetesinde bu yazıların ağırlıklı olduğu görülmektedir. “*Yanlış Görüşler*” 05.01.1953, “*Nisbi Temsil*”07.01,1953, “*Demokrasimiz Tehlikede midir?*” 04.04.1953... gibi makaleleri bu demokrasi vurgusuna öncülük etmiştir.

Demokrat Parti Hükümetlerinde Bakanlıkları ve Demokrat Parti Genel İdare Kurulu üyeliği esnasında gazete makalelerine bir süre aran veren Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak; Yassıda yargılamaları sonucu aldığı cezanın af kanunuyla affedilmesinden sonra gazetelerdeki yazılarına geri dönmüştür. Ağırlıklı olarak 1963 ile 1965 yılları arasında olmak üzere gazete yazırlığını ölümüne kadar devam ettirmiştir.

2: 1963–1995 bu zaman zarfında ağırlıklı olarak 1963–1965 yılları arasında yazılar yazan Prof. Dr Rıfki Salim Burçak gazetecilik yaşantısını ölümüne kadar bırakmamıştır. Bu dönemde zaman zaman çeşitli ülkelerin liderleri hakkında da yazılar yazmıştır. “*Mışl Stalin*” 07.03.1953, “*Eisenhower’in Nutku*” 25.01.1953, “*Kruşçevten*

Sonra” 18.10.1964... gibi makalelerinde bu liderler hakkında görüşlerini belirtmiş ve ufuk açıcı yazılar yazmıştır.

1963–1965 yılları arasında dönemin siyasi olayları içerisinde Türkiye için en önemli olan hadise Kıbrıs Sorunu idi. Bu soruna bir tarihçi gözü ile yaklaşan Türk Siyasi Tarihi'nin ilk Tezli Profesörü olan Prof Dr Rıfki Salim Burçak; “*Türkiye ve Dünya Barışı*” 17.03.1953, “*Türk Yunan Münasebetleri*” 20.09.1964, “*Zirve Konferansı ve Kıbrıs*”08.10,1964 “*Moskova Görüşmeleri ve Kıbrıs*” 31.10.1964, “*Kıbrıs İşinde Önemli Yön*” 25.04.1965, “*Kıbrıs İşinde Kararlı Safha*”29.10,1965, ... gibi yazılarında; olayları sadece günlük politika çerçevesinde bakmamış, olaylara geçmişin süzgecinden geçirerek daha sağlıklı bir yol takip edilmesi hususunda yazılar yazmıştır. Ayrıca, yapılan işler, anlaşmalar, görüşmeler gibi siyasi olaylar neticesinde olabilecek durumlara dikkat çekerek daha sağlıklı yorumlara öncülük etmiştir. Ermeni politikaları üzerine yazılar yazan ve hatta bu günü dünden gören Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak; “*Ermeni Nümayişleri*” 12.04.1965 isimli makalesinde bu konuyu ele alarak gelecek tehlikeyi görerek uyarılarda bulunmuştur.

Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak bu dönemde birçok gazetede (Son Havadis, Haber Gazetesi, Milliyet Gazetesi, Türkiye Gazetesi, Tercüman Gazetesi) yazılarına devam etmiştir. Bu yazılarında Siyasi Tarih profesörü olması yanında eski bir siyasetçi gözü ile yaklaşımları, değerlendirmeleri oldukça yapıcı bir noktadadır. Lakin bazı makalelerinde özellikle demokrasi vurgusu vurduğu yaptığı makalelerinde Cumhuriyet Halk Partisi hakkında olumsuz görüşler sergilemiştir. Bu olumsuz görüşleri bir eleştiri sınırlarını taşmamıştır. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak aktif siyasette olduğu dönemde bile gerek İsmet İnönü gerekse Cumhuriyet Halk Partisi hakkında belirli eleştiri sınırları dışına çıkmamış hatta bundan dolayı Başbakan Adnan Menderes ile tartışmaları olmuştur.

Yerel basın noktasında sadece Erzurum basına birkaç yazı yazmıştır. Bunlardan “*Batı Demokrasiler ve Türkiye*” 03.04.1950, “*Şiddet Politikası*” 09.04.1950, “*Refah mı Hürriyet mi?*” 15.04.1950 seçim kampanyasının sırasında Doğu Postası gazetesinde yayımlanan demokrasi vurgulu makaleleridir.

Bilimsel içerikli makalelerine 1983 yılında tekrar başlayan Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak; Prof Dr Ahmet Şükrü Esmer'e Armağan kitabında “*Türk-Yunan İlişkileri*”,

Türkiye'nin Sorunları Sempozyumu'nda "*Türk-Sovyet İlişkileri*" gibi birçok bilimsel makaleyi yayımlarken bilim dünyasına verdiği katkıyı görmekteyiz.

Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak hakkında Okay Aslanapa'nın Türk Kültürü Dergisinde ve Ali Birinci'nin Prof. Dr. Fahir Armaoğlu'na Armağan kitaplarında ki tanıtıcı makaleleri yer almaktadır.

Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın makale, kitap ve gazete yazıları incelendiğinde; oldukça sade bir dil kullanıldığını görmekteyiz. Bu kullanım esnasında eleştiri yaptığı zaman sınırları asla aşmadığı görülmektedir. Yazılarının en önemli özelliği akıcı bir dil ve Türkçe dil bilgisi ve yazım kurallarına olan bağlılığıdır.

SONUÇ

Çalışmamızda Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın siyasi biyografisi başta olmak üzere hayatını incelemiş bulunmaktayız. Bu çalışma siyasi bir biyografi olması yanı sıra, yakın tarihin kimi olaylarına da ışık tutmaktadır. Rıfki Salim Burçak'ın hayat hikâyesinin önemli noktaları ile 1950–1960 yılları arasındaki kimi siyasi olaylarını ortaya koymaya çalıştık.

Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak, Mülkiye Mektebinde aldığı eğitimden sonra Siyasi Tarih kürsüsünde Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk asistanı olmuş ve ilk tezli doçenti olarak da tarihteki yerini almıştır. Eğitim noktasında en üst makama kadar yükselen ve bu görevi başarıyla sürdürürken; kendisine gelen D.P. Erzurum milletvekilliliği teklifi ile hayatı bir anda bambaşka noktaya gitmeye başlamıştır.

Rıfki Salim Burçak, eksiksiz bir demokratik sistem için hayatı boyunca çalışmıştır. İçinde özlemini duyduğu tam demokratik bir Türkiye için önüne bulunmaz bir fırsat çıkınca bunu değerlendirmeye karar vererek D.P.'nin teklifini kabul ederek; yapılan seçimler neticesinde Erzurum Milletvekili seçilmiştir.

Rıfki Salim Burçak'ın yıldızı Kore Savaşı'na katılacak birliklerin Meclis müzakerelerinde ki konuşması ile parlamaya başlamıştır. Daha milletvekilliliğinin ilk döneminde kendisine milletvekillerini hayran bırakan konuşmaları, D.P. siyasetine yön verecek duruma gelmiştir. Öyle ki Celal Bayar bu durumu görmüş ve bizzat kendisiyle sohbetler etmiştir. İlk Bakan olmasında da Celal Bayar'ın referanslığı da unutulmamalıdır. NATO'ya giriş esnasında meclisin takdirini bir kez daha kazanan Rıfki Salim Burçak artık Ankara'da sözü dinlenilir bir milletvekili, bir aydın, bir demokrasi savunucusu olmuştur.

Milli Eğitim Bakanı olduktan sonra; adeta birikmiş sorunlarla karşılaşan Rıfki Salim Burçak, Köy Enstitülerinin kapatılması, İntibak Kanunu, Atatürk Üniversitesinin kurulması ve Üniversite mensuplarının siyasetten uzak tutma çalışmaları gibi demokratik bir sistemde olması gerekenleri büyük bir hızla ve dirayetle tamamlamıştır. Çok kısa kaldığı Milli Eğitim Bakanlığı döneminde zamanla ters orantılı büyük işler başarmıştır.

Milletvekili olduğu ilk yıldan itibaren seçim bölgesi ile ilgilenmesi dikkate şayandır. Adeta bir efsaneye dönüşen Tortum Şelalesi elektrik santral inşaatının başlatılmasında büyük roller üstlenmiş, Milli Eğitim Bakanlığı döneminde okullaşma oranının yükselmesi ve en önemlisi Atatürk Üniversitesinin Erzurum'a kurulmasında ki olağan üstü çabaları unutulamaz.

Rıfki Salim Burçak alışla gelmiş milletvekillerinden çok farklıydı. D.P. Genel Kurul Üyeliğini Bakanlığa değışerek makam ve mevki düşkününü olmadığını göstermiştir. Siyasi hayatı içerisinde; yeri geldiğinde demokrasi için Başbakan Adnan Menderes'le kavga eden, İnönü'ye olan tavırdan dolayı eleştirilerde bulunan, onunda halktan oy aldığı için saygıya değer olduğunu vurgulayan bir Rıfki Salim Burçak çıkmıştır karşımıza, 27 Mayıs darbesi öncesinde Genel Kururlu toplantısında Menderesle demokrasi için kavga eden, gerektiğinde istifasını bile sunmaya hazır olan bir siyaset adamıdır.

Yassıda Mahkemelerinde yargılanmış, aldığı cezalardan dolayı zor duruma düşmüş ama bir kere bile olsun ön gördüğü demokrasiden şaşmamıştır. Zaman zaman kitaplarıyla bu demokrasiye katkıda bulunmuş, hayatının son dönemlerinde ise kurduğu Demokratlar Kulübü ile ölümüne kadar demokrasiye hizmet etmeye devam etmiştir.

EKLER**1. Arşiv Belgeleri.**

Ek:1- Hizmet Belgesi

Ek 2: Emekli Sandığı'na Yazdığı Bir Yazı

Ek 3: Rıfki Salim Burçak'ın Osmanlıca El Yazısı

Ek 4: Milletvekili Döneminde Cevat Dursunoğlu Hakkında Sorulan Soruya Cevap
Telgrafı

Ek 5: Erzurum Milletvekili Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın T.B.M.M'ye Bir Dilekçesi

Ek 6: Başbakan Adnan Menderes'in Milli Eğitim Bakanı Prof.Dr.Rıfki Salim Burçak'a
Çektiği Bir Telgraf

Ek 7: Demokratlar Kulübü Üye Kayıt Defteri ve 1 Numaralı Üyesi Prof. Dr. Rıfki Salim
Burçak

2. Gazete Makaleleri

Ek 1: 7 Ocak 1953 Tarihli Zafer Gazetesi'nde Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Bir
Makalesi

Ek 2: 8 Aralık 1965 Tarihli Zafer Gazetesi'nde Prof. Dr.Rıfki Salim Burçak'ın Bir
Makalesi

Ek 3: Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Gümrük ve Tekel Bakanı Olarak Atandığının
Gazetelere Yansıması

Ek 4: Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Milli Eğitim Bakanlığına Atanmasının Gazetelere
Yansıması

2. Fotoğraflar

Ek 1: XI. Dönem Erzurum Milletvekili Mustafa Eyüpoğlu tarafından not edilen ön
seçim sonuçları ve Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın aldığı oy miktarı

Ek 2: Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Erzurum Milletvekili Mehmet Eyüpoğlu'na
gönderdiği tebrik kartı

Ek 3: D.P. Genel Kurul toplantısından bir kare

- Ek 4: Aynı toplantıdan bir başka görüntü
- Ek 5: Rıfkı Salim Burçak Milli Eğitim Bakanı iken bir açılış töreninde
- Ek 6: NATO'nun bir gezisinde Prof Dr. Rıfkı Salim Burçak
- Ek 7: NATO temsilcileri toplantısında topluca çekilmiş bir fotoğraf
- Ek 8: Bir NATO Toplantısında Prof. Dr. Rıfkı Salim Burçak
- Ek 9: D.P. Genel Kurulunda Prof D.r Rıfkı Salim Burçak'ın konuşması
- Ek 10: Prof. Dr. Rıfkı Salim Burçak Genel İdare Kurulu toplantısına giderken
- Ek 11: Prof. Dr. Rıfkı Salim Burçak Milli Eğitim Bakanırken çalışma ofisinde çekilmiş bir fotoğraf
- Ek 12: Erzurum gezisi esnasında çekilmiş bir fotoğraf
- Ek 13: Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezuniyeti
- Ek 14: Rıfkı Salim Burçak'ın askerliği esnasında çekilmiş bir fotoğrafı
- Ek 15: Rıfkı Salim Burçak'ın düğününden bir fotoğraf
- Ek 16: Rıfkı Salim Burçak ve Dilşat Rıfkı Salim Burçak'ın evlilik cüzdanları
- Ek 17: Prof. Dr. Rıfkı Salim Burçak eşi ile çekilmiş bir fotoğraf
- Ek 18: YÖK ve TTK Üyesi iken makamında çekilmiş bir fotoğrafı
- Ek 19: Emekliliği döneminde Prof Dr. Rıfkı Salim Burçak
- Ek 20: Prof. Dr. Rıfkı Salim Burçak 'ın eşi ve çocukları
- Ek 21: Rıfkı Salim Burçak Anadolu Kız Teknik Lisesi

ARŞİV BELGELERİ

HİZMET BELGESİ

T.C. Standart Form No. 1-01-001
T.C. Emekli Sandığı Tezlik No. 1

DİKKAT : Aşağıdaki hususlara dikkat edilmediği takdirde, belge üzerinde işlem yapılmayacak ve sorumluluk diğerlerine Korumaya ait olacaktır (Arzadaki açıklama; okunmuş).
— Yeni makinesi ile doldurulacak.
— Kesinti ve silinti olmayacak.
— Okunaklı olarak mühürlenerek ve tasdik olunacaktır.

12/08/2010

1. Kurum Gazi Üniversitesi		2. Emekli Sicil No. 13-956-62		3. Kurum Sicil No. 1AP-122		4. Sigorta Sicil No. 4824291	
5. Adı, Soyadı Rıfki Salim Burçak		6. En son görev unvanı Profesör		7. Doğum yeri ve tarihi Erzurum-1913(1329)			
8. Öğrenim Durumu (ilk girişte) Yüksek		9. Görevde öğrenim değişikliği ve tarihi -		10. En son aylık ödeme tarihi 1.6.1983			
11. Bağlanmış İse Kanun No. ve stresi Kasus No. yıl ay gün		12. Kes. İstediği veya toptan ödeme tarihi		13. Önceden aylık bağlanmış İse, tarihi			
		14. Hizmet İhya edilmişse, tarihi		15. Toplam sayfa sayısı 1			

Görevler	Emeklilik Kanununa Göre		Yevmiye	Emeklilik Kanununa Göre			Görevde İken Başladığı Tarih	Görevindeki Değişiklik	
	Maas	Ücret		Öz.	Kada.	Tutarı		Tarih	Nedeni
Başvek.Ev.Lev.Md. Memur vekaleti	25						31.7.1937	20.8.1937	Ayrıldı
Erz.Maiyet Mem.Nam.	25						31.8.1937	26.11.1937	ask.gitti
Yd.Sb.Ok.Giriş							1.11.1937	30.4.1938	Terfi
Topçu Yd.Sb.As.Tgn.							1.5.1938	31.10.1938	Terhis
S.B.F.Asistan	35						31.12.1938	8.6.1942	Terfi
S.B.F.Doçent	40						9.6.1942	30.7.1944	Terfi
S.B.F.Doçent	50						30.7.1944	31.5.1947	Prf.Terfi
S.B.F.Profesör	50						31.5.1947	30.7.1947	Terfi
S.B.F.Profesör	60						30.7.1947	30.4.1950	İstifa
Erzurum Milletvekili							22.5.1950	27.5.1960	mill. etvekilliğine sona ermesi
Sigortalı Hizmet							1.9.1963	30.2.1965	
Gazi Eğt.Ens.Ügr.	1500						30.9.1966	31.10.1967	Maasız izni
" " " "	2000						18.6.1970	20.8.1970	Nakil
" " " "	2000						20.8.1970	31.7.1971	Terfi
Adana İ.T.İ.A.Prof.	2000						31.7.1971	8.7.1973	İntibak
" " " "	2000+100						8.7.1973	28.11.1975	Nakil
" " " "				1	4		28.11.1975	10.6.1983	
" " " "				1	4	900			EMEKLİLİĞİNİ İSTEMİŞTİR.

26. Amir, adı, soyadı, unvanı, tarih, imza
Ali Gazi

27. Doldurana adı, soyadı, tarih, paraf
SUKRAN ATILLA

28. Doldurana adı, soyadı, tarih, paraf
Sukran Atilla

10.6.1983

Ek:1- Hizmet Belgesi

Türkiye Cumhuriyeti
Emekli Sandığı
Genel Müdürlük

Tarih: / /
Numara: 8/62

Adres:
Roşke Salim
Bircak
Boğazın Müllet
vekilisi Ankara

Not:
Yıllık tahsis
59,83 Lira
Kesilecektir

5951 Sayılı kanunun 1'ci maddesine göre
Tahakkuku Gösterir Tablo

Keseneğe Esas Aylığı	Tahsilât Nev'i	Kesenek ve Karşılık	Müddet	Yekün Lira Kş
400	Kesenek %10	40	3	120
475	Artış	150	1	150
475	Kesenek %10	47,50	22	1045
Genel Yekün:				1215

59 99 1

Keseneğe
Esas Aylığı: 400 475

1.7.1952 tarihinden itibaren keseneğe esas aylık tutarı üzerinden kesenek ve karşılık olarak kesilmesi gereken %10 meblağ.

59 50 2

5434 Sayılı kanunun geçici 65'ci maddesine göre ibya edilen
GEÇMİŞ HİZMETLER BORÇLANMASI

Borçlandırılan meblağ ;	Yıl	Ay	Gün
5951 Sayılı kanunun geçici 2'ci maddesine göre defaten ödenecek Meblağ.			
Borçlanma tahsilâtı olarak Emeklilik keseneğine esas aylık tutarının %5 nisbetinde kesilecek Meblağ			

1+2+3
102,29

Her ay ödemesi gereken Meblağ :
Yalnız yüziki Lira 29, KR.

T. B. M. Meclisi Genel Sekreterliğine

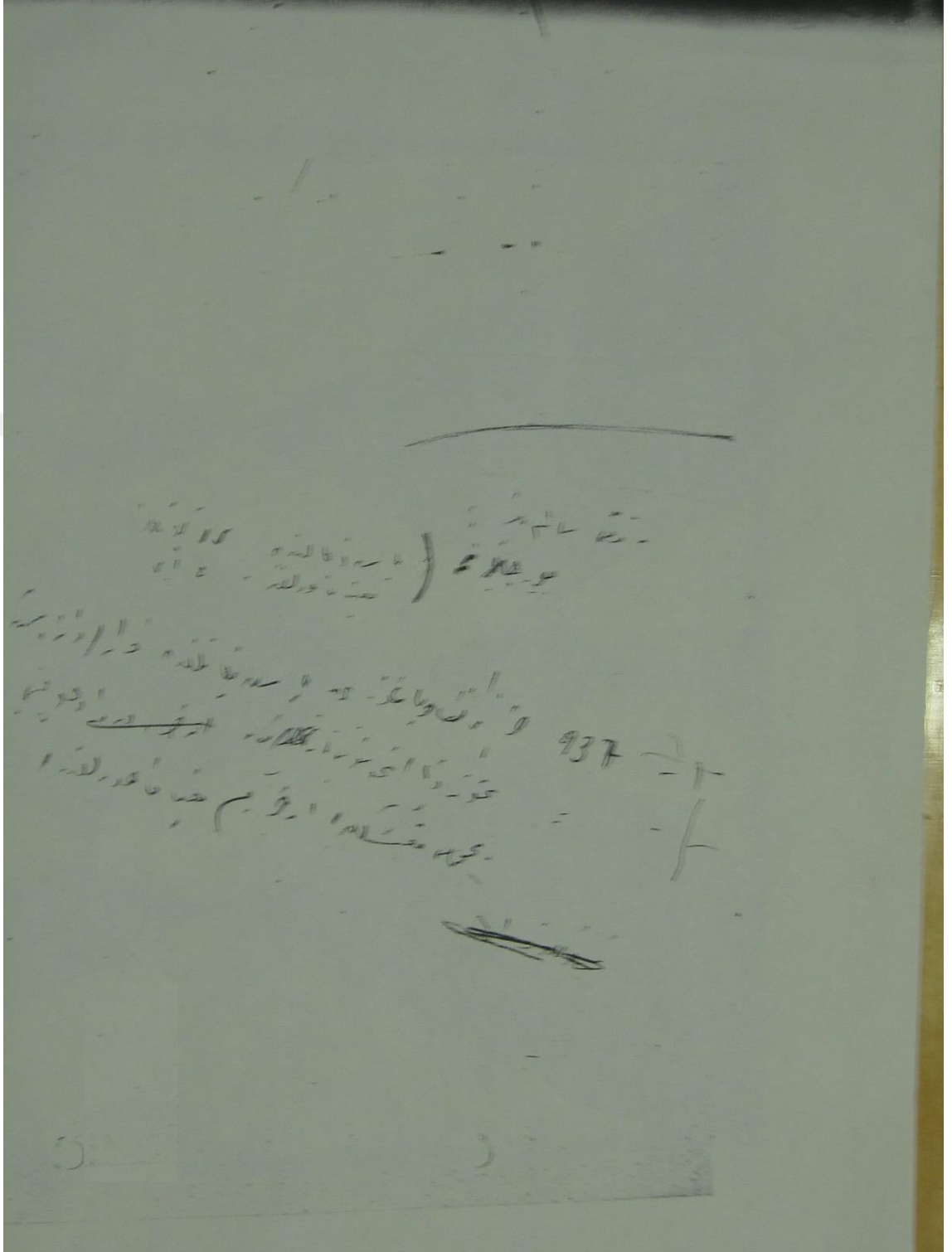
Yukarıda adı ve soyadı yazılı Milletvekilinin 5951 sayılı kanuna göre Sandığımıza verdiği / / 1952 tarihli dilekçesi sözü geçen kanun hükümlerine göre tetkik edilmiş yukarıdaki tabloya göre aylık tahsisatından tahsil edilmesi gereken para miktarı tesbit edilmiştir.

Bu meblağın 1/7/1952 tarihinden itibaren tahsil edilmesine ve Sandığımız hesabına Türkiye İş Bankası Merkez veya Şubelerine yatırılarak bildirilmesine müsaadelerini arz ve rica ederiz.

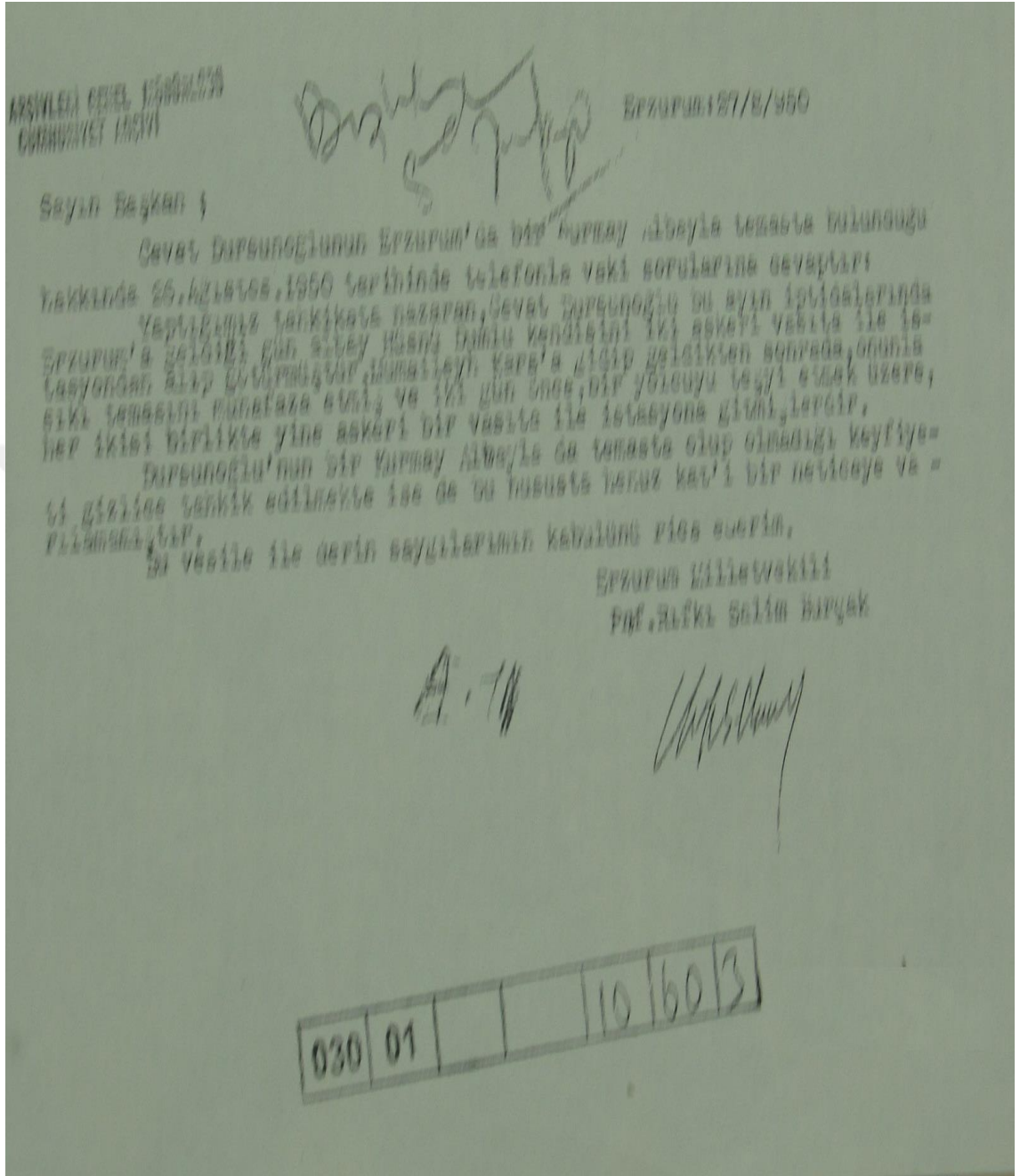
Saygılarımızla
TÜRKİYE CUMHURİYETİ
EMEKLİ SANDIĞI
GENEL MÜDÜRLÜK

9.1.1953
116/1

Ek 2: Emekli Sandığı'na Yazdığı Bir Yazı

Ek 3: Rıfki Salim Burçak'ın Osmanlıca El Yazısı

**Ek 4: Milletvekili Döneminde Cevat Dursunoğlu Hakkında Sorulan Soruya Cevap
Telgrafı**

Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

C.H.Partisi genel başkanı, 5 Ekim 1952 tarihinde, İzmirde tertip edilen bir mitinkde, kalabalık bir halk kitlesinin huzurunda bugünkü iktidarı şu türlü ağır ithamlar karşısında bırakmıştır:

1. " Halk tarafından partizan bir zihniyete karşı vatandaş haklarının korunması için açılmış çetin bir gayret vardır. Geçirmekte olduğumuz buhran budur.

2. " Gazeteler vazife ifası için insan tekaşını aşan güçlüklerle uğraşıyorlar.

3. " Siyasi emniyetin kurulması bugün acele bir meseledir. Partizan zihniyet ister istemez adalet istiklali ile de çatışmaktadır. Adalet kabircanca kanun ve vicdan vazifesini yapmağa çalışıyor.

4. " Vatandaş haklarını iptal etmek zulümdür. Zulüm yoluna sapan kudret sahibi kendini kanun dışına atmış olur. Zulüm yolu vatani nifaka götürür. Zulüm ile partizan ihtiraslarını tadın etmek yanlış. Türklerin nihayete kadar zulme boyun eğeceklerini zannetmek yanlış hesaptır. Nifak bir defa patlarsa çok uzun sürer, çok derin yaralar açar.

5. " Hülâsa, iç politika bir an evvel kanunun, aklın, vicdanın gösterdiği yola girmelidir. "

Halk Partisi liderinin "haber veriyorum, tehlike görüyorum 1" sözlerini de ekleyerek meclleti koyu bir zulmet ve tahammül edilemez bir istibdat altında tasvir eden bu nutku, meclletin huzur ve emniyeti bakımından ciddi bir buhran ve tehlike ve tam menasile bir rejim meselesi karşısında bulunduğumuzu göstermektedir.

Nutuktaki günkü idarenin kanun, akıl ve vicdan yollarından ayrılmış olduğu sarahatle ifade edilmiş ve böylece mevcut iktidar, artık daha ileri gidilebilmesine imkân olmayan bir surette, toptan suçlandırılmıştır.

Halbuki demokratik nizam içerisinde idare edilen ülkelerde bir hükümet için kanun dışına çıkarak zulüm yoluna sapanın, zulüm daha ağır bir isnat ve töhmet tasavvur edilemez. Mitink meydanlarında, zulüm yollarına saptığı söylenen iktidara karşı halkın ayaklanmasından ve nifak çıkarmak ihtimallerinden bile bahsedilmiştir.

İzmir nutku ve onu takiben Manisa ve Balıkesirde baş gösteren hadiseler, meclletin müstakbel huzur ve emniyeti bakımından, üzerinde çok ciddi bir surette durularak behemhal halledilmesi lâzım gelen meseleler ortaya çıkarılmıştır.

Mezkûr nutkun, bugünkü mevzuatımız muvacehesinde kanunî bir kovuşturmaya imkân verip vermemesi keyfiyeti ise, onun ortaya koyduğu meselelerin siyasi bakımdan arzettiği ciddiyet ve ehemmiyeti küçülteniyeceği aşikârdır.

Bu itibarla Halk Partisi lideri tarafından, bir mitink meydanında, içinde bulunduğumuz demokratik nizamın bizzat varlığına karşı tevcih edilen bu türlü ithamlar karşısında hükümetin neler düşünüp, ne gibi tedbirler aldığına aleni bir müzakerede öğrenilmesini zarurî gördüm. Bunun yapılabilmesi için akla ilk gelen şey, Meclise sözlü veya yazılı bir soru ile gitmekti.

Ancak, meselenin bütün mecllet ve rejim için arzettiği büyük ehemmiyet göz önünde tutulunca, bu maksadın sözlü veya yazılı bir sorunun geçivewi içinde temin edilemeyeceği aşikârdı. O halde, bu hususun Türk umumi efkârı önünde görüşülmesini teminen elimizde ancak bir gensoru yolu kâliyordu.

Bu meselenin, iddia sahipleri de dâhil olmak üzere, bütün Milletvekillerinin iştirak edebilecekleri umurî bir müzakerede görüşülüp halk efkârının aydınlatılmasını ve meselenin böylece Türk milletinin huzurunda halledilmesini zarurî telâkki ettim.

İşbu sebeplerle, Halk Partisi genel başkanının İzmir nutku ve onu takip eden Manisa ve Balıkesir hadiseleri ve bu hadiseler karşısında alınan tedbirlerle hükümetin düşünceleri hakkında umurî bir müzakereye imkân hazırlamak üzere ~~Hükümetten~~ Gensoru açılmasına Büyük Meclisin karar vermesini saygı ile arz ve teklif ederim.

Erzurum Milletvekili
Rıfki Salim Burçak

Başbakan

2

Ek 5: Erzurum Milletvekili Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın T.B.M.M.'ye Bir Dilekçesi

DEVLET ARŞİVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CİHAZ VE ARŞİV

T. C. BAŞBAKANLIK HUSUSİ KALEM MÜDÜRLÜĞÜ	Yazın memur	Doeva No.
	Yazın tarihi	Gidiş No.
	Boyan tarihi	Gidiş tarihi
		Eklere

Makine Başında

Sayın Prof. Rıfka Salim Burçak
Maarif Vekili
Vali eliyle
ERZURUM

15/mart/1954 tarihli şifre telgrafınıza cevaptır:

Mutalaalarınıza tamamen iştirak ediyoruz.

Dostane temaslarla yoklamadan evvel ferağatini temin etmek yerinde olur ve zaruridir.

Kendisine,aleyhindeki neşriyatın daha şimdiden başlamış olduğu ve bu teşebbüsün şahsiyetini ağır surette zedeleyecek daha ileri hücumlara yol açacağını herşeyden evvel kendisini korumak maksadıyla namzedlikten ferağat ettirmek için teşebbüse geçmiş bulunduğunuzu anlatarak ve kendisine karşı daima dost olduğumuzu teyit ederek temamiyle dostane şekilde ve hüsni suretle meseleyi halletmenizi rica ederim.

Hususi Kalem Müdürlüğü 15/3/1954 tarih ve 106 sayılıdır.

Başvekil
Adnan Menderes

Asli gibidir.

Adnan Menderes

Ek 6: Başbakan Adnan Menderes'in Milli Eğitim Bakanı Prof. Dr. Rıfka Salim Burçak 'a Çektiği Bir Telgraf

ÜYE KAYIT										
ADI SOYADI	R. Salim Burçak		İL							
BABA ADI	Salim		İLÇE							
ANA ADI	Rukiye Sanıze		KÖY, MAHALLE							
DOĞUM YERİ VE YILI	1913 Erzurum		CİLT, SAYFA KÜTÜK SIRA NO							FOTOGRAF
UYRUĞU, MEDENİ HALİ	T.C. evli		NUFUS CUZDAN NO							
İKAMETGAH ADRESİ	Boğaz Sokak 11/3 Geçirmenpaşa - Ankara		ADRESİ, TEL NO	4272719						1
YILLIK AİDAT TAHHÜDÜ	100.000 TL		ÜYELİK KARARININ TARİH, NO	Kurucu						ÜYELİKTEN AYRILIŞ
DERNEKTE ALDIĞI GÖREVLER	UNVANI		BAŞLAYIŞ TARİHİ		AYRILIŞ TARİHİ					
	Baskan		1989-							
DÜŞÜNCELER:										
ÜYE AİDAT TAHSİLATI										
TAHHÜT YILI (Taksitlere ayrılmışsa ayları)	MAKBUZ TARİH VE NO.SU	TUTARI TL	TAHHÜT YILI (Taksitlere ayrılmışsa ayları)	MAKBUZ TARİH VE NO.SU	TUTARI	TAHHÜT YILI (Taksitlere ayrılmışsa ayları)	MAKBUZ TARİH VE NO.SU	TUTARI		
1995	28/4/95 / 128519	50.000				Bağış	14.2.97 / 128876	3.410.000-		
1996	8/1/96 / 128671	100.000				"	24.2.97 / 128889	3.100.000-		
1997	7.4.12 / 128917	100.000				"	19.3.97 / 128886	1.640.000-		
						"	20.3.97 / 128899	3.470.000		
						"	4/5/98 / 731028	7.500.000		
29.8.1998 de vefat edilmiştir. Allah rızmed etsin!										

Ek 7: Demokratlar Kulübü Üye Kayıt Defteri ve 1 Numaralı Üyesi Prof. Dr. Rıfka Salim Burçak

GAZETE MAKALELERİ

Tütün rekoltesinin beşte dördü iki günde satıldı

'Ege tütün piyasasında hızla devam eden satışlar müstahsilin güzünü olduğu kadar kesesini de güldürecek mahiyettedir.'
Tekel Bakan Vekili Sıtkı Yırcalının Basına verdiği izahat

DE GASPERİ ATINAYA GIDIYOR
Bakan müdafaa sistemi ve İtalya

İtalya'nın bu sisteme iştirakinden müstâğni kalınmayacağı bildiriliyor

Atna, 6 (a. 2) - İtalyan Başbakanı De Gasperi'nin Yunan hükümetiyle müdafaa anlaşması 8-17 Ocak arasında Atina'da imzalanacak. Atina - Belgrad arasında askeri sahada, HİT ile ilgili olarak buluncuk suretiyle, İtalyan Bakanlar müdafaa sistemine girişilecek bir anlaşma, sadece bir taraftan ziyareti gerektireceği belirtilmektedir.

Yugoslav askerî heyetinin, Aralık ayı nihayesinde yaptığı ziyaretinde, Yunan Başbakanı Metaxas, De Gasperi'ye bu müdafaa sisteminin iltihakı hakkında arzularını ifade etmiştir.

Yunanistan Dışişleri Bakanı (Soru No. 6, 56, 7 de)

Sıtkı Yırcalı (tütün müstahsil) ile beraber

İş Kanununu tâdil tasarısı

Tasarıya göre, İH Kurullarında işçi ve işveren temsilcileri de bulunacaktır

Çalışma Bakanlığı, İş Kanunu'nun daha iyi bir şekilde uygulanmasını sağlamak üzere, iş kanununa değişikliğin yapılmasını istiyor. Bu değişiklikler, iş kanununa değişikliğin yapılmasını istiyor. Bu değişiklikler, iş kanununa değişikliğin yapılmasını istiyor.

Büyük Millet Meclisi Başkanı Şekip Kanlıoğlu, dün saat 11 de öğlecek bir müddet görüşmeler. Başbakanın katıldığı bir toplantıda.

Başbakan Menderes

Yeni Üniversite de bir konuma yapacak

İstanbul, 6 (a. 2) - Başbakan Adnan Menderes bugün saat 13 de İstanbul Kalesinde Üniversite ve ordu meselelerini bir görüşme yaptı.

Başbakan Adnan Menderes, presimize günü saat 17 de İstanbul Üniversitesi FİN Fakültesinde bir konuşma yapacaktır.

Edenin Sovyet Rusya'ya ihracı

İngiliz Dışişleri Bakanı sert bir konuşma yaptı

London, 6 (a. 2) - İngiliz Dışişleri Bakanı Eden bu gece radyoda yaptığı bir konuşmada, Kırım'da harbin etkisi altında olan Sovyetler Birliği'ne, Sovyet Rusya'ya ihracatını yasaklamıştır.

(Soru No. 3 Su. 8 de)

Balkanlar müdafası ve İtalya

Müdafaa Fakih FENİK

Doğu Akdeniz'in ve Balkanlar müdafaa sistemi hakkında bir konuşma yaptı. Balkanlar müdafaa sistemi hakkında bir konuşma yaptı.

Ankara'da Kanser Enstitüsü açılıyor

Kanserlerin fennin en son icatlarından faydalanmak suretiyle tedavi edilecekler

Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile Kızılay Derneği tarafından Ankara'da hastahane kısmında inşa edilecek olan bu enstitü, en son icatları kullanarak, kanserli hastaların tedavisinde büyük başarılar elde edilecektir.

Sağlık Bakanı Ekrem Beyazıt

MESELELER : NİSBİ TEMSİL

Seçim Kanunumuzun Meclisler sistemi kabul ettiği maddeler, Nisbi Temsil meselesi, bu sistemde seçimin yapılması, bu sistemde seçimin yapılması, bu sistemde seçimin yapılması.

Bayar'ın tetkikleri

Cumhurbaşkanı dün Denizcilik Bankası ile Tanzimat müzesini ziyaret etti

İstanbul, 6 (a. 2) - Birkaç günün birinde Ankara'da bulunan Cumhurbaşkanı Celal Bayar, denizcilik müzesini ziyaret etti.

Bazı illerimizde su baskını oldu

Burdur, Fethiye ve Yalvaçta hasar büyüktür. Kızılayca yardıma bağlandı

Burdur, 6 (a. 2) - Üç günün birinde Burdur, Fethiye ve Yalvaçta su baskını oldu. Hasar büyüktür. Kızılayca yardıma bağlandı.

Kars sağlık merkezleri

İhale sırasında yolculuk yapıldığı yalandır

Kars'ta sağlık merkezleri ihale edildi. İhale sırasında yolculuk yapıldığı yalandır.

Fransız kabinesi

Mayer Meclis'ten İhtilat istiycek

Paris, 6 a. 2 - Cumhurbaşkanı René Mayer Meclis'ten İhtilat istiycek.

Verem Savaş Derneğinin neşrettiği beyanname

Şehrimiz Dernek Hastahanesinde 11 ayda 27663 kişiye verem aşısı yapıldı

Verem Savaş Derneği'nin neşrettiği beyannameye göre, şehrimiz Dernek Hastahanesinde 11 ayda 27663 kişiye verem aşısı yapıldı.

7.800 Köyümüz suya kavuşturuldu

Beyazıt'ın Bakanlık Sırası ile 7.800 Köyümüz suya kavuşturuldu

Beyazıt'ın Bakanlık Sırası ile 7.800 Köyümüz suya kavuşturuldu.

Ek 1: 7 Ocak 1953 Tarihli Zafer Gazetesi'nde Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Bir Makalesi

8 ARALIK 1965 CARSIMBA

ZAFER

GÜNLÜK MÜSTAKİL SİYASİ GAZETE

FIYATI: 25 KURUŞ KURUCUSU: MUSAFAK KIRANCA TELEFONLAR: TAZİ İZLEMİ 11 20 42 İZLEME 11 20 40 İZLEME 11 20 40

AP Senato Müşterek Haysiyet Divanı Seçimi dünyayıldı

AP Senato Üyesi Karan, AP Müşterek Haysiyet Divanı Haysiyet Divanı seçimi için başkan ve başkan yardımcılarını...

Demirel, AP Ortak Grubunda izahatverdi SOL CEREBANLAR İÇİN GEREKLİ TEDBİR ALINDI

Dürüst elemanlar kanunların himayesi altındadır AP Ortak Grubunun dünki toplantısında, gündem dışı yapılan bir konuşmada...

TRT Kurumu Sendikası Adnan Öztrak'ı suçladı

GENEL MÜDÜR VE BAZI İDARECİLER ANAYASA YEKANUNLARI HIÇ SAYIYORMUŞ

TRT Kurumu Personel Sendikası dün bir açıklama yaparak, başta Genel Müdür Adnan Öztrak olmak üzere...

Sanayi Bankası Çukurova bölgesine 81 milyon lira kredi açtı

ADANA - Türkiye İstatistik Kurumu tarafından yapılan araştırmaya göre Çukurova bölgesinde...

Turgut, Çetin Altan'ın iddialarını çürüttü...

Sanayi Bakanı Turgut, demir fiyatlarını rakamlarla izah ederek açıklama yaptı

De Gaulle Kazanamadı

Rafik Salim BURÇAK Paris'ten yapılan Fransız Cumhuriyetçileri toplantısında bir konuşma yapıldı...

Cirinkos'un Washington'daki temasları çok gizli tutuluyor

WASHINGTON, 6 Aralık - Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın Washington'daki temasları...

İl Genel Meclisi Daimi Encümeni Seçildi

Adana İl Genel Meclisi yarı oturumunda il meclisi üyeleri tarafından...

Hâzım Dağlı CKMP'den istifa etti

Çukurova Bölgesi Çukurova Üyesi Hâzım Dağlı, CKMP'den istifa etti...

Birden fazla kadınla evlenmek lüksmüş!

KARAKÖY, 6 Aralık - Adana'da birden fazla kadınla evlenmek...

Bugün Berat Kandili

Adana'da bugün Berat Kandili günüdür. Bu günün...

Menteşoğlu basın toplantısı yaptı

Adana'da dün öğleden sonra basın toplantısı yaptı...

REFET SEZGİN İZMİT'TE

IZMİT - Refet Sezgін İzmir'de...

Her vatandaş bir yuvaya kavuşturacağız

İSTANBUL (Haberler) - Her vatandaş bir yuvaya kavuşturacağız...

Haris Politikaçılar...

YAZAN: Ahmet GÜRBAN Haris Politikaçılar...

Her vatandaş bir yuvaya kavuşturacağız

İSTANBUL (Haberler) - Her vatandaş bir yuvaya kavuşturacağız...

Haris Politikaçılar...

YAZAN: Ahmet GÜRBAN Haris Politikaçılar...

Ek 2: 8 Aralık 1965 Tarihli Zafer Gazetesi'nde Prof. Dr. Rafik Salim Burçak'ın Bir Makalesi

Amsterdam Bülteni Anıtlı... "DER GROSSE BROCKHAUS," (12. 11. 1934) İkinci cildi gelmiştir.

Cumhuriyet

GENAB Sahaheddin
Yüksek Yayıncılık Türk Kurumları tarafından 17. sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla... GENAB Sahaheddin'in...
Pazartesi 9 Hisan 1935

KURUCUSU: YUNUS NADI
28 inci yıl sayı : 10.307
Telgraf ve mektup adresi Cumhuriyet İstanbul - Posta Kutusu: İstanbul No 516
Telefonları: Umumi Santral: Numarası : 24285, Yerel: 24286, Matbaası: 24280

Yeni Bakanlar dün akşam belli oldu

Celâl Yardımcı, Fethi Çelikbaş, Emin Kalafat, Rifki Salim Burçak ve Hayreddin Ökmen kabineye girdiler

Bakanlar Kurulunun yeni şekline göre, ayrıca bir Başbakan muavinliği kurulmıyacak, yeni Bakanların bugün vazifeye başlamaları muhtemeldir

Yeni Devlet Bakanı Celâl Yardımcı, Yeni Devlet Bakanı Fethi Çelikbaş, Yeni Gümrük ve Tüketim Bakanı Emin Kalafat, Yeni Milli Eğitim Bakanı Rifki Salim Burçak

Büyük Milletler Meclisi tarafından, komisyonları ile edebildikleri yasaları için önce hazırlanmış olanlar tartışılmaya başlandı.

Kore görüşmelerinde ilk hayal kırıklığı

Komünistler, yalnız 600 yaralı harb esirini iade edeceklerini bildirdiler, bunların 450 si Koreli

Panamama 8 (a.a.) - Panamama milletvekillerinin, Birleşmiş Milletler için hazırladıkları... Koreli olanlar 450 civarında...
Koreli olanlar 450 civarında...
Koreli olanlar 450 civarında...

Politika ve Sanat

Büyük Milletler Meclisi...
Büyük Milletler Meclisi...
Büyük Milletler Meclisi...

Batan Dumlupınar hakkında tahkikat

Çarpışma tahkikatına iştirak etmek üzere işveçden bir heyet geliyor

BRANIN YARDIM HERİ - Zaman zaman...
BRANIN YARDIM HERİ - Zaman zaman...
BRANIN YARDIM HERİ - Zaman zaman...

Komünistlerin askeri tehdidini önleyecek plan

Amerikanın yeni bir plan hazırladığı ve Fostin Dullin'in buna NATO konferansına gireceği bildiriliyor

New-York, 8 (a.a.) - (Reuter) Birleşmiş Milletler...
New-York, 8 (a.a.) - (Reuter) Birleşmiş Milletler...
New-York, 8 (a.a.) - (Reuter) Birleşmiş Milletler...

Maliye Bakanının Paris konseyine dair izahatı

İsmail Paşanın dün Mecliste, konseyin kararları ve yapmış tedbirler hakkında konuştu

Ankara, 8 (a.a.) - Büyük Milletler Meclisi...
Ankara, 8 (a.a.) - Büyük Milletler Meclisi...
Ankara, 8 (a.a.) - Büyük Milletler Meclisi...

Canakkalede ikinci facia nasıl önlemedi?

Denizyolları İdaresi Ordu ve Bursa vapurları arasındaki çarpışmanın mes'ullerini arıyor

Büyük Milletler Meclisi...
Büyük Milletler Meclisi...
Büyük Milletler Meclisi...

Meclis haftada 4 gün toplanacak

Dünya oturumunda, yaz tatilinde Meclis perşembe günleri de toplanmaya başlayacaktır

Ankara, 8 (Telgraf) - Fikri Ağayev'in başkanlığında toplanan Meclis...
Ankara, 8 (Telgraf) - Fikri Ağayev'in başkanlığında toplanan Meclis...
Ankara, 8 (Telgraf) - Fikri Ağayev'in başkanlığında toplanan Meclis...

Türkiyeye yeni kredi açıldı

2.350.000 dolarlık kredi ile modern tesislerde kullanılacak üzere mübalehesiz ve yedek akşam alınacak

Washington, 8 (a.a.) - (Reuter) Başbakan...
Washington, 8 (a.a.) - (Reuter) Başbakan...
Washington, 8 (a.a.) - (Reuter) Başbakan...

Yün ipliği fabrikaları zor durumda

Tarımın yün satan yabancılara, emsallerinin güncelleştirilmesi... Yün emsallerinin güncelleştirilmesi... Yün emsallerinin güncelleştirilmesi...

Ankara, 8 (Telgraf) - Meclis...
Ankara, 8 (Telgraf) - Meclis...
Ankara, 8 (Telgraf) - Meclis...

Lord Halifax şehrimize

İngilterenin eski Dış İşleri Bakanı, Türkiye'nin dış politikasındaki... İngilterenin eski Dış İşleri Bakanı, Türkiye'nin dış politikasındaki... İngilterenin eski Dış İşleri Bakanı, Türkiye'nin dış politikasındaki...

Lord Halifax, İngiltere dış bakanıdır.

Orman tasarısının yeni hükümleri

Orman U. Müdürlüğüne her yıl en az 5000 dekar araziyi ağaçlandırma işi veriliyor

Ankara, 8 (Telgraf) - Orman...
Ankara, 8 (Telgraf) - Orman...
Ankara, 8 (Telgraf) - Orman...

Kira kanunu üzerinde dünkü müzakereler

Tahvilizasyon hükümlerine veya sair mevzuatla bağlanan... Tahvilizasyon hükümlerine veya sair mevzuatla bağlanan... Tahvilizasyon hükümlerine veya sair mevzuatla bağlanan...

Savarna Trablusta

Savarna mektebi genel başkanı Trablısta...
Savarna mektebi genel başkanı Trablısta...
Savarna mektebi genel başkanı Trablısta...

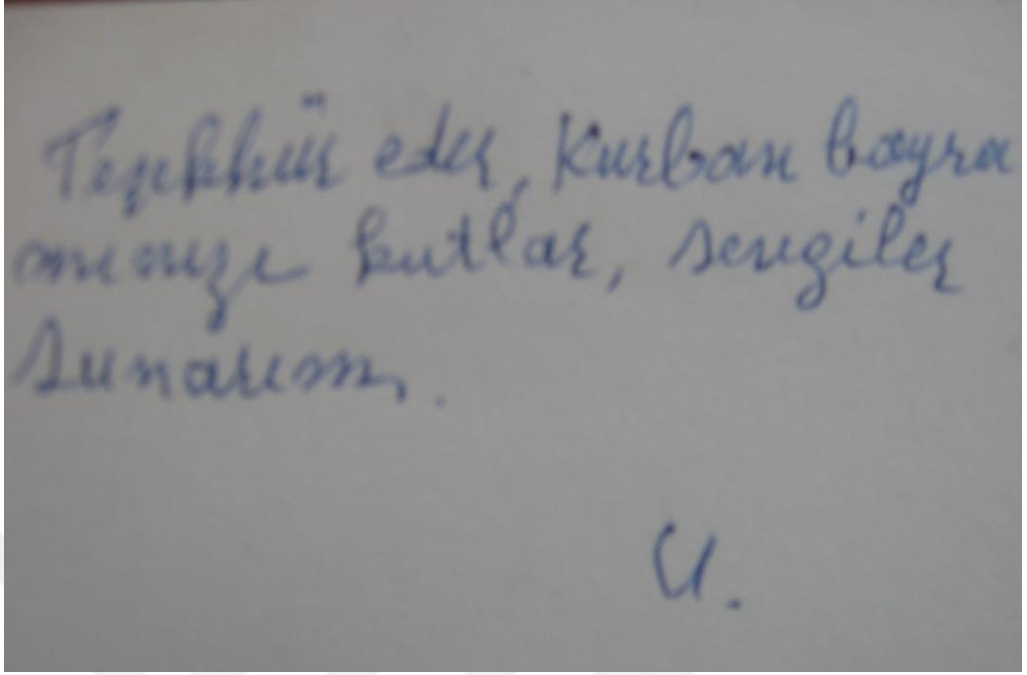
Ek 4: Prof. Dr. Rifki Salim Burçak'ın Milli Eğitim Bakanlığına Atanmasının Gazetelere Yansıması

FOTOĞRAFLAR

Adı	AĞUSTOS	Gider
R. Salim Burçak	✓ 50 -	
Mustafa Zengin	✓ 50 -	
Sait Karamel	✓ 50 -	
Sevki Erker	✓ 50 -	
Osman Ali Hocagil	✓ 50 -	
Fetullah Tarık	25 - + 65 - = 90	
Sabri Erdu	25 -	
Mehmet Eyüpoğlu	✓ 50 -	
Dr. Numan oğlu	✓ 50 -	
Abdul Kadir	✓ 50 -	
Rıza Bey	✓ 50 -	
Melike Fırat	✓ 50 -	
Munir Özer	✓ 50 -	

Ek 1: XI. Dönem Erzurum Milletvekili Mustafa Eyüpoğlu tarafından not edilen ön seçim sonuçları ve Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın aldığı oy miktarı

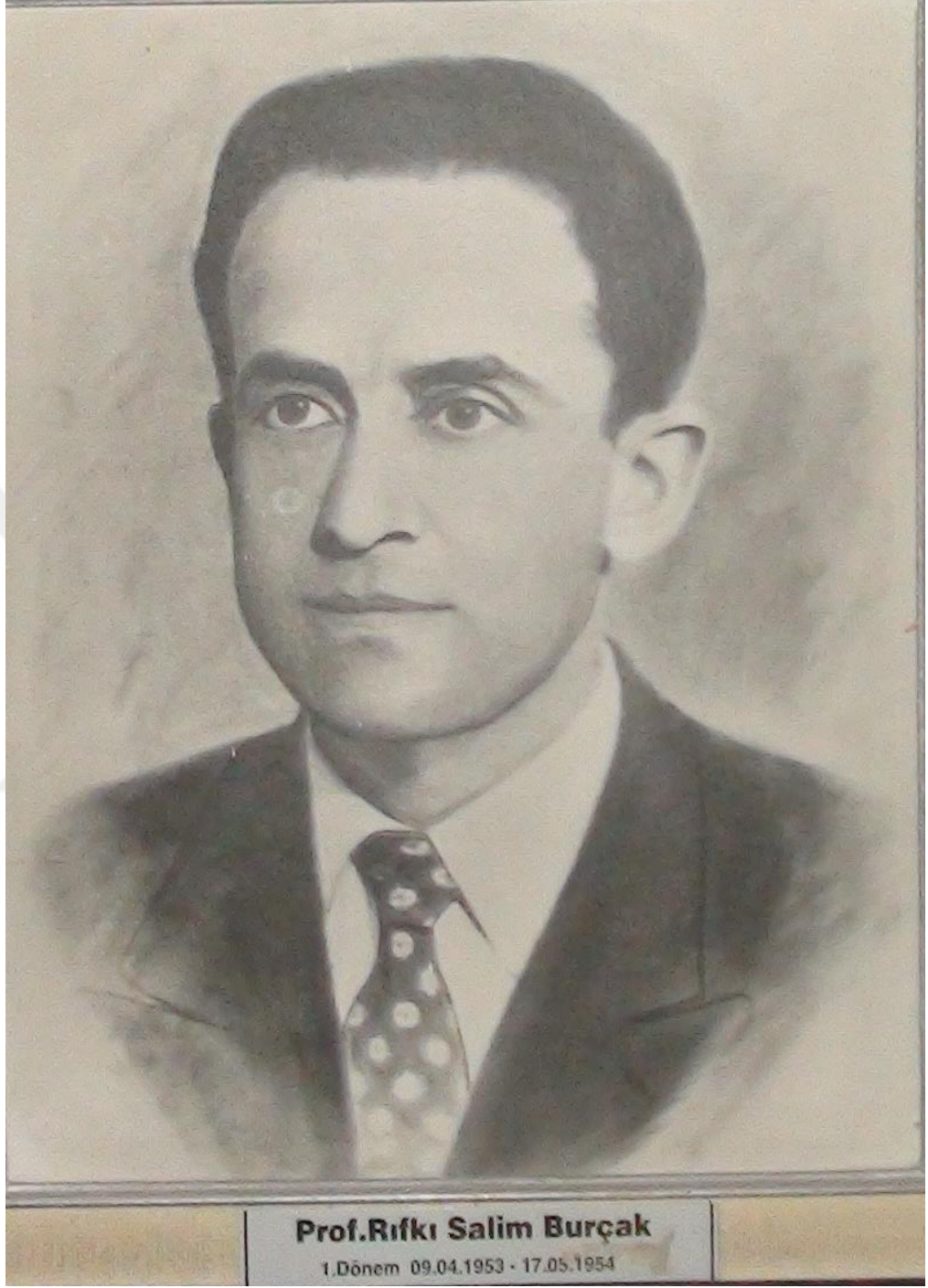
Ek 2: Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak'ın Erzurum Milletvekili Mehmet Eyüpoğlu'na gönderdiği tebrik kartı

Ek 3: D.P. Genel Kurul toplantısından bir kare

Ek 4: Aynı toplantıdan bir başka görüntü

Ek 5: Milli Eğitim Bakanı Rifki Salim Burçak

Ek 6: Rıfki Salim Burçak Milli Eğitim Bakanı iken bir açılış töreninde

Ek 7: NATO'nun bir gezisinde Prof Dr. Rıfki Salim Burçak

Ek 8: NATO temsilcileri toplantısında topluca çekilmiş bir fotoğraf

Ek 9: Bir NATO Toplantısında Prof. Dr. Rifki Salim Burçak

Ek 10: D.P. Genel Kurulunda Prof D.r Rıfkı Salim Burçak'ın konuşması

Ek 11. Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak Genel İdare Kurulu toplantısına giderken

Ek 12: Prof. Dr. Rifkı Salim Burçak Milli Eğitim Bakanırken çalışma ofisinde çekilmiş bir fotoğraf

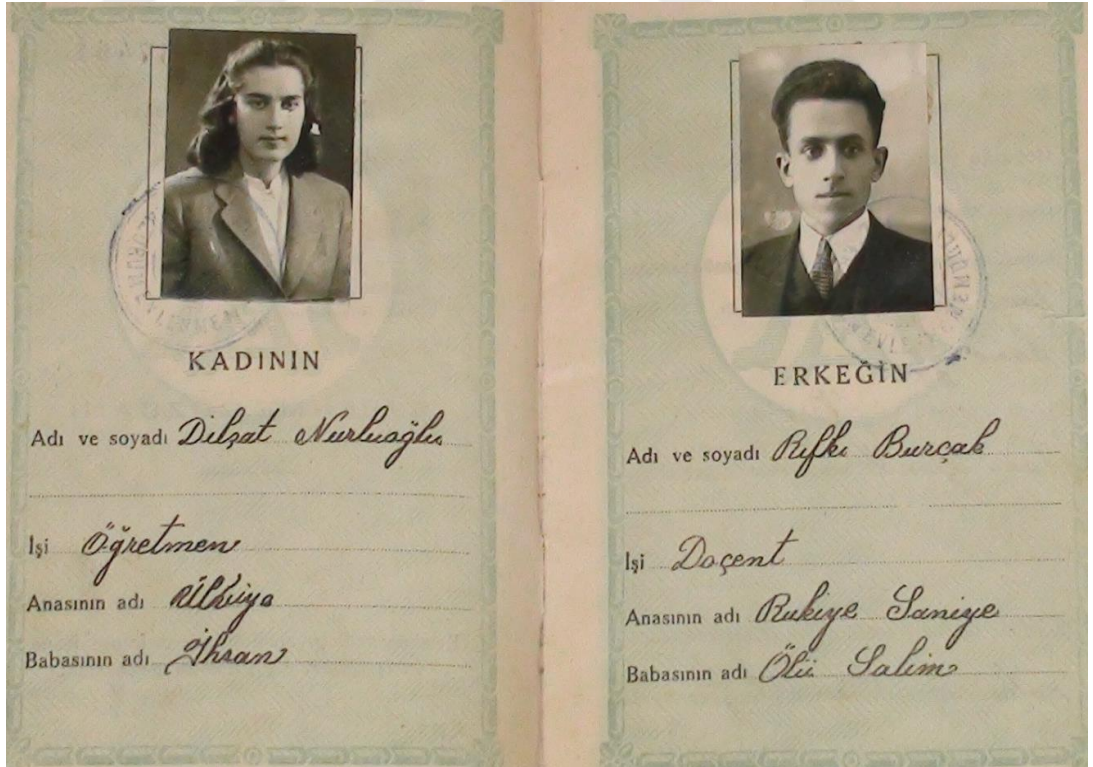
Ek 13: Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezuniyeti

Ek 14: Rıfki Salim Burçak'ın askerliği esnasında çekilmiş bir fotoğrafı

Ek 15: Rıfki Salim Burçak'ın düğününden bir fotoğraf

Ek 16: Rıfki Salim Burçak ve Dilşat Rıfki Salim Burçak'ın evlilik cüzdanları

Ek 17: Erzurum gezisi esnasında çekilmiş bir fotoğraf

Ek 18: Prof. Dr. Rıfık Salim Burçak eşi ile çekilmiş bir fotoğraf

Ek 19: YÖK ve TTK Üyesi iken makamında çekilmiş bir fotoğrafı

Ek 20: Emekliliği döneminde Prof Dr. Rifki Salim Burçak

Ek 21: Prof. Dr. Rıfki Salim Burçak 'ın eşi ve çocukları

Ek 22- Rifki Salim Burçak Anadolu Kız Teknik Lisesi